

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KEYFÎ TUTUKLAMA ÇALIŞMA GRUBU

KARAR ÖZETLERİ

YAŞAM BELLEK ÖZGÜRLÜK // 2024

YAŞAM BELLEK ÖZGÜRLÜK DERNEĞİ

Eskişehir'de 24 Temmuz 2008 tarihinde kurulmuştur. Derneğin amacı "insan, çevre, doğa ve canlı türlerinin özgürlükleri alanında bilinç oluşturmak; hak ve özgürlüklerin kullanımındaki engellerin kaldırılması ve geliştirilmesi için mücadele etmektir." İzleme, raporlama, savunuculuk, toplumsal bilinç oluşturma, hukuki destek sağlama, kamuoyu yaratma, toplumsal baskı oluşturma çalışmaları yapmaktadır. Tüzüğünde yer alan bazı ilkeleri şöyledir:

- Hakların ve özgürlüklerin evrenselliğini ve bütünlüğünü savunur; hak ve özgürlükler bağlamında toplumsal belleğin canlı tutulması için çalışır.
- Irk, etnik köken, dil, din, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, renk, cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, engellilik vb. nedenlerle yapılan her türlü ayrımcılıkla, bu kişi ve grupların direnme hakkını savunarak nefret söylemi ve nefret suçları ile mücadele eder.
- Her yerde, her koşulda, herkes için adil yargılanma ve savunma hakkını savunur.
- Savaşa ve militarizme karşı barışı savunur.
- Düşünce, ifade ve inanç özgürlüğünü dokunulmaz bir hak olarak görür ve savunur.
- Vicdani ret hakkını temel bir insan hakkı olarak kabul eder ve savunur.
- Parasız ve anadilinde eğitimin her yaş ve düzeyde temel bir insan hakkı olduğunu savunur.
- Doğal ve kültürel çevrenin korunması için mücadele eder.
- Çocukların her türden istismara, şiddete, sömürüye karşı korunması için mücadele eder.
- Hayvanların doğal çevrelerinde yaşamalarını; yaşam haklarının korunmasını savunur.
- Tüm bireylerin, örgütlü kesimlerin kent yönetimine katılımlarını demokratik bir hak olarak görür ve bunun için mücadele eder.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KEYFÎ TUTUKLAMA ÇALIŞMA GRUBU // KARAR ÖZETLERİ // ISBN: 978-605-74472-4-1

Bu yayın Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Yaşam Bellek Özgürlük Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti, 4

Executive Summary, 5

Giriş, 6

1. Başvuru: 43/1992 Murat Demir ve Bedii Yarayıcı 04.12.1992 Karar tarihi, 7
2. Başvuru: 9/1993 Sekvan Aytu 29.04.1993 Karar tarihi, 9
3. Başvuru: 37/1994 Edip Polat 29.11.1994 Karar tarihi, 10
4. Başvuru: 38/1994 Soner Önder 01.12.1994 Karar tarihi, 11
5. Başvuru: 7/1995 Günay Aslan, Dr. Halük Gerger, Sedat Aslantaş 31.05.1995 Karar tarihi, 14
6. Başvuru: 33/1995 Leyla Zana, Hatip Dicle, Ahmet Türk, Orhan Doğan, Selim Sadak, Sedat Yurttaş, Fikret Başkaya 14.09.1995 Karar tarihi, 16
7. Başvuru: 34/1995 Selahattin Şimşek 14.09.1995 Karar tarihi, 18
8. Başvuru: 40/1995 Leyla Zana, Hatip Dicle, Ahmet Türk, Orhan Doğan, Selim Sadak, Sedat Yurttaş, 30.11.1995 Karar tarihi, 19
9. Başvuru: 12/1996 Atilay Ayçin, Eren Keskin, Ekber Kaya 23.05.1996 Karar tarihi, 20
10. Başvuru: 27/1996 İbrahim Şahin 17.09.1996 Karar tarihi, 22
11. Başvuru: 28/1996 İbrahim Aksoy 17.09.1996 Karar tarihi, 23
12. Başvuru: 20/1998 Nurdan Bayşahan, Elif Kahyaoğlu, Deniz Kartal, Mahmut Yılmaz, Bülent Karakaş, Ahmet Aşkın Doğan, Metin Murat Kalyoncugil, Özgür Tüfekçi 17.09.1998 Karar tarihi, 24
13. Başvuru: 35/1999 Abdullah Öcalan 02.12.1999 Karar tarihi, 26
14. Başvuru: 36/1999 Osman Murat Ülke 02.12.1999 Karar tarihi, 30
15. Başvuru: 22/2000 Hüda Kaya 14.9.2000 Karar tarihi, 32
16. Başvuru: 16/2008 Halil Savda 09.05.2008 Karar tarihi, 34
17. Başvuru: 6/2013 250 subay başvuru 01.05.2013 Karar tarihi, 39
18. Başvuru: 1/2017 Rebii Metin Görgeç 19.04.2017 Karar tarihi, 42
19. Başvuru: 38/2017 Kürşat Çevik 28.04.2017 Karar tarihi, 46
20. Başvuru: 41/2017 10 Başvuru 28.04.2017 Karar tarihi, 49
21. Başvuru: 11/2018 Mesut ve Meral Kaçmaz 19.04.2018 Karar tarihi, 53
22. Başvuru: 42/2018 Mestan Yayman 21.08.2018 Karar tarihi, 59
23. Başvuru: 43/2018 Ahmet Çalışkan 21.08.2018 Karar tarihi, 64
24. Başvuru: 44/2018 Muharrem Gençtürk 21.08.2018 Karar tarihi, 69
25. Başvuru: 78/2018 Hamza Yaman 21.11.2018 Karar tarihi, 74
26. Başvuru: 84/2018 Andrew Craig Brunson 23.11.2018 Karar tarihi, 78
27. Başvuru: 79/2019 Ercan Demir 21.11.2019 Karar tarihi, 81
28. Başvuru: 2/2020 Abdulmuttalip Kurt 29.04.2020 Karar tarihi, 84
29. Başvuru: 66/2020 Levent Kart 24.10.2020 Karar tarihi, 88
30. Başvuru: 67/2020 Ahmet Dinçer Sakaoğlu 24.11.2020 Karar tarihi, 92
31. Başvuru: 74/2020 Nermin Yaşar 23.11.2020 Karar tarihi, 97
32. Başvuru: 15/2021 Nasibe Shamsei 07.05.2021 Karar tarihi, 103
33. Başvuru: 38/2021 Cihan Erdal 09.09.2021 Karar tarihi, 106
34. Başvuru: 12/2022 Anas Al Mustafa 31.03.2022 Karar tarihi, 110
35. Başvuru: 3/2023 Ali Ünal 27.03.2023 Karar tarihi, 116

YÖNETİCİ ÖZETİ

Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu'nun Türkiye ile ilgili karar özetleri, 32 yıla yayılan bir insan hakları tablosu sunmaktadır. Belirgin bulgular şunlardır:

- İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü İhlalleri:** Kararların büyük bir kısmı, bireylerin ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme haklarını kullandıkları için keyfi olarak tutuklandığını belgelemektedir. Terörle Mücadele Kanunu'nun belirsiz tanımlamalar içerdiği ve bu hakların ihlaline yol açtığı vurgulanmıştır. Görüş No. 37/1994, No. 7/1995, No. 33/1995, No.12/1996, No. 20/1998, No. 22/2000, No. 41/2017, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 84/2018, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 66/2020, No. 74/2020, No. 3/2023.
- Adil Yargılanma Hakkı:** Mahkemelerin bağımsızlığı, savunma hakkının kısıtlanması, avukata erişimin engellenmesi ve işkenceyle alınan ifadelerin delil olarak kullanılması gibi uygulamalar, adil yargılama hakkının yaygın ihlallerine işaret etmektedir. Görüş No. 34/1995, No. 40/1995, No. 28/1996, No. 35/1999, No. 36/1999, No. 22/2000, No.16/2008, No. 6/2013, No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 84/2018, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 66/2020, No. 67/2020, No. 67/2020, No. 74/2020, No. 38/2021, No. 12/2022, No. 3/2023.
- İşkence ve Kötü Muamele:** İşkenceyle alınan ifadelerin yargılamalarda kullanılması, uluslararası standartların ihlali olarak sıkça dile getirilmiştir. Türkiye'nin İşkenceye Karşı Sözleşme'ye taraf olduğu belirtilmiştir. Görüş No. 38/1994, No. 34/1995, No. 1/2017, No. 38/2017, No. 11/2018, No. 78/2018, No. 67/2020, No. 74/2020, No.3/2023.
- Çeşitli Toplum Kesimlerinin Hedef Alınması:** İnsan hakları savunucuları, gazeteciler, avukatlar, siyasetçiler, öğrenciler, sendikacılar ve azınlık temsilcileri gibi geniş bir kesimin hedef alındığı belgelenmiştir.
 - Gazeteciler:** Görüş No. 7/1995, No. 33/1995, No. 41/2017, No. 3/2023
 - Siyasetçiler:** Görüş No. 33/1995, No. 40/1995, No. 38/2021.
 - İnsan Hakları Savunucuları:** Görüş No. 43/1992, No. 9/1993, No. 7/1995, No. 12/1996, No. 20/1998, No. 36/1999, No. 16/2008, No.12/2022.
 - Azınlıklar ve Mülteciler:** Görüş No. 84/2018, No. 12/2022.

Bu kararlar/görüşler, Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülükleriyle uyumlu hale gelmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kararların uygulanmaması, hukuk devleti ve insan hakları açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

EXECUTIVE SUMMARY

The summaries of decisions by the United Nations Working Group on Arbitrary Detentions regarding Turkey provide a comprehensive picture of human rights over 32 years. Key findings include:

- 1) **Violations of Freedom of Expression and Association:** Many decisions document arbitrary detentions due to individuals exercising their rights to free expression, peaceful assembly, and association. The Anti-Terror Law's vague definitions have facilitated these violations. Opinions No. 37/1994, No. 7/1995, No. 33/1995, No.12/1996, No 20/1998, No. 22/2000, No. 41/2017, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 84/2018, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 66/2020, No. 74/2020, No. 3/2023.
5. **Right to Fair Trial:** Issues such as the lack of judicial independence, restricted access to defense, and reliance on coerced confessions highlight widespread violations of fair trial rights. Opinions No. 34/1995, No. 40/1995, No. 28/1996, No. 35/1999, No. 36/1999, No. 22/2000, No.16/2008, No. 6/2013, No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 84/2018, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 66/2020, No. 67/2020, No. 67/2020, No. 74/2020, No. 38/2021, No. 12/2022, No. 3/2023.
6. **Torture and Ill-treatment:** The use of confessions obtained under torture as evidence has been repeatedly flagged as a violation of international standards. Turkey's obligations under the Convention Against Torture are emphasized. Opinions No. 38/1994, No. 34/1995, No. 1/2017, No. 38/2017, No. 11/2018, No. 78/2018, No. 67/2020, No. 74/2020, No.3/2023.
- 2) **Targeting of Diverse Groups:** A wide range of societal actors, including human rights defenders, journalists, lawyers, politicians, students, union leaders, and minority representatives, have been documented as targeted.
 - a) **Journalists:** Opinions No. 7/1995, No. 33/1995, No. 41/2017, No. 3/2023
 - b) **Politicians:** Opinion No. 33/1995, No. 40/1995, No. 38/2021.
 - c) **Human Rights Defenders:** Opinion No. 43/1992, No. 9/1993, No. 7/1995, No. 12/1996, No. 20/1998, No. 36/1999, No. 16/2008, No.12/2022.
 - e) **Minorities and Refugees:** 84/2018, No. 12/2022.

These decisions underline the need for Turkey to align with its international human rights obligations. The lack of implementation of these decisions is noted as a significant shortfall in upholding the rule of law and human rights.

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklama Çalışma Grubu, keyfi özgürlükten yoksun bırakma iddialarını Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve ilgili uluslararası kurallar çerçevesinde inceleyen ve karara bağlayan çok önemli bir mekanizmadır.

Ülkemizde Çalışma Grubu kararları ile ilgili birkaç karara yönelik değerlendirme yazıları dışında yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durumun insan hakları hukuku ve ceza hukuku bakımından önemli bir eksiklik olduğu açıktır.

Bu çalışma, Çalışma Grubunun ülkemiz ile ilgili verdiği 2024 yılı Kasım ayına kadar yayınlanmış tüm kararların, özet çevirilerini içermektedir. Özellikle son yıllarda Çalışma Grubuna ülkemizden benzer nitelikte çok sayıda başvuru yapılmış ve çok büyük ölçüde benzer nitelikte kararlar verilmiştir. Çalışmada benzer nitelikteki kararlar örnek kararların altında künye ve orijinal metinlere ulaşmayı sağlayan internet bağlantıları ile gösterilmiştir. Böylece çok fazla tekrar oluşmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Seçilen kararların, Çalışma Grubunun çalışma yöntemi ve konuya yaklaşımı ile ilgili yeterli bir çerçeve sağladığı düşünülmüştür.

Çalışma Grubu kararlarında yer alan iletişim, kaynak, yorum şeklindeki ifadeler başvuru, başvuru, beyan/ek beyan şeklinde çevrilmiştir. Bazı kararlarda yer almayan ara başlıklar ve karar konusu ile ilgili anahtar kelimeler okura kolaylık olması amacıyla eklenmiştir.

Çalışma Grubunun 32 yıla yayılan kararları ülkenin insan hakları tarihinin de bir özeti niteliğindedir. İnsan hakları savunucularından, yazarlara, siyasetçilerden, askerlere, vicdani retçilerden başörtüsü eylemcilerine, mültecilerden gazetecilere toplumun çok geniş ve farklı kesimlerinin uğradığı insan hakkı ihlalleri Çalışma Grubu kararları ile belgelenmiş ve tarihe bir not olarak düşülmüştür. Bu kararların uygulanması ile ilgili uluslararası yükümlülükler bulunmasına rağmen kararların yerine getirilmesi ile ilgili kamuoyu ile paylaşılmış bilgiler bulunmamaktadır.

Çalışmanın insan hakları hukukuna ve mücadelesine katkı sunmasını umuyoruz.

Bu çalışma çok sayıda kişinin katkısıyla gerçekleşmiştir. Fatih Alakuş'a, Ali Çuvalcı'ya, Esra Başbakkal Kara'ya, Adem Arkadaş-Thibert'e, Ebru Hanbay'a, Ayça Haykır'a, Aslı Cihan'a, Çağla Atlı'ya, Etkiniz AB Programı'na, Ozan Devrim Yay'a, Osman Şişman'a teşekkürü borç biliriz.

Başvuru: 43/1992 Murat Demir ve Bedii Yarayıcı 04.12.1992 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g93/859/04/pdf/g9385904.pdf>)

Konu: Gözaltına alınan başvuru avukatların keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar kelimeler: Terör örgütü, şiddet içermeyen eylem, ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma özgürlüğü, avukata erişim hakkının engellenmesi, aile üyeleri ve yakınları ile görüşme hakkının engellenmesi, Hükümet tarafından yeterli savunma yapılmaması, yasal düzenlemenin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken eylemleri suç sayması.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Çalışma Grubu bir karar vermek amacıyla, söz konusu vakaların aşağıda belirtilen üç kategoriden birine veya daha fazlasına girip girmediğini değerlendirmektedir:

- I. Özgürlükten yoksun bırakmanın keyfi olduğu, açıkça herhangi bir hukuki temele bağlanamayacak durumlar (örneğin, cezanın infazından sonra veya bir af yasasına rağmen devam eden gözaltılar vb.); veya
- II. Kovuşturma veya mahkûmiyete neden olan olayların, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 12, 18, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. maddeleriyle korunan hak ve özgürlüklerin kullanılması ile ilgili olduğu durumlar; veya
- III. Adil yargılanma hakkıyla ilgili sözleşme hükümlerinin tümünün veya bir kısmının ihlalinin, özgürlükten yoksun bırakılmaya her ne şekilde olursa olsun keyfi bir nitelik kazandıracak şekilde olması.

Olaylar ve İhlal İddiaları

Başvurucular avukattır. 13 ve 12 Haziran 1991 tarihlerinde Ankara'da polis memurları tarafından gözaltına alındıklarını, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında "Devrimci-Sol" adlı siyasi örgüte üye olmakla suçlandıklarını, aile üyelerinin veya avukatlarının kendilerini ziyaret etmelerine izin verilmediğini, aileleri ve avukatlarıyla görüşme hakkının kendilerine tanınmadığını belirtmişlerdir.

Başvurucular İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9, 10 ve 20. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9, 19 ve 21. maddelerinde belirlenen haklarının ve ayrıca, Herhangi Bir Şekilde Gözaltında Tutulan Tüm Kişilerin Korunması İçin İlkeleri'nin 2, 4, 11, 17, 18 ve 19. ilkelerinin de ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir.

Hükümetin Savunması

Hükümet, başvuruçuların 13 Haziran 1991 tarihinden beri Dev-Sol terör örgütü için çalıştıkları gerekçesiyle gözaltında tutulduklarını, bu kararın 28 Haziran 1991 tarihinde Ankara Güvenlik Mahkemesi tarafından alındığını bildirmiştir. Hükümet, mahkemenin verdiği kararın kesin bir ceza mı yoksa geçici bir gözaltı tedbiri mi olduğunu belirtmemiş, ayrıca Dev-Sol grubunun terör örgütü olarak kabul edilmesinin gerekliliğini ortaya koyacak olayları açıklamamıştır.

Değerlendirme

Türkiye'nin Terörle Mücadele Kanunu, nüfusu terörize etmeyi amaçlayan gerçek şiddet eylemlerini gerektirmeyen, ancak ifade özgürlüğünü içeren suçları da kapsamaktadır. Ayrıca Hükümet, gözaltındaki kişilerin yargılanabileceği gerçek terörist eylemlere katıldıklarını kanıtlayacak herhangi bir bilgi sunmamıştır. Aksine, yukarıdaki gerçekler, bu kişilerin gerçekte yargılanmadığını göstermiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi, kimseye görüşleri nedeniyle müdahale edilemeyeceğini belirlemekte ve herkesin ifade ve görüş özgürlüğüne sahip olduğunu tanımaktadır. Ayrıca, 20. madde herkesin barışçıl toplanma özgürlüğüne sahip olduğunu kabul etmektedir. Benzer hükümler, Devletler tarafından kabul edilen ve dolayısıyla Çalışma Grubu'nun keyfi olarak nitelendirdiği özgürlükten yoksun bırakılmaları dikkate alması gereken Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde de yer almaktadır.

Çalışma Grubu, yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde, başvuruçuların görüşlerini özgürce ifade etme hakkını ve "Devrimci-Sol" siyasi örgütünde siyasi amaçlar doğrultusunda bir araya gelme hakkını kullandıkları için bu durumda bulundukları sonucuna ulaşmıştır. Çalışma Grubu, bu durumu, kendisine sunulan davaların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelere

göre "Kategori II" kapsamında keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma olarak kabul etmiştir. Bu ilkeler, İnsan Hakları Komisyonu tarafından E/CN.4/1992/20 sayılı belgede tanınmış ve bu kararın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

Son değerlendirme

Çalışma Grubu, durumu ağırlaştıran bir diğer noktanın, başvuruçuların gözaltında bulundukları yerde avukatlarına ve aile üyelerine erişimlerinin engellenmiş olması olarak değerlendirmiştir.

Sonuç

Yukarıdaki hususlar ışığında Çalışma Grubu, şu kararları almıştır; Başvuruçuların özgürlüklerinden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9, 10 ve 20. maddelerine ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9, 19 ve 21. maddelerine aykırı olduğu ve Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori II'sine girdiği kabul edilerek, keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

2

Başvuru: 9/1993 Sekvan Aytu 29.04.1993 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g93/859/04/pdf/g9385904.pdf>)

Konu: Gözaltına alınan insan hakları savunucusu olan başvurucunun keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar kelimeler: Suçlamayı bilme hakkı, iletişim kurma hakkı, siyasi faaliyette bulunma hakkı, barışçıl toplanma özgürlüğü, işkence, Hükümet tarafından verilen süre içerisinde savunma verilmemesi, başvurucunun iddialarının çürütülmemesi.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 43/1992 de açıklanmıştır.

Olaylar ve İhlal İddiaları

İnsan Hakları Derneği Şırnak Şubesi başkanı olan başvuru, 14 Mayıs 1992 tarihinde gözaltına alınmış ve 29 Mayıs'a kadar hakkında herhangi bir suçlama olmaksızın ve iletişim kurmasına izin verilmeden tutulmuştur; tutulma sebebinin, öldürülen gazeteci Halit Güngen'in cenazesine katılması ve bunun izinsiz bir protesto gösterisi girişimi olarak değerlendirilmesi olduğu, iddia edilmiştir. Ayrıca, başvurucunun işkenceye maruz kaldığı ileri sürülmüştür. Başvuru, olayda hangi yasanın uygulandığına dair herhangi bir ayrıntı bulunmadığını, ancak muhtemelen Terörle Mücadele Kanunu uyarınca tutulduğunun tahmin edildiğini bildirmiştir.

Hükümetin Savunması

Hükümet, konu ile ilgili ön bilgi vermiş, ancak zamanında bir savunma sunmamıştır. Hükümetten gelen notta, mevcut tutuklamanın, daha önce gözaltına alınmış ve haklarında iddianame hazırlanmış PKK terör örgütünün silahlı kanat üyelerinin ifadelerine dayandığı belirtilmiştir. Bu ifadelere göre, başvurucunun yasa dışı bir örgüt olan ERNK aracılığıyla yasadışı faaliyetleri destekleyen bir komitede aktif olduğu iddia edilmiştir. Hükümet, ayrıca, başvurucunun 29 Mayıs 1992'den itibaren yetkili mahkemede yargılanmakta olduğunu eklemiştir. Başvurucunun tutuklanmasından bu yana 11 ay geçmiş olmasına rağmen, henüz mahkûm edilmemiştir; gözaltına alınmasının sebebi siyasi faaliyetlere katılmak olup, bu durum Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından da doğrulanmıştır.

Değerlendirme

Siyasi faaliyetlerin yürütülmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19, 20 ve 21. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19, 21 ve 22. maddelerinde belirtilen hak ve özgürlüklerin meşru bir şekilde kullanılmasıdır. İşkence iddialarıyla ilgili olarak Çalışma Grubu, bu konunun, İşkence Soruşturması Özel Raportörü tarafından ele alındığını ve İnsan Hakları Komisyonu'na sunduğu son raporunda (E/CN.4/1993/26, para. 496) incelendiğini kaydetmiştir.

Sonuç

Yukarıdaki hususlar ışığında Çalışma Grubu, şu kararları almıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9, 10, 11, 19, 20 ve 21. maddelerine ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 8, 9, 19, 21 ve 22. Maddelerine aykırı olup ve Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori II'sine girdiği kabul edilerek, keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

3

Başvuru: 37/1994 Edip Polat 29.11.1994 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g95/146/93/pdf/g9514693.pdf>)

Konu: Yazar olan başvurucunun, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken beyanları nedeniyle, keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İfade özgürlüğü, şiddete başvurulmaması ya da şiddetin teşvik edilmemesi, düşünce ve ifade özgürlüğünden barışçıl yararlanma, Hükümet savunmasında başvurucunun şiddeti övdüğünün ya da teşvik ettiğinin gösterilmemesi.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 43/1992 de açıklanmıştır.

Olaylar ve İhlal İddiaları

Başvurucu 31 yaşında Kürt kökenli bir yazar olup, 16 Temmuz 1993 tarihinde Ankara Havalimanı'nda güvenlik güçleri tarafından yakalanarak akabinde tutuklanmış ve Ankara Kapalı Cezaevi'nde tutulduğu tahmin edilmiştir. Başvurucu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesi uyarınca "bölücü propaganda yapmak" suçlamasıyla itham edilmiştir. Başvurucu, Türkiye'deki Kürt tutukluların koşulları ve başvurucunun (kendisinin) yazdığı başka bir kitap nedeniyle yargılanması hakkında bir kitap yayınladıktan sonra, 23 Aralık 1992'de bir Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından iki yıl hapis ve yaklaşık 6.000 ABD Doları para cezasına çarptırılmış, başvurucunun iki yıllık cezası 9 Haziran 1993'te Yargıtay tarafından onanmış ve yurtdışına kaçmak üzere olduğu iddiasıyla gözaltına alınmıştır. Başvurucunun daha önce üç kez hapse atıldığı, en sonuncusunun 1990'da, bir başka kitabıyla bağlantılı olduğu, Nisan 1993'te "ayrılıkçı propaganda yapmak" suçundan beraat ettiği, ancak beraat kararının 1993'ün sonlarında bozulduğu ve tekrar yargılandığı bildirilmiştir. Başvurucunun yazılarının hiçbirinde, şiddeti savunmadığı ileri sürülmüştür. Başvurucu, hapsedildiğini doğrulamakta ve özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğunu, çünkü İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ile uyumlu olmadığını savunmuştur. Başvurucu hapisteyken Kürt yanlısı gazete Özgür Gündem'de 26 Temmuz 1993 tarihinde yayımlanan bir makale yazdığı için 4 Mayıs 1994'te yapılan yargılamada 10 ay hapis cezasına çarptırılmış, ayrıca başvuru, Nisan 1993'te Kürtler ve Kürdistan Bilimin Diliyle adlı kitabıyla bağlantılı olarak suçlandığı davadan beraat etmesine rağmen, davanın kapanmadığını vurgulamıştır.

Hükümetin Savunması

Hükümet, başvurucunun 23 Aralık 1992 tarihinde Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından iki yıl hapis cezasına çarptırıldığını ve cezanın 27 Mayıs 1993 tarihinde Yargıtay tarafından onandığını belirtmiştir. Hükümet ayrıca, 16 Temmuz 1993'te Ankara Havalimanı'nda ülkeyi terk etmeye çalışırken tutuklandığı ve önce Ankara cezaevine, ardından 4 Mart 1994'te cezasını çekmek üzere Bursa cezaevine götürüldüğünü bildirmiştir. Hükümet, yargılamanın hukuka ve usule uygun olduğunu savunmuştur. Hükümet, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğuna dair en ufak bir kanıt olmadığı sonucuna varmıştır.

Değerlendirme

Çalışma Grubu, başvurucunun, Türkiye'deki Kürt tutukluların koşulları ve önceki yargılaması hakkındaki görüşlerini bir kitapta ifade ettiği için mahkum edildiği ve tutuklandığı sonucuna ulaşmıştır. Başvurucu yalnızca, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesi uyarınca güvence altına alınan düşünce ve ifade özgürlüğü haklarını barışçıl bir şekilde kullanmıştır. Dahası, Hükümet başvurucunun bunu yaparken şiddete başvurduğunu veya şiddete teşvik ettiğini bildirmemiştir.

Sonuç

Yukarıdaki hususlar ışığında Çalışma Grubu, şu kararları almıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesine ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 19. Maddesine maddelerine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori II'sine girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

Başvuru: 38/1994 Soner Önder 01.12.1994 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g95/146/93/pdf/g9514693.pdf>)

Konu: İşkenceyle dayalı ifade sonrası keyfi tutuklama ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İşkenceye dayalı ifade, suçunu kabul etmeye zorlanmama hakkı, soruşturma aşamasında haberleşme yasağı, Adli Tıp Kurumu tarafından düzenlenen sağlık raporu, tanık sorgulama, teşhis ve yüzleştirme, işkence iddiasının araştırılmaması, işkenceye dayalı ifadenin ceza hükmüne esas alınmaması, maddi vakalar ile ilgili tutarsızlıklar, Hükümet tarafından daha önce sunulan raporların değerlendirilmesi.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 35/1994 de açıklanmıştır.

Olaylar

Başvurucu, 17 yaşında olup İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencisidir. Başvurucu, 25 Aralık 1991'deki bir gösteri sonrası polis tarafından gözaltına alınmış, İstanbul Terörle Mücadele Şubesi'nde sorgulandıktan sonra 8 Ocak 1992'de İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından tutuklanarak Bayrampaşa Cezaevi'ne gönderilmiştir. 25 Aralık 1991'deki gösteri, yasadışı Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından düzenlenmiştir. Gösteriden sonra, bir mağazaya yönelik kundaklama saldırısı düzenlenmiş ve 12 kişi bu saldırıda hayatını kaybetmiştir. Başvurucu, polis tarafından olay yerinde kimlik kartları (kimlik kontrolü sonrası) doğu illerinden gelen birkaç yüz gençle birlikte gözaltına alınmıştır. Başvurucunun davası Şubat 1992'de, 2 Nolu İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde başlamıştır. Davada 22 sanık bulunmaktadır, ancak yedisi hariç diğerleri şartlı olarak serbest bırakılmıştır. Başvurucu, silahlı örgüt üyeliği, patlayıcı madde bulundurma, çoklu cinayet, suç amaçlı zarar verme ve isyancı amaçlarla zarar verme suçlarıyla itham edilmiştir. Başvurucunun, polis gözetimindeyken bir itiraf imzaladığı bildirilmiştir. Ancak başvuru, 8 Ocak 1992'de savcı önüne çıktığında bu itirafı geri çekmiş ve itirafı, gözleri bağlıyken ne yazdığını bilmeden işkence altında imzaladığını iddia etmiştir. Başvurucu bu işkence iddiasını destekleyen kanıtların mevcut olduğunu, bu kanıtlar arasında İstanbul Adli Tıp Kurumu tarafından polis gözetimine alınmasından 24 gün sonra yapılan bir inceleme ile "bir testiste ciddi şişlik" tespit edildiğini belirtmiştir.

İtirafıta, başvuru, 25 Aralık'ta bir kişiyle buluştuğu ve ondan birkaç molotof kokteyli aldığı, ardından gösteriye katılarak bir dükkâna molotof kokteyli attığı ifade edilmiştir. Ancak, başvuru 25 Aralık 1991 sabahı bir Noel ayinine katıldığını, ardından kız kardeşinin evine dönmek için bir minibüse bindiğini, minibüsün polis tarafından durdurulduğunu ve yolcuların kimliklerinin kontrol edildiğini, kimlik kartında doğum yeri olarak PKK'nın silahlı faaliyetlerinin merkezi olan Mardin gösterildiği için gözaltına alındığını ve sorgulanmak üzere götürüldüğünü ileri sürmüştür. Çalışma Grubu'na daha sonra, başvuru, 18 Ekim 1994'te müebbet hapis cezasına çarptırıldığı bilgisi verilmiştir.

Hükümetin savunması

Hükümet, yukarıda bahsedilen PKK tarafından organize edilen yasa dışı gösteri sırasında tutuklanma tarihini doğrulamakla birlikte, olaylarla ilgili farklı bir anlatım sunmuştur. Hükümet'e göre, gösteri sırasında molotof kokteylleri atıldığında şiddet olayları başlamış ve birkaç dükkân ve banka ateşe verilmiştir. 12 kişi yangında ölmüştür. Hükümet, başvuru, yakalandığında üzerinde bir molotof kokteyli bulunduğunu, sorgulandığında gösteriye katıldığını ve yanan mağazaya molotof kokteyli attığını kabul ettiğini belirtmiştir. Bu mağaza, 12 kişinin öldüğü yerdir. Hükümet ayrıca, 9 Ocak 1992'de mahkemeye çıktığında sanığın suçlamaları reddettiğini ve kendisine suçlamaları kabul ettiren ifadenin gözleri bağlıyken zorla alındığını iddia ettiğini doğrulamıştır. Savunma tanıkları ile başvuru, tutuklanmasına dair raporu imzalayan kişiler mahkemede dinlenmiş ve ifadeleri değerlendirilmiştir.

Başvurucunun ek beyanları

Başvurucu, Hükümet'in gözlemlerine ilişkin daha fazla bilgi ve yorum sunmuştur. Başvurucu tarafından seçilen bir gözlemci, 10 Mayıs 1994 tarihinde Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki duruşmalardan birine katılmıştır. Savcı, duruşmadan önce gözlemciyle yaptığı bir konuşmada, sanığın bir görgü tanığı tarafından teşhis edildiğini ve hakkında ölüm cezası talep etmeyi düşündüğünü, söylemiştir. Gözlemciye göre bu tanıklık çok dikkatli değerlendirilmelidir. Görgü tanığının yangında ölen kadınlardan birinin kardeşi olması, kaybın şoku altında duygusal bir durumda ifade verdiği gerçeğini dikkate almak önemlidir. Ayrıca, savcı gözlemciye, başvuru, olay yerinde molotof kokteyli tutarken yakalandığını belirten yakalama tutanağının fazla mesai nedeniyle yorgun bir polis memuru tarafından "yanlışlıkla" imzalandığını, gerçekten de başvuru, diğer tanıkların başından beri iddia ettiği gibi olay yerinden uzakta bir minibüste yakalandığını kabul ettiğini, söylemiştir.

Başvurucu, suçu işkence altında zorla itiraf ettiğini ve bu yüzden mahkemede itirafını geri çekmek zorunda kaldığını iddia ederken, ileri sürdüğü delillerin şu şekilde desteklendiğini belirtmiştir; (a) Başvurucu, soruşturma aşamasında Adalet Bakanlığı'nın o dönem yürürlükte olan genelgelerine aykırı olarak "haberleşme yasağı altında" tutulmuştur; (b) İşkenceyi doğrulayan sağlık raporu yetkili bir sağlık kuruluşu tarafından düzenlenmiştir; (c) Başvurucu işkence altında suçu itiraf ettiğini iddia ettiğinde, sorumlular hakkında hiçbir soruşturma başlatılmamıştır.

Tanığın başvurucuyu teşhis ettiği sırada, başvurucunun genelde olduğu gibi davayla ilgisi olmayan bir grup insan arasına yerleştirilmesi gerekirken, sanıklar arasında teşhis edilmesi sağlanmıştır. Ancak, aynı tanık tarafından teşhis edilen bazı sanıklar saldırıya katılmadıklarını kanıtlamış ve serbest bırakılmıştır. Diğer tanıklar ise saldırının gerçekleştiği sırada başvurucuyu başka bir yerde gördüklerini belirtmiştir, ancak savcı bu ifadeleri değerlendirmek için herhangi bir soru sormamıştır.

Değerlendirme

Çalışma Grubu, bu davada sorulması gereken temel sorunun şu olduğunu sonucuna ulaşmıştır: İşkence altında elde edilen itiraflara dayanan bir tutuklama kararı keyfi sayılabilir mi?

Karar vermeden önce, Çalışma Grubu, meseleye ilişkin ek bilgileri incelemiştir: (a) İnsan Hakları Komitesi'nin ilgili Genel Yorumları; (b) İşkence konusundaki Özel Raportör'ün raporları; (c) İşkenceye Karşı Komite'nin raporları, özellikle Türkiye tarafından İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 19. maddesi uyarınca Komite'ye sunulan rapor ve Komite'nin 6-18 Haziran 1992 tarihlerinde Türkiye'de gerçekleştirdiği yerinde inceleme raporu.

Çalışma Grubu'na göre; işkence uygulamasını her koşulda yasaklayan düzenlemeleri göz önünde bulundurmanın yanı sıra, işkence yoluyla elde edilen delillerin kabul edilemezliğine açıkça atıfta bulunan ya da işkenceyi önleme amacı güden düzenlemeler ışığında da meseleye bakılması gerekmektedir. Bu düzenlemeler, hiç kimsenin kendisine karşı tanıklık yapmaya veya suçunu itiraf etmeye zorlanmaması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda özellikle, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 14.3 (g) maddesi şu şekildedir: "Herhangi bir ceza davasında, herkes şu haklara sahiptir... Kendi aleyhine tanıklık etmeye ya da suçunu kabul etmeye zorlanmama hakkı". (Çalışma Grubu'nun çalışma yöntemlerinin kategori III.C.1.g bölümü ile karşılaştırınız (E/CN.4/1992/20, ek I)). Ayrıca, Herhangi Bir Gözaltı veya Hapis Şekli Altındaki Tüm Kişilerin Korunmasına Yönelik İlkeler'in İlke 21'i, bir makamın tutuklu bir kişinin durumundan haksız yere yararlanarak onu itirafa zorlamaya, kendini suçlamaya veya başka bir kişiye karşı tanıklık etmeye yönlendirmesi durumunu ele almaktadır (Yukarıda bahsedilen çalışma yöntemlerinin kategori III.A.13 bölümü ile karşılaştırınız). En önemlisi, İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 15. maddesi uyarınca; "Her Taraf Devlet, işkence sonucunda elde edilen herhangi bir ifadenin, yalnızca ifadenin alındığına dair kanıt olarak işkence ile suçlanan kişiye karşı kullanılabileceğini ve başka hiçbir yargılamada delil olarak ileri sürülemeyeceğini sağlamalıdır".

Çalışma Grubu, bu maddenin Türkiye'ye karşı hem uluslararası düzenlemeler hem de iç hukuk düzenlemeleri bağlamında ileri sürülebileceğini belirtmiştir. Uluslararası düzeyde, Türkiye İşkenceye Karşı Sözleşme'yi onaylamıştır ve Hükümet temsilcisi, Komite'ye sunduğu periyodik raporda iki kez 15. maddenin Türkiye'de tamamen ve doğrudan uygulanabilir olduğunu açıkça belirtmiştir (CAT/C/SR.62, paragraflar 6 ve 19). Ulusal düzeyde ise bu kural, çeşitli iç hukuk metinlerinde yer almaktadır. 1982 Anayasası'nın 17/3. maddesi işkenceyi; "Hiç kimse işkenceye veya insanlık onuruyla bağdaşmayan bir cezaya ya da muameleye tabi tutulamaz" ifadesiyle kesin olarak kınamakta ve bu maddeyi tamamlayan 38. maddenin 5. Fıkrası; "Hiç kimse kendisini veya yakınlarını suçlayacak beyanda bulunmaya zorlanamaz" hükmünü getirmektedir. Bu hüküm Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 35. maddesinde tekrarlanmaktadır. Ayrıca, Çalışma Grubu, işkence uygulamasını üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ve kamu görevinden geçici olarak men ile cezalandıran Ceza Kanunu'nun 245. maddesini de dikkate almıştır. Aynı zamanda Çalışma Grubu, itiraf almak amacıyla işkence yapıldığında cezanın beş yıla kadar ağır hapis cezasına çıkarılmasını ve kalıcı olarak görevden men edilmesini öngören 243. maddeyi de göz önünde bulundurmıştır. Kamu görevlilerinin bu tür uygulamalar nedeniyle yargılandıklarında 245. madde kapsamında af talep etmelerini önlemek amacıyla, Yargıtay, iki ilke kararında suçun unsurları arasında "itiraf almak" güdüsünü de dahil ederek 243. maddenin özel kapsamını doğrulamıştır. Oysa 245. madde işkenceyi, yalnızca acı vermek amacıyla yapılan bir uygulama olarak ele almaktadır (Yargıtay Ceza Genel Kurulu 18 Haziran 1981 tarihli 3143/4070 sayılı kararı ve 5 Ekim 1987 tarihli E.1987/8-186, K.1987/424 sayılı kararı, Türkiye Hükümeti'nin Komite'ye sunduğu periyodik rapordan alıntılanmıştır, CAT/C/7/Add.6, paragraflar 26 ila 28). Bu içtihat, 18 Kasım 1992 tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklik ile güçlendirilmiştir. Bu düzenleme, sorgulama sırasında işkence ve benzeri uygulamaları yasaklamaktadır. Hakim, baskı altında alınan ifadeleri dikkate alamaz (A/48/44/Add.1, paragraflar 24 ve 26).

Ayrıca, Çalışma Grubu aşağıdaki ek faktörleri de göz önünde bulundurmıştır. Hükümet temsilcisi komite önünde ifade verirken, Adli Tıp Kurumu'nun "tamamen bağımsız" olduğunu iki kez vurgulamıştır. İçişleri Bakanlığı'nın 22 Eylül 1992 tarihinde yayımladığı ve Komite'ye iletilen gözaltına alınan kişilerin durumuna ilişkin düzenlemeler, "yukarıda bahsedilen tıbbi muayeneleri yapan doktorun Adli Tıp Kurumu'ndan bir doktor olması gerektiğini" belirtmektedir.

Bu nedenle Çalışma Grubu şu sonuca varmıştır: (a) Başvurucunun aldığı darbeleri belgeleyen rapor bir Adli Tıp Kurumu doktoru tarafından hazırlandığı için, bu belgenin geçerliliğine itiraz etmek zordur; (b) Türkiye Hükümeti'nin temsilcisi

Komite önünde şu beyanda bulunmuştur: "Savcılar, işkenceyle ilgili herhangi bir iddiayı ya da bilgiyi araştırmaktan sorumludur" (CAT/C/SR.61, paragraf 9). Ancak, bu davada Savcılık bu yönde herhangi bir girişimde bulunmamıştır; (c) İşkence yapıldığını belgeleyen bir tıbbi raporun sunulmuş olması nedeniyle, Yargıtay'ın uygulamasına göre savcılık, "ifadenin sanığın özgür iradesini yansıttığını ve hukuki süreçte başka delillerle desteklendiğini kanıtlamak zorundadır" (28 Eylül 1988 tarihli 1988/2015-3291 sayılı karar ve 17 Nisan 1989 tarihli E.1989/1-90-K-144 sayılı Yargıtay Birinci Ceza Dairesi kararı, Türkiye'nin raporunda belirtilmiştir, bkz. CAT/C/7/Add.6, paragraf 66).

Sonuç

Çalışma Grubu, bu davada yukarıda belirtilen çelişkiler ve yanlışlıklar göz önünde bulundurulduğunda, toplanan delillerin, İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 15. maddesi ile iç hukuk düzenlemelerinde belirtilen ilkeye bir istisna oluşturacak kadar yeterli olmadığı, itirafın işkence altında alınmış olmasına dayanan tutuklama kararının keyfi bir karakter taşıdığı sonucuna ulaşmıştır.

Yukarıda belirtilenler ışığında Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. maddesine, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesine ve Türkiye'nin taraf olduğu İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 15. maddesine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori III'üne girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle ve ayrıca İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 15. maddesiyle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Özellikle bu kapsamda, başvurucunun haptiden salıverilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

5

Başvuru: 7/1995 Günay Aslan, Dr. Haluk Gerger, Sedat Aslantaş 31.05.1995 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g95/146/93/pdf/g9514693.pdf>)

Konu: Gazeteci, yazar ve avukat olan başvuruçuların ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken beyanları nedeniyle keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İfade özgürlüğü, şiddete başvurulmaması ya da şiddetin teşvik edilmemesi, düşünce ve ifade özgürlüğünden barışçıl yararlanma, Hükümet tarafından iddia edilen eylemlerin suç olduğunun kanıtlanamaması.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 35/1994'ün 3. paragrafındaki metinle aynı.

Olaylar

Birinci başvuruçuyu yaklaşık 33 yaşında, yazar, gazeteci ve Alman ARD televizyonu için çalışan bir muhabirdir. 5 Ekim 1993'te Bodrum'da yerel polis tarafından, yurt dışına kaçmak üzereyken gözaltına alınmış, Bodrum polis karakolunda tutulduktan sonra Köyceğiz cezaevine, ardından da Muğla cezaevine nakledilmiştir. Başvuruçuyu, 33 Kurşun adlı kitabı nedeniyle 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 8/1. maddesi uyarınca "ayrılıkçı propaganda yapmak" suçlamasıyla İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından iki yıl hapis cezasına çarptırılmış ve cezası 22 Eylül 1993'te Yargıtay tarafından onanmıştır. Başvuruçuya göre kitaba ilişkin tartışmaların çoğu, Musa Anter tarafından yazılan giriş kısmı üzerine yoğunlaşmıştır. Musa Anter, Eylül 1992'de öldürülen tanınmış bir yazar ve gazetecidir. Ayrıca başvuruçunun gözaltına alınması ve mahkûm edilmesinin, Alman televizyon ağıyla yaptığı çalışmaların resmi onay görmemesinden kaynaklanabileceği iddia edilmiştir.

İkinci başvuruçuyu Birleşmiş Milletler Dernekleri Dünya Federasyonu Yürütme Komitesi üyesi olup, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 8/1. maddesi uyarınca bir yıl sekiz ay hapis cezasına ve 208 milyon Türk lirası para cezasına çarptırılmıştır. Başvuruçunun, cezasına yaptığı itiraz 27 Nisan 1994 tarihinde reddedilmiştir. Başvuruçuya karşı, aynı kanun uyarınca açılmış üç başka dava daha İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde görülmekte olup, Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesi uyarınca bir soruşturma daha beklemektedir. Başvuruçuyu kendisine yöneltilen tüm suçlamaların, Türkiye'deki Kürt nüfusun demokratik ve insan hakları taleplerine yönelik barışçıl faaliyetleriyle ilgili olduğunu iddia etmiştir. Bu faaliyetler arasında, bir halk toplantısına mesaj göndermek, Kürtlerin haklarını savunan makaleler yazmak ve güvenlik güçlerinin Kürtlere yönelik muamelelerini eleştirmek yer almaktadır.

Üçüncü başvuruçuyu avukat, Türkiye İnsan Hakları Derneği (TİHD) Genel Sekreter Yardımcısı ve Diyarbakır Şubesi başkanıdır. Dört sivil polis tarafından 12 Mayıs 1994 tarihinde gözaltına alınmış ve Ankara Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'ne götürülmüştür. Başvuruçuyu polis nezaretinden Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ne transfer edilmiştir; hakkında gıyabında iki tutuklama emri çıkarılmıştır: Biri Diyarbakır Barosu'na mensup 16 avukatın davasıyla ilgili olarak, diğeri ise 27 Mayıs 1993 tarihinde Diyarbakır'daki sendikalar, dernekler ve yayın organlarının önde gelen temsilcilerinin oluşturduğu "Demokratik Platform" tarafından insan hakları ihlallerine karşı yapılan basın açıklamasıyla ilgilidir. Basın açıklamasının 24 imzacısına karşı Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde dava açıldığı ve "ayrılıkçı propaganda" yapmakla suçlandıkları iddia edilmiştir. 20 Nisan 1994 civarında 21 kişinin mahkûm edilerek 20 ay hapis cezasına ve 208 milyon Türk lirası para cezasına çarptırıldığı belirtilmiştir. Başvuruçunun temyiz süreci hâlâ devam etmekte olmasına rağmen bu cezayı çekmek üzere hapsedildiği bildirilmiştir.

Hükümet yanıtında, birinci ve ikinci başvuruçunun ülkenin toprak bütünlüğünü tehlikeye atarak ayrılıkçı propaganda yapmak suçlamasıyla, 3713 sayılı Kanun'un 8/1. maddesi uyarınca hukukun gerektirdiği usullerle mahkûm edildikleri belirtilmiştir. Dolayısıyla gözaltıların keyfi olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Yine Hükümete göre, üçüncü başvuruçuyu hakkında Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı tarafından, Cumhuriyet'in toprak bütünlüğünü hedef alan propaganda içeren bir broşürle ilgili soruşturmaya dair ifade vermek üzere çağrıldığı halde gelmediği gerekçesiyle, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından 17 Eylül 1993 tarihinde bir tutuklama emri çıkarılmıştır. Üçüncü başvuruçuyu 12 Mayıs 1994 tarihinde Ankara'da gözaltına alınarak Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne çıkarılmış ve aynı gün tutuklama emri onanmıştır. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından yasa dışı bir terör örgütüne üyelik suçlamasıyla yargılandığı için, 5 Haziran 1994 tarihinde Diyarbakır'a sevk edilmiş ve 8 Haziran 1994 tarihinde mahkemede sorgulanmış, tutuklanması onanmıştır. Dolayısıyla, Hükümete göre bu gözaltı da keyfi olarak değerlendirilemez.

Çeşitli kaynaklar, Hükümetin beyanlarının aksine, başvuruçuların tutuklanmasının tek nedeninin, yazılarında Kürtlerin haklarını savunmaları ve bu nüfusun güvenlik güçleri tarafından nasıl muamele gördüğünü kınamaları olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle, bu kişilerin tutuklanması keyfidir: Başvuruçular yalnızca fikir ve ifade özgürlüğü haklarını kullanmışlardır (Bu kaynaklar Çalışma Grubu tarafından açıklanmamıştır).

Değerlendirme

Çalışma Grubu şu tespitlerde bulunmuştur;(a) Hükümet, başvurucuların "ayrılıkçı propaganda" yapan herkesin cezalandırılmasına olanak tanıyan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 8/1 maddesi uyarınca gözetiminde bulunduklarını doğrulamaktadır. (b) Hükümet, başvurucuların yazılarının gerçekten nasıl bu tür bir propaganda oluşturduğunu, ilgili alıntılarını sunarak açıklamamaktadır. Çalışma Grubu, Komisyon'a sunduğu yıllık raporlarında ve özellikle E/CN.4/1994/23 ve E/CN.4/1995/31 sayılı raporlarında, Terörle Mücadele Kanunu'nun 8/1 maddesi gibi belirsiz suçlamaların, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının ciddi ihlallerine zemin hazırlayabileceği konusundaki endişesini dile getirmiştir. Çalışma Grubu, başvurucuların Kürtlere yönelik Hükümet politikasını yazılı olarak protesto etmeleri nedeniyle, bu bireylerin şiddete başvurdıkları veya şiddeti teşvik ettiklerinin gösterilmediği dikkate alındığında, haklarında Terörle Mücadele Kanunu'nun 8/1 maddesinin uygulanmasının, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesi ile güvence altına alınan düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının ihlali anlamına geldiği sonucuna varmıştır.

Sonuç

Yukarıdaki hususlar ışığında Çalışma Grubu şu kararı vermiştir; başvurucuların özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori II'sine girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

6

Başvuru: 33/1995 Leyla Zana, Hatip Dicle, Ahmet Türk, Orhan Doğan, Selim Sadak, Sedat Yurttaş, Fikret Başkaya 14.09.1995 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g95/146/93/pdf/g9514693.pdf>)

Konu: Milletvekili olan başvuruçuların tutuklanması, yazar olan başvuruçunun ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken beyanları nedeniyle keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İfade özgürlüğü, şiddete başvurulmaması ya da şiddetin teşvik edilmemesi, düşünce ve ifade özgürlüğünden barışçıl yararlanma, Hükümet tarafından savunma sunulmaması.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 35/1994'ün 3. paragrafındaki metinle aynı.

Çalışma Grubu, bugüne kadar söz konusu başvuru ilgili olarak ilgili Hükümet tarafından herhangi bir bilginin iletilmemiş olmasından endişe duyduğunu ifade etmiştir. Çalışma Grubu'nun mektubunun iletilmesinden itibaren 90 günlük sürenin sona ermesiyle, iddia edilen her bir keyfi tutuklama vakası hakkında karar vermekten başka bir seçenek kalmamıştır.

Olaylar

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı başvuruçular Kürt yanlısı Demokrasi Partisi'nin (DEP) eski milletvekilleri olup, 2 ve 3 Mart tarihlerinde Ankara'da milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılmasından sonra tutuklanmışlardır (Yukarıda adı geçen dört kişiyle ilgili olarak, Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu'nun Başkanı, 8 Mart 1994 tarihinde Türkiye Hükümeti'ne acil bir çağrıda bulunmuştur). Bu eski milletvekillerinin (altıncı başvuruç hariç) 8 Aralık 1994 tarihinde Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından "silahlı bir grup kurma ve üye olma" suçlamasıyla 15 yıl hapis cezasına çarptırıldığı, altıncı başvuruçunun ise "silahlı gruba yardım ve yataklık" suçlamasıyla 7,5 yıl hapis cezasına çarptırıldığı bildirilmiştir. Başvuruçuların yargılanması, adil yargılama ile ilgili kabul görmüş normları ve özellikle savunma hakları ile yargı bağımsızlığı ilkesini ihlal eden koşullar altında gerçekleştirilmiştir.

Başvuru aynı zamanda, 1940 doğumlu yazar ve akademisyen yedinci başvuruçuyu da kapsamaktadır. Başvuruçuyu, 17 Mart 1994 tarihinde Bolu'daki evinde tutuklanmış ve Ankara yakınlarındaki Haymana Cezaevi'ne gönderilmiştir. Burada 15 aylık hapis cezasını çekmek üzere bulunmuştur. Yedinci başvuruç Türkiye'nin 1920'lerden bu yana sosyo-ekonomik evrimi üzerine yazdığı bir kitapla ilgili olarak, "bölücü propaganda yapmak" suçlamasıyla İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun Madde 8/1 uyarınca mahkûm edilmiştir. 16 Ağustos 1993 tarihinde 20 ay hapis cezasına ve yaklaşık 42 milyon Türk Lirası para cezasına çarptırılmıştır. Yedinci başvuruçunun daha önce bu suçlamadan beraat ettiği, ancak yapılan itiraz üzerine Yargıtay'ın beraat kararını bozduğu ve 22 Aralık 1993 tarihinde cezanın onandığı bildirilmiştir. Yedinci başvuruç, ayrıca personelinin birçok saldırıya maruz kaldığı iddia edilen Kürt yanlısı Özgür Gündem gazetesinde köşe yazarlığı yaptığını da eklemiştir. Yedinci başvuruçunun mahkûmiyetine neden olan kitap, Hükümetin Kürtlere yönelik politikasını eleştiren bir bölümü içermektedir. Ayrıca, Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesinin, "bölücü propaganda yapanlar" için beş yıla kadar hapis cezası öngördüğü ve bu kanun kapsamında Kürt sorununu tartışan ya da yorum yapan 60'tan fazla yazar ve gazetecinin mahkûm edildiği bildirilmiştir.

Değerlendirme

İlk altı başvuruç ile ilgili davalar açısından Çalışma Grubu, savunma haklarının ihlal edildiği ve yargının bağımsızlığı ilkesinin ihlal edildiğine dair iddialar hakkında daha fazla bilgi alınana kadar bu davaların incelenmeye devam edilmesi gerektiğini değerlendirmiştir.

Yedinci başvuruç bakımından 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun Madde 8/1'i kapsamında "bölücü propaganda yapmak" suçundan mahkûm edilmesiyle ilgili olarak, Çalışma Grubu, daha önce verdiği Görüş No. 7/1995'te (Sedat Aslantaş v. Türkiye Cumhuriyeti) belirttiği gibi, Madde 8/1 gibi belirsiz nitelikteki suçlamaların ifade özgürlüğünün ciddi ihlallerine yol açabilecek bir bahane olarak kullanılabileceğine dair endişesini ifade etmiştir. Mevcut başvuruda yedinci başvuruç, Kürt nüfusa yönelik Türkiye Hükümeti'nin politikasını eleştiren kitabı nedeniyle suçlanmıştır. Yedinci başvuruçuyu kitabının içeriği nedeniyle cezalandırmak için hakkında Madde 8/1'in uygulanması, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesi kapsamında garanti altına alınan düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

Sonuç

Yukarıdaki hususlar ışığında Çalışma Grubu şu kararı vermiştir; (a) Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı başvurucuların başvuruları savunma haklarının ihlaline dair daha fazla bilgi sağlanana kadar askıda kalacaktır. (b) Yedinci başvurucunun tutuklanması İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. Maddesine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori II'sine girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

7

Başvuru: 34/1995 Selahattin Şimşek 14.09.1995 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g95/146/93/pdf/g9514693.pdf>)

Konu: İşkenceye dayalı olarak alınan ifade sonrası keyfi tutuklama ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İşkenceye dayalı ifade, işkence gören diğer sanıkların beyanlarının mahkumiyet hükmüne esas alınması, indirimli ceza karşılığında beyanda bulunan sanık beyanlarının mahkumiyet hükmüne esas alınması, davadaki tanıkların başvurucaı tanımmasına rağmen başvurucaının cezalandırılması, Hükümet tarafından savunma verilmemesi.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama
Görüş No. 35/1994 de açıklanmıştır.

Çalışma Grubu, ilgili devletten söz konusu başvuru ile ilgili olarak bugüne kadar herhangi bir bilgilendirme yapılmadığını kaygıyla belirtmiştir. Çalışma Grubunun, mektubun iletilmesinden 90 gün geçtikten sonra, söz konusu keyfi tutuklama iddialarıyla ilgili olarak karar vermekten başka bir seçeneği kalmamıştır.

Olaylar

1954 doğumlu öğretmen olan başvurucaı, 1980 yılından beri hapiste bulunmaktadır. 1983'te, Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi uyarınca, ayrılıkçılık ve yasadışı PKK hareketi adına bir soygun ve cinayete karışmak suçlarından askeri mahkeme tarafından idama mahkûm edilmiştir. 1991'de yasada yapılan bir değişiklikte, idam cezası 20 yıl hapis cezasına çevrilmiştir.

Başvurucaının davası aşağıdaki nedenlerden dolayı adil olmamıştır: polis tarafından sorgulandığı dört hafta boyunca işkenceye maruz kalmış, duruşmada kendisine atfedilen suçların tanıkları onu tanımamıştır; mahkumiyeti, aynı zamanda işkenceye maruz kaldıkları iddia edilen diğer sanıkların suçlayıcı ifadelerine dayanmıştır. Bu sanıklar "Pişmanlık Kanunu"ndan faydalanarak, diğerlerini suçlayıcı itiraflarda bulunmaları nedeniyle indirimli olarak cezalandırılmıştır. Ayrıca başvurucaı, tutuklanmasından beri masum olduğunu sürekli olarak iddia etmiş ve 14 Kasım 1994'te Askeri Mahkemeden yeniden yargılama talebinde bulunmuştur. Başvurucaının dilekçesi, 22 Kasım 1994'te askeri olmayan bir mahkemeye yönlendirilmiştir. O tarihten itibaren de dilekçesinin sonucuyla ilgili herhangi bir gelişme bildirilmemiştir.

Değerlendirme

Yukarıda tanımlanan ve Hükümetin sorgulama fırsatına rağmen itiraz etmediği gerçeklerden açıkça görülmektedir ki, mevcut dava, adil yargılanma hakkına yönelik ciddi ihlaller içermiştir (başvurucaının polis tarafından sorgulama sırasında işkence görmesi; atfedilen suçların tanıklarının başvurucaıyı tanımaması; mahkumiyetinin işkenceye maruz kaldıkları iddia edilen diğer sanıkların ifadelerine dayanması ve bu sanıkların diğerlerini suçlayıcı itiraflarda bulunmaları durumunda ceza indiriminden yararlandırılmaları). Bu ihlaller, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. ve 14.3 (b), (e) ve (g) maddelerine aykırı olup, o kadar ciddidir ki, tutuklamaya keyfi bir nitelik kazandırmıştır.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında Çalışma Grubu şu kararı vermiştir; (a) Başvurucaının tutukluluğu İnsan Hakları, Evrensel Beyannamesi'nin 5. maddesine ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. ve 14.3 (b), (e) ve (g) maddelerine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori III'üne girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

(b) Çalışma Grubu ayrıca, söz konusu işkence iddiaları ile mevcut kararlar ilgili bilgileri, işkence konusundaki Özel Raportöre iletmeye karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Özellikle bu kapsamda, başvurucaının hapisten saliverilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

8

Başvuru: 40/1995 Leyla Zana, Hatip Dicle, Ahmet Türk, Orhan Doğan, Selim Sadak, Sedat Yurttaş, 30.11.1995 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g96/143/36/pdf/g9614336.pdf>)

Konu: Milletvekili olan başvuruçuların keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Adil yargılanma hakkı, avukat yardımından soruşturma aşamasında yararlanamama, dosya inceleme, çelişmeli yargılama ilkesinin uygulanmaması, delil sunma ve tanık sorgulama hakkı verilmemesi, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bağımsız ve tarafsız yargı organı olarak kabul edilmemesi, Hükümet tarafından savunma sunulmaması.

Bekletici mesele hakkında

Çalışma Grubu, 33/1995 sayılı kararında, başvuruçuların yargılamalarının, kabul edilen adil yargılama normlarını ihlal eden koşullarda yapıldığını gösteren bilgilere ulaşılan kadar, bu kişilerin davalarını beklemede tutma kararı almıştır. Hükümet tarafından herhangi bir savunma verilmemiştir.

İhlal iddiaları

Başvuruçuların Savunma Hakları ile ilgili: Başvuruçuların avukatları, iddialara göre ancak soruşturmanın sonunda vekaletname alabilmiştir. Bu nedenle, ön soruşturmayı takip edememişler ve duruşmadan önce dosyaları inceleyememişlerdir. Ayrıca, Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki yargılama sırasında iddia edilen çelişmeli yargılama ilkesinin göz önünde bulundurulmadığı, böylece savunmaya, iddia makamı tarafından sunulan delilleri sorgulama, sanıklar lehine delil sunma veya tanıkları sorgulama yetkisi verilmediği iddia edilmiştir.

Yargının Bağımsızlığı İlkesi ile ilgili: Devlet Güvenlik Mahkemesi, aşağıdaki nedenlerden ötürü bağımsızlık ya da tarafsızlık garantileri sunmamaktadır: Mahkeme üyeleri, Adalet Bakanı veya danışmanı tarafından başkanlık edilen kısıtlı bir komite tarafından atanır; Mahkeme statüsüne göre hâkimlerin dört yıllık bir görev süresi vardır, ancak 1987 yılından beri silahlı kuvvetler mensubu bir hâkim görev yapmaktadır; yargılama süreci, bağımsız bir hâkim tarafından değil, savcılık ve polis tarafından yürütülmektedir. Yukarıda belirtilen unsurların Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin yürütmeye bağımlı olduğunu ve Hükümetin çıkarları doğrultusunda taraflı bir şekilde adalet dağıttığını göstermekte olduğu iddia edilmiştir.

Değerlendirme

Çalışma Grubu, adil yargılama hakkıyla ilgili olan eksikliklerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10 ve 11. maddelerine ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 14 (1) ve (2) maddelerine aykırı olduğuna ve bu ihlallerin, özgürlükten yoksun bırakmayı keyfi kıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında Çalışma Grubu şu kararı vermiştir; Başvuruçuların özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10 ve 11. maddelerine ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 14 (1) ve (2) maddelerine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan davaların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori III'üne girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

9

Başvuru: 12/1996 Atilay Ayçin, Eren Keskin, Ekber Kaya 23.05.1996 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g96/143/36/pdf/g9614336.pdf>)

Konu: Sendikacı, avukat, sivil toplum kuruluşu üyesi ve insan hakları savunucusu olan başvuru sahiplerinin, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken beyanları ve insan hakları savunuculuğu kapsamındaki faaliyetleri nedeniyle keyfi olarak gözaltına alınması ve tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İfade özgürlüğü, şiddete başvurulmaması ya da şiddetin teşvik edilmemesi, düşünce ve ifade özgürlüğünden barışçıl yararlanma, insan hakları savunuculuğu kapsamındaki faaliyetler, Hükümet tarafından savunma sunulmaması.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 35/1995'in 3. paragrafındaki metinle aynı.

Çalışma Grubu, ilgili Hükümet tarafından bugüne kadar söz konusu başvurular hakkında herhangi bir bilgi iletilmediğini kaygıyla not etmiştir. Mektubun Çalışma Grubu'na iletilmesinden itibaren doksan (90) günden fazla bir sürenin geçmesi nedeniyle, Çalışma Grubu'na, önüne getirilen keyfi özgürlükten yoksun bırakma iddialarının her biri ile ilgili olarak kararını vermekten başka bir seçenek bırakılmamıştır.

Olaylar

Birinci başvuru Hava-İş Sendikası Genel Başkanı'dır. Başvurucunun 15 Mayıs 1995 tarihinde, Türkiye'ye döndükten sonra, İstanbul Atatürk Havaalanı'nda gözaltına alınarak akabinde tutuklandığı ve İstanbul yakınlarındaki Sağmalcılar Cezaevi'ne götürüldüğü bildirilmiştir. Başvurucu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesi uyarınca mahkum edilmiş ve Tekirdağ yakınlarındaki Saray Cezaevi'nde tutulmuştur. Başvurucu daha önce, 8 Eylül 1991 tarihinde Türkiye İnsan Hakları Derneği tarafından İstanbul'daki Abide-i Hürriyet (Özgürlük Anıtı) Meydanı'nda düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmada "bölücülük propagandası" yaptığı gerekçesiyle 8. madde uyarınca yargılanmıştır. Dava sürecinde Savcılık, birinci başvuru sahibinin konuşmasında "Kürt halkının bağımsızlık mücadelesini engelleyenlere karşı çıkmalıyız" ifadesini kullandığını iddia etmiştir. Kararın, "Kürt halkının bağımsızlığı için mücadele eden" grubun Kürt İşçi Partisi (PKK) olduğu, dolayısıyla birinci başvuru sahibinin açıklamasının PKK'ya destek anlamına geldiği gerekçesine dayandığı iddia edilmiştir. Birinci başvuru sahibi suçlu bulunmuş ve bir yıl sekiz ay hapis cezasına mahkum edilmiştir. Karar 2 Şubat 1995 tarihinde Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi tarafından bozulmuş, ancak yapılan itiraz üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu 3 Nisan 1995 tarihinde cezayı onamıştır.

İkinci başvuru kadın avukat, TOHAV (Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı) yönetim kurulu üyesi ve İnsan Hakları Derneği (İHD) İstanbul şubesi sekreteridir. İkinci başvuru sahibinin, Eylül 1994'te bir gazete yazısı yazmasının ardından 10 Mart 1995 tarihinde, Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesi uyarınca "bölücülük propagandası" yapmakla suçlandığı ve arama emri olmaksızın tutuklandığı bildirilmiştir (31 Temmuz 1995 tarihinde Türk makamlarına acil çağrıda bulunulmuştur). İkinci başvuru sahibinin sadece insan hakları faaliyetleri nedeniyle hedef alındığı ve daha önce de polis tarafından gözaltına alındığı, dövüldüğü ve genel olarak kötü muameleye maruz kaldığı iddia edilmiştir. Başvurucunun bu kez, iki buçuk yıl hapis cezasına çarptırıldığı ve cezasını çekmek üzere 2 Haziran 1995 tarihinde İstanbul'daki Bayrampaşa cezaevine götürüldüğü bildirilmiştir.

Üçüncü başvuru belediye çalışanı ve Tunceli İnsan Hakları Derneği (İHD) yönetim kurulu üyesidir. İfade vermek üzere Tunceli Emniyet Müdürlüğü'ne gitmesi emredildikten sonra, 23 Mart 1995 tarihinde Tunceli'de gözaltına alındığı bildirilmiştir. Başvurucuya karşı herhangi bir suçlama yöneltilmediği ve keyfi olarak gözaltında tutulmaya devam edildiği bildirilmiştir.

Değerlendirme

Yukarıdaki iddialardan, Çalışma Grubu, başvuru sahiplerinin gözaltına alınmasının ve ikisinin mahkum edilerek hapsedilmesinin, yalnızca, insan hakları derneklerinin şiddet içermeyen üyeleri olarak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ile güvence altına alınan ifade özgürlüğü haklarını barışçıl bir şekilde kullanmış olmalarına dayandığı sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında Çalışma Grubu aşağıdaki kararları almıştır: (a) Başvurucuların özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. ve 20. maddelerine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori II'sine girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir. (b) İnsan Hakları Komisyonu'nun 1996/70 sayılı "Birleşmiş Milletler insan hakları organlarının temsilcileriyle işbirliği" başlıklı kararına uygun olarak mevcut kararın Genel Sekreter'e iletilmesine karar verilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

10

Başvuru: 27/1996 İbrahim Şahin 17.09.1996 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g96/143/36/pdf/g9614336.pdf>)

Konu: Keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Tutuklunun serbest bırakılması, başvurunun askıya alınması

Olaylar

Çalışma Grubu'na Hükümet tarafından, başvurucunun 17 Kasım 1995 tarihinde geçici olarak serbest bırakıldığı için artık tutuklu olmadığı bildirilmiş ve bu durum başvuru tarafından da teyit edilmiştir.

Sonuç

Çalışma Grubu, başvurucunun başvurusunu gözden geçirilmiş çalışma yöntemlerinin 14.1 (a) paragrafı uyarınca askıya almaya karar vermiştir. Çalışma Grubu, başvurucunun yeniden tutuklandığı konusunda bilgilendirilmesi halinde dosyayı yeniden incelemeye alacaktır.

11

Başvuru: 28/1996 İbrahim Aksoy 17.09.1996 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g96/143/36/pdf/g9614336.pdf>)

Konu: Aynı suçlama nedeniyle birden kez mahkumiyet kararı verilmesi ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Aynı suç nedeniyle birden fazla kez yargılamama, non bis in idem (aynı suç nedeniyle birden fazla kez yargılanmama ve mahkum edilmeme.)

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 35/1995'in 3. paragrafındaki metinle aynı.

Olaylar

Başvurucu 14 Ekim 1995 tarihinde Ankara havaalanında gözaltına alınarak tutuklanmış ve Ankara Merkez Cezaevine nakledilmiştir. Başvurucu, eski milletvekili ve bir siyasi partinin genel başkanıdır. Mayıs 1991'de Halkın Emek Partisi'nin (HEP) Konya'daki parti kongresinde yaptığı bir konuşmada devletin bölünmezliği aleyhinde propaganda yapmakla suçlanmış, suçlama başvuru tarafından yargılama sırasında reddedilmiştir. Başvurucu, 9 Mart 1994 tarihinde Konya Devlet Güvenlik Mahkemesi ve daha sonra İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından mahkum edilmesinin ardından, toplam dört yıl sekiz ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Başvurucuya verilen cezaların Mayıs 1995'te Yargıtay tarafından onandığı bildirilmiştir.

Hükümet savunması

Hükümet cevabında, başvurunun, 18 Mayıs 1991 tarihinde Konya'daki Parti kongresinde HEP milletvekili sıfatıyla yaptığı bir konuşmada bölücü propaganda yapmaktan mahkum edildiğini doğrulamıştır. Hükümet, başvurunun Konya Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından 15 Kasım 1994 tarihinde bir yıl sekiz ay hapis ve para cezasına mahkum edildiğini, 21 Mart 1995 tarihinde bu cezanın onandığını bildirmiştir. Başvurunun aldığı ceza, Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle 17 Kasım 1995 tarihinde 10 ay hapis ve para cezasına çevrilmiştir. Hükümet ayrıca, başvuru hakkında 1994 yılında İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde dava açıldığını, başvurunun devletin bölünmezliğini yıkmak için propaganda yapmakla suçlandığını ve 12 Haziran 1995 tarihinde İstanbul Dördüncü Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından mahkum edildiğini belirtmiştir. Başvurucu, 1 Aralık 1995 tarihinde Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle bir yıl dört ay hapis ve para cezasına çarptırılmıştır.

Değerlendirme

Başvurucu iki farklı mahkeme tarafından verilen iki ayrı cezanın da, 18 Mayıs 1991 tarihinde bir siyasi partinin kongresinde yaptığı konuşmaya, bir başka deyişle aynı gerekçeye dayandığını ileri sürmüştür. Hükümet'in cevabında bu durum zımnen kabul edilmiş, ilk mahkumiyetin gerekçelerinden - atıfta bulunulan konuşmadan - özellikle bahsedilmiş ve ikincisi için herhangi bir özel gerekçe belirtilmemiştir.

Çalışma Grubu, tutuklamanın keyfi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Başvurucunun durumunda ceza ve usul hukukunun genel ilkesi non bis in idem (aynı suçlama nedeniyle birden fazla kez yargılanmama) ihlal edilmiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında Çalışma Grubu aşağıdaki kararı vermiştir: Başvurucunun tutukluluğu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9. ve 11. maddelerine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori III'üne girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

12

Başvuru: 20/1998 Nurdan Bayşahan, Elif Kahyaoğlu, Deniz Kartal, Mahmut Yılmaz, Bülent Karakaş, Ahmet Aşkın Doğan, Metin Murat Kalyoncugil, Özgür Tüfekçi 17.09.1998 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g98/145/43/pdf/g9814543.pdf>)

Konu: Mecliste protesto gösterisi düzenleyen öğrencilerin keyfi olarak tutuklanmaları ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Mecliste protesto gösterisi düzenlenmesi, öğrenci, yasadışı örgüt üyeliği iddiası, mahkumiyet kararı, ceza kararının bozulması, başvurulardan bazılarının serbest bırakılması, incelemenin askıya alınması.

Devlet, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne taraf değildir.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 1/1998'in 3. paragrafındaki metinle aynı.

"Çalışma Grubu, özgürlüğün kısıtlanmasını şu durumlarda keyfi olarak değerlendirmektedir: (i) Eğer açıkça herhangi bir yasal dayanakla haklı gösterilemiyorsa (örneğin, ceza süresi tamamlandıktan sonra veya geçerli bir af yasasına rağmen devam eden gözaltı gibi) (Kategori I); (ii) Özgürlüğün kısıtlanması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddelerinde ilan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılmasından dolayı verilen bir hüküm veya mahkûmiyetin sonucu olduğunda; (iii) İlgili Devletlerce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer belgelerde belirtilen adil yargılanma hakkıyla ilgili standartların tam veya kısmen göz ardı edilmesinin, özgürlükten yoksun bırakılmayı hangi şekilde olursa olsun keyfi niteliğe sahip olmasına yol açacak bir ağırlık taşıdığında (Kategori III)."

Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararı uyarınca kurulmuştur. Çalışma Grubunun yetkileri 1997/50 sayılı karar uyarınca netleştirilmiş ve genişletilmiştir.

Olaylar ve ihlal iddiaları

Başvurucular üniversite öğrencisi olup, 1 Mayıs 1996 tarihinde yüksek öğrenim kurumlarındaki harçları ve üniversitelerin özelleştirilmesi politikasını Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde protesto ettikleri için tutuklanmıştır. Başvurucular, öğrencilerin harçlarını ödemeyi reddettikleri için üniversitelerinden atıldıklarını belirtmişlerdir. Tutuklanmalarının ardından başvurulular Ankara merkez cezaevine nakledilmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki duruşmaları 10 Haziran 1996'da başlamıştır. Başvurucular mahkemede, öğrenci olduklarını ve yasadışı bir grubun üyesi olmadıklarını ve amaçlarının daha iyi eğitim koşulları elde etmek olduğunu savunmuştur. Ayrıca, başvurulular baskı ve işkenceye maruz kaldıklarını, polis memurlarının kendilerini polis tarafından hazırlanan ifadeleri imzalamaya zorladıklarını iddia etmiştir. Başvurucular hakkındaki kararlar 6 Aralık 1996 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır: Beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci başvuru 18 yıl 20'er gün; dördüncü başvuru 12 yıl 6 ay; birinci, ikinci ve üçüncü 3 yıl 9'ar ay hapis cezasına mahkum edilmiştir.

Başvurucular, tutukluluklarının keyfi olduğunu, tutuklanmalarının İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5, 9, 19 ve 26. maddelerine ve Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Bütün Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkeler'in 6, 11 ve 21. ilkelerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Hükümet savunması

Hükümet savunmasında, altıncı, yedinci ve sekizinci başvuruluların yasadışı bir gösteri sırasında patlayıcı kullandıklarını ve dördüncü ve beşinci başvurulular ile birlikte yasadışı bir örgüt olan Dev-Genç'in üyeleri olduklarını ve bu örgütün yasadışı toplantı ve gösterilerine katıldıklarını belirtmiştir. Birinci, ikinci ve üçüncü başvurucunun ise silahlı gruplara yardım ve yataklık ettikleri iddia edilmiştir. Hükümet, 6 Aralık 1996 tarihinde Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından verilen yukarıda belirtilen cezaları teyit etmiştir. Hükümet, 11 Mart 1998 tarihinde Yargıtay'ın ilk derece mahkemesinin kararlarını "yetersiz delillere dayanarak" aldığı gerekçesiyle bozduğunu bildirmiştir.

Başvurucuların ek beyanları

Başvurucular temel iddialarını, hem başvurulara yapıldığı iddia edilen işkenceye hem de Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki yargılamaya ilişkin ayrıntılı açıklamalarla sunmuşlardır. Başvurucular birinci, ikinci ve üçüncü başvurucunun 1996 yılında serbest bırakıldıklarını bildirmiştir. Çalışma Grubu tarafından alınan diğer bilgilere göre, Yargıtay bozma kararı üzerine Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki yargılama devam etmektedir.

Değerlendirme

Çalışma Grubu, başvurucuların davaları hakkında bir görüş bildirmek için şu anda yeterince kesin ve uyumlu bilgiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışma Grubu, Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki davanın sonucunu beklerken, başvurucuların, varsa cevaplarını Çalışma Grubu'na bildirilmesine ve Hükümet'in cevabına ilişkin yazılı yorumlarının ve ek iddialarının Hükümet'e iletilmesine karar vermiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 17 (c) paragrafına uygun olarak, başvurucuların başvurularını askıda tutmaya karar vermiştir.

Başvuru: 35/1999 Abdullah Öcalan 02.12.1999 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g00/158/12/pdf/g0015812.pdf>)

Konu: PKK liderinin tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Tutuklamaya itiraz imkanı olmaması, gizli gözaltı, göz bağlama, avukata erişimin sınırlandırılması, avukat müvekkil gizliliği, dava dosyasının teslimi, avukatların saldırıya uğraması, dava dosyasının basına sızdırılması, masumiyet karinesi, çelişmeli yargılama ilkesi, askeri hakim üye bulunan mahkemede yargılama yapılması, askeri hakim üyeliğinden çıkartılması, davanın yeniden görülmemesi, duruşmalara tanık eden sivil hakim atanması, başvurucaunun suçlamaları kabul etmesi.

Devlet, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne taraf değildir.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararıyla kurulmuş ve 1997/50 sayılı kararıyla görev alanı genişletilmiş ve netleştirilmiştir.

"Çalışma Grubu, özgürlüğün kısıtlanmasını şu durumlarda keyfi olarak değerlendirmektedir: (i) Eğer açıkça herhangi bir yasal dayanakla haklı gösterilemiyorsa (örneğin, ceza süresi tamamlandıktan sonra veya geçerli bir af yasasına rağmen devam eden gözaltı gibi) (Kategori I); (ii) Özgürlüğün kısıtlanması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddelerinde ilan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılmasından dolayı verilen bir hüküm veya mahkûmiyetin sonucu olduğunda; (iii) İlgili Devletlerce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer belgelerde belirtilen adil yargılanma hakkıyla ilgili standartların tam veya kısmen göz ardı edilmesinin, özgürlükten yoksun bırakılmayı hangi şekilde olursa olsun keyfi niteliğe sahip olmasına yol açacak bir ağırlık taşıdığı (Kategori III)."

Çalışma Grubu başvuruyu değerlendirirken, başvuru belgesine ve Hükümet tarafından sağlanan a) Başvurucunun duruşmasında [Avrupa Konseyi Parlamenterler] Meclisi'nin hazır bulunmasını sağlamak için Başkanlık Divanı Geçici Komitesi'nin raporu (belge 8502); (b) Af Örgütü'nün Çalışma Grubu'na sunduğu ve Af Örgütü'nün iddialarını reddeden bir Hükümet sunumu ile birlikte Af Örgütü'nün raporuna dayanmıştır.

Olaylar ve ihlal iddiaları

Başvurucu 14 Nisan 1949 doğumlu, PKK'nın (Kürdistan İşçi Partisi) lideri ve Türk vatandaşıdır. 15 Şubat 1999 tarihinde Nairobi, Kenya'da tutuklanmış ve gözleri bağlı olarak uçakla Türkiye'ye götürülmüştür. Tutuklanmasının mahkeme emri olmaksızın gerçekleştiği ve Öcalan'ın adil bir yargılama sürecinden geçmediği iddia edilmiştir. İddialar şu şekilde gerekçelendirilmiştir;

(a) Başvurucu İmralı adasında hapsedilmiştir. Ada, başvurucaunun gelişi öncesinde boşaltılmış ve askeri bölge ilan edilmiştir. Başvurucu 10 gün boyunca özel kuvvetler tarafından sorgulanmış ve bu sorgulama sırasında bazı görevlilerin maskeli olduğu bildirilmiştir. Son iki gün (21 ve 22 Şubat) sorguya, bir mahkeme görevlisinin ve bir mahkeme katibinin de katıldığı belirtilmiştir. Bu dönemde başvuruca, bir hakim önüne yalnızca yedinci gün çıkarılmıştır. Ancak, hakim görevi, başvurucaunun gözaltı sürecinin yasallığını denetlemek değil, gözaltı öncesi gıyaben yürütülen işlemleri resmiyete dökmek olmuştur.

(b) Başvurucunun avukata erişimi 10. güne kadar engellenmiştir. Ayrıca savunma hakkı şu sınırlamalara tabi tutulmuştur: 1. Haftada sadece iki görüşme izni verilmiş olup, bu görüşmeler başlangıçta 20 dakika, sonrasında 45 dakika ve son olarak birer saat olarak gerçekleştirilmiştir. Ancak avukatlarla yapılan bu görüşmeler hava şartları ya da izin reddi gibi sebeplerle zaman zaman iptal edilmiştir. 2. Avukatların yazı gereçleri ya da dava dosyalarına ait belgeler getirmesine izin verilmemiştir. 3. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 144. maddesindeki gizlilik ilkesine aykırı olarak, görüşmeler sırasında görevliler konuşulanları duyabilecekleri mesafede durmuştur. 4. Mahkeme duruşmalarında başvuruca, şeffaf bir kafes içinde tutulmuş ve avukatlarıyla sözlü ya da yazılı olarak iletişim kurmasına olanak tanınmamıştır. 5. Avukatlar, dava dosyasının (45 cilt) bir kopyasını ancak duruşmanın başlamasından iki hafta önce alabilmiştir.

(c) Başvurucunun avukatları, çeşitli saldırılara maruz kalmıştır: 1. 25 Şubat'ta avukatlar, İmralı adasına ilk ziyaretleri için iskeleye geldiklerinde saldırıya uğramıştır. 2. Avukatlar, telefonla hakaret ve tehdit içeren isimsiz aramalar almıştır. 3. Avukatların Çağaloğlu'ndaki Basın Müzesi'nde düzenlediği basın toplantısında, bina dışında toplanan kalabalık, düşmanca sloganlar atmıştır. 4. Bir siyasetçi, basın toplantısına giderken, adil yargılanma hakkını savunan açıklamaları nedeniyle tutuklanmış ve 24 saat gözaltında tutulmuştur. 5. 24 Mart'ta duruşma sonunda, mahkeme başkanının sükkunet çağrılarının rağmen, avukatlar davanın müdahil tarafları tarafından tehdit edilmiştir ve mahkeme binasını pencereden terk etmek zorunda kalmışlardır. 6. 9 Nisan'da avukatlar, İstanbul Taksim Meydanı'nda önce sözlü sonra fiziksel saldırıya uğramıştır.

7. Avukatlar, mahkeme salonunda üniformalı polisler tarafından darp edilmiştir, ancak bu olaylarla ilgili herhangi bir soruşturma başlatılmamıştır.

(d) Masumiyet karinesi, davayla ilgili bilgilerin mahkeme ve avukatlara bildirilmeden önce basına sızdırılmasıyla ihlal edilmiştir.

(e) Yargılamadaki eşitlik ilkesi (çelişmeli yargılama), başvurunun gıyabında yürütülen sorgu kayıtları yeniden tartışmaya açılmadan dava dosyasına eklenmesiyle ihlal edilmiştir.

(f) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, (Incal v. Türkiye davası) Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde askeri bir hakimin bulunmasının bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine aykırı olduğunu belirtmiştir. 31 Mayıs - 23 Haziran tarihleri arasında askeri bir hakim, yargılamayı yapan Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde görev yapmıştır. Yapılan eleştiriler üzerine, Anayasa değiştirilmiş ve yerine sivil bir hakim atanmıştır. Bu reform, cesaret verici olsa da yargılama sırasında gerçekleşmiştir ve yargılamanın yeniden başlatılmasını gerektirdiği halde bu yapılmamıştır. Zira, sivil hakimin, yargılamanın başından itibaren oturumlara katılmamış olması dikkate alındığında, sonradan katılımı doğru bir usul oluşturmak için yeterli değildir.

Hükümetin savunması

Hükümet, Af Örgütü'nün raporunu reddeden cevabında ve müteakip sunumunda, başvurunun Kenya'da tutuklanması ve Türkiye'ye nakledilmesiyle ilgili olarak şunu ileri sürmektedir: Kenya Cumhuriyeti, Kenya topraklarına yasa dışı giren başvuruçuyu tutukladı. Sonuç olarak Türkiye, başvurunun Kenyalı yetkililer tarafından yakalanmasına yol açan koşullar altında görev bölgesi dışında polisin herhangi bir gücünü veya yetkisini kullanmamıştır. Uçak Türk hava sahasına girer girmez, Kenyalı yetkililer tarafından başvurunun gözlerine takılan kafa bandı çıkarılmıştır. Başvurunun kısa süreliğine gözlerinin bağlanmasının amacı, tehlikeli bir terör örgütü liderinin kendisine eşlik eden kişileri tanımasını engelleyerek misillemelerin önlenmesi olduğu ifade edilmiştir.

Hükümet ayrıca şu savunmayı yapmıştır;

(a) Gizli gözaltı. Başvurunun bir yargıç önüne çıkarılmasında ve avukatlara erişim sağlamasında yaşanan 10 günlük gecikme yasal nedenler ve kötü hava koşullarından kaynaklanmıştır.

(i) Yasal açıdan bakıldığında, başvurunun avukatıyla görüşmeden önce sorgulanma süresi normal davalardan daha uzun olmuştur, ancak bu sıradan bir suç soruşturması değil, 15 yıllık bir terörist faaliyet soruşturmasıdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre Devlet Güvenlik Mahkemesi öncesinde bir kişinin gözaltında tutulabileceği maksimum süre dört gündür. Karmaşık soruşturmalar durumunda bu süre, savcının talebi ve bir yargıcın onayıyla üç gün daha uzatılabilir (toplamda yedi gün). Bu durumda da böyle yapılmıştır. Dolayısıyla, başvuru tutuklandıktan sonra yedi gün gözaltında kalmış ve bir yargıç karşısına çıkarılmış, avukata erişim hakkı ise on gün sonra verilmiştir.

(ii) İmralı adasının kötü hava koşulları nedeniyle deniz veya hava yoluyla ulaşılamaz olduğunu ve bu nedenle, avukatların adayı ilk ziyaretinin 25 Şubat 1999'da gerçekleştiğini, dolayısıyla on günlük olağandışı bir gecikme yaşandığını belirtmiştir.

(b) Savunma haklarına getirilen kısıtlamalara yönelik eleştiriler, özellikle avukatlara yönelik:

(i) Görüşme süresi. Görüşmelerin süresi sınırlı olmamış, ziyaretler katılımcılar istediğinde sona ermiştir. Ancak, avukatların yazı malzemesi getirmelerine izin verilmemiş, kalem ve kâğıtlar cezaevi yönetimi tarafından temin edilmiştir.

(ii) Gizlilik eksikliği. Başvurunun tehlikeli biri olması nedeniyle güvenlik gerekçesiyle görüşmelerde gardiyanların bulunması gerektiği, ancak gardiyanların görüşmeleri duyamayacakları bir mesafede durdukları savunulmuştur. Ayrıca, avukatlar durumu sorguladığında başvurunun itirazları reddettiğini ve gözaltındayken özgürce sorgulandığını birkaç kez dile getirdiği belirtilmiştir.

(iii) Duruşma sırasında başvuru ile iletişim kuramama. Güvenlik gerekçesiyle demokratik nitelikleri sorgulanmayan İtalya gibi bazı ülkelerde, sanıkların şeffaf bir kafeste koruma altında mahkemeye çıkarıldığı ve iddiaların aksine avukatların başvuru ile iletişim kurabildikleri ileri sürülmüştür.

(iv) Dava dosyasının duruşmanın başlamasından iki hafta önce avukatlara teslim edilmesi. Bu konuda herhangi bir açıklama sunulmamıştır.

(c) Avukatların taciz edilmesi. Bu durum savunmada kabul edilmiştir. Ancak PKK'nin birçok kurbanının ailelerinin tepkileri dikkate alınarak açıklanmıştır. Bu olayların çoğunlukla polis müdahale etmeden önce gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

(d) Masumiyet karinesinin, dava dosyasının mahkemeye ve avukatlara iletilmeden önce basına verilmesiyle ihlal edilmesi. Bu konuda herhangi bir açıklama sunulmamıştır.

- (e) Duruşma öncesi gıyabında yapılan işlemler. Duruşmaların baştan itibaren yeniden açılmasına gerek olmadığı, çünkü başvurunun mahkemede suçlandığı tüm suçları kabul ettiği savunulmuştur.
- (f) Askeri hakimın mahkeme heyetinde bulunması. Yargılamanın üçte iki kısmında görev yapan askeri hakimın statüsünün "İngiliz Yargıç-Danışmanlık Genel Müdürlüğü"ne benzer olduğu savunulmuş, eleştirileri yatıştırmak için ise askeri hakimın yerine sivil bir hakimın getirildiğini ve bunun bir anayasal reform gerektirdiği belirtilmiştir.

Değerlendirme

Aşağıdaki hususlar ışığında, Çalışma Grubu bir dizi ihlalin adil yargılanma hakkını garanti eden ilkeleri ihlal ettiğini genel olarak kabul etmiştir; yanıtlaması gereken soru, bu ihlallerin hangilerinin, Çalışma Grubu'nun değerlendirdiği davalar kapsamında yer alan kategori III anlamında başvurunun tutukluluğunu keyfi hale getirecek kadar ciddi olduğudur.

Adil yargılanma hakkının ihlal edildiği düşünülen, ancak bu ihlallerin yeterince ağır görülmediği örnekler şunlardır: başvurunun hava yoluyla nakli sırasında gözlerinin bağlanmış olması; avukatların ziyaretleri sırasında ihtiyaç duydukları yazı malzemelerinin cezaevi yönetimi tarafından sağlanması; başvurunun duruşmaya şeffaf bir kafes içinde katılması; veya duruşma öncesi gıyabında yapılan işlemlerin duruşma ile birleştirilmiş olması. Şu açılardan:

- (a) İlk olarak, savcının özetlemesinde tekrar edilen olguların tümü, başvuru tarafından mahkemede siyasi bir savunma yaparken resmen kabul edilmiştir;
- (b) İkinci olarak, başvuru Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesinde tanımlanan; "Devletin tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin egemenliği altına sokmak, bağımsızlığı azaltmak, devletin birliğini bozmak veya devletin yönetiminden bir kısmını ayırmak amacıyla eylemde bulunan kişi, ölüm cezası ile cezalandırılır." suçunu işlediğini inkâr etmemiştir.

Diğer yandan, daha ağır kabul edilen bazı iddialar, Hükümet tarafından tatmin edici bir yanıt verilmediği veya iddiaların tartışılmadığı gerekçesiyle dikkate alınmıştır. Çalışma Grubu şu noktaları tatmin edici bulmamıştır:

- (a) Başvurunun tutukluluğunun ilk 10 gününde avukatlarıyla görüşmemesinin kötü hava koşullarına bağlanması inandırıcı bulunmamıştır. Çünkü, bu süre zarfında bazı hâkimler ve yetkililer helikopterle İmralı Adası'na ulaşmışlardır;
- (b) Gerekçelendirilmiş bile olsa, başvurunun avukatlarıyla yaptığı görüşmelerde gardiyanların (bazen maskeli) bulunmasının ve bu gardiyanların görüşmeleri duymadığı iddiasının, Birleşmiş Milletler Avukatların Rolüne İlişkin Temel İlkeleri'nin 22. maddesine aykırı olduğu düşünülmüştür
- (c) Avukatlara yönelik tehditler, hakaretler ve saldırılar oldukça ciddi nitelikte olmuştur; ancak, bu şikayetleri Hükümet tartışmamakla birlikte, polis güçlerinin genellikle olay yerine geç ulaştığını belirtmekle yetinmiştir.

Özellikle ağır nitelikte olan ve tartışılmayan ya da tartışılmayan hususlar şunlardır:

- (a) Hükümet, başvurunun gerçekten de 10 gün boyunca (veya kayıtlarda 15 Şubat 1999 tarihli bir transkriptte bahsi geçen "sorgulama altındaki şahsın tıbbi muayenesi"ne atıfta bulunulduğundan 11 gün boyunca) gizli gözaltında tutulduğunu kabul etmiştir. Bu sertifikada belirtilen tarihlerle, başvurunun hava yoluyla nakli (bu süreçte Hükümete göre bir doktor tarafından muayene edilmiş olması) arasındaki tarihler örtüştüğünden, tıbbi sertifikanın uçakta yapılan ilk sorgulama sırasında düzenlendiği sonucuna varılmıştır. Bu durumda, Çalışma Grubu'nun değerlendirmesine göre uçak, gözaltı yeri olarak kabul edilmiştir. Bu ilk dönem boyunca başvurunun gizli gözaltında tutulması, başvurunun duruşmasında [Avrupa Konseyi Parlamenterler] Meclisi'nin hazır bulunmasını sağlamak için Başkanlık Divanı Geçici Komitesi'nin raporuna eklenen hukuki görüşte vurgulandığı gibi, daha da ciddi bir durum olarak kabul edilmiştir. Raporda, gözaltı sırasında sanık için avukat erişiminin belirleyici öneme sahip olduğu, çünkü birçok Devlet Güvenlik Mahkemesi davasında kovuşturmanın sanıktan alınan ifadeler üzerine inşa edildiği belirtilmiştir (ek 8, bölüm 2, üçüncü paragraf).
- (b) Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin "askeri unsurlardan arındırılması" gelecek davalar için ileriye doğru atılmış bir adım olmakla birlikte, bu sürecin adil yargılanma hakkına uygun şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği kesin olarak anlaşılamamıştır.
- (c) Başvurunun duruşmasında, [Avrupa Konseyi Parlamenterler] Meclisi'nin hazır bulunmasını sağlamak için Başkanlık Divanı Geçici Komitesi'nin raporunda, "İncal davası"nda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde askeri bir hakimın bulunmasının adil yargılanma hakkının ihlali anlamına geldiğini açıkça belirtmiştir" denilmiştir (rapor, paragraf 22). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararını uygulamak için, başvurunun avukatlarının talep ettiği gibi, anayasa reformu oylamasına kadar davayı ertelemek yeterli olacaktı (aynı rapor), özellikle de dava sadece beş günlüğüne ertelendikten sonra anayasa değişikliği kabul edildiği için. Yine de, bu haklı erteleme talebi reddedilmiştir.

Bu nedenle, Çalışma Grubu şu sonuca varmıştır:

(a) Hükümetin cevabından, değiştirilen yasanın, yürürlükten kaldırılan yasa uyarınca yargılanmış davalar için izlenecek belirli bir prosedür öngörmediği anlaşılmaktadır. Ortaya çıkan durum, başvurunun yargılanmasının, yasanın değiştirilmesinden sonra yeniden başlamadığıdır. Askeri mahkeme başvurusu artık yargılayamayacağından, değişiklik sonrasında bir sivil mahkemede yargılanmış ve sivil mahkeme, yasa değişikliğine kadar askeri mahkemede yürütülen tüm işlemleri dikkate alarak davaya devam etmiştir. Hükümetin ileri sürdüğü sebep, davaya bakan yargıcın, başvurunun askeri mahkemede devam eden duruşmalarına tanıklık etmiş olmasıdır. Bu nedenle, davanın yeniden başlatılmasına gerek duyulmadığı sonucuna varılmıştır. Sivil mahkemenin davaya devam etme gerekçeleri, herhangi bir yasal düzenlemeye dayanmaktan ziyade, davaya atanan yargıcın tesadüfen askeri mahkemedeki duruşmalara tanıklık etmesine dayalıdır;

(b) Bu koşullar altında, Çalışma Grubu, sivil mahkemede davayı yürüten yargıcın, başvurunun askeri mahkemede görülen davasına ya kendi inisiyatifiyle ya da Hükümet tarafından aday gösterilerek tanıklık ettiğine inanmıştır. Her iki durumda da Çalışma Grubu, bu yargıcın, başvurunun davasında tarafsız bir hakim olarak görev yapmaktan çekilmesi gerektiğine inanmaktadır; çünkü, kişisel olarak tanıklık ettiyse, başvurunun davasına atanacak yargıç olma imkanını yitirmiştir, eğer Hükümet tarafından duruşmalara tanık olması için atanmışsa, bu durumda da yargıç olma imkanını yitirmiştir. Hükümetin, başvurunun askeri mahkemesindeki duruşmalara tanık olan bir yargıcı, sivil mahkemeye aynı gerekçeyle ataması, başlı başına keyfi bir durumdur. Çalışma Grubu'na göre, sadece bu sebeple başvurunun yargılanması, keyfi olarak kabul edilebilir ve yargısal olmayan saiklerle yürütülmüştür. Bu atama doğrultusunda gerçekleştirilen tüm işlemler, geçersiz ilan edilmelidir ve sonuç olarak hükümsüz sayılmalıdır.

Sonuç

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, Çalışma Grubu şu sonuca ulaşmıştır: Bazı adil yargılanma hakkı ihlallerinin ciddiyetini göz önünde bulundurarak, başvurunun 15 Şubat 1999 tarihinden itibaren maruz kaldığı özgürlüğünden mahrum edilme, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. maddesinde belirtilen güvencelere aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan ilkelerin Kategori III'süne girdiği kabul edilerek keyfi olarak ilan edilmiştir.

Açıklanan nedenlerle Çalışma Grubu,

(a) Hükümetten durumu düzeltmek ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. maddesiyle uyumlu hale getirmek için gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

(b) Başvurunun davasının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne sunulduğunu dikkate alarak, bu görüşü (amicus curiae olarak) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne iletmeye karar vermiştir.

Başvuru: 36/1999 Osman Murat Ülke 02.12.1999 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g00/158/12/pdf/g0015812.pdf>)

Konu: Vicdani retçi olan başvurucunun keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Vicdani ret, ilk tutukluluğu takip eden tutuklama ve hapis dönemleri, non bis in idem (aynı suç nedeniyle birden fazla kez yargılanmama ve mahkum edilmeme.)

Devlet, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin tarafı değildir.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Keyfi Tutuklama Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararı ile kurulmuş olup, 1997/50 sayılı kararla yetkisini genişletmiş ve netleştirmiştir.

Çalışma Grubu, özgürlüğün kısıtlanmasını şu durumlarda keyfi olarak değerlendirmektedir: (i) Eğer açıkça herhangi bir yasal dayanakla haklı gösterilemiyorsa (örneğin, ceza süresi tamamlandıktan sonra veya geçerli bir af yasasına rağmen devam eden gözaltı gibi) (Kategori I); (ii) Özgürlüğün kısıtlanması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddelerinde ilan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılmasından dolayı verilen bir hüküm veya mahkûmiyetin sonucu olduğunda; (iii) İlgili Devletlerce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer belgelerde belirtilen adil yargılanma hakkıyla ilgili standartların tam veya kısmen göz ardı edilmesinin, özgürlükten yoksun bırakılmayı hangi şekilde olursa olsun keyfi niteliğe sahip olmasına yol açacak bir ağırlık taşıdığında (Kategori III)."

Olaylar

Başvurucu, "Ben bir firari değilim, ben bir vicdani retçiyim" diyerek, vicdani retçi olduğunu kamuya ilan etmiştir; çünkü kendi sözleriyle "insan öldürmek istemiyordum." Çağrı kağıtlarını yakmasının ardından, 7 Ekim 1996'dan itibaren askeri yetkililer tarafından askeri hizmeti yerine getirmemek sebebiyle birkaç kez sorgulanmış, gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Başvurucu, her biri birkaç ay hapis cezası olmak üzere, toplamda yedi ceza almış, 4 Mayıs 1998'de yedi ay hapis cezasına çarptırılmış ve toplam ceza süresi 43 aya ulaşmıştır. 1996 Aralık ayından 28 Ocak 1997'ye kadar olan dönem dışında, başvuru 7 Ekim 1996'dan beri kesintisiz olarak tutuklu bulunmaktadır.

Başvurucu, aynı sebepten tekrar yargılanmayı beklemektedir ve tutuklanmasının İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 18. maddesine aykırı olduğunu iddia etmiştir. Türkiye'de askeri hizmet zorunludur ve yetkililer, vicdani retçiler için sivil hizmeti meşru bir alternatif olarak kabul etmemektedir.

Hükümetin savunması

Hükümet, Türkiye'nin, sivil hizmeti askeri hizmetin yerini alacak bir hizmet olarak tanımayan Avrupa Konseyi'ndeki ülkelerden biri olduğunu açıklamıştır. Hükümete göre, Türkiye'de askeri hizmetin zorunlu olması hukuka uygundur. Başvurucu yalnızca askeri hizmeti yerine getirmeye istekli olmamakla değil, aynı zamanda Türk vatandaşlarını askeri hizmetten kaçınmaya teşvik etmekle de yargılanmıştır; Hükümet bu durumu "vatan için kutsal bir görev" olarak nitelendirmiştir. Hükümet, başvurucunun üniforma giymeyi ve emirlere itaat etmeyi reddettiğini teyit etmiştir. Ayrıca, askeri mahkeme tarafından birkaç kez yargıldığını ve en son cezasının 11 Haziran 1998'de yedi ay 15 gün hapis cezası olduğu doğrulanmıştır. Başvurucu, Eskişehir askeri cezaevinde tutuklu bulunmaktadır.

Değerlendirme

Çalışma Grubu'nun önündeki soru, başlangıçta verilen bir mahkûmiyetten sonra, askeri hizmeti yerine getirmek için yapılan her bir sonraki çağrıya uymamanın yeni bir suç oluşturup oluşturmadığıdır. Eğer oluşturuyorsa, vicdani retçi olan birine uygulanan hürriyetin kısıtlanması, adil yargılanma hakkı ile ilgili kurallara uyulduğu sürece keyfi değildir. Eğer oluşturmuyorsa, tutukluluk, hukukun temel ilkelerinden biri olan 'non bis in idem ilkesi'ni ihlal ettiği için keyfi olarak değerlendirilmelidir. Bu ilke, daha önce kesin bir şekilde mahkum edilip beraat eden bir kişinin yeniden yargılanamayacağını veya cezalandırılmayacağını belirtir. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 14. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7. Protokolü'nün 4. maddesi ile de bu ilke teyit edilmektedir. Bu ilkenin, 'res judicata ilkesi'nin bir sonucu olduğu genel olarak kabul edilmektedir ve üç koşulun yerine getirilmesini gerektirir: tarafların kimliği, amacın kimliği ve konu bakımından kimlik. Söz konusu durumda, başvurucunun (vicdani retçi) kimliği ile ilk koşulun yerine getirildiği varsayılabilir. Aynı şekilde, amacın kimliği koşulu da başvuruya konu olayda sağlanmıştır; çünkü ceza davalarında, medeni davaların aksine, amaç her zaman aynıdır: suçluluğu tespit etmek ve ceza belirlemek. Dolayısıyla,

konu bakımından kimliğin belirlenmesi gerekmektedir. Çalışma Grubu, konu bakımından kimliğin de var olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çünkü başlangıçtaki mahkumiyetten sonra, kişi vicdani nedenlerle, sonraki çağrılara uymama konusunda sürekli bir kararlılık göstermektedir. Bu nedenle "aynı eylem, aynı sonuçlar doğurmakta ve dolayısıyla suç aynıdır, yeni bir suç değildir" (Çek Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 18 Eylül 1999 tarihli Kararı, No. 2, No. 130/95). Böyle bir reddi sistematik olarak belki geçici (seçici) olarak yorumlamak, hukukun üstün olduğu bir ülkede, birinin özgürlüğünden mahrum kalma korkusuyla, en azından askeri hizmetten muaf olma tarihine kadar fikrini değiştirmeye zorlamak anlamına gelecektir.

Sonuç olarak, Çalışma Grubu, başvurucunun 7 Ekim'den Aralık 1996'ya kadar olan tutukluluğunun keyfi olmadığını düşünmektedir. Diğer dönemler açısından, yukarıda belirtilenler ışığında, Çalışma Grubu başvurucunun tutukluluğunu keyfi olarak değerlendirmiştir; çünkü tutukluluk kararları temel ilke olan 'non bis in idem' ilkesine aykırı olarak verilmiştir. Bu ilke, hukukun üstün olduğu ülkelerde adil yargılanma hakkının en temel garantilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında Çalışma Grubu aşağıdaki kararları almıştır: Başvurucunun, Ekim 1996'dan Aralık 1996'ya kadar olan özgürlüğünden yoksun bırakılması keyfi değildir; ancak, 28 Ocak 1997'den bu yana özgürlüğünden yoksun bırakılması keyfi olup, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. maddesine aykırıdır ve Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde geçerli olan ilkelerin III. kategorisine girmektedir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için, gerekli adımları atmasını talep etmiştir.

Başvuru: 22/2000 Hüda Kaya 14.9.2000 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g00/158/12/pdf/g0015812.pdf>)

Konu: Üniversitede başörtüsü örtmenin yasaklanması nedeniyle barışıl protesto gösterisine katılan başvuruçunun keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Üniversitede başörtüsü örtmenin yasaklanması, barışıl protesto gösterisi, gösteride şiddet kullanıldığına iddia ve ispat edilmemesi, düşünce özgürlüğü.

Devlet, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin tarafı değildir.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Keyfi Tutuklama Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararı ile kurulmuştur. Çalışma Grubu'nun yetkisi, 1999/50 sayılı kararla netleştirilmiş ve 2000/36 sayılı kararla yeniden teyit edilmiştir.

Çalışma Grubu, özgürlüğün kısıtlanmasını şu durumlarda keyfi olarak değerlendirmektedir: (i) Eğer açıkça herhangi bir yasal dayanakla haklı gösterilemiyorsa (örneğin, ceza süresi tamamlandıktan sonra veya geçerli bir af yasasına rağmen devam eden gözaltı gibi) (Kategori I); (ii) Özgürlüğün kısıtlanması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddelerinde ilan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılmasından dolayı verilen bir hüküm veya mahkûmiyetin sonucu olduğunda; (iii) İlgili Devletlerce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer belgelerde belirtilen adil yargılanma hakkıyla ilgili standartların tam veya kısmen göz ardı edilmesinin, özgürlükten yoksun bırakılmayı hangi şekilde olursa olsun keyfi niteliğe sahip olmasına yol açacak bir ağırlık taşıdığına (Kategori III)."

Olaylar

Başvuruçucu, Ekim 1998'de, toplamda 75 göstericiden oluşan bir grupla birlikte bir gösteri sırasında tutuklanmıştır. Tüm katılımcılar, İslam giyim kurallarına uyan Müslüman kadın öğrencilerin Türk üniversitelerinden yasaklanmasına karşı Malatya şehrinde düzenlenen bir gösteriye katılmıştır. Bu dava, "Malatya 75" olarak bilinmektedir. Başvuruçucu dahil olmak üzere davanın katılımcıları, Türk Ceza Kanunu kapsamında çeşitli suçlarla itham edilmişlerdir; bazıları ise görünüşe göre suçlamasız tutuklanmıştır. 1999 yılının Haziran ayı sonunda, bu kişiler yeniden mahkemeye çıkarılmış ve 1998 Ekim ayında gerçekleştirdikleri "el ele" gösterisi nedeniyle, Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesi uyarınca Türkiye'nin anayasal düzenini devirmeye teşebbüs etmekle suçlanmışlardır. Gösteriye katılanların tümünün barışıl bir şekilde davrandığı belirtilmiştir. Başvuruçunun davasında, Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı, sanığın suçlu bulunması durumunda idam cezası verilmesini talep etmiştir.

Başvuruçucu ve diğer sanıkların yargılaması 22 Haziran 1999'da Malatya'da başlamıştır. Mahkeme salonunda askeri personel ve silahlı güvenlik güçleri belirgin şekilde yer almıştır. Basının mahkemeye katılmasına izin verilmiş, ancak Türkiye'deki insan hakları gruplarından bazı gözlemcilerin, özellikle Mazlumder'in, katılımına izin verilmediği iddia edilmiştir. Sıkı güvenlik önlemlerine rağmen, birçok sanığın duruşma salonunun halka açık kısmına oturmalarına izin verilmesi, sanıkların kamuya bir tehdit olarak algılanmadığını göstermektedir. Duruşmanın başlangıç aşamasında, 75 sanıktan 40'ının (başvuruçucu dışında) kefaletle serbest bırakıldığı, diğer 35'inin ise tutukluluk halinin devam ettiği ortaya çıkmıştır. Gün sonunda, beş sanık hakkındaki suçlamalar düşürülmüştür.

Mahkeme oturumu sırasında, yargıç sanıklardan herhangi birinin gözaltında iken kötü muameleye maruz kalıp kalmadığını sormuştur. Birkaç sanık bu soruya olumlu yanıt vermiştir. Başvuruçucu sanıklara karşı dava açan savcılığın kullandığı tüm belgelerin, fotoğrafların ve diğer kanıtların tam olarak açıklanmadığını iddia etmiştir. Sanıklara yöneltilen suçlamaların bir kısmının, belirli kitaplar veya diğer okuma materyallerine sahip olmalarına dayandığı görünmektedir. Yargıç, bazı sanıklara Kürt meselesi hakkında Kürtçe kitap bulundurmalarının nedenini sormuştur. Başvuruçucuya, "sistemin" değiştirilmesi gerektiğini belirten bir gazete makalesi yazıp yazmadığı sorulmuştur. Başvuruçucu, makaleyi gözaltındayken yazdığı şeklinde cevap vermiştir. Sanıkların avukatları, müvekkilleri hakkında yöneltilen suçların ne olursa olsun, idam cezasını gerektirmediğini savunmuşlardır. Ayrıca, sanıkların herhangi birine idam cezası verilmesinin Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olacağını ileri sürmüşlerdir. 22 Haziran 1999 akşamı, duruşmalar bir sonraki aya ertelenmiştir.

Hükümetin savunması

Hükümet savunmasında; (a) 9 Ekim 1998'de Malatya'da düzenlenen ve başörtüsü takan kadın öğrencilerin eğitim kurumlarına katılımını yasaklayan kanuna karşı yapılan gösterinin katılımcılarından biri olan başvuruçunun, halk arasında nefret ve ayrımcılığı yaymaya yönelik bir metin bulundurduğunun güvenlik kontrolü ile tespit edildiğini, sorgulama

sırasında, metni gösteride kendisinin yazıp dağıttığını itiraf ettiğini; (b) Başvurucunun gösteride yakalanan üç kişi ile birlikte 12 Ekim 1998'de yetkililere teslim edildiğini, diğer üç kişinin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından serbest bırakılırken, başvurunun tutuklandığını ve Malatya cezaevine konulduğunu, daha sonra serbest bırakıldığını (c) 9, 10 ve 12 Ekim 1998 tarihli tıbbi raporların, bu süre zarfında başvurunun kötü muamele veya işkenceye maruz kalmadığını tespit ettiğini; (d) 7 Mayıs 1999'da, İnönü Üniversitesi yönetiminin düşünce ve din özgürlüğünü sağlamak için aldığı önlemlere karşı, Cuma namazından sonra 4.500-5.000 kişilik bir grubun gösteri düzenlediğini, başvurunun; polis tarafından yapılan video kayıtlarında gözlemlendiğini, bu nedenle, 19 Mayıs 1999'da tutuklanarak Malatya cezaevine konulduğunu, tutuklandığı gün düzenlenen tıbbi raporun kötü muamele veya işkenceye maruz kalmadığını doğruladığını, (e) Başvurucunun, kötü muamele veya işkence ile ilgili olarak Cumhuriyet Başsavcılığı'na herhangi bir şikayette bulunmadığını, (f) İnönü Üniversitesi'ndeki gösteriden sonra, Malatya Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından sanıklara yönelik "anayasal düzeni devirmeye teşebbüs etme suçu" gerekçesiyle bir dava açıldığını, göstericilere karşı yürütülen yasal sürecin, hukuk devleti ilkeleriyle tamamen uyumlu olduğunu, savunmuştur. Ayrıca, savcının iddianamesinde idam cezası talep etmesinin sanıkların ceza alacakları anlamına gelmediği, gerçekten de 22 Haziran 1999'daki ilk duruşmada 5 sanık hakkındaki suçlamaların düşürüldüğü, 11 Ağustos 1999'da yapılan ikinci duruşmada ise 14 sanığın serbest bırakıldığı, en son duruşmanın 9 Eylül 1999'da yapıldığı ve ancak başvurunun davası da dahil bazı davaların hala devam ettiği bildirilmiştir.

Başvurucunun ek beyanları

Hükümetin cevabı, değerlendirmesi için 20 Nisan 2000 tarihinde başvurucuya iletilmiştir. Başvurucu, Hükümetin "İnönü Üniversitesi yönetimi tarafından düşünce ve din özgürlüğünü sağlamak amacıyla alınan önlemlere karşı" olarak adlandırdığı gösterinin, aslında Müslüman başörtüsü takan kadın öğrencilerin üniversiteden yasaklanmasına karşı yapılan bir gösteri olduğu vurgulamıştır.

Değerlendirme

Çalışma Grubu, başvurucuya göre yalnızca bir gösterinin - Ekim 1998'de - yapıldığını ve başvurunun bu konuda Hükümetle anlaşmadığını tespit etmiştir. Hükümetin görüşüne göre ise, İnönü Üniversitesi'nde düşünce ve din özgürlüğünü sağlamak amacıyla alınan önlemlere karşı Ekim 1998'de bir, 7 Mayıs 1999'da ise başka bir gösteri yapılmıştır. Ancak Hükümet, başvurunun bir kez serbest bırakıldıktan sonra 19 Mayıs 1999'da yeniden tutuklandığı ve kendisi ile diğer göstericilere yöneltilen suçlamaların Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesi uyarınca "anayasal düzeni devirmeye teşebbüs" şeklinde değiştirildiği konusunda hemfikirdir. Ayrıca, başvurunun yargılamasının 22 Haziran 1999'da başladığı ve davanın hala devam etmekte olduğu da tartışmasızdır. Son olarak, Hükümetin cevabında, gösteri sırasında şiddet kullanıldığına dair bir ifade yer almamaktadır. Bahsedilen idam cezasıyla ilgili olarak Çalışma Grubu, Hükümetin belirttiği gibi, bunun yalnızca savcının talep ettiği bir ceza olduğunu ve yargıçların bunu kabul etmeyebileceğini hatırlatmaktadır.

Çalışma Grubu Hüda Kaya'nın, tutuklanma nedeninin ve ona yöneltilen suçlamaların gerçekte yalnızca Ekim 1998 gösterisine katılımında yattığını ve belki de 7 Mayıs 1999'daki gösteriye de katıldığını, bununla birlikte bunun sadece, başvurunun, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 19. maddesiyle güvence altına alınan düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını barışçıl bir şekilde kullanması olduğu sonucuna varmıştır.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında Çalışma Grubu aşağıdaki kararları almıştır: Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan başvuruların değerlendirilmesinde uygulanan kategorilerden II. kategoriye girmektedir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, durumu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan kural ve ilkelerle uyumlu hale getirmek için gerekli adımları atmasını ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin taraf devleti olma amacıyla girişimlerde bulunmasını, talep etmiştir.

16

Başvuru: 16/2008 Halil Savda 09.05.2008 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g00/158/12/pdf/g0015812.pdf>)

Konu: Vicdani retçi başvurusunun keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Vicdani ret, tekrar eden tutuklama ve hapis cezası döngüsü, din ve vicdan özgürlüğü, hukukun vicdani reddi bir hak olarak tanınması, işkence iddiaları, soruşturma aşamasında itiraf elde etmek ya da savunma haklarını sınırlandırmayı amaçlamayan işkence iddiası, askeri mahkemede yargılama, çifte yargılama yasağı, bireysel başvurunun toplumsal bir sorun hakkında olması.

Devlet, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin tarafıdır.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 14/2007'nin 1. paragrafıyla aynı metin.

"Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararıyla kurulmuştur. Görev alanı 1997/50 sayılı Komisyon kararıyla netleştirilmiş ve genişletilmiştir. İnsan Hakları Konseyi, 1/102 sayılı kararıyla Çalışma Grubunun görevini devralmış ve 28 Eylül 2007 tarih ve 6/4 kararıyla Çalışma Grubunun görev süresini üç yıl daha uzatmıştır.

Görüş No. 15/2007'nin 3. paragrafıyla aynı metin.

Olaylar ve ihlal iddiaları

Başvurucu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup, Kocapınar Köyü, Şırnak/Cizre'de 12 Ekim 1974 tarihinde doğmuştur. Başvurucu, 1993 yılında ilk kez tutuklanmış ve Şırnak/Cizre'de bir ay boyunca gözaltında tutulmuş, bu süre zarfında defalarca işkenceye maruz kalmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemesi, kendisini "yasadışı bir örgüte destek vermek" ile suçlamış ve hapse göndermiş, 1996 yılında serbest bırakmıştır. Başvurucu, cezaevinden salındıktan sonra askere çağırılmış, önce temel eğitim için askeri birliğine gitmiş; ancak eğitim sonunda birliğine katılmamıştır. Başvurucu, 1997 yılında tekrar tutuklanmış ve "yasadışı bir örgüte üyelik" suçlamasıyla yargılanarak Adana Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından 15 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 18 Kasım 2004 tarihinde, Ceza Kanunu'ndaki değişiklik sonrasında, başvuru serbest bırakılmış ve kelepçeli olarak cezaevinden Antep Jandarma Karakolu'na gönderilmiştir. Başvurucu, askerlik hizmetinden firar ettiği gerekçesiyle altı gün boyunca yataksız bir hücrede iletişimsiz olarak tutulmuştur. 25 Kasım 2004 tarihinde Tekirdağ Çorlu'daki bir askeri birliğe transfer edilen başvuru, 1993 yılında maruz kaldığı işkenceden dolayı askerlik yapamayacağını beyan etmiştir. Başvurucu, Birlik Komutanına yazdığı bir mektupta, kendisini vicdani retçi olarak ilan etmiş, 6 Aralık 2004 tarihinde tekrar tutuklanmış ve Çorlu Askeri Mahkemesi tarafından sorgulanmıştır. Kendisine "askeri görevi kaçınma amacıyla emirleri yerine getirmeme ısrarı" suçlamasıyla resmi olarak dava açılmış ve askeri birliğinden Çorlu Askeri Cezaevi'ne nakledilmiştir. Çorlu Askeri Mahkemesi, başvuruçuyu Askeri Ceza Kanunu'nun 87. maddesi uyarınca üç ay 15 gün hapis cezasına çarptırmıştır (Dava No. 2004/1601). Başvurucu, 28 Aralık 2004 tarihinde, firar suçlamasıyla yargılanması hala devam ederken serbest bırakılmıştır. 13 Ağustos 2006'da, Askeri Yargıtay Üçüncü Dairesi yerel mahkemenin kararıyla ilgili usuli eksiklikler nedeniyle kararın bozulmasına karar vermiş ve yeniden yargılama yapılmak üzere dosyayı Çorlu Askeri Mahkemesi'ne geri göndermiştir. Başvurucu 7 Aralık 2006'da, gönüllü olarak duruşmasına katılmak üzere gittiğinde tekrar tutuklanmıştır. Tutuklanma gerekçesi, kaçma şüphesidir. Başvurucuya göre, bu durum teknik olarak 16 Aralık 2004 tarihindeki davada yeniden tutuklama olarak değerlendirilebilir. Başvurucu 25 Ocak 2007'de, tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilmiş ise de, serbest bırakılmak yerine Tekirdağ Beşiktepesi 8. Mekanize Tugayı'na gönderilmiştir. Burada, başvuru vicdani retçi olarak yargılanmasına rağmen, kendisinin tekrar askeri üniforma giymesi istenmiştir. Başvurucu, vicdani retçi olduğunu tekrar beyan ettikten sonra hakkında başka bir dava açılmış, 5 Şubat 2007'de, Askeri Savcı tarafından "ısrarcı itaatsizlik" suçlamasıyla yargılanmış ve Çorlu Askeri Mahkemesi'ne gönderilmiştir. Askeri Mahkeme, başvuruçunun tutuksuz yargılanmasına karar vermiş ve başvuru tekrar askeri birliğe geri gönderilmiştir. 26 Ocak 2007 tarihinde, başvuruçunun Tekirdağ Beşiktepesi 8. Mekanize Tugayı'nın disiplin hücrelerinde kötü muameleye maruz kaldığı iddia edilmiştir. Bu durumun, başvuruçunun yüzünün şişmesine ve dudaklarının çatlamasına ve kanamasına neden olduğu bildirilmiştir. Disiplin memuru olan bir başçavuş, iki gardiyan ve bir subay, başvuruçuyu duvara yüzü dönük iterek bacaklarını açtırmış ve ona vurmuş, başvuruçuya "Sen bir hain, sen bir teröristsin" diye bağırarak kendisini susturmak için ağzına kirli bir bez tıkanmıştır. Daha sonra, başvuru, üç gün boyunca sandalye veya yatak olmayan bir odada çıplak tutulmuş, betona yatmaya zorlanmış ve kendisine hiçbir örtü verilmemiştir. 15 Mart 2007'de başvuru, Çorlu Askeri Mahkemesi tarafından firar suçlamasından 12 ay, itaatsizlik suçlamasından ise üç buçuk ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu cezalar, 2004 yılına ait itaatsizlik ve firar suçlamaları üzerinden verilmiştir. 12 Nisan 2007'de Çorlu Askeri Mahkemesi, başvuruçuyu 25 Ocak 2007'den itibaren itaatsizlik suçlamasıyla altı ay daha hapis cezasına çarptırmış ve toplam hapis cezasını 21 buçuk aya çıkarmıştır. Askeri Mahkeme, cezanın gerekçesini belirtmemiştir. Başvurucu, nihai olarak cezaevinden serbest bırakılmasına rağmen özgür olmayacağını, çünkü tekrar askeri birliğine gönderileceğini belirtmiştir.

Hükümetin savunması

Hükümetin yanıtında, Türkiye Anayasası'nın 72. maddesinin vatan hizmetinin her Türk vatandaşı için bir hak ve görev olduğunu belirttiği, vurgulanmıştır. O hizmetin hangi koşullarda yerine getirileceği veya kamu hizmetinde yapılmış sayılacağı yasayla düzenlenecektir. Askerlik Kanunu'nun 1. maddesinde "... her Türk vatandaşı askeri hizmet yapmakla yükümlüdür." düzenlemesi bulunmaktadır. Askeri Ceza Kanunu, askerlik hizmetine çağrılan kişilerin belirlenen askeri birliğe katılmakla yükümlü olduğunu düzenlemektedir. Bunu yapmamak, Askeri Ceza Kanunu'nun 63. maddesi uyarınca hukuka aykırı yokluk olarak kabul edilir ve cezai sorumluluk gerektirir. İtaatsizliğin diğer türleri, Askeri Ceza Kanunu'nun 87. maddesi kapsamında yer alır ve "ısrarcı itaatsizlik" suçunu oluşturur. İtaatsizlik, bir aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bir emri açıkça reddeden veya tekrarlanırsa bile yerine getirmeyenler, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Askerlik hizmetinden kaçınma amacıyla gerçekleştirilen ısrarcı itaatsizlik eylemleri, Askeri Ceza Kanunu'nun 88. maddesi uyarınca düzenlenir ve şu şekilde ifade edilir: "Askerlik hizmetinden kısmen veya tamamen kaçınma amacıyla Askeri Ceza Kanunu'nun 87. maddesinde yer alan itaatsizlik suçlarını işleyenler, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Son olarak, firar suçu Askeri Ceza Kanunu'nun 66. maddesi ile cezalandırılır. Anılan maddenin 1. fıkrası (a) bendine göre, izinsiz olarak birliğini, alayını veya görev yerini altı günden fazla terk eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.

Hükümet, Türkiye'deki mevcut yasalar gereği, vicdani retçi olma gerekçesiyle askerlikten muaf olmanın mümkün olmadığını ve yasayla öngörülen alternatif sivil hizmet uygulaması bulunmadığını teyit etmiştir. Hükümet, vicdani ret hakkının hukukta, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi tarafından tanınmadığını savunmuş ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarına geniş bir şekilde atıfta bulunmuştur.

Hükümet, 17 Aralık 2004 tarihinde 5. Ordu Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından düzenlenen iddianame No. 2004/1488/897 uyarınca, başvurunun 6 ve 7 Aralık 2004 tarihlerindeki üstlerinin emirlerini yerine getirmeyi reddettiği gerekçesiyle, kendisine karşı itaatsizlik davası açıldığını bildirmiştir. Başvurucu, 16 Aralık 2004 tarihinde 5. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından tutuklanmış ve daha sonra 28 Aralık 2004 tarihinde serbest bırakılmıştır. Duruşmasının ardından başvuru, 4 Ocak 2007 tarihli 2005/640-1 E.K. karara göre, Askeri Ceza Kanunu'nun 87. maddesi uyarınca itaatsizlikten üç ay 15 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Temyiz incelemesini yapan Askeri Yargıtay, 13 Haziran 2006 tarihli kararında, psikiyatrik muayene yapılmadığı gerekçesiyle Askeri Mahkeme kararını usul açısından bozmuş ve davayı ilk derece Askeri Mahkemeye geri göndermiştir. Başvurucu 28 Aralık 2004 tarihinde serbest bırakıldıktan sonra, başvurunun 31 Aralık 2004 tarihine kadar askeri birliğine katılması talimatı verilmiş ve talimatı yerine getirmemesi üzerine hakkında tutuklama kararı çıkarılmıştır. 7 Aralık 2006 tarihinde başvuru, Askeri Mahkeme önüne çıkartılmış ve Mahkeme, askeri disiplin ve kaçmasını önlemek amacıyla 353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun'un 71. maddesi uyarınca başvurunun tutuklanmasına karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, psikiyatrik muayene için gerekli belgelerin mahkemeye sunulmasını ve bir psikiyatristin bir sonraki duruşmada hazır bulundurulmasını kararlaştırmıştır. Daha önceki tutuklama emirleri ise iptal edilmiştir. Başvurucunun ayrıca, 11 Aralık 2006 tarihinde 5. Ordu Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından, 30 Aralık 2004 ile 7 Aralık 2006 tarihleri arasındaki yokluğu nedeniyle firar suçlamasıyla iddianame No. 2006/1974-1359 E.K. ile suçlandığını da bildirmiştir. Bu dava, itaatsizlik suçlamalarıyla açılan diğer dava ile birleştirilmiştir. Bu nedenle, başvuru iki ayrı suçlamayla, birleştirilmiş dava dosyası altında yargılanmıştır. 7 Aralık 2006 ile 25 Ocak 2007 tarihleri arasında başvuru tutuklu kalmıştır. Tutukluluk durumu, kanunun öngördüğü şekilde her 30 günde bir yapılan duruşmalarda Mahkeme tarafından incelenmiştir. 18 Ocak 2007'de, adli gözlemle ilgili işlemler tamamlanmış ve başvuru 25 Ocak 2007'de yapılan bir sonraki duruşmada serbest bırakılmıştır. Serbest bırakma gerekçesinde, gözaltına alma ve tutukluluk gerekçelerinin artık geçerli olmadığına karar verilmiştir. Başvurucunun duruşması tutuklu olmaksızın yapılmıştır. 15 Mart 2007'de, 5. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi, başvuru askeri hizmetten tamamen kaçınma amacıyla itaatsizlikten, Askeri Ceza Kanunu'nun 88. maddesi gereğince Aralık 2004'teki eylemleri nedeniyle cezalandırarak 2007/331-254 no'lu birleşik davada, 30 Aralık 2004 ile 7 Aralık 2006 tarihleri arasında firar suçundan ise Askeri Ceza Kanunu'nun 66. maddesi 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca hapis cezasına çarptırmıştır. Mahkeme başvurunun, askeri hizmetten tamamen kaçınma amacıyla itaatsizlikten üç ay 15 gün hapis cezası ve firar suçundan bir yıl hapis cezası aldığını ve hapis cezasının alternatif cezalara dönüştürülemeyeceğine karar vermiştir. 16-28 Aralık 2004 tarihleri arasındaki ve 7 Aralık 2006-25 Ocak 2007 tarihleri arasındaki tutukluluk süresi ile başvurucuya verilen yedi günlük disiplin cezası, toplam cezasından düşülmüştür. Karar, Askeri Yargıtay tarafından onanmıştır. Başvurucu, 25 Ocak 2007'de serbest bırakıldıktan sonra askeri birliğine transfer edilmiş, burada üniforma giymeyi, sakal tıraşı olmayı ve askeri toplantılara katılmayı reddetmiştir. Bu nedenle hakkında, yeni bir soruşturma başlatılmış ve başvuru, 15 Şubat 2007'de 5. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi'ne sevk edilerek 353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun'un 71/1. maddesi uyarınca askeri disiplin amacıyla tutuklanmıştır. Daha sonra, 5. Ordu Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından, 25 Ocak ile 5 Şubat 2007 tarihleri arasında sergilediği davranışları nedeniyle, askeri hizmetten tamamen kaçınma amacıyla itaatsizlik suçlamasıyla 13 Şubat 2007 tarihli iddianame No. 2007/250-203 E.K. ile başvurucuya dava açılmıştır. Başvurucu tekrar yargılanmış ve Askeri Mahkeme, 12 Nisan 2007'de, Askeri Ceza Kanunu'nun 88. maddesi uyarınca kendisine altı ay hapis cezası verdiği 2007/742-396 no'lu gerekçeli kararını açıklamıştır. Mahkeme, hapis cezasının alternatif cezalara dönüştürülemeyeceğine karar vermiştir. 26 Ocak 2007 ile 2 Şubat 2007 tarihleri arasındaki ve 5 Şubat 2007 itibarıyla başlayan tutukluluk süresi, başvurunun toplam cezasından düşülmüştür. Askeri Yargıtay, 19 Haziran 2007 tarihinde 2007/1531-1523 no'lu kararıyla bu kararı onamış ve karar 26 Haziran 2007'de kesinleşmiştir. Başvurucu, 23 Temmuz 2007 tarihli Askeri Mahkeme kararına istinaden 28 Temmuz 2007'de serbest bırakılmış ve kalan askerlik hizmetini tamamlamak üzere askeri birliğine

nakledilmiştir. Ancak başvuru, birliğine katılmamış ve Hükümet onun hâlâ firari olarak değerlendirildiğini bildirmiştir. Hükümet, başvuru tarafından bildirilen iddiaların aksine, başvurucuya yönelik tutuklama işlemlerinin mevcut yasalarla uyumlu olarak yürütüldüğünü ve onun aynı suçtan iki kez mahkum edilmediğini savunmuştur.

Hükümet, askeri savcılığın tutuklama emri talebine ilişkin olarak 5 Şubat 2007 tarihinde yapılan bir duruşmada başvuru, disiplin cezası olarak verilen yedi günlük gözaltı süresi boyunca kötü muameleyle maruz kaldığını bildirdiğini açıklamıştır. Bu şikâyet üzerine, Çorlu Askeri Savcılığı tarafından bir soruşturma başlatılmıştır. Bu soruşturma sırasında, askeri savcı tarafından başvuru, ifadesi ile birlikte 12 başka tanığın ifadeleri alınmıştır. Başvuru, tutulduğu disiplin koğuşunda keşif yapılmıştır. Başvurucuya hapisteye avukatıyla iletişim kurma izni verilmiş ve kendisi sunulan yiyecek ve tıbbi yardımları reddetmiştir. 5 Şubat 2007 tarihinde askeri cezaevine transferinden önce yapılan tıbbi muayene, başvuru, iddialarının aksine, fiziksel yaralanmalara işaret eden patolojik bulgular göstermemiştir. Soruşturma sırasında elde edilen delillere dayanarak, Askeri Savcılık, kötü muamele iddialarıyla ilgili herhangi bir kovuşturma açmak için bir gerekçe bulunmadığı sonucuna varmıştır.

Başvurucunun ek beyanları

Başvuru, Hükümetin, vicdani ret gerekçesiyle üç kez yargılandığı ve cezalandırıldığı iddiasını reddetmediğini ve kendisinin gerçekten bir vicdani retçi olduğunu belirtmiştir. Başvuru, kendisi hakkında firar suçlamasıyla çıkarılan bir tutuklama emri gereğince 27 Mart 2008 tarihinde polis kuvvetleri tarafından yeniden tutuklanmıştır. Tutuklama emri, 28 Temmuz 2007'de başvuru, serbest bırakılmasının ardından 48 saat içinde askeri birliğine katılmaması üzerine çıkarılmıştır. Başvuru, Çorlu Askeri Cezaevi'nde tutulmaktadır. Başvuru ayrıca, 15 Mart 2007 tarihinde Çorlu Askeri Mahkemesi tarafından hakkında verilen 15 buçuk ay hapis cezasına ilişkin itirazının reddedildiğini bildirmiştir.

Değerlendirme

Çalışma Grubu öncelikle, bu davanın maddi vakalarının, başvuru, 26 Ocak 2007'de Tekirdağ Beşiktepe 8. Mekanize Tugayı'nda yaşadığı iddia edilen kötü muamele ve tutuklama tarihleri ile ilgili bir farklılık dışında, Hükümet tarafından onaylandığını gözlemlemiştir. Bu nedenle, başvuru, Askeri Ceza Kanununun 88. maddesi uyarınca sürekli itaatsizlik ve 66. madde, 1. fıkra (a) bendi uyarınca firar suçlarından iki ayrı hükümle iki kez ceza aldığını kabul etmek gerekmektedir. Başvuru toplamda 21 buçuk ay hapis cezasına çarptırılmış olup, kesinleşip bağlayıcı hale gelmeden önceki tutuklu kaldığı süre ile bu ceza dışında bir haftalık disiplin cezası, cezasından mahsup edilmiştir. Başvuru, 28 Temmuz 2007'de serbest bırakılana kadar toplamda yaklaşık yedi ay hapis cezası ve disiplin cezası çekmiştir. Başvuru ve Hükümetin beyanlarından, başvuru, 28 Temmuz 2007'de serbest bırakılmasının ardından birliğine teslim olmadığı, halen firari olarak değerlendirildiği ve Çorlu Askeri Cezaevinde tutulduğu anlaşılmaktadır. Tüm ceza hükümleri, başvuru, vicdani retçi olarak mahkûmiyetiyle ilgilidir; bu, vicdani nedenlerle, 25 Ocak 2007'de gönderildiği Tekirdağ Beşiktepe 8. Mekanize Tugay gibi doğrudan muharebeye katılmayacak birliklerde dahi silahlı kuvvetlerde görev yapmayı reddetmesi anlamına gelmektedir.

Hükümet savunmasında başvuru, gerçekten bir vicdani retçi olup olmadığını sorgulamamıştır. Hükümet ayrıca, askerlik hizmetinin her Türk vatandaşının zorunlu bir yükümlülüğü olduğunu; vicdani ret gerekçesiyle askerlikten muaf olma imkânı olmadığını; toplum hizmeti için alternatif bir sistemin mevcut olmadığını ve vicdani ret eylemlerinin, itaatsizlik, başkaldırı veya firar eylemleri olarak cezai takibe tabi olduğunu ve dolayısıyla bu türden her bir eylemin ceza hukuku açısından sorumluluk doğurduğunu doğrulamıştır.

Hükümet, vicdani ret hakkını hukukun henüz bir insan hakkı olarak tanımadığı iddiasında bulunurken hata yapmıştır. İnsan Hakları Komitesi, 1321/2004 ve 1322/2004 başvurularında kesin olarak şu ifadeleri belirtmiştir: "Komite, zorunlu askeri hizmette vicdani ret iddiasının, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 18. maddesinin 1. fıkrası uyarınca dini inançların korunmuş bir tezahürü olarak değerlendirilmesine yönelik önceki içtihadını hatırlatmaktadır. Kişinin dinini veya inancını açıklama hakkı, yasal olarak kendisine dayatılan tüm yükümlülükleri reddetme hakkını doğrudan sağlamasa da, bu inançları dışında hareket etmek zorunda bırakılmaması için 18. maddenin 3. fıkrasına uygun olarak belirli bir koruma sağlamaktadır. Komite ayrıca, Genel Yorum No: 22'de ifade ettiği genel görüşü de hatırlamaktadır; buna göre, bir kişinin öldürücü kuvvet kullanmaya zorlanması, vicdani veya dini inançlarıyla ciddi şekilde çeliştiğinde 18. Madde kapsamındadır. Komite, bu durumda, başvuru, zorunlu hizmete çağrılmayı reddetmelerinin, tartışmasız olarak, gerçek anlamda dini inançlarının doğrudan bir ifadesi olduğunu gözlemektedir. Başvuru, mahkûmiyeti ve haklarındaki ceza, dolayısıyla din veya inançlarını açıklama yeteneklerinin kısıtlanması anlamına gelmektedir..." (Başvuru No. 1321/2004, Yoon/Kore Cumhuriyeti, Başvuru No. 1322/2004, Cho/Kore Cumhuriyeti).

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesi'nin görüşleriyle hemfikir olup, vicdani ret hakkının gerçek bir inanç olarak, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 18. maddesinin 1. fıkrasının kapsamına girdiğini ve aynı maddeyle korunan vicdan özgürlüğünün bir tezahürü olarak nitelendirmektedir. Çalışma Grubu, Çalışma Grubu'nun 24/2003 sayılı başvuruda bireylerin dini inanç veya vicdan gerekçesiyle askeri hizmetten muaf olma hakkının tanınmasının, henüz hukukun bir parçası haline gelmediği sonucunu çıkardığını ifade etmiştir (Ayrıca Bakınız Görüş No:36/1999). Ancak, bu ifadenin, 18. maddenin 3. fıkrasındaki kısıtlama maddesinin değerlendirilmesinde gerekli bir dengeleme eylemine ilişkin olduğunu

belirtmektedir. Bu testin uygulanmasının sonucu, bazı devletlerde veya belirli bireysel durumlarda, vicdani ret hakkının kullanımındaki kısıtlamaların haklı gösterilebileceği; diğer durumlarda ise gösterilemeyeceği sonucunu doğurabilir.

İnsan Hakları Komitesi, yukarıda bahsedilen kararlarında belirttiği gibi, din veya inanç özgürlüğü hakkındaki kısıtlamaların yasal olarak belirlenmesi ve kamu güvenliği, kamu düzeni, sağlık veya ahlak ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla gerekli olması gerektiğini vurgulamıştır. 18. maddenin 3. fıkrasının anlamına göre: "Bu tür kısıtlamalar yalnızca belirli ve yasalarla öngörülmüş bir sebeple getirilebilir. Belirtilen gerekçeler arasında, herhangi bir bireyin inanç veya dini kimliğini taşıma ve bunu ifade etme özgürlüğünü, belirli bir ahlaki veya etik yükümlülükten vazgeçerek reddetmeye zorlamayı içermektedir."

Hükümet, diğer birçok devlette olduğu gibi vicdani retçileri kabul eden bir mevzuatın olmaması, askeri hizmetin yerine geçecek alternatif hizmetlerin sağlanması ve vicdani retçilerin cezai kovuşturmayla tabi tutulmasının gerekliliği, konusunda herhangi bir gerekçe sunmamıştır. Bu tür bir sınırlama kamu güvenliğini, kamu düzenini, sağlığı veya ahlaki değerleri ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini koruma amacı doğrultusunda, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 18. maddesinin 3. fıkrası bağlamında, din veya inanç özgürlüğünün kısıtlanması için, bir gerekçe sağlayabilir. Çalışma Grubu'nun görüşüne göre, başvurunun özgün bir vicdani retçi olarak din veya inanç özgürlüğüne getirilen sınırlamaların mevcut durumda haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır; dolayısıyla bu durum, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 18. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara Sözleşmesi'nin 18. maddesinin 1. fıkrasının ihlalidir. Buna bağlı olarak, başvurunun inanç ve vicdani kanaatini savunduğu ve ifade ettiği için cezai kovuşturmayla tabi tutulması, hüküm giymesi ve özgürlüğünden yoksun bırakılması Çalışma Grubu'nun kategorilerinden II. kategori kapsamında keyfi bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Son değerlendirmeler

Çalışma Grubu, daha önceki bazı durumlarda vicdani retçilerin ikinci bir mahkumiyetle hapsedilmesini, bu durumun kişiyi yaşamı boyunca cezai kovuşturmayla tabi tutulmamak adına inanç ve düşüncelerini değiştirmeye zorlamak anlamına geleceğinden, keyfi olarak değerlendirmiştir. Bu durum, çifte yargılama yasağı veya ne bis in idem ilkesine aykırı olup, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 14. maddesinin 7. fıkrasını ihlal etmekte ve Çalışma Grubu'nun III. kategorisine girmektedir. Bu bağlamda başvurunun, 25 Kasım 2007 tarihinden itibaren itaatsizlik nedeniyle Askeri Mahkeme tarafından 12 Nisan 2007 tarihinde hakkında verilen altı aylık hapis cezasının Askeri Yargıtay tarafından onanmış olması da adil yargılanma hakkını ihlal etmiştir. Ancak Çalışma Grubu'na sunulan bilgilere göre, başvurunun bu cezayı kısmen veya tamamen çekip çekmediği henüz net değildir; çekmek zorunda kalması halinde, bu durum keyfi bir özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelecektir.

Başvurunun maruz kaldığı kötü muamele iddialarına geçildiğinde, Çalışma Grubu, bu iddiaların, uygulandığı iddia edilen kötü muamelelerin tarihi, süresi ve şekilleri, olayda yer alan kişiler ve yaşanan yaralar açısından ayrıntılı bir şekilde tanımlandığını gözlemlemiştir. Öte yandan, Hükümet, başvurunun 5 Şubat 2007'deki duruşma sırasında ileri sürdüğü iddialar sonrasında alınan önlemler hakkında da eşit derecede detaylı bilgiler sunmuştur; bu önlemler arasında Askeri Savcılık tarafından açılan soruşturma, dinlenen tanık sayısı, yerinde yapılan inceleme ve yapılan tıbbi muayene yer almıştır. Bu muayeneler sonucunda herhangi bir kovuşturma başlatmak için yeterli neden bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışma Grubu, gözaltındaki kişilere yönelik kötü muamele iddialarının araştırılmasının, işkence yasağının ve fiziksel bütünlük hakkının ihlali ile ilgili olarak, genellikle, yalnızca ön soruşturma aşamasındaki tutuklunun suçunu itiraf ettirmek amacıyla kullanıldığında veya onun uygun bir savunma hakkını kullanmasını engellediği durumlarda, görev kapsamına girdiğini belirtmiştir. Ciddiyetine rağmen, Çalışma Grubu, kötü muamele iddialarını daha fazla incelemenin gerekli olmadığı sonucuna varmıştır, zira bu iddialar, anılan durumlara ilişkin görünmemekte olup başvuru tarafından da bu şekilde ileri sürülmemiştir.

Keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakılma hakkının ihlal edildiğine karar verildiğinden, başvurunun sivil mahkeme yerine askeri mahkemede yargılanıp yargılanamayacağı konusunu incelemek gerekli görülmemiştir.

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 17. (a) paragrafı uyarınca, ilgili davanın, başvurunun 16 ile 28 Aralık 2004, 7 Aralık 2006 ile 2 Şubat 2007 ve 5 Şubat 2007 ile 28 Temmuz 2007 tarihleri arasındaki gözaltı süreleri hakkında da bir görüş oluşturulmasını gerektirdiğini düşünmektedir. Bu duruma ilişkin sebepler, Çalışma Grubunun ilkesel ve özel önemi olan bir konu üzerinde ıhtihadını geliştirme arzusudur. Başvurunun askeri hizmette bulunmadığı için tekrar tekrar gözaltına alınacağı ve hapse gireceği, Türk vatandaşlarının askeri hizmetten muaf olacağı yaş sınırına kadar yıllarını hapiste geçirebileceği oldukça muhtemeldir; böyle bir senaryo, mevcut Askeri Ceza Kanunu hükümleri dikkate alındığında gerçektir; ülke, vicdani retçilere alternatif bir askeri hizmet sağlamak amacıyla yasalarını, mümkünse Anayasa'sını değiştirmedikçe veya Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilen insan hakları sözleşmeleri ile durumu uyumlu hale getirmek için başka önlemler almadıkça, askeri hizmetten kaçınmayı suç veya disiplin ihlali haline getirmeyi sürdürdükçe, böyle kalacaktır. Ayrıca, bu konu, başvurunun bireysel kaderinin ötesinde bir önem taşımaktadır.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında, Çalışma Grubu aşağıdaki kararı vermiştir; Başvurucunun, 16 ile 28 Aralık 2004, 7 Aralık 2006 ile 2 Şubat 2007 ve 5 Şubat ile 28 Temmuz 2007 tarihleri arasındaki özgürlüğünden yoksun bırakılması, keyfi olarak değerlendirilmiştir. 27 Mart 2008'den sonraki özgürlüğünden yoksun bırakılması da keyfidir. Bu durum İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9. ve 18. maddelerine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9. ve 18. maddelerine aykırı olup, Çalışma Grubu'na sunulan davaların değerlendirilmesinde uygulanabilir olan kategoriler arasında II. kategoriye girmektedir. Ayrıca, başvurucunun 2007/742-396 sayılı karar ile mahkûmiyetinin ardından hapis cezasını çekmesi nedeniyle, III. kategoriye de girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümetten, başvurucunun durumunu düzeltmek için gerekli adımları atmasını ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen standartlara ve ilkelere uyumlu hale getirmesini, talep etmiştir.

Başvuru: 6/2013 250 subay başvuru 01.05.2013 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g13/159/12/pdf/g1315912.pdf>)

Konu: Askeri darbe girişime karıştıkları iddia edilen iki yüz elli subayın keyfi olarak tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İç hukukun tüketilmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular, adil yargılanma hakkı, Devlet, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin tarafıdır.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

"Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararıyla kurulmuştur. Görev alanı 1997/50 sayılı Komisyon kararıyla netleştirilmiş ve genişletilmiştir. İnsan Hakları Konseyi, 1/102 sayılı kararıyla Çalışma Grubunun görevini devralmış ve 28 Eylül 2007 tarih ve 6/4 kararıyla Çalışma Grubunun görev süresini üç yıl daha uzatmıştır.

Çalışma Grubu, özgürlüğün kısıtlanmasını şu durumlarda keyfi olarak değerlendirmektedir: (a) Eğer açıkça herhangi bir yasal dayanakla haklı gösterilemiyorsa (örneğin, ceza süresi tamamlandıktan sonra veya geçerli bir af yasasına rağmen devam eden gözaltı gibi) (Kategori I); (b) Özgürlüğün kısıtlanması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddelerinde ilan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılmasından dolayı verilen bir hüküm veya mahkûmiyetin sonucu olduğunda; (c) İlgili Devletlerce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer belgelerde belirtilen adil yargılanma hakkıyla ilgili standartların tam veya kısmen göz ardı edilmesinin, özgürlükten yoksun bırakılmayı hangi şekilde olursa olsun keyfi niteliğe sahip olmasına yol açacak bir ağırlık taşıdığı (Kategori III); (d) Sığınmacıların, göçmenlerin veya mültecilerin idari veya yargısal inceleme veya itiraz imkanı olmaksızın uzun süreli idari gözetim altında tutulması durumunda (kategori IV); (e) Özgürlüğünden yoksun bırakmanın, doğum; ulusal, etnik veya sosyal köken; dil; din; ekonomik durum; siyasi veya başka bir görüş; cinsiyet; cinsel yönelim; engellilik veya diğer bir statüye dayalı ayrımcılık nedeniyle hukukun ihlali oluşturduğu, insan hakları eşitliğini göz ardı etmeye yönelik olduğu veya bu sonuca yol açabileceği durumlarda (kategori V)..."

Hükümetin ön itirazları

Hükümet başvuru konusu davaların temyiz aşamasında olduğunu ve ayrıca bazı başvuru sahipleri tarafından Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru da bulunulduğunu, başvurunun, sub judice yani hala yargı aşamasında olması nedeniyle Çalışma Grubu tarafından reddedilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Çalışma Grubu, ulusal yargı sistemlerinde yargı aşamasında olan davalarla ilgili mahkeme dışı yorum ve açıklamalara kısıtlamalar getiren bu tür bir sub judice kuralı ile bağlı olmadığını belirtmiştir. Benzer hususlar iç hukuk yollarının tüketilmesi ve lis pendens (askıya alma) doktrinleri için de geçerlidir. Çalışma Grubu, bu doktrinleri yerel mahkemeler veya diğer bazı mahkemeler, hakem heyetleri veya diğer insan hakları organlarıyla aynı şekilde takip etmemektedir. Aksi takdirde, Çalışma Grubu, başvuru sahibinin makul bir süre içinde yargılanma veya serbest bırakılma hakkının ihlaline ilişkin davaları değerlendirme görevini yerine getiremeyecektir.

Hükümet ayrıca, bazı başvuru sahiplerinin kendi davalarını ve benzer bir dilekçeyi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne sunmuş olmaları ve dolayısıyla, Avrupa Mahkemesi ve Çalışma Grubu önündeki davaların birçok konuda aynı veya paralel olması nedeniyle başvurunun kabul edilemez ilan edilmesini talep etmiştir. Hükümet, Çalışma Grubu'nu Avrupa Mahkemesi'nin 28484/10 sayılı Çetin Doğan/Türkiye davasındaki kabul edilebilirlik ve diğer usullere ilişkin kararlarına yönlendirmiştir. Çalışma Grubu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kabul edilebilirlikle ilgili ön kararında, davayla ilgili olayların ve şikayetlerin özetinden yararlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2012 yılında taraflara şu iki soruyu yöneltmiştir: 1. Başvuran, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi ile güvence altına alındığı üzere, tutukluluğunun yasallığına itiraz edebilecek etkili bir hukuk yoluna sahip miydi? Özellikle, tutuklama süresi boyunca (mahkemesi önünde duruşmaların başlamasından önce), başvuran, serbest bırakılma taleplerinin incelenmesi sırasında hakim önünde adil bir duruşmadan ve çelişmeli bir usulden yararlanmış mıdır (Erkan İnan/Türkiye, no. 13176/05, §§ 31-32, 23 Şubat 2010)? 2. Ayrıca, yargılama sırasında, başvuran, tahliye taleplerinin reddine ilişkin kararlara karşı yaptığı itirazlar hakkında Cumhuriyet Savcısının görüşünü bildirme imkânına sahip miydi (Altınok/Türkiye, no. 31610/08, §§ 57-61, 29 Kasım 2011)?

Çalışma Grubu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile aynı kabul edilebilirlik kriterlerine sahip değildir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir başvuruda öncelikle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygunluğu incelerken, Çalışma Grubu Sözleşme'ye ve teamül hukukuna uygunluğu inceleyecektir. Çalışma Grubu, aynı veya benzer bir başvurunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde derdest olmasının bir başvuruyu incelemesine engel teşkil etmediği sonucuna ulaşmıştır. Çalışma Grubu bu durumda Sözleşme ve teamül hukuku ile ilgili konularını incelemeye devam edecektir.

Değerlendirme

Çalışma Grubu, önündeki başvuruyu inceleyip değerlendirdikten sonra, yasal suçlamaların Hükümeti devirmeye yönelik olduğu iddia edilen "Balyoz Darbesi"ne katılımı içermesi ve başvurucular tarafından öne sürülen iddiaların bir grup olarak bu kişilerle ilgili olması nedeniyle, 250 kişinin tamamını tek bir görüşte ele almayı uygun görmüştür.

Hükümet, yargı süreci ihlalleri de dahil olmak üzere, başvurucular tarafından ileri sürülen bazı iddiaları ele almamıştır. Çalışma Grubu, Hükümet'in, kaynak tarafından belirtildiği gibi bunların gerçekleştiğini kabul ederek ya da bunları çürüterek veya başka bir şekilde tartışarak, yasal süreç ihlalleriyle ilgili çeşitli iddialar için bir açıklama sunma fırsatından yararlanmadığını not etmiştir. Hükümet tarafından yukarıda belirtilenler dışında sunulan ve usulüne uygun olarak dikkate alınan başka bir bilginin yokluğunda, Çalışma Grubu, görüşünü başvurucular tarafından sağlanan bilgilere dayandıracaktır. Gözden geçirilmiş çalışma yöntemlerine göre, Çalışma Grubu, taraflar tarafından sağlanan bilgiler temelinde dava hakkında bir görüş bildirme yetkisine sahiptir.

Başvurucular, Hükümetin makul sürede yargılanma hakkını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda Çalışma Grubu, adil yargılanma hakkının zorunlu olarak adaletin gecikmeksizin yerine getirilmesini gerektirdiğini, ancak makul sürenin ne olduğu sorusunun her bir davanın koşullarına ve karmaşıklığına ve uygun olduğu durumlarda, hukuk yollarının kullanımına ve sanığın tutukluluğunun devamına periyodik olarak itiraz etme hakkına bağlı olduğunu belirtmiştir. Çalışma Grubu, kararlarını verirken, vaka bazında hareket etmektedir. Hükümet, sanıkların tutukluluklarının yasallığına ve kefalet konusuna itiraz edebilecekleri etkili hukuk yollarına sahip olduklarını göstermemiştir. Hükümet, mahkemelerin, sanıkların tutukluluk hallerinin devamına ilişkin hukuki ve fiili gerekçeleri belirten ve kefaletle tahliye yerine tutukluluk halinin devamına karar verilmesinde, orantılılık incelemesini de ele alan, periyodik kararlar verdiğini göstermemiştir. Çalışma Grubu'nun görüşüne göre, bu durum, Sözleşme'nin 9. maddesinin 3. paragrafının ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmak için yeterli gerekçeyi sağlamaktadır.

Başvurucular ana yargılamada, sanıkların adil yargılanma haklarının çok sayıda ve ciddi şekilde ihlal edildiğini iddia etmiştir. Çalışma Grubu, başvurucular tarafından yapılan tüm sunumları ve Hükümet tarafından verilen yanıtları değerlendirmiştir. Hükümetin yanıtı, başvurucuların yargılamanın ilk aşamasındaki usule ilişkin usulsüzlüklerle ilgili iddialarına, özellikle de Türk hukukuna göre bir mahkemenin önündeki delillerin gerçekliğini değerlendirme sürecinden geçmesi gerekliliğine ilişkin ihlal iddialarını giderecek nitelikte olmamıştır. Hükümet, başvurucuların, savunmanın dijital delillerin gerçekliğini çürüten üç bilirkişi raporunu değerlendirmeyi veya bu delilleri değerlendirmek üzere kendi bilirkişisini atamayı reddettiği iddiasına da itiraz etmemiştir. Ayrıca, Hükümet'in cevabında, mahkemenin, savunmanın, biri iddia edilen darbeyi engellediğini iddia eden iki kilit tanığı çağırmasına izin vermeyi reddettiği iddiasına da itiraz edilmemiştir.

Hükümet, başvurucuların soruşturma dosyasındaki gizli belgelere erişimine getirilen kısıtlamaların, insan hakları belgeleri kapsamında meşru olduğunu iddia etmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, bu tür kısıtlamaların, daha sonra yargılamada başvuru/sanık aleyhine delil olarak kullanılmayan ve aklayıcı nitelikte olmayan materyaller açısından meşru olacağını belirtmektedir. Ancak mevcut davada, Sözleşme'nin 14. maddesinin 3(b) paragrafı ihlal edilerek, ulusal güvenlik bahanesiyle, Başvurucu/sanıkların savcılık tarafından duruşmada kullanılan önemli delillere ve bazı potansiyel olarak suçlu aklayıcı delillere erişimi engellenmiştir.

Hükümet ayrıca, duruşma salonuna yerleştirilen mikrofonların, duruşma sırasında avukat-müvekkil arasındaki gizli iletişimin Hükümet tarafından dinlenmesine olanak sağladığı iddiasını çürütmemiştir. Böylece, 14. maddenin 3(b) paragrafı ihlal edilerek, başvuru/sanıklar duruşma sırasında mahkeme salonunda müdafileriyle özel olarak iletişim kurma hakkından mahrum bırakılmışlardır.

Çalışma Grubu, davanın koşulları göz önüne alındığında, yukarıda tespit edilen adil yargılanma ihlallerinin Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 9. ve 14. maddelerinin 3. paragrafı ile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9, 10 ve 11. maddelerinin ihlalini teşkil ettiği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, 250 başvuru/sanığın özgürlüğünden mahrum bırakılması, Çalışma Grubu'nun kendisine sunulan davaları değerlendirirken atıfta bulunduğu keyfi gözaltı kategorilerinden III. kategoriye girmektedir.

Sonuç

Yukarıda belirtilenler ışığında, Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu aşağıdaki kararı vermiştir; Balyoz davalarında yargılanan 250 tutuklu sanığın özgürlüklerinden mahrum bırakılması, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 9. ve 14. maddeleri ile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9, 10 ve 11. maddelerine aykırı olarak keyfidir; Çalışma Grubu'nun kendisine sunulan davaları değerlendirirken atıfta bulunduğu keyfi tutuklama kategorilerinden III. kategoriye girmektedir.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden, başvurucuların durumunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi hükümlerine uygun olarak düzeltmesini, talep etmiştir. Çalışma Grubu, davanın tüm koşullarını göz önünde bulundurarak, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 9. maddesinin 5. paragrafı uyarınca uygulanabilir bir tazminat hakkının yeterli bir çözüm yolu olacağı kanaatine ulaşmıştır.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti tarafından sunulan görüşlerde, temyiz ve bireysel başvuru usullerine tabi başvuranlar ile ilgili süreçleri not etmiştir. Çalışma Grubu, temyiz ve bireysel başvuru usullerinde bu görüşte yukarıda belirtilen eksikliklerin dikkate alınması gerektiğine işaret etmiştir.

Başvuru: 1/2017 Rebi Metin Görgeç 19.04.2017 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g17/158/17/pdf/g1715817.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Suçlamanın ve tutuklama sebeplerinin bildirilmemesi, avukat yardımının engellenmesi, uykusuz bırakmaya dayalı işkence iddiası, gözaltı ve tutukluluk koşullarının savunma hazırlama hakkı üzerindeki olumsuz etkisinin değerlendirilmesi, olağanüstü hal döneminde askıya alma, adil yargılanma hakkı, eşin tutuklanması, ilişkilendirerek suçlama, pasaporta el konulması.

Devlet, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin tarafıdır.

Çalışma Yöntemi Konusunda Açıklama

"Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararıyla kurulmuştur. Görev alanı 1997/50 sayılı Komisyon kararıyla netleştirilmiş ve genişletilmiştir. Genel Kurul'un 60/251 sayılı kararı ve İnsan Hakları Konseyi'nin 1/102 sayılı kararı doğrultusunda, Konsey bu görevi devralmıştır. Çalışma Grubu'nun görevi, en son 30 Eylül 2016 tarihli Konsey'in 33/30 sayılı kararı ile üç yıllık bir süre için uzatılmıştır.

Çalışma Grubu, özgürlüğün kısıtlanmasını şu durumlarda keyfi olarak değerlendirmektedir: (a) Eğer açıkça herhangi bir yasal dayanakla haklı gösterilemiyorsa (örneğin, ceza süresi tamamlandıktan sonra veya geçerli bir af yasasına rağmen devam eden gözaltı gibi) (Kategori I); (b) Özgürlüğün kısıtlanması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddelerinde ilan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılmasından dolayı verilen bir hüküm veya mahkûmiyetin sonucu olduğunda; (c) İlgili Devletlerce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer belgelerde belirtilen adil yargılanma hakkıyla ilgili standartların tam veya kısmen göz ardı edilmesi, özgürlükten yoksun bırakılmanın hangi şekilde olursa olsun keyfi niteliğe sahip olmasına yol açacak bir ağırlık taşıdığı (Kategori III); (d) Sığınmacıların, göçmenlerin veya mültecilerin idari veya yargısal inceleme veya itiraz imkanı olmaksızın uzun süreli idari gözetim altında tutulması durumunda (kategori IV); (e) Özgürlüğünden yoksun bırakılmanın, doğum; ulusal, etnik veya sosyal köken; dil; din; ekonomik durum; siyasi veya başka bir görüş; cinsiyet; cinsel yönelim; engellilik veya diğer bir statüye dayalı ayrımcılık nedeniyle hukukun ihlali oluşturduğu, insan hakları eşitliğini göz ardı etmeye yönelik olduğu veya bu sonuca yol açabileceği durumlarda (kategori V)..."

Başvuruda Hükümetten zamanında bir yanıt gelmemesi üzerine Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 15. maddesine uygun olarak mevcut görüşünü bildirmeye karar vermiştir. Çalışma Grubu zamanında verilmeyen savunmayı dikkate almamıştır.

Değerlendirme

Kategori I

Çalışma Grubu, içtihadında, delillerle ilgili konuları ele alma yöntemlerini belirlemiştir. Eğer başvuru keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakıldığına dair ilk bakışta anlaşılan (prima facie) bir iddia ortaya koymuşsa, iddiaları çürütmek ile ilgili ispat yükü Hükümete aittir (bkz. A/HRC/19/57, para. 68). Mevcut başvuruda, Hükümet, başvuru kişinin gözaltına alınması ve sonrasında tutuklanması ile ilgili ilk bakışta anlaşılan iddialara itiraz etmemeyi tercih etmiştir.

Çalışma Grubu, başvuru kişinin 16 Ağustos 2016 tarihinde herhangi bir tutuklama emri olmaksızın tutuklandığını ve kendisine yöneltilen suçlamaları ilk kez 21 Ağustos 2016 tarihinde, tutuklanmasından yaklaşık beş gün sonra yetkililerin kendisine bildirmesiyle öğrendiğini not etmiştir. Ancak, başvuru resmi olarak suçlanmamış ve aslında kendisine karşı herhangi bir resmi suçlama yapılmadan gözaltında kalmıştır. Başvuru yetkililerin yedi farklı kanun kapsamında suç işlediğinden şüphelenildiği yönünde imalarda bulunduklarını ancak kendisine resmi bir suçlama yöneltilmediğini belirtmiştir.

Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (2) maddesinin, tutuklanan bir kimsenin sadece tutuklanma nedenleri hakkında derhal bilgilendirilmesini değil, aynı zamanda kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında da derhal bilgilendirilmesini gerektirdiğini hatırlatmıştır. Suçlamalardan derhal haberdar edilme hakkı, cezai suçlamaların bildirilmesiyle ilgilidir ve İnsan Hakları Komitesi'nin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkındaki 35 (2014) sayılı Genel Yorumunda belirttiği gibi, bu hak "olağan cezai kovuşturmalarla bağlantılı olarak ve ayrıca askeri kovuşturmalar veya cezai cezalandırmaya yönelik diğer özel rejimlerle bağlantılı olarak da geçerlidir" (para 29). Başvuru 16 Ağustos 2016'dan aniden serbest bırakıldığı 26 Kasım 2016'ya kadar gözaltında tutulmuştur. Üç ayı aşkın bir süre boyunca özgürlüğünden yoksun bırakılmasını meşrulaştıran kendisine yöneltilen herhangi bir suçlamayı hala resmi olarak öğrenememiştir. Bununla birlikte, yetkililer resmi olarak başvuru kişinin özgürlükten yoksun bırakılmasını haklı çıkaracak herhangi bir yasal dayanak göstermemiştir. Sonuç olarak, başvuru kişinin tutukluluğu keyfidir ve I. kategoriye girmektedir.

Kategori III

Başvurucu aşağıdaki iddialarda bulunmuş ve Hükümet bunlara itiraz etmemiştir: Başvurucu yakalama emri olmaksızın gözaltına alınmıştır; gözaltına alındığı sırada kendisine gözaltına alınmasına ilişkin herhangi bir gerekçe sunulmamıştır ve aslında hakkındaki iddiaları ancak beş gün sonraki sorgu sırasında öğrenmiştir; gözaltına alınmasının ardından ailesiyle veya avukatıyla görüşmesine izin verilmemiştir; avukatıyla görüşmesine izin verildiğinde ise bu son derece kısa bir süre için olmuştur ve görüşmeler izlendiği ve kaydedildiği için avukat-müvekkil gizliliğine saygı gösterilmemiştir. Ayrıca, başvuru başlangıçta işler acısı koşullarda bir yeraltı polis hücrelerinde tutulmuş ve ciddi şekilde uykusuz bırakılmıştır. Tutuklanmasından yaklaşık sekiz gün sonra hakim karşısına çıkarıldığında, ne başvurusunun ne de avukatının anlamlı bir şekilde temsil edilmesine izin verilmiştir; kendilerine bir paragrafı gösterilen gizli bir rapora atıfta bulunulmuştur. Başvurusunun okuyamamasına rağmen bazı ifadeleri imzalamaya zorlandığı bildirilmiştir. Daha sonra, yüksek güvenlikli bir cezaevinde, işler acısı koşullarda, ailesiyle çok sınırlı temas halinde tutulmuş ve muzdarip olduğu bir dizi çok ciddi sağlık sorunu için ilaç ve tedaviden mahrum bırakılmıştır. İzin verilen avukata erişim kısıtlanmış, izlenmiş ve kaydedilmiştir.

Başvurucu tarafından sunulan ve Hükümet tarafından itiraz edilmeyen bu maddi vakalar, başvurusunun 9. madde (2) kapsamındaki haklarının ilk bakışta ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Başvurusunun Sözleşmenin 9 (2) maddesi (tutuklama sırasında suçlamaların bildirilmemesi); Sözleşmenin 9 (3) ve 9 (4) maddeleri (derhal hakim önüne çıkarılmama); Sözleşmenin 10 (1) maddesi (gözaltı sırasında insani ve saygılı muamele görme hakkı); ve 10 (2) (a) maddesi (hüküm giymemiş kişilerin hüküm giymemiş statülerine uygun muamele görme hakkı) kapsamındaki haklarının ilk bakışta ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca başvurusunun, bir avukatın anlamlı yardımından mahrum bırakılması, Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesinin yanı sıra, Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Herkesin Korunmasına İlişkin İlkelerin 17.1 sayılı ilkesinin ve Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Bir Mahkeme Önünde Dava Açma Hakkına İlişkin Çözüm Yolları ve Usuller Hakkında Birleşmiş Milletler Temel İlke ve Esasları'nın 9 sayılı ilkesinin ihlalini teşkil etmiştir. Başvurusunun nerede olduğunu ailesine bildirmesine izin verilmemesi, Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Bütün Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkeler'in 19. ilkesinin ihlalidir. Çalışma Grubu ayrıca, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkeme Önünde Dava Açma Hakkına İlişkin Çözüm Yolları ve Usuller Hakkında Birleşmiş Milletler Temel İlke ve Esaslarına göre, gözaltının yasallığına mahkeme önünde itiraz etme hakkının, demokratik bir toplumda yasallığı korumak için gerekli olan, bağımsız bir insan hakkı olduğunu hatırlatmıştır (A/HRC/30/37, paras. 2 and 3.). Bu hak, silahların eşitliğini (12. ilke) de içerir ve söz konusu yargılamaların tüm taraflarının davalarının tamamını sunabilmeleri için eşit erişim hakkına sahip olmalarını ve gözaltı ile ilgili olan veya devlet yetkilileri tarafından mahkemeye sunulan tüm materyallere erişebilmelerini gerektirdiğini belirtmiştir. Başvurusunun gözaltına alınması ve ardından tutuklanması temelinde yattığı anlaşılan raporun bir paragrafına erişim sağlanması, silahların eşitliği ilkesine saygı gösterilmesi olarak kabul edilemez. Ayrıca, görev alanı gözaltı koşullarını veya mahkumlara yönelik muameleyi kapsamasa da, Çalışma Grubu, gözaltı koşullarının tutukluların savunmalarını hazırlama becerilerini ve adil yargılanma şanslarını ne ölçüde olumsuz etkileyebileceğini dikkate almalıdır (E/CN.4/2004/3/Add.3, para. 33.). Başvurusunun gözaltında tutulması işler acısı koşullarda gerçekleşmiştir ve bu durum, hüküm giymemiş bir kişi olarak statüsü göz önüne alındığında özellikle endişe verici bulunmuştur. Başvurucu ayrıca, muzdarip olduğu çok ciddi sağlık sorunları için ilaç ve tedaviden de mahrum bırakılmıştır. Bunlar, Birleşmiş Milletler Mahpuslara Uygulanacak Muameleye İlişkin Asgari Standart Kurallar'ın (Nelson Mandela Kuralları), özellikle de 24, 25, 27 ve 30. kurallarının ihlali niteliğinde görülmüştür.

Çalışma Grubu, başvuru tarafından dile getirilen ve Hükümet tarafından itiraz edilmeyen işkence ve kötü muamele iddialarından özellikle endişe duymuştur. Uykusuz bırakma, işkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Bütün Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkeler Bütünü'nün 6. ilkesinin ve Nelson Mandela Kuralları'nın 1. kuralının ihlalini teşkil eden bir işkencedir. Çalışma Grubu, mevcut başvuruyu daha ayrıntılı bir değerlendirme için, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya ilişkin Özel Raporör'e havale etmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında FETÖ/PDY'yi bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından da belirtildiği üzere: "Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde motivasyonlarına ve çalışma yöntemlerine ilişkin derin şüpheler olmasına rağmen, Fethullah Gülen hareketinin on yıllar boyunca geliştiği ve yakın zamana kadar dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve iş dünyası dahil olmak üzere Türk toplumunun tüm sektörlerinde yaygın ve saygın bir varlık oluşturmak için önemli ölçüde özgürlüğe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca 15 Temmuz'dan sonra kapatılan bu harekete bağlı pek çok kuruluşun o tarihe kadar açık olduğu ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de şüphe götürmez bir gerçektir. Bir Türk vatandaşının bu hareketle şu veya bu şekilde herhangi bir temasının veya ilişkisinin olmamasının nadir bir durum olduğu konusunda genel bir mutabakat var gibi görülmektedir." (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH (2016) 35, 7 Ekim 2016, s. 4). Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ayrıca, "bu örgüte üyeliği ve desteği suç haline getirirken, yasadışı faaliyetlerde bulunan kişilerle, şiddete başvurmaya hazır olduğunun farkında olmaksızın, hareketin sempaticisi veya destekçisi olan ya da hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların üyesi olan kişiler arasında ayırım yapılması" gerektiğine işaret etmiştir (Ibid.). Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin "olağanüstü halin mümkün olan en kısa sürede sona erdirilerek olağan usullere ve güvencelere geri dönülmesinin aciliyeti" konusundaki görüşünü yinelemiştir. O zamana kadar, yetkililer bu tür usul ve güvencelerden

sapmaları mümkün olduğunca hızlı bir şekilde, incelikle alan alan ve vaka vaka bir yaklaşımla geri almaya başlamalıdır (Ibid. s.10).

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Türkiye tarafından kabul edilen ilgili belgelerde yer alan adil yargılanma hakkına ilişkin normlara uyulmamasının, başvurunun özgürlüğünden mahrum bırakılmasına keyfi bir nitelik kazandıracak kadar ağır oluşuna ve Çalışma Grubu'nun kendisine sunulan davaları değerlendirirken atıfta bulunduğu keyfi tutuklama kategorilerinden III. kategoriye girdiğine karar vermiştir.

Başvurucunun eşinin gözaltına alınması ve tutuklanması

Başvurucu ayrıca eşinin tutuklanması ve gözaltında tutulmasına ilişkin bilgi vermiştir. Başvurucunun eşi 16 Ağustos 2016 tarihinde başvuru ile birlikte herhangi bir tutuklama emri ya da tutuklanma sebebine dair bir açıklama yapılmadan gözaltına alınmıştır. Yaklaşık dört gün sonra gece yarısı, aynı karakolda bulunan mahkeme salonunda bir hâkimin önüne çıkarılmıştır. Sorgulama başlamadan önce avukatıyla sadece beş dakika görüşmesine izin verilmiştir. Ayrıca, ifadesi olarak kabul edilen kısa bir belgeyi imzalamaya zorlandığı bildirilmiştir; bu belgeye itiraz etmesine izin verilmediği gibi, gözleklerine el konulduğu için belgeyi okuması da mümkün olmamıştır. Hâkim sabahleyin serbest bırakılmasına karar vermiş ancak pasaportuna el konulmuştur. Çalışma Grubu, başvurunun ve eşinin gördüğü muameleler arasındaki benzerliklere dikkat çekmek zorunda kalmıştır. Ancak, Çalışma Grubu'ndan başvurunun eşinin durumu hakkında ayrıntılı bilgi vermesi istenmemiş ve Hükümet de başvurunun eşi ile ilgili yapılan iddialara cevap vermeye davet edilmemiştir.

Bununla birlikte, Çalışma Grubu, Türkiye'de "ilişkilendirilerek suçlama" uygulamasının yaygınlaştığına dair endişelerini dile getirmiş ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin bu konuda dile getirdiği endişeleri yinelemiştir; şüphelilerin aile üyelerinin tutuklanması ve pasaportlarına el konulması gibi uygulamaların yaygın hale geldiği gözlenmiştir. Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin şu ifadesine tam destek vermek istediğini belirtmiştir "Bir şüphelinin aile üyelerinin de potansiyel şüpheli olarak muamele görmesini öngören herhangi bir tedbir, olağanüstü hal döneminde bile demokratik bir toplumda kabul edilemez." (Ibid. s.8).

Çalışma Grubu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından çok sayıda kişinin tutuklandığının farkında olduğunu bildirmiştir. Çalışma Grubu ve diğer bazı özel prosedür sahiplerinin 19 Ağustos 2016 tarihli ortak acil çağrısı (TUR 7/2016) ile aynı tarihte yayımlanan basın açıklamasına atıfta bulunarak, Çalışma Grubu, Hükümeti ilan edilen olağanüstü hal durumunda bile adil yargılanma hakkı gibi temel insan hakları yükümlülüklerine uymaya davet etmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu ülke ziyaretine yönelik talebini yinelemiştir.

Sonuç

Çalışma Grubu çalışma yöntemlerinin 17(a) maddesi uyarınca, başvurunun serbest bırakılmasına rağmen özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olup olmadığına dair bir görüş bildirme hakkını saklı tutmuştur. Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9, 10 ve 11. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 9, 10 ve 14. maddelerine aykırı olarak keyfidir; Çalışma Grubu'nun kendisine sunulan başvuruları değerlendirirken dikkate aldığı keyfi tutuklama kategorilerinden I. ve III. kategoriye girmektedir.

Çalışma Grubu Türkiye Hükümeti'nden başvurunun durumunu ivedilikle düzeltmesini ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen ilgili normlarla uyumlu hale getirmesini talep etmiştir. Çalışma Grubu, başvurunun tüm koşulları göz önüne alındığında, uygun çözümün başvurucuya hukuk uyarınca uygulanabilir bir tazminat hakkı ve diğer giderimlerin tanınması olacağını sonucuna ulaşmıştır. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33(a) maddesi uyarınca davayı işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya ilişkin Özel Raportör'e uygun işlem yapılması için havale etmiştir.

İzleme usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvuru ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin yapılıp yapılmadığı; (b) Başvurucunun haklarının ihlaline ilişkin bir soruşturma yürütülüp yürütülmediği ve eğer yürütüldüyse soruşturmanın sonucu; (c) Türkiye'nin bu görüş doğrultusunda yükümlülüklerine uygun olarak kanun ve uygulamalarını uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği yapıp yapmadığı; (d) Bu görüşün uygulanmasına yönelik başka bir eylemin yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir. Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 38/2017 Kursat Çevik 28.04.2017 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g17/165/00/pdf/g1716500.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İç hukuku tüketme zorunluluğunun bulunmaması, olağanüstü hal ilanının başvuruları incelemeye engel olmaması, suçlamanın bildirilmemesi, tutuklamanın nedenlerinin ve gerekçesinin bildirilmesi, avukat yardımından yararlanma, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması, avukatın meslekten atılması, savunmasını hazırlamak için yeterli zaman ve imkân sağlanması, özgürlüğünden mahrum bırakmanın yasallığına itiraz etmek için derhal mahkemeye başvurma hakkı, Anayasa Mahkemesine yapılan başvurunun uzun süredir değerlendirilmemiş olması, terörist faaliyet ile ilgili bilgi sahibi olan kişiler ile bilgi sahibi olmayan kişiler arasında ayırım yapılması, adil yargılanma hakkı gerekçelerinin olağanüstü hal dönemlerinde de uygulanması gerektiği.

Çalışma Grubu ve Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 1/2017 de açıklanmıştır.

Ön itirazlar hakkında

Çalışma Grubu, faaliyetlerini çalışma yöntemlerine (A/HRC/33/66) göre yürütmekte olup, tarafların geçerli olarak kabul edebileceği diğer belgeler bulunmadığını vurgulamıştır. Bu kapsamda, Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinde, ilgili ülkede iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle başvuruların incelenmesini engelleyen bir kural bulunmadığını açıklamıştır. Bu nedenle, başvuru sahiplerinin Çalışma Grubu'na başvuru yapmadan önce iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğu yoktur. (Görüş No. 19/2013 ve No. 11/2000). Ayrıca, Çalışma Grubu, görevini yerine getirirken İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde belirtilen ilgili standartlara ve ilgili devlet tarafından onaylanan belgelere, özellikle de Sözleşmeye (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme) atıfta bulunmaktadır.

Hükümet tarafından 2016 yılında ilan edilen olağan üstü hal gerekçe gösterilerek başvurunun incelenmemesi talep edilmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerine uygun olarak, bir olağanüstü hal ilan edildiğinde başvuru sahipleri tarafından sunulan keyfi gözetimle ilgili herhangi bir başvurunun incelenmesini engelleyen bir kural bulunmadığını vurgulamıştır. Çalışma Grubu, bazı durumlarda, ilgili bir ülkenin güvenlik endişeleri ve olağanüstü hal durumundan kaynaklanan çok sayıda davanın yargı sistemini işlemez hale getirmesi nedeniyle, Çalışma Grubu'nun başvuru usulünün, herhangi bir biçimde keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler için mevcut olan birkaç başvuru mekanizmasından biri olduğu kanaatinde. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, keyfi olarak tutuklanma hakkını koruma ve teşvik etme konusunda evrensel bir yetkisi olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Çalışma Grubu, Hükümete olağanüstü hal durumlarına ilişkin geçerli hukuka uygun olarak, iç mevzuatın, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin mahkemeye başvurma hakkı ile ilgili güvenceler üzerinde herhangi bir kısıtlamaya izin vermemesi gerektiğini hatırlatmıştır. Buna tutuklanma sebeplerinin bildirilmesi hakkı, tutukluluğun hukuki dayanağının ve yargı kararının bildirilmesi hakkı ve avukat yardımından yararlanma hakkı dahildir (Birleşmiş Milletler'in Her Türlü Tutukluluk Hakkında Mahkemeye Başvuru Hakkına Dair Çözüm Yolları ve Usullere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuzlar'ın 4. ve 16. İlkesi ile 3. ve 17. kılavuzlar). Ayrıca, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin savunmalarını hazırlamaları için yeterli zamana sahip olmaları gerekir.

Olaylar

Çalışma Grubu, başvuru sahibinin 16 Temmuz 2016 sabahı Ankara'dan Paris'e, eşi ve ailesiyle tatil geçirmek üzere, kendisi ve iki çocuğu için uçak bileti aldığını kaydetmiştir. Hareketinden önce, başvuru sahibinin tatil izni iptal edilmiştir ve bu nedenle başvuru sahibi 1.700 km uzaklıktaki Mardin'e geri dönmüştür. Daha sonra 19 Temmuz 2016'da görevinden uzaklaştırılmış ve idari soruşturma başlatılmıştır. Başvuru sahibi 21 Temmuz 2016'da polis tarafından 15 meslektaşı ile birlikte tutuklanmıştır. Kendisi, bir terör örgütü (FETÖ/PDY) üyeliğiyle suçlanmıştır. Çalışma Grubu ayrıca, başvuru sahibinin kendisini temsil etmek üzere bir avukat tuttuğunu, ancak bu avukatın da aynı iddia edilen suç örgütünün üyesi olarak sınıflandırıldığını kaydetmiştir.

Kategori I

Başvuru sahibi 8 gün boyunca Mardin'deki il emniyet müdürlüğünde gözaltında tutulmuş ve 29 Temmuz 2016'ya kadar orada kalmıştır. 2016 yılının sonlarında Urfa cezaevine nakledilmiş ve hâlâ orada tutulmaktadır. Çalışma Grubu, başvuru sahibine yönelik iddianamenin tutuklanmasından ancak 6 ay sonra, 30 Ocak 2017'de mahkemeye sunulduğunu tespit etmiştir.

Çalışma Grubu, hukuka göre, özellikle Sözleşme'nin 9 (2). maddesi uyarınca, tutuklanan her bireyin tutuklanma sebeplerini öğrenme ve kendisine yöneltilen suçlamalardan derhal haberdar olma hakkına sahip olduğunu hatırlatmıştır.

Suçlamalardan derhal haberdar olma hakkı, olağan ceza kovuşturmalarında ceza suçlamalarının bildirilmesini kapsar (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No 35(2014) kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı para. 29). Mevcut durumda, başvuru herhangi bir resmi suçlama olmaksızın altı aydan fazla bir süre gözaltında tutulmuştur. Çalışma Grubu, başvuru tutuklanmasının ardından kendisine suçlamaların bildirildiğine dair ikna edici bir bilgi almamıştır; ayrıca tutukluluğunu haklı kılan yargı kararının kendisine derhal bildirildiğine dair bir bilgi de verilmemiştir. Hükümetin, başvuru "suç hakkında bilgilendirildiği" argümanı, Çalışma Grubu'nu, tutukluluğun hukuki nedenlerinin veya kendisine yöneltilen cezai suçlamaların bildirildiği konusunda ikna etmemiştir.

Hükümetin, başvuru tutukluluğunu haklı çıkaran herhangi bir hukuki dayanak sunmamış olması göz önünde bulundurulduğunda, Çalışma Grubu, tutukluluğunun keyfi olduğunu ve Çalışma Grubu'nun ele aldığı davalarda atıfta bulunduğu keyfi gözaltı kategorileri arasında I. kategoriye girdiğini değerlendirmiştir.

Kategori III

Çalışma Grubu, başvuru, avukatıyla sık ve özel olarak görüşme sağlayamadığını ve hakkındaki soruşturmanın, avukatın dosyaya erişimi konusunda bazı kısıtlamalar altında yürütüldüğünü not etmiştir. Çalışma Grubu, başvuru özgürlüğünden yoksun bırakıldığı dokuz ay boyunca avukatlarıyla sadece dört kez görüştüğünü ve hem kendisinin hem de avukatının, Türkiye'de geçerli usul kurallarına göre dosyadan örnek alabilmek için dosyalara sınırlı erişime sahip olduklarını kaygıyla not etmiştir. Çalışma Grubu ayrıca, başvuru tuttuğu avukatın Gülen takipçisi olmakla suçlandığını ve avukatlık lisansının iptal edildiğini de belirtmiştir. Çalışma Grubu, başvuru hukuki savunmasını hazırlaması için kendisine bilgi verilmesinin kısıtlanmasının orantılı olduğuna ikna olmamıştır. Ayrıca Çalışma Grubu, soruşturma dosyanın avukata ve başvurucuya açıklanmamasının ulusal güvenlik amacıyla haklı görülebileceğine ikna olmamıştır (Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 13. kılavuz).

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu, başvuru etkili bir hukuki temsil alma, savunmasını hazırlamak için yeterli zaman ve imkân sağlama ve kendi seçeceği bir avukatla iletişim kurma hakkının Hükümet tarafından ihlal edildiğine ve bu durumun Sözleşme'nin 14 (3) (b). maddesi ile Her Türlü Tutukluluk ve Hapis Halinde Bulunan Tüm Kişilerin Korunmasına İlişkin İlke ve Kurallar'ın 17.1 ilkesine aykırı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma Grubu ayrıca, Birleşmiş Milletler'in Her Türlü Tutukluluk Hakkında Mahkemeye Başvuru Hakkına Dair Çözüm Yolları ve Usullere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuzlar'ın 9. ilkesi uyarınca, hukuki danışmanların herhangi bir misilleme, müdahale, tehdit, engelleme veya taciz korkusu olmadan görevlerini etkili bir şekilde ve bağımsız olarak yerine getirebilmeleri gerektiğini hatırlatmıştır. Çalışma Grubu, mevcut davayı incelemek üzere Bağımsız Yargıçlar ve Avukatların Bağımsızlığıyla İlgili Özel Raportör'e havale etmiştir.

Çalışma Grubu, başvuru Eylül 2016'da Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunduğunu ve Mahkeme'nin henüz davayla ilgili bir karar vermediğini kaydetmiştir. Çalışma Grubu, Devletin bu konuyu ele almasındaki böylesine bir gecikmenin, hukuk kurallarını, özellikle de özgürlüğünden mahrum bırakmanın yasallığına itiraz etmek için derhal mahkemeye başvurma hakkını (Sözleşme'nin 9 (4) maddesi) ihlal ettiğini değerlendirmiştir. Buna ek olarak, Çalışma Grubu, bir gözaltı sürecinin keyfilik ve yasallığına itiraz edilmeden önce, hukuken veya fiilen, hiçbir önemli bekleme süresinin olmayacağını hatırlatmıştır (Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 7. ilke).

Ayrıca, Çalışma Grubu, gözaltı sürecinin yasallığına mahkemede itiraz etme hakkının, demokratik bir toplumda yasallığı korumak için temel bir insan hakkı olduğunu hatırlatmıştır (Ibid.. para. 2 ve 3.). Bu hak, hukukun zorunlu bir normu olup, tüm özgürlükten yoksun bırakma biçimlerine, sadece cezai kovuşturma amacıyla yapılan gözaltılara değil, aynı zamanda idari ve diğer hukuk alanları kapsamındaki gözaltılara, askeri gözaltılara, güvenlik gözaltılarına ve terörle mücadele tedbirleri kapsamındaki gözaltılara da uygulanır (Ibid.. para. 11 ve 1. Kılavuz , para 47 (a)). Ayrıca, gözaltının yeri veya yasada kullanılan terminoloji ne olursa olsun, her türlü özgürlükten yoksun bırakma durumu, yargı tarafından etkin bir şekilde denetlenmeli ve kontrol edilmelidir (Ibid.. para 47 (b)).

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında FETÖ/PDY'yi bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komitesi tarafından da belirtildiği üzere: "Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde motivasyonlarına ve çalışma yöntemlerine ilişkin derin şüpheler olmasına rağmen, Fethullah Gülen hareketinin on yıllar boyunca geliştiği ve yakın zamana kadar dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve iş dünyası dahil olmak üzere Türk toplumunun tüm sektörlerinde yaygın ve saygın bir varlık oluşturmak için önemli ölçüde özgürlüğe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca 15 Temmuz'dan sonra kapatılan bu harekete bağlı pek çok kuruluşun o tarihe kadar açık olduğu ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de şüphe götürmez bir gerçektir. Bir Türk vatandaşının bu hareketle şu veya bu şekilde herhangi bir temasının veya ilişkisinin olmamasının nadir bir durum olduğu konusunda genel bir mutabakat var gibi görünmektedir." (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH (2016) 35, 7 Ekim 2016, s. 4). Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komitesi ayrıca, "bu örgüte üyeliği ve desteği suç haline getirirken, yasadışı faaliyetlerde bulunan kişilerle, şiddete başvurmaya hazır olduğunun farkında olmaksızın, hareketin sempaticisi veya destekçisi olan ya da hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların üyesi olan kişiler arasında ayırım yapılması" gerektiğine işaret etmiştir (Ibid.). Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komitesi'nin "olağanüstü halin mümkün olan en kısa sürede sona erdirilerek olağan usullere ve güvencelere geri

dönülmesinin aciliyeti" konusundaki görüşünü yinelemiştir. O zamana kadar, yetkililer bu tür usul ve güvencelerden sapmaları mümkün olduğunca hızlı bir şekilde, incelikle alan alan ve vaka vaka bir yaklaşımla geri almaya başlamalıdır (Ibid. s.10).

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Türkiye tarafından kabul edilen ilgili belgelerde yer alan adil yargılanma hakkına ilişkin normlara uyulmamasının, başvurunun özgürlüğünden mahrum bırakılmasına keyfi bir nitelik kazandıracak kadar ağır oluşuna ve Çalışma Grubu'nun kendisine sunulan davaları değerlendirirken atıfta bulunduğu keyfi tutuklama kategorilerinden III. kategoriye girdiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından çok sayıda kişinin tutuklandığının farkında olduğunu bildirmiştir. Çalışma Grubu ve diğer bazı özel prosedür sahiplerinin 19 Ağustos 2016 tarihli ortak acil çağrısı ile aynı tarihte yayımlanan basın açıklamasına atıfta bulunarak, Çalışma Grubu, Hükümeti ilan edilen olağanüstü hal durumunda bile adil yargılanma hakkı gibi temel insan hakları yükümlülüklerine uymaya davet etmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu ülke ziyaretine yönelik talebini yinelemiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9. ve 10. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9. ve 14. maddelerine aykırı olup, keyfi tutuklama kategorileri I ve III kapsamındadır. Çalışma Grubu, Hükümetten başvurunun durumunu derhal düzeltmek ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen normlara uygun hale getirmek için gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Çalışma Grubu, olayın tüm koşulları göz önüne alındığında, uygun çarenin başvurunun derhal serbest bırakılması ve kendisine hukuka uygun olarak tazminat hakkı ve diğer giderimlerin tanınması olacağını sonucuna ulaşmıştır. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) paragrafına uygun olarak bu davayı yargıçlar ve avukatların bağımsızlığına dair Özel Raportör'e yönlendirmiştir.

İzleme usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvuru ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldıysa, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin yapılıp yapılmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir. Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 41/2017 10 Başvurucu 28.04.2017 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g17/224/19/pdf/g1722419.pdf>)

Konu: Cumhuriyet Gazetesinin yöneticileri ve çalışanlarının keyfi olarak tutuklanması iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İç hukuku tüketme zorunluluğunun bulunmaması, olağanüstü hal ilanının başvuruları incelemeye engel olmaması, sözleşmenin kısmen askıya alınması, darbe girişimi, avukata erişimin kısıtlanması, kısıtlama gerekçesinin ve gerekliliğinin somut olarak gösterilmesi zorunluluğu, erişim sınırlandırmalarının durumun gereklilikleri ile sınırlı olması, belirsiz ve aşırı geniş ceza yasası, caydırıcı etki, düşünce ve ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı garantilerinin terör suçlamaları bakımından da geçerli olması.

Çalışma Grubu ve Yöntemi Konusunda Açıklama

Görüş No. 1/2017 de açıklanmıştır.

Ön itirazlar hakkında

Çalışma Grubu, faaliyetlerini çalışma yöntemlerine (A/HRC/33/66) göre yürütmekte olup, tarafların geçerli olarak kabul edebileceği diğer belgeler bulunmadığını vurgulamıştır. Bu kapsamda, Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinde, ilgili ülkede iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle başvuruların incelenmesini engelleyen bir kural bulunmadığını açıklamıştır. Bu nedenle, başvuruçuların Çalışma Grubu'na başvuru yapmadan önce iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğu yoktur. (Görüş No. 19/2013 ve No. 11/2000). Ayrıca, Çalışma Grubu, görevini yerine getirirken İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde belirtilen ilgili standartlara ve ilgili devlet tarafından onaylanan belgelere, özellikle de Sözleşmeye (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme) atıfta bulunmaktadır.

Hükümet tarafından 2016 yılında ilan edilen olağan üstü hal gerekçe gösterilerek başvurunun incelenmemesi talep edilmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerine uygun olarak, bir olağanüstü hal ilan edildiğinde başvuruçular tarafından sunulan keyfi gözetilmeyle ilgili herhangi bir başvurunun incelenmesini engelleyen bir kural bulunmadığını vurgulamıştır. Çalışma Grubu, bazı durumlarda, ilgili bir ülkenin güvenlik endişeleri ve olağanüstü hal durumundan kaynaklanan çok sayıda davanın yargı sistemini işlemez hale getirmesi nedeniyle, Çalışma Grubu'nun başvuru usulünün, herhangi bir biçimde keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler için mevcut olan birkaç başvuru mekanizmasından biri olduğu kanaatinde. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, keyfi olarak tutuklanmama hakkını koruma ve teşvik etme konusunda evrensel bir yetkisi olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Çalışma Grubu, Hükümete olağanüstü hal durumlarına ilişkin geçerli hukuka uygun olarak, iç mevzuatın, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin mahkemeye başvurma hakkı ile ilgili güvenceler üzerinde herhangi bir kısıtlamaya izin vermemesi gerektiğini hatırlatmıştır. Buna tutuklanma sebeplerinin bildirilmesi hakkı, tutukluluğun hukuki dayanağının ve yargı kararının bildirilmesi hakkı ve avukat yardımından yararlanma hakkı dahildir. Ayrıca, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin savunmalarını hazırlamaları için yeterli zamana sahip olmaları gerekir.

Arka Plan

Çalışma Grubu, Türkiye'de 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirilen başarısız darbenin felaket sonuçları doğurduğunu ve yüzlerce vatandaşın ve silahlı kuvvetlerin mensuplarının bu olayda hayatını kaybettiğini, binlercesinin ise yaralandığını büyük bir endişeyle kaydetmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, 21 Temmuz 2016'da Hükümet'in Genel Sekreter'e, kamu güvenliği ve düzenine yönelik ciddi tehditler karşısında, ulusun yaşamı için bir tehdit anlamında, Türkiye Anayasası'nın 120. maddesi ve Olağanüstü Hal Kanunu'nun 3/1b maddesi uyarınca 90 gün süreyle olağanüstü hal ilan ettiğini bildirdiğini kaydetmiştir. Hükümet, yasaya uygun olarak, ulusal mevzuat ve yükümlülükleri çerçevesinde gerekli önlemleri aldığını ve alınan önlemlerin, 4. madde uyarınca izin verilen, 2 (3), 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. maddelere ilişkin yükümlülükleri askıya almayı da içerebileceğini ifade etmiştir. Hükümet, olağanüstü halin üç aylık uzatmaları hakkında Genel Sekreter'i bilgilendirmeye devam etmiştir. 19 Ağustos 2016'da, Çalışma Grubu, diğer Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanlarıyla birlikte, ortak bir acil çağrı göndermiş ve aynı tarihte bir basın açıklaması yapmıştır. Uzmanlar, 15 Temmuz'daki darbe girişiminden bu yana, özellikle 20 Temmuz'da olağanüstü halin ilan edilmesinden itibaren, Türk toplumunda gözetilme ve tasfiyelerin arttığını, özellikle eğitim, medya, askeri ve adalet alanlarında yoğunlaştığını belirtmişlerdir. Ayrıca, temel insan haklarını etkileyen geniş ve ayırım gözetmeyen idari yetkiler sağlayan yasama düzenlemeleri sonrasında işkence ve kötü gözetilme koşulları iddialarının gündeme geldiğini ifade etmişlerdir. Uzmanlar, Türkiye'deki kriz hissini anladıklarını, ancak Hükümeti darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal döneminde bile insan hakları yasası altındaki yükümlülüklerine uymaya çağırdıklarını vurgulamışlardır.

Kategori III

Çalışma Grubu, mevcut başvuruda, 31 Ekim 2016'da bazı başvuruçuların evlerinde gözaltına alındıklarını ve avukatlarına erişim olmaksızın dört gün tutulduklarını kaydetmiştir. Sonrasında 5 Kasım 2016'da mahkemeye çıkarılmışlardır Bir başvuruçucu ise 11 Kasım 2016'da İstanbul'daki havalimanında tutuklanmış ve 12 Kasım 2016'da mahkemeye sevk edilmiştir. Avukatlara erişimin kısıtlanması; Çalışma Grubu, avukatlara erişimin kısıtlanması konusundaki endişesini özellikle vurgulamıştır. Birleşmiş Milletler'in Hürriyetinden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına İlişkin Esaslar ve Yöntemler Rehberi'nin 9. ilkesinde belirtildiği üzere, hürriyetinden yoksun bırakılan herkesin, yakalanma anından itibaren dahil olmak üzere, avukat aracılığıyla hukuki yardım alma hakkı vardır. Bu hak, gözaltının yasallığını mahkemede sorgulama hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli olup, teamül hukukuna göre kısıtlanamaz bir haktır.

Çalışma Grubu, başvuruçuların gözaltında bulundukları ilk dört gün boyunca avukatlara erişimlerinin engellendiğini not etmiştir. Hükümet, bunun 27 Temmuz 2016 tarihli 668 sayılı KHK'nın 3. maddesi uyarınca, gözaltındaki şüphelinin savunma avukatını görme hakkının, savcının kararıyla beş gün süreyle kısıtlanabileceği ve bu süre zarfında hiçbir ifadenin alınmaması gerektiği gerekçesiyle meşru olduğunu iddia etmiştir. Ancak, Çalışma Grubu, Hükümet'in bu kısıtlamanın meşruluğuna dair herhangi bir açıklama sunmadığını ve mevcut davada kısıtlamanın gerekliliğini gösteren herhangi bir makul gerekçe sunmadığını belirtmiştir.

Ayrıca, Çalışma Grubu, avukatların başvuruçuları sadece haftada bir gün, bir saat ziyaret edebildiklerini kaydetmiştir. Sözleşmenin 14. maddesinin 3. fıkrası (b) bendi uyarınca, sanıkların "savunmalarını hazırlamak için yeterli zaman ve olanaklara sahip olmaları ve kendi seçtikleri avukatlarıyla iletişim kurabilmeleri" gerekir. İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 32 (2007)'nin 32. paragrafında, "bu düzenlemenin adil yargılanma garantisinin önemli bir unsuru ve tarafların eşitliği ilkesinin bir uygulaması" olduğunu ifade etmekte ve 34. paragrafta, "avukatla iletişim kurma hakkının, sanığın avukatına hızlı bir erişim sağlanmasını gerektirdiğini" eklemektedir. Avukatlar, müvekkilleriyle özel olarak görüşmeli ve sanıkla, iletişimlerinin gizliliğini tamamen koruyan koşullarda iletişim kurabilmelidir.

Hükümetin olağanüstü hal nedeniyle Sözleşme'nin 14. Maddesinin askıya alınmasına ilişkin savunması ile ilgili olarak Çalışma Grubu, Genel Yorum No. 32'nin 6. paragrafına atıfta bulunarak, "madde 14, Sözleşme'nin 4. maddesinin 2. fıkrasında yer alan geri alınamaz haklar listesinin içinde yer almasa da, olağanüstü durumlar altında normal usulleri askıya alan devletlerin, böyle bir askıya almanın, mevcut durumun gereklilikleriyle sınırlı kalmasını sağlamaları gerektiğini" belirtmiştir. Mevcut başvuruda, Hükümet avukatlarla iletişimde uygulanan kısıtlamaların neden gerekli olduğuna dair herhangi bir özel ve somut açıklama sunmamıştır. Çalışma Grubu, haftada bir saatlik bir avukat görüşmesinin, adil bir yargılama için savunma hazırlığı açısından yeterli bir zaman dilimi olabileceğine ikna olmamıştır. Daha da kötüsü, görüşmelerin kaydedilmesi ve belgelerin el konulması, avukata kesintisiz erişim ve adil bir yargılama yapılmasını imkânsız hale getirmiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, avukatlara erişim üzerinde uygulanan kısıtlamaların orantılı olarak değerlendirilemeyeceği sonucuna varmıştır. Kendi içtihadında (Görüş No. 54/2015, para. 89.) geliştirdiği dört aşamalı orantılılık testini uygulayan Çalışma Grubu, darbe girişiminin ardından kamu güvenliği ve düzeninin korunmasının meşru bir amaç olabileceğini ve avukatlara erişim kısıtlamalarının bu amaca makul bir şekilde bağlı olabileceğini kabul etmiştir; ancak daha az müdahaleci bir önlemin bulunması ve böyle bir önlem bulunmasa bile dengeyin, bir sanığın avukata erişim hakkı lehine kurulması zorunlu olacaktır.

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında FETÖ/PDY'yi bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından da belirtildiği üzere: "Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde motivasyonlarına ve çalışma yöntemlerine ilişkin derin şüpheler olmasına rağmen, Fethullah Gülen hareketinin on yıllar boyunca geliştiği ve yakın zamana kadar dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve iş dünyası dahil olmak üzere Türk toplumunun tüm sektörlerinde yaygın ve saygın bir varlık oluşturmak için önemli ölçüde özgürlüğe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca 15 Temmuz'dan sonra kapatılan bu harekete bağlı pek çok kuruluşun o tarihe kadar açık olduğu ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de şüphe götürmez bir gerçektir. Bir Türk vatandaşının bu hareketle şu veya bu şekilde herhangi bir temasının veya ilişkisinin olmamasının nadir bir durum olduğu konusunda genel bir mutabakat var gibi görülmektedir." (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH (2016)35, 7 Ekim 2016, s. 20). Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ayrıca, "bu örgüte üyeliği ve desteği suç haline getirirken, yasadışı faaliyetlerde bulunan kişilerle, şiddete başvurmaya hazır olduğunun farkında olmaksızın, hareketin sempaticanı veya destekçisi olan ya da hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların üyesi olan kişiler arasında ayırım yapılması" gerektiğine işaret etmiştir (Ibid.. s.21). Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin "olağanüstü halin mümkün olan en kısa sürede sona erdirilerek olağan usullere ve güvencelere geri dönülmesinin aciliyeti" konusundaki görüşünü yinelemiştir. O zamana kadar, yetkililer bu tür usul ve güvencelerden sapmaları mümkün olduğunca hızlı bir şekilde, incelikle alan alan ve vaka vaka bir yaklaşımla geri almaya başlamalıdır (Ibid. s.50).

Sonuç olarak, Çalışma Grubu, adil yargılanma hakkıyla ilgili normların ihlal edilmesinin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. ve 11. (1) maddelerine, Sözleşme'nin 14. (1) ve (3) (b) maddelerine ve Herhangi Bir Biçimde Gözaltında veya Tutuklulukta Bulunan Tüm Kişilerin Korunması İçin İlkeler'in 17.1 ilkesine aykırı olduğuna ve başvuruçuların

özgürlüğünden mahrum bırakılmasına keyfi bir nitelik kazandıracak kadar ağır oluşuna ve Çalışma Grubu'nun kendisine sunulan davaları değerlendirirken atıfta bulunduğu keyfi tutuklama kategorilerinden III. kategoriye girdiğine karar vermiştir.

Kategori II

Çalışma Grubu, ayrıca başvurucuların gözetimine alınmasının, temel hak ve özgürlüklerinin meşru bir şekilde kullanılmasından kaynaklanıp kaynaklanmadığını değerlendirmiştir. Bu durumun önemli bir unsuru, başvurucuların Cumhuriyet Gazetesi için haber yapma görevleri dolayısıyla tutuklanmış olmalarıdır; Hükümete göre bu, terör örgütlerine yardım etme suçunu oluşturmuştur.

Çalışma Grubu, Hükümetin basında muhalif sesleri susturmak için olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamelerini kullanmasının eleştirilere maruz kaldığını not etmiştir (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), "Türkiye: Basın Özgürlüğüne İlişkin Son OHAL Kanun Hükmünde Kararnamelerinde Yer Alan Önlemler Hakkında Görüş" (No. 872/2016), 13 Mart 2017.) . Bu bağlamda, Çalışma Grubu, savcılar tarafından soruşturulan bazı iddiaların, başvurucuların gazeteci olarak ifade özgürlüğünü kullanmaları nedeniyle özgürlüklerinden mahrum bırakıldıklarını destekler nitelikte olduğunu gözlemlemiştir. Hükümet, Cumhuriyet Gazetesinin FETÖ/PDY'yi "terörist örgüt" olarak tanımadığına atıfta bulunmuş ve bunu terörist eğilimlerinin bir kanıtı olarak göstermiştir ancak Çalışma Grubu, "Gülen hareketi" teriminin kullanıldığını ve bunun tercih göstermeyen genel bir ifade olarak değerlendirildiğini kaydetmiştir.

Çalışma Grubu, olağanüstü hal kararnamelerinin, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının meşru bir şekilde kullanılması üzerinde ciddi bir caydırıcı etki yaratabileceğinden endişe duymuştur. Kasım 2016'da Türkiye'ye yaptığı ziyaretin ardından görüş ve ifade özgürlüğü konusundaki özel raportör tarafından hazırlanan son rapora (A/HRC/35/22/Add.3, paras. 31-37.) göre, olağanüstü halin ilk altı haftası boyunca 100'den fazla medya kuruluşunun olağanüstü hal kararnameleriyle kapatıldığı bildirilmiştir. 15 Temmuz 2016'dan bu yana en az 177 medya kuruluşunun kapatıldığı, 231 gazetecinin tutuklandığı (150'den fazla gazeteci hapiste), neredeyse 10.000 gazeteci ve medya çalışanının işten çıkarıldığı ve en az 778 gazetecinin basın kartının iptal edildiği belirtilmiştir. Soruşturma gazeteciliğini ve kamu denetçisi olma rolünü ciddiye alan yayınlar, sık sık terörizm, hakaret ve olağanüstü hal yasaları çerçevesinde sert cezalara maruz kalmıştır. Özel raportör, durumun darbe girişiminden sonra yoğunlaşmış olduğunu belirtmekle birlikte, basına yönelik saldırıların Temmuz 2016'dan çok önce başladığını ifade etmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin en eski gazetesi Cumhuriyet'in gazetecilerine yönelik yoğun baskı ve tacizin öne çıkan bir örnek olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Özel Raportörün, mevcut görüşün konusu olan Cumhuriyet'e bağlı birçok tutuklu bireyle bir araya geldiğini kaydetmiştir.

Hükümetin Sözleşme'nin 19. Maddesini askıya almasına ilişkin olarak, Çalışma Grubu, darbe girişimcilerini ortadan kaldırma amacı ile basının baskı altına alınması arasında makul bir bağlantı bulunmadığı kanaatine ulaşmıştır. Çalışma Grubu, ifade ve düşünce özgürlüğünün kısıtlandığı veya insan hakları savunucularının dahil olduğu durumlarda artırılmış bir gözden geçirme standardı uyguladığını yinelemiştir (Görüş No. 64/2011, para. 20.). Çalışma Grubu ayrıca, Ceza Kanunu'nun 220(6) maddesi uyarınca "örgüt üyesi olmamakla birlikte, örgüt amaçları doğrultusunda terör örgütlerine yardım etmek" suçlamasıyla yürütülen soruşturma ve kovuşturmanın, hükmün belirsizliği nedeniyle kaygı uyandırdığını belirtmiştir.

Çalışma Grubu, başvurucuların özgürlükten mahrum bırakılmalarının, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve Sözleşme'nin 19. maddesi uyarınca hak ve özgürlüklerini kullanmalarından kaynaklandığı ve bu tutuklamaların kategori II kapsamında olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma Grubu, ceza yargılamasında usul güvencelerinden birinin yasallık ilkesi olduğunu ve bunun içinde "nullum crimen sine lege certa" (kanunsuz suç ve ceza olmaz) ilkesini hatırlatmıştır. Belirsiz ve geniş bir şekilde formüle edilmiş yasalar, ifade özgürlüğünün kullanılmasında caydırıcı bir etki yaratır ve bu durum, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 11. maddesinin (2) fıkrası ve Sözleşmenin 15. maddesinin (1) fıkrası ile güvence altına alınan yasallık ilkesini ihlal etme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Hükümetin, Sözleşmenin, 4. madde (2) fıkrasında belirtilen devredilemez haklardan biri olan 15. Maddesini askıya almadığını belirtmiştir. Çalışma Grubu, erken dönemlerinden itibaren, anti-terör yasalarının "son derece belirsiz ve geniş bir terörizm tanımı kullanarak, masumları ve şüphelileri aynı çatı altında toplayarak keyfi tutuklama riskini artırdığını" ve bunun sonucunda "meşru demokratik muhalefetin, şiddetli muhalefetten farklı olarak, bu tür yasaların uygulanmasında kurban haline geldiğini" belirtmiştir (E/CN.4/1995/31, para. 25 (d)). Özellikle, Sözleşmenin 15. maddesinin (1) fıkrası ile ilgili olarak, terörist eylemlerin yasaklanması, (a) bireyin yasanın kendi davranışını nasıl sınırladığını doğru bir şekilde anlaması için yasanın yeterince erişilebilir olması ve (b) bireyin davranışını düzenleyebilmesi için yasanın yeterince kesin bir şekilde formüle edilmesi gerektiği şeklinde belirlenmelidir (E/CN.4/2006/98, para. 46.).

Ayrıca, Çalışma Grubu, terör karşıtı önlemlerin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9. ve 10. maddeleri ile Sözleşmenin 9. ve 14. maddeleri ile uyumluluğuna dair bir dizi ilke belirlemiştir (A/HRC/10/21, paras. 50-55.). Bu ilkeler, terörist faaliyetlerde bulunduğu şüphelenilen kişilerin tutuklanmasının somut suçlamalarla birlikte gerçekleşmesini ve sanıkların adil yargılama garantilerine, avukata erişim gibi, sahip olmalarını gerektirmektedir.

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 11. maddesinin (2) fıkrası ile Sözleşmenin 15. maddesinin (1) fıkrasının ihlali niteliğindeki başvurucuların özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarının II. kategori içinde yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma Grubu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından çok sayıda kişinin tutuklandığının farkında olduğunu bildirmiştir. Çalışma Grubu ve diğer bazı özel prosedür sahiplerinin 19 Ağustos 2016 tarihli ortak acil çağrısı ile aynı tarihte yayımlanan basın açıklamasına atıfta bulunarak, Çalışma Grubu, Hükümeti ilan edilen olağanüstü hal durumunda bile adil yargılanma hakkı gibi temel insan hakları yükümlülüklerine uymaya davet etmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu ülke ziyaretine yönelik talebini yinelemiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: Başvurucuların özgürlüklerinden mahrum bırakılmaları, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10, 11 ve 19. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 14, 15 ve 19. maddelerine aykırı olup, keyfi tutuklama kategorileri II. ve III. kapsamındadır.

Çalışma Grubu, Hükümetten başvurucuların durumunu derhal düzeltmek ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen normlara uygun hale getirmek için gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Çalışma Grubu, olayın tüm koşulları göz önüne alındığında, uygun çarenin başvurucuların derhal serbest bırakılması ve kendilerine hukuka uygun olarak tazminat hakkı ve diğer giderimlerin tanınması olacağını sonucuna ulaşmıştır.

İzleme usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucular ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucuların serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldıysa, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvuruculara tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin yapılıp yapılmadığı; (c) Başvurucuların haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir. Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 11/2018 Mesut Kaçmaz ve Meral Kaçmaz 19.04.2018 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/139/81/pdf/g1813981.pdf>)

Konu: Darbe girişimi ile ilişkili olduğu iddiası ile evli bir çift ve çocuklarının yurtdışında keyfi olarak tutuklanması, ülkeye getirilmesi iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Yurt dışında gözaltına alma, tutuklama, sınır dışı etme, meşru ve yasal usul izlenmeden yapılan işlemler, özgürlükten mahrum bırakma nedenlerinin bildirilmemesi, mahkemeye itiraz hakkı tanınmaması, çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılması, gizli gözaltı, tutuklama, işkence veya kötü muamele görme ihtimali bulunan ülkeye sınır dışı etmeme, sınır dışı etme işlemlerine itiraz hakkı, siyasi ve diğer görüşler nedeniyle ayrımcılık, olağanüstü hal ilanının adil yargılanma hakkı ile ilgili gereklilikleri ortadan kaldırmaması, çocukların üstün yararının gözetilmemesi, işkence ve kötü muamele iddialarının soruşturulmaması.

Değerlendirme

Mevcut başvuru iki devletle ilgilidir ve Çalışma Grubu, her devletle ilgili meseleleri ayrı ayrı değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, başvurucuların ve çocuklarının özgürlüklerinden mahrum kalmasının keyfi olup olmadığını belirlerken, ispat yükü için oluşturulmuş ilkeleri dikkate almıştır. Eğer başvurucular keyfi gözaltına alınmayı yasaklayan gerekliliklerin ihlali için ilk bakışta anlaşılan bir iddia sunmuşsa, kanıtlama yükünün devletler üzerinde olduğu kabul edilmelidir. Devletler, iddialarını destekleyen yazılı belgeleri sunarak bu kanıtlama yükünü karşılayabilirler (Görüş No. 41/2013). Devletlerin, yasal prosedürlerin takip edildiğine dair sadece iddialarda bulunmaları, başvurucuların iddialarını çürütmek için yeterli değildir (bkz. A/HRC/19/57, para. 68).

Pakistan'a Yönelik İddialar

Pakistan Hükümeti'nden zamanında bir yanıt alınmaması nedeniyle, Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 15. maddesine uygun olarak mevcut görüşü vermeye karar vermiştir. Çalışma Grubu, görüşünü başvurucular tarafından yapılan başvuruya dayandırmıştır.

Başvurucular ve iki çocukları, Pakistan Hükümeti'nin 27 Eylül 2017 tarihinde, Lahor'daki Wapda Town'daki evlerinden gece yarısı kendilerini kaçırdığını iddia etmiştir. Başvurucular ve iki çocukları, 14 Ekim 2017 tarihine kadar bilinmeyen bir konumda, muhtemelen askeri bir kışlada 17 gün tutulmuş ve bu tarihte Türk yetkililere teslim edilerek Islamabad'dan İstanbul'a nakledilmişlerdir.

İlk bir mesele olarak, Çalışma Grubu, başvurucuların ve iki çocuklarının gözaltına alınması, tutuklanması ve sınır dışı edilmesinin Pakistan Hükümeti'ni temsil eden görevliler tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini incelemiştir. (Görüş No. 4/2016 and No. 3/2016.). Başvurucular ilk başvurularında kimler tarafından ve hangi kuruluşu temsil eden kişiler tarafından tutuklandıklarına dair bilgileri olmadığını belirtmiştir. Başvurucular 27 Eylül 2017'de evlerine baskın düzenleyen 15 kişinin sivil kıyafetler giydiğini ve kimlik göstermediğini, ardından başvurucuları ve komşularını plakaları çıkartılmış araçlarla götürdüğünü iddia etmiştir. İddiaya göre polis, başvurucuların polis gözetiminde olduğunu reddetmiştir. Ayrıca, başvurucular tarafından sağlanan mahkeme belgelerine göre, Başsavcı Yardımcısı, Lahor Yüksek Mahkemesi'ne İçişleri Bakanlığı kontrolündeki hiçbir ajansın veya departmanın sınır dışı işlemi ile bir ilgisi olmadığını bildirmiştir. Ancak, ilk tutuklamadan sonraki olaylar, Pakistan Hükümeti'nin başvuruculara yönelik yapılan tüm eylemlere karıştığını güçlü bir şekilde göstermiştir. İddiaya göre, Pakistan Terörle Mücadele Dairesi'nden olduklarını belirten iki görevli, bilinmeyen bir yerde tutuklu olduğu süre boyunca başvuruculara ve çocuklarına bakmakla görevlendirilmiştir. Görevlilerin aileye, Türk Büyükelçiliği ile görüşmek üzere Islamabad'a götürüleceklerini söyledikleri ve daha sonra başvurucuların ve çocuklarının İstanbul'a uçmak üzere Islamabad'a götürüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca, Çalışma Grubu, isimlerinin çıkış kontrol listesinde bulunduğu bildirilen başvurucuların ve çocuklarının, Pakistan Hükümeti'nin bilgisi ve rızası olmadan, tanınmamış bir uçakla Pakistan'dan çıkarılmasının inandırıcı olmadığını düşünmüştür. Pakistan Hükümeti'nden herhangi bir alternatif açıklama olmaksızın, Çalışma Grubu, başvurucuların ve çocuklarının gözaltına alınmasının, tutuklanmasının ve sınır dışı edilmesinin, Pakistan Hükümeti tarafından, devlet ajanları veya başka kişiler aracılığıyla, onun adına ve destekleriyle ve Türk yetkililerin talebi üzerine gerçekleştirildiğini değerlendirmiştir.

Çalışma Grubu, ayrıca sunulan bilgilerin, başvurucuların ve çocuklarının gözaltına alınmasının, tutuklanmasının ve sınır dışı edilmesinin yasal bir temele dayanmadan gerçekleştirildiğini gösterdiğini düşünmüştür. Çalışma Grubu, başvurucuların ve çocuklarının 27 Eylül 2017 tarihinde evlerinden, herhangi bir meşru yasal usul takip edilmeden alındığı sonucuna ulaşmıştır. Başvurucuları ve çocuklarını tutuklayan görevliler kendilerini tanıtmamış, herhangi bir tutuklama emri sunmamış, tutuklanma nedenlerini bildirmemiş, başvurucular ve çocukları görmelerini engelleyecek bir şekilde başlarını örterek kelepçelenmiş ve 17 gün boyunca açık hava erişimi olmayan gizli bir yerde tutmuştur (Görüş No. 14/2009

and No.12/2006). Çalışma Grubu, Pakistan Hükümeti'nin başvuruçuların ve çocuklarının keyfi gözaltı ve tutuklamadan korunma haklarını, Sözleşme'nin 9 (1) ve (2) maddeleri uyarınca ihlal ettiğini tespit etmiştir (Görüş No. 2/2015 and No. 57/2013.).

Ayrıca Çalışma Grubu, başvuruçuların ve çocuklarının 27 Eylül 2017'deki tutuklanmalarından 14 Ekim 2017'de sınır dışı edilmelerine kadar 17 gün boyunca gizli bir yerde iletişimsiz tutulduğunu tespit etmiştir. Çalışma Grubu'nun tutarlı olarak belirttiği gibi, kişilerin iletişimsiz tutulması, Sözleşme'nin 9 (3) maddesi uyarınca mahkemeye çıkarılma hakkını ve 9 (4) maddesi uyarınca gözaltı süresinin yasal olup olmadığını mahkemede sorgulama hakkını ihlal etmektedir (Görüş No. 79/2017, No. 46/2017 ve No. 45/2017). Gözaltının yargısal denetimi, kişisel özgürlüğün temel bir güvencesidir ve gözaltının yasal bir dayanağının sağlanması için gereklidir (Birleşmiş Milletler'in Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına Dair Çareler ve Usullere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuzlar, para. 3.). Başvuruçuların yakınları, Lahor Yüksek Mahkemesi'ne başvurarak serbest bırakılmalarını talep etmişlerse de, bu başvuru Sözleşme'nin 9 (3) ve (4) maddelerinin gereklerini karşılamamıştır. Pakistan Hükümeti, tutukluların tutukluluklarının bir yargı otoritesi önünde incelenmesini sağlamakla yükümlü olup, yalnızca başka bir tarafın başlattığı yasal işlem karşısında davalı olarak hareket etmemelidir. Başvuruçuların ve çocuklarının tutukluluklarına şahsen itiraz edemedikleri dikkate alındığında, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi ve Sözleşme'nin 2 (3) maddesi uyarınca etkili bir başvuru hakkı da ihlal edilmiştir.

Çalışma Grubu, yetkililerin başvuruçulara ve çocuklarına yönelik yapılan eylemler için hiçbir yasal dayanak göstermediği gibi, yetkililerin de ailenin tutuklanmasını, gözaltına alınmasını ve sınır dışı edilmelerini Pakistan yasalarına aykırı olarak gerçekleştirdiğini düşünmüştür. Başvuruçular, 28 Eylül 2017'de Lahore Yüksek Mahkemesi tarafından verilen bir kararı sunmuştur; bu kararda Pakistan Hükümeti'nin, konuyla ilgili bir sonraki duruşmadan önce başvuruçuları ve çocuklarını sınır dışı etmesinin engellenmesi emri verilmiştir. Ancak, başvuruçular ve çocukları 16 Ekim 2017'de yapılması planlanan bir sonraki duruşmadan iki gün önce, 14 Ekim 2017'de zorla sınır dışı edilmiştir; bu durum bir yargı emrine açık bir şekilde itaatsizliktir. Başvuruçular ayrıca, mahkeme emrinin ihlali ile ilgili olarak Pakistan Hükümeti'ne karşı verilen şikayet dilekçesinin bir kopyasını da sunmuştur.

Bu nedenlerle, Çalışma Grubu, başvuruçular ile iki çocuğun gözaltına alınması, tutuklanması ve sınır dışı edilmesi için Sözleşme'nin 9. maddesi uyarınca herhangi bir yasal temelin oluşturulmadığını değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, 27 Eylül ile 14 Ekim 2017 tarihleri arasında başvuruçuların ve çocuklarının özgürlüklerinden mahrum bırakılmaları I. kategori altında keyfi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma Grubu ayrıca, başvuruçuların ve çocuklarının tutuklanması, gözaltına alınması ve sınır dışı edilmelerinde Pakistan Hükümeti'nin, adil yargılama haklarına ciddi ihlallerde bulunduğunu değerlendirmiştir.

Öncelikle, Pakistan Hükümeti, başvuruçuları ve çocuklarını 17 gün boyunca gizli gözaltında tutarak, ailenin arkadaşlarına ve meslektaşlarına nerede olduklarını bildirmemiştir. 2010 yılında, Çalışma Grubu ve birkaç özel prosedür yetkilisi, terörle mücadele bağlamında gizli gözaltına alınma ile ilgili küresel uygulamalara dair ortak bir çalışma tamamlamıştır (A/HRC/13/42). Uzmanlar, hukukun gizli gözaltına alınmayı yasakladığını, bunun da adil yargılama hakkı dahil birçok insan hakkı normunu ihlal ettiğini yinelemişlerdir (bkz. paragraflar 27 ve 282). Uzmanlar, gizli gözaltında bulunanların maruz kaldığı bazı uygulamaların, dış dünya ile iletişimin reddedilmesi nedeniyle ortaya çıkan gizlilik ve güvensizlik gibi durumların, tutukluları adil yargılama hakkının ihlaline karşı daha savunmasız bir duruma soktuğunu tespit etmişlerdir; bu ihlaller arasında zorla suç itirafı, masumiyet karinesinin reddi, tutukluluğun yasallığını sorgulama imkânının reddi, hukuki temsil hakkının engellenmesi ile işkence ve kötü muamele yer almaktadır (Görüş No. 14/2009, para. 21; ve No. 5/2001, para. 10). Ayrıca, İnsan Hakları Konseyi, 37/3 sayılı kararında, kimsenin gizli altında tutulmaması gerektiğini vurgulamış ve devletleri, kendi otoriteleri altında tutulan tüm kişilerin mahkemelere erişimini sağlamaya ve gizli gözaltına alınma iddialarını, terörle mücadele bahanesiyle dahi olsa, soruşturmayla teşvik etmiştir (A/HRC/37/L.11/Rev.1, paras. 8-9).

Mevcut durumda, Pakistan Hükümeti, başvuruçuları ve çocuklarını gizli gözaltında ve iletişimsiz bir şekilde tutarken savunmasız bir duruma sokmuştur. İletişimsizlik ve gizli gözaltı uygulamaları, başvuruçuları ve çocuklarını tutukluluklarına itiraz etme ve tutuklulukları sırasında hukuki yardım alma haklarından mahrum bırakmıştır. (Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 9. İlke ve 8. Kılavuz). Bu eylemlerle, Pakistan Hükümeti, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 9 ve 10. maddelerini ve Sözleşme'nin 9 ve 14 (3) (b) maddelerini ihlal etmiştir. Pakistan Hükümeti ayrıca, başvuruçuları ve çocuklarını yasal korumanın dışına iterek, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 6. maddesi ve Sözleşme'nin 16. maddesi uyarınca, onları yasal kişiler olarak tanıma haklarını ihlal etmiştir (Görüş No. 47/2017, para. 25; ve No. 46/2017, para. 23.).

İkinci olarak, Çalışma Grubu daha önce de belirtmiş olduğu üzere (Görüş No. 2/2015 ve No. 57/2013), hukukun iade ile ilgili hükümleri, ülkelerin başka bir ülkede ceza yargılaması ile karşılaşacak kişileri gözaltına alma, tutuklama ve geri gönderme süreçlerini belirlemekte ve bu süreçlerin adil yargılama haklarının korunmasını sağlaması gerektiğini öngörmektedir. Mevcut durumda bu usuller uygulanmamıştır ve Çalışma Grubu, başvuruçuların ve iki çocuklarının gizli tutuklama, gözaltına alma ve sınır dışı edilmelerinin asgari standartlara uymadığı kanaatine ulaşmıştır. Çalışma Grubu, bireylerin, hayatlarının veya özgürlüklerinin tehlikede olabileceği ya da işkence veya kötü muameleyle maruz kalma riski bulunduğu dair önemli bir gerekçe varsa, başka bir ülkeye sınır dışı edilmemeleri gerektiğini belirtmiştir (bkz. A/HRC/4/40, paragraflar 44-45). Ayrıca, Çalışma Grubu, bireylerin sınır dışı edilmeden önce alıcı devlette keyfi tutuklanma riski

de dahil olmak üzere çeşitli unsurların, özellikle terörle mücadele çabaları bağlamında, göz önünde bulundurulması gerektiğini değerlendirmektedir. Bir kişiyi, yasal dayanağı olmaksızın gözaltına alınma riski veya adil yargılama hakkının reddedileceği bir devlete göndermek, Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca, tüm bireylerin Sözleşme haklarını güvence altına alma yükümlülüğü ile bağdaşmamaktadır (Ibid. para 47-49).

Birçok Birleşmiş Milletler organı, özellikle Temmuz 2016'daki başarısız darbe girişiminden bu yana Türkiye'de yaygın insan hakları ihlallerinin belgelenmiş olduğunu kaydetmiştir. Bu ihlaller arasında terörle mücadele operasyonları bağlamında hukuksuz infazlar, olağanüstü hal tedbirleri kapsamında tutuklanan kişilerin keyfi olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları, soruşturma süreci sırasında işkence ve kötü muamele kullanımı ile Gülen hareketiyle bağlantılı oldukları iddia edilen öğretmenlerin toplu olarak işten çıkarılmaları bulunmaktadır (BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), "Türkiye'de Olağanüstü Halin İnsan Hakları Üzerindeki Etkisine İlişkin Rapor, Güneydoğu Bölgesine Dair Güncellemeler Dahil" (Mart 2018)). Pakistan Hükümeti, başvuru sahiplerinin ve çocuklarının gözaltına alınması, tutuklanması ve sınır dışı edilmesine ilişkin kararında bu bilgileri dikkate almalıydı. Bunun yerine, aileyi, yaşamları veya özgürlükleri için tehdit altında olduklarını iddia ettikleri bir ülkeye geri göndermek için herhangi bir değerlendirme yapmadan zorla Türkiye'ye sınır dışı etmiştir. Çalışma Grubu, bu durumun, başvuru sahiplerinin ve çocuklarının sığınma talepleri için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından verilmiş belgeleri bulundurmalarını da dikkate alarak zorla geri gönderilmeme ilkesinin ihlali anlamına geldiği sonucuna ulaşmıştır. Pakistan, Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin tarafı olmasa da, bu Sözleşme'nin 33 (1) maddesinde yer alan zorla geri gönderilmeme ilkesine dair yükümlülük, geleneksel bir niteliğe de sahiptir (A/HRC/13/42, para. 43; ve BMMYK, Teamül Hukukunun Bir Normu Olarak, Geri Göndermeme İlkesi, <http://www.refworld.org/docid/437b6db64.html>).

Ayrıca, Pakistan Hükümeti, 2010'dan beri tarafı olduğu İşkence ve Diğer Zalim, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya İlişkin Sözleşme'nin 3. maddesi ve Sözleşme'nin 7. Maddesi (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 20 (1992) para. 9.) uyarınca, başvuru sahipleri ve çocuklarını işkence veya diğer kötü muameleyle maruz kalma tehlikesi bulunan başka bir devlete geri göndermeme yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Haziran 2017'de İşkenceye Karşı Komite, Pakistan'a bu yükümlülüğü hatırlatmış ve sınır dışı etme tehdidi, polis kötü muamelesi, baskınlar ve keyfi gözaltına alma gibi belgelenmiş baskılara ilişkin endişelerini ifade etmiştir; bu baskılar, mültecilerin geri gönderilmeleri durumunda zulme, işkenceye veya kötü muameleyle maruz kalabilecekleri durumlar için geçerlidir (bkz. CAT/C/PAK/CO/1, paragraflar 34-35). Pakistan Hükümeti ayrıca, Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca, ülkesinde yasalar çerçevesinde bulunan yabancıların yalnızca hukuka uygun bir karara dayalı olarak sınır dışı edilmelerini sağlamaya ve bu kişilerin sınır dışı edilmesine karşı itiraz etme ve durumu yetkili bir makama inceletirme haklarını ihlal etmiştir. Dolayısıyla, Çalışma Grubu, Pakistan Hükümeti'nin başvuru sahiplerinin ve iki çocuklarının tutuklanması, gözaltına alınması ve sınır dışı edilmesi ile ilgili eylemlerinden ve Türkiye'deki hak ihlallerinden sorumlu olduğunu sonucuna varmıştır.

Ayrıca, Çalışma Grubu, bu başvurudaki iki çocuğun maruz kaldığı muamele konusunda ciddi endişelerini dile getirmiştir. İki çocuk hakkında herhangi bir soruşturma bulunmamakla birlikte, zorla evlerinden alınmış, ebeveynleriyle birlikte kaçırılmış, gözleri bağlanmış, kapüşon giydirilmiş, gözaltına alınmış ve sınır dışı edilmiştir. 1990'dan beri Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin tarafı olan Pakistan Hükümeti, Sözleşme'nin 3 (1) maddesi uyarınca çocuğun üstün yararını birincil öncelik olarak sağlamakla yükümlüdür. Pakistan Hükümeti, Sözleşme'nin 37. maddesi uyarınca iki çocuğun kötü muameleyle maruz kalmamasını, tutuklanmalarının ve gözaltına alınmalarının hukuka aykırı ya da keyfi olmamasını, insanlık onuruna saygıyla muamele görmelerini, hızlı bir şekilde hukuki yardım almalarını ve gözaltılarının yasallığını sorgulama hakkına sahip olmalarını sağlama yükümlülüğünü ihlal etmiştir.

Çalışma Grubu, bu adil yargılama hakkı ihlallerinin ciddiyetinin, başvuru sahiplerinin ve iki çocuklarının özgürlüğünden yoksun bırakılmalarının III. kategori uyarınca keyfi bir nitelik taşıdığı sonucuna ulaşmasına yol açtığını belirtmiştir.

Mevcut dava, son 12 ay içinde Çalışma Grubu'na gelen, Gülen hareketi ile bağlantılı olduğu iddia edilen bireylerle ilgili dördüncü davadır (Görüş No. 41/2017, No. 38/2017 ve No. 1/2017.). Bu davalarda, Çalışma Grubu, ilgililerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının keyfi olduğuna karar vermiştir ve Gülen hareketi ile bağlantılı olanların, siyasi veya diğer görüşlerine dayalı olarak ayrımcılığa tabi tutulduğuna dair bir modelin ortaya çıktığı görülmüştür. Buna göre, Çalışma Grubu, Pakistan Hükümeti'nin, Türkiye Hükümeti'nin talebi üzerine, başvuru sahiplerinin ve iki çocuklarının yasaklanan bir ayrımcılık sebebiyle gözaltına alındığını ve bu davanın V. kategoriye girdiğini tespit etmiştir.

Çalışma Grubu, 27 Eylül 2017'de başvuru sahiplerinin ve iki çocuklarının tutuklanması sırasında, birinci başvuru sahibinin yüzüne aldığı darbeler de dahil olmak üzere, aileye yönelik iddia edilen kötü muamele konusunu endişeyle karşılamıştır. Çalışma Grubu, mevcut davayı işkence ve diğer zalim, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza konusunda özel raportörün daha ileri bir şekilde değerlendirmesi için iletmiştir. Çalışma Grubu ayrıca, 27 Eylül 2017'de başvuru sahiplerinin bir komşusunun tutuklanmasına dair bir değerlendirme de bulunmuştur. Başvuru sahiplerine göre, komşu, ikinci başvuru sahibine karşı kullanılan güçten dolayı protesto ettiği için başvuru sahipleri ve iki çocukları ile birlikte tutuklanıp götürülmüştür. Daha sonra serbest bırakılmış ve evine geri götürülmüştür. Çalışma Grubu, komşunun durumu hakkında bir değerlendirme yapması talep edilmemiş ve Pakistan Hükümeti'nden bu kişiyle ilgili iddialara cevap vermesi istenmemiş olsa da, bu tutuklamayı ciddi bir endişe meselesi olarak gördüğünü ifade etmiş ve bu durumun yetkililerce soruşturulması gerektiğine inandığını belirtmiştir.

Sonuç olarak, Çalışma Grubu, Pakistan'a ilk ülke ziyaretini gerçekleştirme fırsatını memnuniyetle karşılayacak ve Pakistan Hükümeti ile keyfi tutuklama konusundaki sorunları, mevcut başvuruda belirtilenler de dahil olmak üzere, yapıcı bir şekilde ele almayı arzu ettiğini bildirmiştir. Mevcut İnsan Hakları Konseyi üyesi olarak, Pakistan Hükümeti'nin, Çalışma Grubu'nu, Pakistan'a bir ziyaret gerçekleştirmesi için davet etmesi uygun olacaktır. Çalışma Grubu, 30 Ocak 2017 tarihinde yapılan ülke ziyareti talebine Pakistan Hükümeti'nden olumlu bir yanıt beklediğini vurgulamıştır.

Türkiye'ye Yönelik İddialar

Öncelikli bir mesele olarak, Çalışma Grubu, başvuruculara ve iki çocuklarına karşı yapılan eylemlerden Türkiye Hükümeti'nin sorumluluğunu değerlendirmiştir. Türkiye Hükümeti, başvurucuların ve iki çocuklarının Pakistan'daki tutuklanması, gözaltına alınması ve sınır dışı edilmesi ile ilgili iddialara yanıt vermemiş, yalnızca Türkiye'ye geldikten sonraki tutuklama ve gözaltına alma işlemlerine odaklanmıştır.

Çalışma Grubu, başvurucuların ve iki çocuklarının Pakistan'dan Türkiye'ye gözaltına alma, tutuklanma ve sınır dışı edilme işlemlerinin Türk yetkililerinin talebi üzerine gerçekleştiğini sonucuna ulaşmıştır. Başvurucular ve Türkiye Hükümeti bunu inkar etmemiştir. Başvurucular Türk görevlilerin İslamabad'dan İstanbul'a yapılan uçuşta bulunduğunu iddia etmiştir. Üstelik, Türk yetkililerin, 14 Ekim 2017'de İstanbul havaalanında başvurucuları "silahlı terör örgütü üyeliği" şüphesiyle tutuklamak üzere hazır bulundukları dikkate alındığında, başvurucuların ve iki çocuklarının Pakistan'dan gözaltına alınması, tutuklanması ve sınır dışı edilmesi hakkında önceden bilgi sahibi oldukları açıktır. Ayrıca, Çalışma Grubu ve diğer özel prosedür görev sahipleri, Türkiye Hükümeti'nin talebi üzerine Türk vatandaşlarının sınır dışı edilmesiyle ilgili olarak son zamanlarda birkaç Hükümete bilgi göndermiştir (UA KSV 1/2017). Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nin, bazı durumlarda hukukun koruması dışında, Türk vatandaşlarını terörizmle ilgili suçlamalarla zorla geri göndermek üzere diğer devletlerle işbirliği yaptığı sonucuna ulaşmak için güçlü gerekçeler olduğunu düşünmektedir.

Dolayısıyla, Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nin, başvurucuların ve iki çocuklarının herhangi bir hukuki dayanak olmaksızın Pakistan'dan Türkiye'ye gözaltına alınması, tutuklanması ve sınır dışı edilmesinden Pakistan Hükümeti ile ortak sorumluluğa sahip olduğunu tespit etmiştir. Çalışma Grubu ve diğer uzmanlar, terörle mücadele bağlamında gizli gözaltılarla ilgili küresel uygulamalar üzerine yapılan ortak çalışmanın 36. paragrafında belirttikleri gibi (A/HRC/13/42): "Bir kişinin gözaltında tutulduğunun, nerede bulunduğu veya akıbetinin reddedilmesi veya gizlenmesini içeren gizli gözaltı, o kişiyi hukukun koruması dışında bırakma sonucunu doğurur. "Vekil gözaltı" uygulaması, kişilerin herhangi bir veya ulusal hukuki prosedür dışında bir devletten diğerine, onları gizli şekilde gözaltında tutmak veya tutuklunun bulunduğu devletin yerel mahkemeleri tarafından gözden geçirilme olasılığını ortadan kaldırmak amacıyla veya geri göndermeme ilkesinin ihlal edilmesi suretiyle nakil edilmesini ifade eder ve aynı sonucu doğurur. "Vekil gözaltı" uygulaması, hem mağduru gözaltında tutan devleti hem de bu gözaltının talebi üzerine veya adına yapıldığı devleti sorumluluk altına sokar.

Çalışma Grubu, başvurucuların 14 Ekim 2017'de Türk yetkililerince tutuklanmasından bu yana Türkiye'de altı aydan fazla bir süreyle tutuklu bulunduklarını belirtmiştir. Türkiye Hükümeti, durumlarının Sözleşme kapsamındaki askı dahilinde olduğunu savunmuştur. 21 Temmuz 2016'da Türkiye Hükümeti, kamu güvenliği ve düzenine yönelik ciddi tehlikeler karşısında, ulusun yaşamı açısından bir tehdit oluşturacak şekilde olağanüstü hal ilan ettiğini Genel Sekreter'e bildirmiştir. Türkiye Hükümeti, alınan önlemlerin Sözleşme'nin 2 (3), 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. maddeleri kapsamındaki yükümlülükleri askıya alabileceğini belirtmiştir.

Askıya alma durumunu kabul eden Çalışma Grubu, görevini yerine getirirken, çalışma yöntemlerinin 7. paragrafı uyarınca, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde belirtilen ilgili standartlara ve geleneksel hukuka atıfta bulunma yetkisine de sahip olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, mevcut başvuruda Sözleşme'nin 9 ve 14. maddeleri, başvurucuların iddia edilen gözaltına alınmasıyla en çok ilgili olan maddelerdir. İnsan Hakları Komitesi, kişilerin özgürlüğü ve güvenliği üzerine 35 No.lu (2014) ve mahkemeler önünde eşitlik ve adil yargılanma hakkı üzerine 32 No.lu (2007) Genel Yorumlarında, 9 ve 14. Maddeleri askıya alan devletlerin bu askıya alma işleminin, mevcut durumun zorunluluklarından daha fazla olmamasını sağlamaları gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye Hükümeti, birinci başvurucunun Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapısı tarafından indirilen şifreli iletişim programını kullandığını belirttiği ifadesi temel alınarak, bu program üzerinden örgüte dair bilgilerin paylaşıldığı ve üyelerine emirlerin iletildiği gerekçesiyle hakkında iddianame hazırlandığını belirtmiştir. Çalışma Grubu, yerel mahkemelerdeki delillerin yeterliliğini değerlendirmemektedir. Ancak, Türkiye Hükümeti'nin, birinci başvurucunun bu ifadeleri kendi özgür iradesiyle verdiği varsayılsa bile, bu ifadelerin onun silahlı bir terör örgütüne üye olduğunu veya herhangi bir suç işlediğini nasıl kanıtladığına dair tatmin edici bir açıklama yapmadığını düşünmüştür. Ayrıca, şifreli bir iletişim programının kullanımına dair suçlamaların ifade ve örgütlenme özgürlüğü ile nasıl bağdaştığı da açıklanmamıştır. Bunun yanı sıra, yöneltilen suçlamaların dayandığı maddelerin oldukça geniş ve belirginlikten yoksun olduğu görülmektedir. Türkiye Hükümeti, başvurucuların bu geniş hükümler çerçevesinde tutuklanıp yargılanmasının gerekli ve orantılı olduğunu ya da onlara karşı alınan tedbirlerin durumun gerektirdiği ölçüde olduğunu kanıtlayamamıştır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin belirttiği gibi: "Fethullah Gülen hareketinin çeşitli kesimlerinden gelen derin şüphelere rağmen, bu hareketin on yıllar içinde geliştiği ve oldukça yakın zamana kadar Türk toplumunun tüm

sektörlerinde, dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve iş dünyası da dahil olmak üzere yaygın ve saygın bir varlık oluşturmak için önemli bir özgürlük elde ettiği görünmektedir. Ayrıca, 15 Temmuz'dan sonra kapatılan bu harekete bağlı birçok kuruluşun, o tarihe kadar açık ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de tartışmasızdır. Türk vatandaşının, bu hareketle bir şekilde hiçbir temas veya ilişki kurmaması nadirdir." (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH(2016)35, 7 Ekim 2016, s. 4). Yukarıdaki ışığında, Komiser, bu örgüte üyeliği ve destek vermeyi suç haline getirirken, yasa dışı faaliyetlerde bulunan kişiler ile şiddete hazır olmadan hareket eden veya harekete bağlı yasal olarak kurulan varlıkların destekçileri veya üyeleri arasında ayırım yapılması gerektiğini belirtmiştir (Ibid.).

Ayrıca, Türkiye Hükümeti, başvurularda, kendilerine yöneltilen suçlamalar hakkında bilgilendirilme, gözaltına alınmalarının bir yargı yetkisi tarafından gözden geçirilmesi ve hukuki danışmanlık alma haklarının tanındığını iddia etmiştir. Türkiye Hükümeti, birinci başvurunun Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması'nın bir üyesi olduğunu itiraf ettiğini ve örgütün yapısı ve işleyişi hakkında bilgi verdiğini, her iki başvurunun da ifadelerini avukatların huzurunda ve hakim önünde verdiklerini belirtmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, ispat yükü Hükümet üzerindedir ve yasal usullerin takip edildiğine dair basit iddialar yeterli değildir. İnsan Hakları Komitesi, 32 No.lu Genel Yorumunun 41. paragrafında, serbest irade ile verilmeyen herhangi bir ifadenin ceza yargılamalarında kabul edilemez olduğunu, bunun 7. madde (Sözleşme'nin 4. maddesi (2) gereği feragat edilemez) ve 14. maddenin (3) (g) fıkrasına göre olduğunu belirtmiştir.

Bu nedenle, Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nin başvurularda gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının yasal bir dayanağını sağlamadığını ve ayrıca onların İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 9, 10 ve 11 (1) maddeleri ile Sözleşme'nin 9 ve 14. maddeleri kapsamındaki haklarının tanındığını gösteremediği sonucuna varmıştır. Çalışma Grubu, onların gözaltına alınmasının I ve III kategorileri kapsamında keyfi olduğunu tespit etmiştir. Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nden başvurularda derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakmasını ve başvurularda ve iki çocuklarının Sözleşme'nin 12 (2) maddesi uyarınca Türkiye'yi terk etme hakkına saygı gösterilmesini sağlamasını talep etmiştir. Bu davada terörizm iddialarının yasal dayanağının eksikliğiyle ilgili endişeleri göz önünde bulundurarak, Çalışma Grubu bu davayı terörizmle mücadele ederken insan hakları ve temel özgürlüklerin teşviki ve korunması üzerine özel raportöre yönlendirmiştir.

Yukarıda Pakistan Hükümeti ile ilgili belirtilen benzer nedenlerden ötürü, Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nin başvurularda siyasi ya da diğer görüşleri nedeniyle özgürlüklerinden mahrum bıraktığını, bunun V. kategori ihlali olduğu sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu, 14 Ekim 2017'de İstanbul'a geldikten sonra iki çocuğun bir akrabasının gözetimine bırakılmasını memnuniyetle karşılamıştır. Çalışma yöntemlerinin 17 (a) paragrafına göre, Çalışma Grubu, bir kişinin hürriyetinden mahrum kalmasının keyfi olup olmadığını her bir durum için ayrı ayrı değerlendirme hakkını saklı tutmaktadır. Çalışma Grubu, iki çocuğun Türkiye'ye geldikten sonra durumlarını ve havalimanında birkaç saat boyunca bir polis bürosunda tutulmalarını dikkate almanın önemli olduğunu düşünmüştür. Bu durum, Türkiye'nin 1995'ten beri taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca çocukların muamelesi ile ilgili sorunları gündeme getirmiştir. Başvurucular, iki çocuğun havalimanındaki polis bürosunda birkaç saat geçirdiği iddia etmiştir ve Türkiye Hükümeti bu durumu inkar etmemiştir. İki çocuk açıkça gözaltında tutulmuş ve bu süre zarfında serbest bırakılmamışlardır, zira gözleri kapatılmış ve konuşmalarına izin verilmemiştir. Çalışma Grubu'nun, teamül hukuku kapsamında özgürlüğün keyfi kısıtlanmasının tanımı ve kapsamına ilişkin 9 No.lu Değerlendirme'de belirttiği gibi, bir bireyin özgürlüğünün, hatta nispeten kısa süreli dahi olsa, hareket özgürlüğünün kısıtlanmasıyla birlikte sınırlandırılması fiili olarak özgürlüğünden mahrum edilme anlamına gelebilir (bkz. A/HRC/22/44, para. 55) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Belchev v. Bulgaristan (Başvuru No. 39270/98)). İki çocuğun Türkiye'de herhangi bir ceza davası ile ilgili olarak soruşturma altında olmadıkları göz önüne alındığında, Çalışma Grubu, kısa süreli gözaltılarının yasal bir dayanağı olmadığı ve temel usuli hakların kendilerine tanınmadığı kanaatine varmıştır. 1995'ten beri Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf bir devlet olarak Türkiye Hükümeti, Sözleşme'nin 3 (1) maddesi uyarınca çocuğun üstün yararını birincil öncelik olarak sağlamakla yükümlüdür. Türkiye Hükümeti, Sözleşme'nin 37. maddesi kapsamında iki çocuğun gözaltına alınmasının hukuka aykırı veya keyfi olmamasını ve yalnızca son çare olarak uygulanmasını sağlama yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Bu doğrultuda, çocukların gözaltına alınması I. ve III. kategorilere girmektedir.

Ayrıca, Çalışma Grubu, 14 Ekim 2017'de Islamabad'dan İstanbul'a yaptıkları uçuş sırasında ve havalimanındaki polis bürosuna varışlarında başvurularda ve iki çocuklarına, özellikle birinci başvurucuya yönelik iddia edilen kötü muamele konusunda endişelerini dile getirmiştir. Aile üyeleri gözleri bağlı tutulmuş ve konuşmalarına izin verilmemiştir. Türkiye Hükümeti, adli raporlarda kötü muameleyle ilgili herhangi bir bulgu olmadığını ve başvurularda soruşturma ve hakim önünde verdikleri ifadelerde kötü muamele iddialarının bulunmadığını belirtmiştir. Çalışma Grubu, bu kapsamdaki başvuruyu işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza konusundaki özel raportöre yönlendirmiştir.

Çalışma Grubu, son iki yılda, Türkiye'deki keyfi tutuklamalarla ilgili kendisine yöneltilen davaların sayısında önemli bir artış olduğunu gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından çok sayıda kişinin tutuklandığının farkında olduğunu bildirmiştir. Çalışma Grubu ve diğer bazı özel prosedür sahiplerinin 19 Ağustos 2016 tarihli ortak acil çağrısı ile aynı tarihte yayımlanan basın açıklamasına atıfta bulunarak, Çalışma Grubu, Hükümeti ilan edilen olağanüstü hal durumunda bile adil yargılanma hakkı gibi temel insan hakları yükümlülüklerine uymaya ve

olağanüstü hali mümkün olan en kısa sürede sona erdirmeye davet etmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu ülke ziyaretine yönelik talebini yinelemiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: Pakistan ile ilgili olarak, 27 Eylül - 14 Ekim 2017 tarihleri arasında başvurucuların ve iki çocuklarının özgürlüklerinden mahrum kalması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 5, 6, 8, 9 ve 10. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2, 2 (3), 7, 9, 13, 14 ve 16. maddelerine aykırı olup, keyfidir ve I, III ve V kategorilerine girmektedir; Türkiye ile ilgili olarak, başvurucuların ve iki çocuklarının Pakistan'dan Türkiye'ye tutuklanması, gözaltına alınması ve sınır dışı edilmesi ile 14 Ekim 2017 tarihinden bugüne kadar başvurucuların özgürlüklerinden mahrum kalmaları, 14 Ekim 2017'de Türkiye'ye geldiklerinde iki çocuğun özgürlüklerinden mahrum kalmaları, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 5, 6, 8, 9, 10 ve 11 (1) maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2, 2 (3), 7, 9, 13, 14 ve 16. maddelerine aykırı olup, hepsi keyfidir ve I, III ve V kategorilerine girmektedir.

Çalışma Grubu, Pakistan Hükümeti ve Türkiye Hükümeti'nden, başvurucuların ve iki çocuğun durumunu gecikmeksizin düzeltmek ve bunu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Sözleşmede belirtilen ilgili normlarla uyumlu hale getirmek için gerekli adımları atmaları talebinde bulunmuştur.

Çalışma Grubu, olayın tüm koşulları dikkate alındığında, uygun bir çözüm olarak, (a) Türkiye Hükümeti'nin başvurucuları derhal serbest bırakması ve (b) Pakistan Hükümeti ile Türkiye Hükümeti'nin başvuruculara ve iki çocuğa, tutuklanmanın, gizli tutulmanın ve sınır dışı edilmenin etkisi nedeniyle tazminat ve diğer giderimler için uygulanabilir bir hak tanınması gerektiği kanaatine ulaşmıştır. Çalışma Grubu, Pakistan Hükümeti ve Türkiye Hükümeti'nden, başvurucular ile iki çocuğun keyfi özgürlüğünden mahrum bırakılma koşullarını tam ve bağımsız bir şekilde araştırmalarını ve haklarının ihlalinin sorumlu olanlar hakkında uygun tedbirler almalarını talep etmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) maddesi uyarınca, mevcut durumu işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza konusundaki özel raportöre ve terörle mücadele ederken insan hakları ve temel özgürlüklerin teşviki ve korunması konusundaki özel raportöre yönlendirmiştir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucular ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucuların serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldılarsa, hangi tarihte serbest bırakıldıkları; (b) Başvuruculara ve iki çocuklarına tazminat ödemesi veya diğer onarımların yapılıp yapılmadığı; (c) Başvurucuların ve iki çocuklarının haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Pakistan ve Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir. Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur. Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Benzer yönde değerlendirmeler için bkz;

Başvuru: 10/2019 Mustafa Ceyhan 25.04.2019 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g19/190/83/pdf/g1919083.pdf>) (Taraf devletler Azerbaycan ve Türkiye)

Başvuru: 47/2020 Altı Başvurucu 26.08.2020 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/239/79/pdf/g2023979.pdf>)(Taraf devletler Kosova ve Türkiye)

Başvuru:48/2020 Huseyin Abdullayev 26.08.2020 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/239/92/pdf/g2023992.pdf>)(Taraf devletler Türkiye ve Azerbaycan))

Başvuru:51/2020 Altı Başvurucu 26.08.2020 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/234/39/pdf/g2023439.pdf>)(Taraf devletler Malezya ve Türkiye)

Başvuru: 84/2020 Osman Karaca 26.11.2020 Karar tarihi

(https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session89/A_HRC_WGAD_2020_84.pdf) (Taraf devletler Kamboçya ve Türkiye)

Başvuru: 8/2022 Alettin Duman ve Tamer Tibik 0.03.2022 Karar tarihi

(<https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-06/A-HRC-WGAD-2022-8-MYS-TUR-AEV.pdf>)(Taraf devletler Malezya ve Türkiye)

Başvuru: 42/2018 Mestan Yayman 21.08.2018 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/320/85/pdf/g1832085.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Gözaltına alma nedenlerinin ve suçlamanın bildirilmemesi, özgürlüğünden yoksun bırakılmaya mahkemede itiraz etme hakkı, hukuki yardım alma hakkı, inanç ve ifade özgürlüğü, ByLock programı kullanma, dini toplantılara katılma, suç faaliyetlerinin ispat edilmesi, tanık sorgulama hakkı, siyasi ve diğer görüşler nedeniyle ayrımcılık.

Değerlendirme

Başvurucu tutuklanmasının keyfi olduğunu ve I kategorisine girdiğini iddia etmiştir. Yerel mahkeme, başvurucunun istihbarat teşkilatının tutuklama listesinde yer aldığını dikkate almış ancak ByLock yazışma içeriklerini göstermemiştir. Başvurucu, ByLock isimli uygulamanın 100.000'den fazla kullanıcısının bulunduğunu ve bir uygulamanın kullanımına atıfta bulunarak bir kişinin terörist ilan edilmesi ve onu 7,5 ila 22,5 yıl arasında bir süre hapis cezası ile cezalandırılması için yeterli olmadığını ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, eğer tutuklama hukuki bir temele dayanmıyorsa, I. kategorisi altında değerlendirdiğini hatırlatmıştır. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, başvurucunun tutuklanma koşullarını incelemiştir. Çalışma Grubu, başvurucunun ilk olarak 1 Eylül 2016'da gözaltına alındığını tespit etmiştir. Başvurucunun gözaltına alınması için bir yakalama emri olduğu iddia edilmesine rağmen, kendisine bu emir gösterilmemiştir ve gözaltına alındığı tarihten 7 Eylül 2016'ya kadar herhangi bir neden kendisine bildirilmemiştir. 7 Eylül'de serbest bırakılmış, ancak 8 Eylül 2016'da yeniden gözaltına alınmış ve bu gözaltı için de hiçbir neden bildirilmemiştir. Başvurucu, 8 Eylül 2016'dan beri tutukludur.

Hükümet, gözaltında iken başvurucuya haklarının okunduğunu ve akrabalarını bilgilendirme hakkına sahip olduğunu bildirildiğini ileri sürmüştür. Ancak, Hükümet, başvurucunun gözaltına alındığı tarihi belirtmemiştir. Hükümet, yalnızca başvurucunun 25 Ağustos 2016'da görevden alındığını ve sonrasında gözaltına alındığı belirtilmiştir.

Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (2) maddesinin, tutuklanan herkesin, tutuklanma anında yalnızca tutuklama nedenlerinin bildirilmesi değil, aynı zamanda kendilerine yöneltilen suçlamalarla ilgili olarak da derhal bilgilendirilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Suçlamalarla ilgili derhal bilgilendirilme hakkı, ceza davalarıyla bağlantılı olarak geçerlidir; İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No:35'de, bu hakkın, sıradan ceza davalarının yanı sıra askeri davalar veya ceza yaptırımına yönelik diğer özel rejimler ile bağlantılı olarak da geçerli olduğunu belirtmiştir (para. 29).

Çalışma Grubu, başvurucunun ilk gözaltına alınması ile gözaltı nedenlerinin kendisine bildirildiği gün arasında altı gün geçtiğini; ikinci gözaltı durumunda ise dört gün geçtiğini gözlemlemiştir. Hükümet, başvurucunun gözaltında iken haklarının kendisine okunduğunu iddia etmiştir. Ancak, Çalışma Grubu, hakların sıralanmasının, bir kişinin gözaltı nedenleri ve/veya kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında bilgilendirilmesi ile aynı şey olmadığını değerlendirmiştir. İlk gözaltı için en azından bir yakalama emrinin çıkarıldığı anlaşıyor olsa da, bu emir başvurucuya gösterilmemiştir ve bu nedenle başvuru gözaltı nedenlerinden habersiz kalmıştır. Aynı şekilde, başvurucunun ikinci kez gözaltına alındığında da bu gözaltı için hiçbir neden gösterilmemiştir. Başka bir deyişle, başvurucunun özgürlüğünden yoksun kılınmasını gerekçelendiren hukuki bir temel resmi olarak iki kez gösterilmemiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (2) maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Ayrıca bir özgürlüğünden yoksun bırakmanın gerçekten yasal olduğunun kanıtlanması için, herkesin özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasallığını bir mahkeme önünde sorgulama hakkına sahip olduğu, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinde güvence altına alınmıştır. Çalışma Grubu, Birleşmiş Milletler Temel İlkeleri ve Kılavuzlarına göre, özgürlüğünden mahrum bırakılan herkesin mahkeme önünde tutukluluğunun yasallığını sorgulama hakkının, demokratik bir toplumda yasallığın korunması için hayati öneme sahip olan bağımsız bir insan hakkı olduğunu hatırlatmıştır (para. 2-3). Bu hak, aslında hukukun zorlayıcı bir normu olup, her türlü özgürlükten mahrum bırakılma durumuna uygulanır (para. 11) ve özgürlükten mahrum bırakılma durumunun her koşulunu kapsar; yalnızca ceza davaları için değil, aynı zamanda idari ve diğer hukuk alanlarındaki durumları da kapsar. Bu durumlar arasında askeri tutuklama, güvenlik tutuklaması, teröre karşı önlemler kapsamında tutuklama, tıbbi veya psikiyatrik tesislerde zorla tutulma, göçmen tutuklaması, iade için tutuklama, keyfi tutuklamalar, ev hapsi, yalnız tecrit, dilencilik veya uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle tutuklama ve çocukların eğitim amaçlı tutuklanması yer alır (kılavuz 1, para. 47 (a)). Ayrıca, bu durum, tutuklama yeri veya yasada kullanılan hukuki terim ne olursa olsun geçerlidir. Herhangi bir sebeple özgürlükten mahrum bırakma durumu, yargı organı tarafından etkili bir denetim ve kontrol altında tutulmalıdır (ibid., para. 47 (b)).

Çalışma Grubu, bu hakkın etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için, tutuklu kişilerin tutuklama anından itibaren, kendi seçtikleri avukat aracılığıyla hukuki yardım alabilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bu hak, yukarıda belirtilen ilkeler ve

Kılavuzlarda (ilkeler 9, para. 12-15) belirtilmiştir. Hükümet, başvurunun gözaltında iken avukatıyla görüştüğünü iddia etmiş ise de, ancak bu görüşmenin tarihini belirtmemiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun avukata erişim hakkının gözaltının ilk beş günü boyunca sağlanmadığı sonucuna varmıştır. Bu durum, onun tutukluluğunun yasallığını sorgulama hakkını etkili bir şekilde kullanma imkanı üzerinde ciddi ve olumsuz bir etki yaratmış, Sözleşme'nin 9 (4) maddesi kapsamındaki haklarını ihlal etmiştir.

Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun gözaltına alınmasının ve tutukluluğunun, iki ayrı durumda kendisine bir tutuklama emri sunulmadan gerçekleştirildiğini, ilk gözaltı ile ilgili olarak altı gün (ve ikinci gözaltı ile ilgili olarak dört gün) boyunca kendisine resmi olarak herhangi bir suçlama yöneltilmediğini ve özgürlükten yoksun bırakılmasının yasallığını sorgulama hakkını etkili bir şekilde kullanma imkanının fiilen engellendiğini dikkate alarak, gözaltına alınmasının ve tutukluluğunun keyfi olduğu ve I. kategoriye girdiği sonucuna varmıştır.

Başvurucu ayrıca, tutuklanmasının keyfi olduğunu ve II kategoriye girdiğini, çünkü 2013 yılında Gülen hareketinin düzenlediği dini toplantılara katıldığı ve ByLock iletişim uygulamasını kullandığı için tutuklandığını ve yargılandığını öne sürmüştür.

Hükümet başvurunun 7 Kasım 2017 ve 3 Ocak 2018 tarihlerinde yapılan duruşmalar sonrasında mahkum edildiğini savunmuştur. Antalya 10. Ağır Ceza Mahkemesi'nin, yalnızca başvurucuda dahil olmak üzere tarafların iddialarını değil, aynı zamanda savcılık tarafından sunulan ve yargı yoluyla elde edilen tüm delilleri de dikkate aldığını belirtmiştir. Hükümet, bu kapsamda mahkemenin başvurunun ByLock sistemi üzerinden yaptığı konuşmaların kaydını talep edip, elde ettiğini ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, Hükümet'in sunduğu bilgide mahkemenin tüm bu karmaşık delilleri ve tüm taraflardan gelen beyanları dinleyip değerlendirebildiğini ve gerekçeli bir karar üretebildiğini ileri sürmesini şaşırtıcı bulmuştur. Zira başvuru, ikinci duruşmada 3 Ocak 2018 tarihinde, yedi buçuk yıl gibi oldukça uzun bir hapis cezasına çarptırılmıştır.

Çalışma Grubu, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nin (BİHYKO), Türkiye'deki insan hakları üzerindeki olağanüstü halin etkisi hakkında, Güneydoğu ile ilgili bir güncelleme içeren raporunu dikkate almıştır: Ocak-Aralık 2017. Raporda, BİHYKO, Türkiye Hükümeti tarafından çıkarılan ve büyük sayıda güvenlik, askeri ve polis memurları, öğretmenler, akademisyenler, kamu görevlileri ve sağlık sektörü personelinin işten çıkarılmasına dayanak olan çeşitli kararların etkisini incelemiştir. BİHYKO, bu kararların, işten çıkarılan bireylerin Gülenist ağ ile bağlantılarını değerlendirmek için kullanılan net kriterler ile belirlenmediği sonucuna varmıştır. Sonuç olarak, işten çıkarmalar, "Paralel Devlet Yapılanması"na bağlı olan Asya Bankası ve diğer şirketlere maddi katkılarda bulunma, Gülenist ağ ile bağlantılı bir sendika veya derneğe üye olma veya ByLock ve diğer şifreli mesajlaşma programlarını kullanma gibi çeşitli unsurların bir kombinasyonuna dayanarak yapılmıştır. İşten çıkarmalar ayrıca, belirli bireylerle ilgili polis veya gizli servis raporları, sosyal medya bağlantılarının analizi, bağışlar, ziyaret edilen web siteleri veya çocukların Gülenist ağ ile ilişkili okullara gönderilmesi gibi kriterlere de dayandırılmıştır. Meslektaşlardan veya komşulardan alınan bilgiler ya da Gülenist yayınlara abonelik de işten çıkarma kriterleri olarak kullanılmıştır (para. 65). Çalışma Grubu, başvurunun durumunun, bu raporda tarif edilen kalıplara uyduğunu belirtmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında FETÖ/PDY'yi bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin bir muhtırasına atıfta bulunmuştur (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH(2016)35, 7 Ekim 2016, s. 4). Komiser, "bu örgüte üyeliği ve desteği cezalandırırken, yasadışı faaliyetlere katılan kişiler ile bu hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların destekçileri veya üyeleri olan, ancak şiddet kullanma hazırlığından haberdar olmayan kişilerin ayrıştırılması gerektiğini" belirtmiştir (Ibid.. 21).

Çalışma Grubu, başvurucuya yönelik iddiaların merkezinin, 2013 yılında Gülen grubuyla kurduğu iddia edilen ilişki olduğunu, bu durumun o dönemde grubun toplantılarına katılımı ve ByLock iletişim uygulamasını kullanması yoluyla kendini gösterdiğini gözlemlemiştir. Ancak, Hükümet, başvurunun davranışlarında herhangi bir yasadışı eylem gösterememiştir; bu eylemler başvurunun bir suç örgütünün destekçisi olduğu şeklinde yorumlanamaz. Başvurucunun 2013 yılında Gülen grubunun düzenlediği konuşmalara katılması, bu örgütün iki yıl sonra terör örgütü olarak tanınmasından çok önce gerçekleşmiş olup, Hükümet, başvurunun katılımının herhangi bir suç eylemiyle sonuçlandığını gösteren herhangi bir delil sunamamıştır.

Çalışma Grubu ayrıca, Hükümet'in başvurunun ByLock gibi sıradan bir iletişim uygulamasını kullanımının nasıl yasadışı bir suç faaliyeti oluşturduğunu göstermekte başarısız olduğunu kaydetmiştir. Hükümet, mahkemenin başvurunun ByLock sistemi üzerinden yaptığı konuşmaların kayıtlarını talep ettiğini ve elde ettiğini iddia etmiş, ancak bu konuşmaların nasıl bir suç faaliyeti olarak yorumlanabileceğini belirtmekte başarısız olmuştur. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin raporunda belgelendiği gibi, Gülen hareketinin geniş çaplı etkisi göz önüne alındığında, "bir Türk vatandaşının, bir şekilde bu hareketle hiçbir irtibat veya ilişki kurmamış olması nadirdir." (Ibid.. 20).

Aslında, Çalışma Grubu, başvurusunun ByLock uygulamasını kullandığı iddiasının, ki başvuru bunu reddetmektedir, sadece düşünce özgürlüğü ve ifade özgürlüğü hakkını kullanması anlamına geldiği kanaatine varmıştır. Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesi'nin düşünce ve ifade özgürlükleri üzerine Genel Yorumu No. 34 (2011) belirtildiği gibi, düşünce özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün, bireyin tam gelişimi için gerekli koşullar olduğunu kaydetmiştir. Bu özgürlükler, herhangi bir toplum için hayati öneme sahiptir. Her özgür ve demokratik toplumun temeli niteliğindedir (para. 2). Olağanüstü bir hal sırasında düşünce özgürlüğüne yönelik herhangi bir kısıtlama yapılamaz; bu özgürlük askıya alınamaz (para. 5). Çalışma Grubu, ifade özgürlüğünün, sınır tanımaksızın her türlü bilgi ve fikir arama, alma ve aktarma hakkını içerdiğini, ayrıca, başkalarına iletilebilecek her türlü düşünce ve görüşün, siyasi görüşler dahil, ifade edilmesi ve alınması anlamına geldiğini kaydetmiştir (para. 11). Ayrıca, Sözleşme'nin 19 (2) maddesi, tüm ifade biçimlerini ve bunların yayılma yollarını, tüm sesli-görüntülü, elektronik ve internet tabanlı ifade biçimlerini kapsar (para. 12).

Ayrıca, Çalışma Grubu, Hükümet'in Sözleşme'nin 19 (3) maddesinde öngörülen ifade özgürlüğü kısıtlamasını ileri süremeyeceğini belirtmiştir. Bir taraf devlet, ifade özgürlüğünün kullanımına kısıtlamalar getirdiğinde, bu kısıtlamalar, hakkı tehlikeye atamaz (para. 21). 3. fıkra, belirli şartları ortaya koymakta ve yalnızca bu şartlara tabi olarak kısıtlamalar getirilebileceğini düzenlemektedir: kısıtlamalar "kanunla öngörülmelidir"; yalnızca (a) ve (b) alt bentlerinde belirtilen amaçlardan biri için uygulanabilir olmalıdır ve katı bir zorunluluk ve orantılılık testine uygun olmalıdır. Kısıtlamalar yalnızca belirli amaçlar için uygulanmalı ve bunların dayandığı özel ihtiyaçla doğrudan ilgili olmalıdır (para. 4). Çalışma Grubu, Hükümet'in başvurucuya uygulanan ifade özgürlüğü kısıtlamalarının 19 (3) maddesinin hükümlerine nasıl uyduğunu açıklamakta başarısız olduğunu gözlemlemiştir.

Çalışma Grubu, başvurusunun 2013 yılında Gülen grubunun toplantılarına katılımı ile ilgili olarak, barışçıl ve o dönemde meşru olan toplantılara katılmanın, Hükümet tarafından suçlama konusu yapılmasının barışçıl toplanma ve dernek kurma özgürlüğünü ihlal ettiğini ve bu durumun Sözleşme'nin 21 ve 22. maddelerine aykırı olduğunu belirtmiştir.

Çalışma Grubu, başvurusunun tutuklanması ve gözaltına alınmasının, Sözleşme'nin 19, 21 ve 22. maddeleri altında güvence altına alınan haklarını kullanmasından kaynaklandığı sonucuna varmıştır ve bunun kategori II'ye girdiğini belirtmiştir.

Çalışma Grubu, başvurusunun hürriyetinden mahrum bırakılmasının kategori II kapsamında keyfi olduğu tespitine dayanarak, başvurucuya yönelik herhangi bir yargılama yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, yargılama gerçekleşmiş olup, başvuru ayrıca adil yargılanma haklarının ciddi şekilde ihlal edildiğini ve bu nedenle kendisinin sonraki gözaltına alınmasının kategori III'e girdiğini iddia etmiştir. Başvuru gözaltına alınmasının keyfi olduğunu ve kategori III'e girdiğini, çünkü kendisine geriye dönük olarak suçlama yapıldığını; yargılamasının gereksiz yere geciktiğini; Gülen grubuyla bağlantılı olduğu iddia edilen kişilerin davalarını inceleyen mahkemelerin bağımsız olmadığını; ayrıca başvurusunun avukatıyla özel olarak görüşme fırsatının engellendiğini iddia etmiştir. Hükümet, bu iddiaları reddetmiştir.

Çalışma Grubu, başvurusunun davasını inceleyen mahkemenin gerekli bağımsızlık derecesine sahip olmadığı iddiasını değerlendirmiştir. Ancak, başvuru bu iddiayı destekleyecek herhangi bir özel örnek sunmamış, daha ziyade, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminden bu yana Türkiye'deki hakimlerin ve savcılarının dörtte birinin görevden alındığı ve tutuklandığına dair genel nitelikteki geniş iddialarda bulunmuştur; bu durumdan sonra yargının bağımsızlığının kalmadığını belirtmiştir. Çalışma Grubu, böyle kapsamlı bir ifadeyi kabul etmemiştir. Başvurusunun davasını inceleyen mahkemede bağımsızlık eksikliğinin nasıl tezahür ettiğine dair özel bilgi olmaksızın, Çalışma Grubu bu konu hakkında herhangi bir sonuca varmamıştır.

Çalışma Grubu, başvurusunun davasında yasanın geriye dönük uygulanmasıyla ilgili sunulan bilgiye dair bir sonuca varamamıştır. Başvurusunun beyanına göre, ByLock uygulamasını kullanma ile ilgili yeni bir suç Türk Ceza Kanunu'na eklenmemiştir. Başvuru Türkiye'de ceza kanunu kapsamında olan terör faaliyetleriyle suçlanmıştır. Çalışma Grubu, başvurusunun yargılaması sırasında hakim, ByLock uygulamasının telefonunda bulunup bulunmadığına dair başka bir uzman raporu talebini reddettiği iddiasını kaydetmiştir. Hakim ayrıca, başvurusunun lehine tanıkların dinlenme talebini de reddettiği iddia edilmiştir. Hükümet, bu iddialara doğrudan yanıt vermemiştir.

Çalışma Grubu, yargılama sürecinden önce başvurusunun avukatıyla özel olarak görüşme imkânının engellendiğini, zira bu görüşmeler sırasında her zaman kaydedici bir gardiyanın bulunduğunu kaydetmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesi'nin 32 No'lu Genel Yorumunda belirttiği gibi, Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesinde yer alan avukatla iletişim hakkının, avukatların müvekkilleriyle özel olarak görüşme ve sanıkla, iletişimlerinin gizliliğini tamamen koruyan koşullarda iletişim kurma gereğini içerdiğini belirtmiştir (para. 34) (Khomidov v. Tajikistan (CCPR/C/81/D/1117/2002), para. 6.4; Siragev v. Özbekistan (CCPR/C/85/D/907/2000) para. 6.3; ve Gridin v. Rusya Federasyonu (CCPR/C/69/D/770/1997 ve Corr.1), para. 8.5. 13 A/HRC/WGAD/2018/42). Bu hak, başvurucuya verilmemiştir. Ayrıca, avukatıyla görüşmeleri sadece 20 dakikayla sınırlı tutulmuştur; bu süre, 14 (3) (b) maddesinin gerekliliklerini karşılayacak kadar uzun değildir. Yargılama süreci başladığında, başvuru her iki duruşmadan önce avukatıyla konuşma imkânından da mahrum bırakılmıştır; bu, Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesinin bir başka ihlalidir.

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesi'nin 32 No'lu Genel Yorumunda belirttiği gibi, Sözleşme'nin 14 (3) (e) maddesinin, savunma açısından önemli olan tanıkların dinlenmesi hakkını ve yargılama aşamasında tanıkları sorgulama ve onlara

itiraz etme fırsatının sağlanmasını öngördüğünü hatırlatmıştır (para. 39). Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurusunun 14 (3) (e) maddesi kapsamındaki haklarının ciddi şekilde ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu ayrıca, yargılama hakimî tarafından savunmanın kısa tutulması yönünde taleplerde bulunulduğunu ve mahkemenin, başvuru ve avukatı olmadan bir ana tanığın ifadesini dinlediğini gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, Hükümet'in, ana tanığın başvuru ve avukatı olmadan dinlenmesi için herhangi bir gerekçe sunmamış olduğunu özellikle belirtmiştir. Bu durum, başvurusunun 14 (3) (e) maddesi kapsamındaki haklarının daha fazla ihlali sonucuna yol açmıştır.

Çalışma Grubu, başvurusunun adil yargılanma hakları ihlalleri ile ilgili iddiaların, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından belgelenen genel bir modeli takip ettiğini gözlemlemiştir; Komiser, "söz konusu kişiler [görevden alınanlar] kendilerine karşı deliller sunulmadan, birçok durumda savunma yapma fırsatını bulamamıştır" tespiti yapmıştır (Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Komiseri, "Türkiye'deki olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkileri üzerine memorandum", paragraflar 23–24 ve 26.)

Çalışma Grubu, bu nedenle başvurusunun davasında adil yargılanma hakkına ilişkin normların kısmi olarak ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Başvurucuya savunma hazırlama konusunda yeterli zaman ve imkân verilmemiş, lehine delil sunma ve tanıkları sorgulama imkânı engellenmiştir. Çalışma Grubu, bu kısmi ihlalin, özgürlükten mahrum edilmesinin keyfi bir karakter kazanacak kadar ciddi olduğuna sonucuna varmıştır (kategori III).

Son olarak, başvurusunun gözaltına alınmasının keyfi olduğunu ve kategori V'e girdiğini, gözaltına alınması ve yargılamasının, Gülen grubuyla olan iddia edilen bağlantıları nedeniyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Hükümet, bunun ayrımcı olmadığını savunarak, başvurusunun gözaltına alınması ve yargılamasının gerçekten de terörist bir organizasyon olan Gülen grubuyla olan bağlantısından kaynaklandığını kabul etmiştir.

Çalışma Grubu, başvurusunun daha önce Gülen grubuyla veya başka bir dini kuruluşla bağlantılı olarak yargılanmadığını kaydetmiştir. Ancak, Çalışma Grubu, Türkiye ile ilgili olarak kendisine yöneltilen çok sayıda başvurunun farkında olduğunu belirtmiştir. (Görüş No. 1/2017, No.38/2017, No. 41/2017, No. 43/2018 ve No. 44/2018) Ayrıca, bu başvuruların izlediği modelin, BMİHYKO ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin yukarıda belirtilen raporlarında belgelenen modelle örtüştüğü kanaatine varılmıştır. Çalışma Grubu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından çok sayıda bireyin tutuklandığının farkında olduğunu belirtmiştir. 19 Ağustos 2016'da, Çalışma Grubu, diğer Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanlarıyla birlikte ortak bir acil başvuru göndermiş ve aynı tarihte bir basın bülteni yayınlamıştır. Uzmanlar, 15 Temmuz'daki darbe girişiminden ve özellikle 20 Temmuz'da olağanüstü hal ilan edilmesinden bu yana, Türk toplumunun, özellikle eğitim, medya, askeri ve adalet alanlarında gözaltı ve tasfiye vakalarında bir artış yaşandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, temel insan haklarını etkileyen geniş ve ayrımcı idari yetkiler sağlayan yasal düzenlemelerin ardından işkence ve kötü gözaltı koşullarına dair iddialar da gündeme gelmiştir. Uzmanlar, Türkiye'deki kriz duygusunu anlayarak, Hükümeti darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal sırasında bile insan hakları hukuku altındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye çağırmışlardır.

Çalışma Grubu, mevcut başvurunun, Gülen grubuyla bağlantılı bireylerle ilgili olarak kendisine yöneltilen birçok başvurudan yalnızca biri olduğunu belirtmiştir. Bu başvuruların tümünde, ilgili bireyler ile Gülen grubu arasındaki bağlantının, grubun aktif bir üyesi ve suç faaliyetlerine destekleyici olması değil; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından tanımlandığı gibi, "harekete sempati duyan, destekleyen veya yasal olarak kurulmuş hareketle bağlantılı kuruluşların üyesi olan, ancak şiddete başvurmaya hazır olduğunun farkında olmayan kişiler" oldukları belirtilmiştir (Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Komiseri, "Türkiye'deki olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkileri üzerine memorandum", s. 4.). Bu başvuruların tümünde, Çalışma Grubu, başvuru sahiplerinin gözaltına alınmasını keyfi bulmuş ve dolayısıyla, gruba bağlı bireylerin hedef alındığı bir modelin ortaya çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Bu kişiler, grubun aktif üyeleri veya suç faaliyetlerinin destekçileri olmamışlardır. Çalışma Grubu, bu nedenle başvurusunun gözaltına alınmasının keyfi olduğuna ve bunun siyasi veya diğer görüş veya statü temelinde ayrımcılık oluşturduğuna ve kategori V'ye girdiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'nin olağan prosedürlere ve güvence önlemlerine derhal geri dönmesi gerektiği hususundaki Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin görüşünü yinelemiştir. Olağanüstü halin bir an önce sona erdirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu süreç devam ederken, yetkililerin, bu usullerden ve güvence önlemlerinden yapılan sapmaları mümkün olan en kısa sürede geri alma çabalarına, alan ve vaka bazında ince bir yaklaşım benimseyerek başlamaları gerektiğini belirtmiştir.

Bu bağlamda, Çalışma Grubu ülke ziyaretine yönelik talebini yinelemiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: Başvurusunun özgürlüğünden mahrum bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3, 9, 10, 19 ve 20. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9, 14, 19, 21, 22 ve 26. maddelerine aykırı olup, keyfi bir durum teşkil etmektedir ve kategori I, II, III ve V kapsamına girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümetten, başvurunun durumunu derhal düzeltmek ve ilgili normlara, İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilenlere uygun hale getirmek için gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Çalışma Grubu, başvurunun tüm koşullarını dikkate alarak, uygun çözümün başvurunun derhal serbest bırakılması ve hukuka uygun olarak tazminat ve diğer giderimler için icra edilebilir bir hak verilmesi olduğu kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Çalışma Grubu, Hükümeti, başvurunun keyfi özgürlüğünden mahrum bırakılma koşullarına ilişkin tam ve bağımsız bir soruşturma yapılmasını sağlamaya ve haklarının ihlali ile sorumlu olanlar hakkında uygun tedbirler almaya çağırıştır. Çalışma Grubu, Hükümetten, bu görüşün mevcut tüm yollarla ve mümkün olduğunca geniş bir şekilde yayılmasını talep etmiştir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucudan ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldı ise, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin yapılıp yapılmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir. Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 43/2018 Ahmet Çalışkan 21.08.2018 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/300/22/pdf/g1830022.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Serbest bırakılan ancak yurt dışı çıkış yasağı getirilen kişinin durumu, uzun süreli hapis cezası ile cezalandırma, gözaltına alma nedenlerinin ve suçlamanın bildirilmemesi, özgürlüğünden yoksun bırakılmaya mahkemede itiraz etme hakkı, hukuki yardım alma hakkı, dosyaya erişim hakkı, inanç ve ifade özgürlüğü, ByLock programı kullanma, üniversitede çalışma, banka hesabı sahibi olma, suç faaliyetlerinin ispat edilmesi, tarafsız ve bağımsız mahkemede yargılama hakkı, olağan üstü halde kısıtlanamayacak haklar, siyasi ve diğer görüşler nedeniyle ayrımcılık.

Değerlendirme

Çalışma Grubu bir ön mesele olarak, başvurunun halen özgürlüğünden yoksun olup olmadığı konusunu ele almıştır. Başvurucu 12 Şubat 2018'de dokuz yıl hapis cezasına çarptırılmış, ancak İzmir Bölge Adliye Mahkemesi'ne yaptığı itiraz süreci devam ederken cezaevinden serbest bırakılmıştır. Başvurucuya yurtdışına çıkma yasağı getirilmiş, ancak başka bir güvenlik tedbiri uygulanmamıştır.

Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakılmanın sadece yasal bir tanım meselesi değil, aynı zamanda fiili bir durum olduğunu vurgulamıştır. İlgili kişinin bir gözaltı yerinden ayrılma özgürlüğü yoksa, keyfi gözaltına karşı koruma sağlayan tüm uygun güvencelere riayet edilmelidir. (A/HRC/36/37, paragraf 56). Ayrıca, Çalışma Grubu'nun içtihadında, ev hapsi, kişinin ayrılmasına izin verilmeyen kapalı bir mekânda gerçekleşiyorsa, özgürlükten yoksun bırakılma anlamına gelmektedir. Çalışma Grubu, bu durumun var olup olmadığını belirlerken, kişinin fiziksel hareketlerini, başkaları tarafından ziyaret edilebilmesini, çeşitli iletişim araçlarına erişimini ve kişinin tutulduğu yerin güvenlik düzeyine ilişkin kısıtlamaları dikkate almaktadır (Görüş No. 16/2011, para. 7. Görüş No. 39/2013, No. 30/2012, No. 12/2010, No. 47/2006, No. 18/2005, No. 11/2005, No. 11/2001, No. 4/2001, No. 41/1993 ve No. 21/1992.).

Çalışma Grubu, başvurucuya yurtdışına çıkma yasağı getirildiğini, ancak başka bir güvenlik tedbiri uygulanmadığını kaydetmiştir. Ancak, bu yalnızca geçici bir tedbirdir, zira başvuru gerçekten de dokuz yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Temyiz başvurusunun reddedilmesi halinde Çalışma Grubu, başvurunun hapsedileceğini varsaymıştır. Bu nedenle, kendisine verilen ceza ve devam eden yargı süreci göz önüne alındığında ve çalışma yöntemlerinin 17(a) paragrafı dikkate alınarak, Çalışma Grubu başvuruyu incelemeye devam etmeye karar vermiştir.

Başvurucu tutukluluğunun keyfi olduğunu ve Çalışma Grubu'nun I, II, III ve V. kategorilerine girdiğini iddia etmiş, Hükümet bu iddiaları reddetmiştir. Çalışma Grubu, bu kategorilerin her birini sırasıyla incelemiştir.

Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakmanın hukuki dayanağı yoksa keyfi olarak değerlendirileceğini ve I. kategoriye gireceğini hatırlatmıştır. Bu başvuruda, Çalışma Grubu, başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakılma koşullarını incelemiştir. Bu bağlamda, başvurunun 26 Ağustos 2016'da gözaltına alındığını not edilmiştir. Çalışma Grubu ayrıca, başvurucuya yakalama emrinin gösterilip gösterilmediğine dair başvuru ve Hükümet arasındaki anlaşmazlığı da not etmiştir. Hükümet, bu tarihte başvurunun gözaltı formunu imzaladığını, bu formda gözaltı nedenlerinin belirtildiğini ve gözaltına itiraz hakkının yer aldığını savunurken, başvuru bunu reddetmiştir.

Çalışma Grubu, keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma iddialarını değerlendirirken, içtihadında belirlenen ilkeleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu kapsamda, başvuru keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılma iddiasında uluslararası gerekliliklerin ihlal edildiğine dair ilk bakışta anlaşılan bir iddia ortaya koyduğunda, Hükümetin bu iddiaları çürütmek için kanıt sunma yükümlülüğüne sahip olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Hükümetin, yalnızca yasal usullerin uygulandığı yönündeki iddiaları, başvurunun iddialarını çürütmek için yeterli değildir((A/HRC/19/57, para. 68).

Mevcut başvuruda, Hükümet başvuru tarafından imzalandığını savunduğu belgeleri sunmamıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurucuya tutuklandığı sırada yakalama emrinin gösterilmediği ve 26 Ağustos 2016'da özgürlüğünden yoksun bırakma nedenlerinin kendisine bildirilmediği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (2) maddesinin, gözaltına alınan herhangi bir kişinin gözaltına alınma nedenlerinin kendisine bildirilmesini ve aynı zamanda derhal suçlamalar hakkında bilgilendirilmesini zorunlu kıldığını hatırlatmıştır. Suçlamaların derhal bildirilmesi hakkı, cezai suçlamalarla ilgili bildirimleri kapsar ve İnsan Hakları Komitesi'nin 35 No'lu Genel Yorumunda (paragraf 29) belirttiği gibi, bu hak sıradan ceza kovuşturmalarıyla bağlantılı olarak ve askeri kovuşturmalar veya cezai yaptırımlara yönelik diğer özel rejimlerle ilgili olarak da geçerlidir. Çalışma Grubu, başvurunun gözaltına alınması ile gözaltına alınma nedenlerinin kendisine bildirilmesi arasında beş gün geçtiğini gözlemlemiştir. Başka bir deyişle, 26 Ağustos 2016'da başvurunun gözaltına alınmasını haklı kılacak herhangi bir yasal dayanak tespit

edilememiştir. Çalışma Grubu'nun daha önce belirttiği gibi, özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasal bir dayanağı olması için, gözetine almaya yetki veren bir yasanın mevcut olması yeterli değildir. Yetkililer bu yasal dayanağı öne sürmeli ve yakalama emriyle birlikte olaya uygulamalıdır. (Görüş No. 75/2017, No. 66/2017 ve No. 46/2017). Bu nedenle Çalışma Grubu, bu başvuruda Sözleşme'nin 9 (2) maddesinin ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

Ayrıca, özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasal olup olmadığını tespit etmek için, herkesin, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9 (4) maddesinde öngörüldüğü gibi, özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasallığına mahkemede itiraz etme hakkı vardır. Çalışma Grubu, Birleşmiş Milletler'in Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvuru Hakkı ile İlgili Temel İlkeler ve Kılavuzlara göre, özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasallığına mahkemede itiraz etme hakkının, demokratik bir toplumda yasallığın korunması için hayati önemde, bağımsız bir insan hakkı olduğunu hatırlatmıştır (A/HRC/30/37, paras. 2-3.). Bu hak, uluslararası hukukun emredici bir normu olup (Ibid., para. 11), sadece ceza kovuşturmaları amacıyla yapılan tutuklamalarla sınırlı olmayıp, idari ve diğer hukuk alanlarındaki, askeri, güvenlik, terörle mücadele kapsamında yapılan tutuklamalar, tıbbi ya da psikiyatrik tesislerde zorla alıkonulmalar, göçmen tutuklamaları, iade için tutuklamalar, keyfi tutuklamalar, ev hapsi, tecrit, serserilik ya da uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle tutuklamalar ve çocukların eğitim amacıyla alıkonulmaları gibi tüm özgürlüğünden yoksun bırakma durumlarını kapsar (Ibid., para 47 (a)). Ayrıca, bu hak tutukluluğun gerçekleştiği yer ya da yasada kullanılan terminolojiye bakılmaksızın geçerlidir (Ibid., para 47 (b)). Herhangi bir nedenle özgürlükten yoksun bırakma durumu, yargı organlarının etkili gözetim ve kontrolüne tabi olmalıdır.

Çalışma Grubu, bu hakkın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için tutuklanan kişilerin, tutuklanma anından itibaren kendi seçecekleri bir avukatın hukuki yardımına erişim hakkının Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlarda belirtildiğini kaydetmiştir (Ibid., annex, principle 9.). Bu hak, başvurunun gözetine alındığı ilk beş gün boyunca kendisine tanınmamıştır, çünkü Hükümetin kendi kabulüne göre başvurunun avukatı ilk kez 31 Ağustos 2016'daki sorgulama sırasında hazır bulunmuştur. Bu durum, başvurunun tutukluluğunun yasallığını etkin bir şekilde sorgulama hakkını ciddi şekilde engellemiş ve Sözleşme'nin 9 (4) maddesindeki haklarından mahrum bırakılmasına yol açmıştır.

Bu nedenle Çalışma Grubu, başvurunun tutuklanmasının kendisine bir tutuklama emri sunulmadan gerçekleştiğini, beş gün boyunca kendisine herhangi bir suçlama yöneltilmediğini ve tutukluluğunun yasallığını sorgulama hakkını etkin bir şekilde kullanmasının engellendiğini tespit etmiş ve bu nedenle başvurunun gözetine alınmasının ve tutuklanmasının keyfi olduğu ve Kategori I kapsamında değerlendirildiği sonucuna varmıştır.

Başvurucu ayrıca meşru haklarını kullanması nedeniyle tutuklandığını öne sürmüş, üniversitede çalışması, yasal bir örgütün sosyal etkinliklerine katılması ve bir banka hesabı olması gerekçesiyle tutuklandığını iddia etmiştir. Hükümet ise bu faaliyetlerin Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması'na (FETÖ/PDY) bağlı faaliyetler olduğunu ve başvurunun bu örgütün bir üyesi olduğunu ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, bu başvuruda başvurucuya yöneltilen suçlamaların merkezinde, Gülen grubu ile olduğu iddia edilen bağlarının olduğunu gözlemlemiştir. Bu bağın, grubun bağlantılı olduğu bir liseye devam etmesi, doktora eğitimi için ABD'ye gitmesi, bu grubun bağlantılı olduğu bir üniversitede çalışması ve Bank Asya'ya para yatırması gibi eylemlerle ortaya çıktığı iddia edilmiştir. Ancak, Çalışma Grubu, Hükümetin bu sıradan faaliyetlerin nasıl suç teşkil ettiğini açıklamadan, bu eylemlerin sadece suç teşkil ettiğini belirtmekle yetindiğini not etmiştir. Hükümet ayrıca, başvurunun banka hesabının aslında üniversite tarafından açıldığı ve maaşının bu hesap aracılığıyla ödendiği yönündeki beyana yanıt vermemiştir. Hükümet ayrıca, başvurunun örgütle bağlantılarını gösteren yüzden fazla belge ele geçirildiğini iddia etmiştir. Ancak, Hükümet bu belgelerin içeriği hakkında hiçbir ayrıntı sunmamış ve yetkililerin bu içerikten tam olarak ne sonuç çıkardıklarını açıklamamıştır.

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında FETÖ/PDY'yi bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin bir muhtırasına atıfta bulunmuştur (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH(2016)35, 7 Ekim 2016, s. 21). Komiser, "bu örgüte üyeliği ve desteği cezalandırırken, yasadışı faaliyetlere katılan kişiler ile bu hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların destekçileri veya üyeleri olan, ancak şiddet kullanma hazırlığından haberdar olmayan kişilerin ayrıştırılması gerektiğini" belirtmiştir (Ibid.. 21).

Hükümet, başvurunun durumunda, bunu yapma fırsatına sahip olmasına rağmen, başvurunun yasa dışı faaliyetlerde bulunduğunu kanıtlayamamıştır. Başvurucunun 15 yaşındayken liseye gitmesi, yurtdışına eğitim için seyahat etmesi ve daha sonra bir üniversitede çalışması ile bir banka hesabı açması, Sözleşme'nin 26. maddesi uyarınca herkesin sahip olduğu normal haklar olup, bu eylemler suç teşkil etmemektedir.

Ele geçirilen belgelerle ilgili olarak, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 19. maddesinde yer alan ifade özgürlüğünün kişinin tam anlamıyla gelişmesi için vazgeçilmez bir şart olduğunu ve her toplum için gerekli olduğunu hatırlatmıştır (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 34 (2011) düşünce ve ifade özgürlükleri hakkında, para. 2.). Aslında, ifade özgürlüğü her özgür ve demokratik toplumun temel taşıdır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'ne göre, ifade özgürlüğü hakkına olağanüstü hal dönemlerinde bile istisna getirilemez (Ibid.. para.5.).

İfade özgürlüğü, sınırlar ötesi bilgi ve düşünceleri arama, alma ve yayma hakkını içerir ve bu hak, başkalarına iletilebilecek her türlü fikir ve düşüncenin, siyasi görüşler de dahil olmak üzere, ifade edilmesini ve alınmasını kapsar (Ibid.. para.11.). Ayrıca, Sözleşme'nin 19 (2) maddesi, her türlü ifade biçimini ve bunların yayılma yollarını, bunlar arasında tüm görsel-ışitsel yolları, elektronik ve internet tabanlı iletişim yöntemlerini de koruma altına almaktadır (Ibid.. para.12.).

Çalışma Grubu, Hükümetin ele geçirilen belgelerin başvurusunun suç teşkil eden faaliyetlerle olan bağlantısını nasıl kanıtladığına dair bir açıklama yapmadığını bir kez daha kaydetmiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, bu belgelerin yalnızca Sözleşme'nin 19. maddesi kapsamında yer alan ifade özgürlüğünün meşru bir kullanımı olduğunu değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, başvurusunun tutuklanmasının, Sözleşme'nin 19. ve 26. maddeleriyle güvence altına alınan haklarını kullanmasının bir sonucu olarak gerçekleştiği ve bu nedenle II. kategoriye girdiği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu, başvurusunun özgürlüğünden mahrum bırakılmasının II. kategori kapsamında keyfi olduğunu tespit ettiğinden, başvurucuya yönelik herhangi bir yargılamanın yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak yargılama yapılmış ve başvurusunun adil yargılanma haklarının ciddi şekilde ihlal edildiği ve bu nedenle sonraki tutukluluğunun Çalışma Grubu'nun III. kategoriye de girdiğini iddia edilmiş, Hükümet bu iddialara karşı çıkmıştır.

Başvurucu bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanmadığı için tutuklanmasının keyfi olduğunu ve III. kategoriye girdiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda, başvuru kendisini yargılayan özel mahkemenin, tutuklama, mülkiyete el koyma ve arama emirleri de dahil olmak üzere tüm soruşturma süreçlerini yürütme yetkisine sahip yalnızca belirli hâkimlerden oluştuğu ve bu hâkimlerin Hükümete muhalif olarak kabul edilen hizmet hareketi üyelerini yargılamak amacıyla getirildiğini öne sürmüştür. Başvurucu ayrıca, Türkiye'deki avukatların toplu olarak tutuklanmasıyla oluşan genel iklimin, savunma hakkını olumsuz etkilediğini ileri sürmüştür. Bu ortam, kalan avukatların Hükümetin değerlendirmesi dışında bir savunma oluşturmak için çok az alana sahip olmasına neden olmuştur. Başvurucuya göre, avukatların, hak ihlallerine karşı çıkmaktan çekinmeleri makul bir ihtimaldir çünkü avukatlar benzer yasadışı suçlamalarla karşı karşıya kalma endişesi taşımaktadırlar. Hükümet bu iddiaları reddetmiş, başvurusunun 31 Ağustos 2016'dan itibaren bir avukatının bulunduğunu, bu avukatın her zaman sorgulamalar sırasında hazır bulunduğunu ve duruşmalarda onu temsil edebildiğini belirtmiştir. Ancak Hükümet, başvurusuyu yargılayan mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığıyla ilgili iddialara yanıt vermemiştir.

Çalışma Grubu, başvurusunun davasına bakan mahkemenin gerekli bağımsızlık düzeyine sahip olmadığı iddiasını not etmiştir. Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14 (1) maddesi anlamında, bir mahkemenin yetkinlik, bağımsızlık ve tarafsızlık gerekliliğinin, hiçbir istisnaya tabi olmayan mutlak bir hak olduğunu hatırlatmıştır (CCPR/C/GC/32, para. 19.). İnsan Hakları Komitesi'ne göre, bağımsızlık gerekliliği özellikle hâkimlerin atanma usulleri ve nitelikleri ile ilgilidir. Ancak yargı ve yürütmenin işlevlerinin net bir şekilde ayrılmadığı veya yürütmenin yargıyı yönlendirebildiği durumlar, bağımsız bir mahkeme anlayışıyla bağdaşmaz (Oló Bahamonde v. Equatorial Guinea (CCPR/C/49/D/468/1991), para. 9.4.).

Mevcut başvuruda, başvuru mahkemenin yapısı veya yürütmenin özel mahkemelerin çalışmaları ya da hâkimlerin atanmalarına dâhil olup olmadığı konusunda herhangi bir beyanda bulunmamıştır. Ancak başvuru, özel mahkemelerin hem soruşturma sürecini, tutuklama ve gözaltı emirleri dâhil olmak üzere, hem de sanıkları yargılama yetkisine sahip olduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK) tarafından hazırlanan ve Türkiye'deki olağanüstü hâlin insan hakları üzerindeki etkilerini ele alan raporun farkında olduğunu ifade etmiştir (BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK), "Türkiye'de olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisi hakkında rapor, Güneydoğu'ya ilişkin bir güncelleme dahil: Ocak-Aralık 2017" (Mart 2018), para. 52.) Bu rapor, 6545 sayılı Kanun ile Haziran 2014'te kurulan Sulh Ceza Hâkimliklerinin yetki alanı ve uygulamaları hakkında birtakım sorunlara dikkat çekmektedir. Aynı rapora göre, Sulh Ceza Hâkimliklerinin kararları sadece başka bir sulh ceza hâkimine itiraz edilebilmektedir (Ibid.. para.53). Bu bağlamda, Çalışma Grubu, düşünce ve ifade özgürlüğünün teşviki ve korunması hakkındaki özel raportörün, yatay itiraz sisteminin standartların gerisinde kaldığını ve kişileri adil yargılanma ve hukuki güvence haklarından mahrum bıraktığını gözlemlediğini not etmiştir (A/HRC/35/22/Add.3, para. 68). Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurusunun tutuklanmasının, bağımsızlık ve tarafsızlık gerekliliklerini yerine getirmeyen bir mahkeme tarafından onandığını ve yargılamanın Sözleşme'nin 14 (1) ve (5) maddelerini ihlal eden bir mahkeme tarafından gerçekleştirildiği sonucuna varmıştır.

Başvurusunun Türkiye'deki avukatların çalışma ortamıyla ilgili yaptığı genel beyanlara ilişkin olarak, Çalışma Grubu, bu durumun başvurusunun avukatının çalışma yeteneğini olumsuz etkilediğine dair herhangi bir somut iddianın ileri sürülmediğini gözlemlemiştir. Bununla birlikte, Çalışma Grubu, Hükümetin başvuru tarafından ileri sürülen, başvuru ve avukatının dava dosyasına tam erişiminin sağlanmadığı ve dosyada gizli tanıklardan alınan ifadelerin yer aldığı iddialarını çürütmediğini belirtmiştir.

Çalışma Grubu, özgürlüğünden mahrum bırakılan her bireyin, eşitlik ilkesini korumak amacıyla, tutuklama ile ilgili veya devlet tarafından mahkemeye sunulan materyallere erişim hakkı olduğunu belirtmiştir. Bu materyaller, tutuklamanın yasal olmadığını veya tutuklama gerekçelerinin artık geçerli olmadığını ileri sürmek için kullanılabilecek bilgileri içermelidir. Ancak, bu hak mutlak değildir ve bilgi paylaşımı, ulusal güvenliği koruma gibi meşru bir amacı gerçekleştirmek için gerekli ve orantılı olduğunda kısıtlanabilir. Devlet, aynı sonucu elde edebilecek daha az sınırlayıcı önlemlerin bulunmadığını kanıtladığı durumlarda, örneğin tutuklamanın dayandığı somut gerekçeleri açıkça belirten düzenlenmiş özetler sağlayabilir (A/HRC/30/37, ek olarak 12. ilke 13.kılavuz). Bu başvuruda, Hükümet, başvuru ve avukatının başvuru

dosyasına erişiminin engellenmesi için neden böyle bir kısıtlamanın gerekli olduğunu ve bunun ulusal güvenliği koruma gibi meşru bir amacı sürdürmede nasıl orantılı olduğunu gösteren herhangi bir kanıt sunmamıştır. Bu gerekçeyle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14 (3) maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, kaynak tarafından başvurunun adil yargılanma haklarının ihlalleriyle ilgili yapılan başvuruların, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından kaydedilen genel bir modeli izlediğini belirtmiştir. Komisere göre, "söz konusu kişiler [kararnamelerle görevden alınanlar] aleyhlerine kanıt sunulmadan savunma yapma imkanından yoksun kalmışlardır." (CommDH (2016)35) Çalışma Grubu ayrıca, BMİHYK'nin yukarıda bahsedilen raporunun, Komiserin görüşünü doğruladığını da not etmiştir.

Çalışma Grubu, başvurunun ailesiyle temasının engellenmesiyle ilgili iddialara Hükümetin bir yanıt vermediğini belirtmiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Herhangi Bir Tutuklama veya Hapis Altındaki Tüm Kişilerin Korunması İçin İlkelerin 19. ilkesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, başvurunun adil yargılanma hakkı ile ilgili normların kısmi olarak ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Başvurucu bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkından mahrum bırakılmış ve hem kendisi hem de avukatı başvuru dosyasına tam erişim sağlayamamıştır. Bu ihlal, başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasını keyfi bir durum haline getirecek kadar ciddi bir nitelik taşımaktadır (kategori III).

Son olarak, başvurunun gözaltına alınmasının keyfi olduğunu ve kategori V'e girdiğini, gözaltına alınması ve yargılamasının, Gülen grubuyla olduğu iddia edilen bağlantıları nedeniyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Hükümet, bunun ayrımcı olmadığını savunarak, başvurunun gözaltına alınması ve yargılamasının gerçekten de terörist bir organizasyon olan Gülen grubuyla olan bağlantısından kaynaklandığını savunmuştur.

Çalışma Grubu, başvurunun daha önce Gülen grubuyla veya başka bir dini kuruluşla bağlantılı olarak yargılanmadığını kaydetmiştir. Ancak, Çalışma Grubu, Türkiye ile ilgili olarak kendisine yöneltilen çok sayıda başvurunun farkında olduğunu belirtmiştir. (Görüş No. 44/2018, No. 42/2018, No. 41/2017, No. 38/2017 ve No. 1/2017.) Ayrıca, bu başvuruların izlediği modelin, BMİHYKO ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin yukarıda belirtilen raporlarında belgelenen modelle örtüştüğü kanaatine varılmıştır. Çalışma Grubu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından çok sayıda bireyin tutuklandığının farkında olduğunu belirtmiştir. 19 Ağustos 2016'da, Çalışma Grubu, diğer Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanlarıyla birlikte ortak bir acil başvuru göndermiş ve aynı tarihte bir basın bülteni yayınlamıştır. Uzmanlar, 15 Temmuz'daki darbe girişiminden ve özellikle 20 Temmuz'da olağanüstü hal ilan edilmesinden bu yana, Türk toplumunun, özellikle eğitim, medya, askeri ve adalet alanlarında gözaltı ve tasfiye vakalarında bir artış yaşandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, temel insan haklarını etkileyen geniş ve ayrımcı idari yetkiler sağlayan yasal düzenlemelerin ardından işkence ve kötü gözaltı koşullarına dair iddialar da gündeme gelmiştir. Uzmanlar, Türkiye'deki kriz duygusunu anlayarak, Hükümeti darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal sırasında bile insan hakları hukuku altındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye çağırmışlardır.

Çalışma Grubu, mevcut başvurunun, son 18 ay içinde önüne gelen Gülen grubuyla bağlantılı bireylerle ilgili olarak kendisine yöneltilen birçok başvurudan yalnızca biri olduğunu belirtmiştir. Bu başvuruların tümünde, ilgili bireyler ile Gülen grubu arasındaki bağlantının, grubun aktif bir üyesi ve suç faaliyetlerine destekleyici olması değil; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından tanımlandığı gibi, "harekete sempati duyan, destekleyen veya yasal olarak kurulmuş hareketle bağlantılı kuruluşların üyesi olan, ancak şiddete başvurmaya hazır olduğunun farkında olmayan kişiler" oldukları belirtilmiştir (Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Komiseri, "Türkiye'deki olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkileri üzerine memorandum", s. 4.). Bu başvuruların tümünde, Çalışma Grubu, başvuru sahiplerinin gözaltına alınmasını keyfi bulmuş ve dolayısıyla, gruba bağlı bireylerin hedef alındığı bir modelin ortaya çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Bu kişiler, grubun aktif üyeleri veya suç faaliyetlerinin destekçileri olmamışlardır. Çalışma Grubu, bu nedenle başvurunun gözaltına alınmasının keyfi olduğuna ve bunun siyasi veya diğer görüş veya statü temelinde ayrımcılık oluşturduğuna ve kategori V'ye girdiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'nin olağan usullere ve güvencelere derhal geri dönmesi gerektiği hususundaki Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin görüşünü yinelemiştir. Olağanüstü halin bir an önce sona erdirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu süreç devam ederken, yetkililerin, bu usullerden ve güvencelerden yapılan sapmaları mümkün olan en kısa sürede geri alma çabalarına, alan ve vaka bazında incelikli bir yaklaşım benimseyerek başlamaları gerektiğini belirtmiştir. Çalışma Grubu, bu pozisyonun son BMİHYK raporunda da yansıtıldığını vurgulamıştır.

Bu bağlamda, Çalışma Grubu ülke ziyaretine yönelik talebini yinelemiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: Başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3, 9, 10, 19, 23 ve 26. maddelerine ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9, 14, 19, 24 ve 26. maddelerine aykırı olup, keyfi bir durumdur ve I, II, III ve V kategorilerine girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümetten, başvurunun durumunu derhal düzeltmek ve ilgili normlara, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilenlere uygun hale getirmek için gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Çalışma Grubu, başvurunun tüm koşullarını dikkate alarak, uygun çözümün başvurunun derhal serbest bırakılması ve hukuka uygun olarak tazminat ve diğer giderimler için icra edilebilir bir hak verilmesi olduğu kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Çalışma Grubu, Hükümeti, başvurunun keyfi olarak özgürlüğünden mahrum bırakılma koşullarına ilişkin tam ve bağımsız bir soruşturma yapılmasını sağlamaya ve haklarının ihlali ile sorumlu olanlar hakkında uygun tedbirler almaya çağırıştır. Çalışma Grubu, Hükümetten, bu görüşün mevcut tüm yollarla ve mümkün olduğunca geniş bir şekilde yayınlanmasını talep etmiştir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucudan ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldı ise, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 44/2018 Muharrem Gençtürk 21.08.2018 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/292/83/pdf/g1829283.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Gözaltına alma nedenlerinin ve suçlamanın bildirilmemesi, iletişimsiz tutma, özgürlüğünden yoksun bırakılmaya mahkemede itiraz etme hakkı, hukuki yardım alma hakkı, dosyaya erişim hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, ByLock programı kullanma, suç faaliyetlerinin ispat edilmesi, tarafsız ve bağımsız mahkemede yargılama hakkı, olağan üstü halde kısıtlanamayacak haklar, kopyala yapıştır karar, gerekçeli karar hakkı, tutuklunun işitme kaybı, sağlık yardımı sağlama yükümlülüğü, siyasi ve diğer görüşler nedeniyle ayrımcılık.

Değerlendirme

Başvurucu özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğunu ve Çalışma Grubu'nun I, II, III ve V. kategorilerine girdiğini iddia etmiş, Hükümet bu iddiaları reddetmiştir. Çalışma Grubu, bu kategorilerin her birini sırasıyla incelemiştir.

Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakmanın hukuki dayanağı yoksa keyfi olarak değerlendirileceğini ve I. kategoriye gireceğini hatırlatmıştır. Bu başvuruda, Çalışma Grubu, başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakma koşullarını incelemiştir.

Başvurucu 29 Temmuz 2016'da gözaltına alınmış ve başvuru ve Hükümet tarafından gözaltı sırasında bir yakalama emrinin sunulduğunu bildirilmiştir. Ancak, başvuru polis karakolunda 18 gün tutulduğunu ve ilk beş gün boyunca kimseyle, avukatıyla bile konuşmasına izin verilmediğini iddia etmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetin belirli tarihlerden bahsetmeden, başvurunun kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında bilgilendirildiğini, ailesine nerede olduğunu bildirebildiğini ve avukatıyla görüşüğünü öne sürdüğünü gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, başvurunun gözaltının ilk beş günü boyunca iletişimsiz tutulduğu yönünde bir ilk görünüşte anlaşılan durumu ortaya koyduğu kanaatine ulaşmıştır. Çalışma Grubu, Hükümetin bu iddialara özel olarak yanıt vermeyi tercih etmediğini ifade etmiştir.

Çalışma Grubu'nun sürekli olarak belirttiği gibi, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin iletişimsiz tutulması, Sözleşmenin 9(3) maddesi uyarınca bir mahkemeye çıkarılma hakkını ve Sözleşmenin 9(4) maddesi uyarınca özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasallığına mahkemede itiraz etme hakkını ihlal etmektedir (Görüş No. 45/2017, No.46/2017, No.79/2017, No.11/2018 ve 35/2018). Bu yaklaşım İnsan Hakları Komitesinin, Genel Yorum No. 35'te, "bir hakim önüne hızlı bir şekilde çıkarılmayı engelleyen iletişimsiz gözaltının, (9. Maddenin) 3. fıkrasını doğası gereği ihlal ettiğini" belirttiği görüşü ile tutarlıdır (para.35). Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakma hakkındaki yargısal denetimin, kişisel özgürlüğün temel bir güvencesi olduğunu ve özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasal dayanağını sağlama bakımından çok önemli olduğunu hatırlatmıştır. Başvurucu, kimseyle ve özellikle avukatıyla iletişim kurma imkanı bulamadığından, bu durum, herhangi bir özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin, bu duruma kişisel olarak itiraz etme imkanı sağlamak için gerekli bir güvenceyi ihlal etmiştir. Böylelikle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi ve Sözleşmenin 2(3) maddesi uyarınca etkili bir başvuru hakkı ihlal edilmiştir.

Çalışma Grubu, Hükümet ile başvuru arasında, başvurunun gözaltının ilk beş günü boyunca avukatıyla görüşmesine izin verilip verilmediği konusunda belirgin bir anlaşmazlık olduğunu kaydetmiştir. Başvurunun özgürlüğünden mahrum bırakılmasının keyfi olup olmadığını belirlerken, Çalışma Grubu, delil meselelerini ele almak için kendi içtihatlarında belirlenen ilkeleri dikkate almaktadır. Bu kapsamda, başvuru keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılma iddiasında uluslararası gerekliliklerin ihlal edildiğine dair bir ilk bakışta anlaşılan bir iddia ortaya koyduğunda, Hükümetin bu iddiaları çürütmek için kanıt sunma yükümlülüğüne sahip olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Hükümetin, yalnızca yasal usullerin uygulandığı yönündeki iddiaları, başvurunun iddialarını çürütmek için yeterli değildir(A/HRC/19/57, para. 68).

Mevcut durumda, Çalışma Grubu, Hükümetin, başvurunun gözaltının ilk günlerine ilişkin iddialara özel olarak yanıt vermediği gibi, gözaltının başlangıcında avukatıyla olan temaslarını doğrulayan herhangi bir yazılı kanıt sunma konusunda da başarısız olduğunu gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, Hükümetin bu tür belgeleri elinde bulundurmuş olması gerektiğini dikkate almıştır. Bu temele dayanarak, Çalışma Grubu, başvurunun ilk beş gün boyunca gözaltında olmasının keyfi olduğuna ve Sözleşmenin 9(3) maddesini ihlal ederek özgürlüğünden yoksun bırakılmanın yasallığını sorgulama hakkının engellendiğine karar vermiştir. Bu nedenle, bahsedilen dönem için başvurunun gözaltına alınması I kategoriye girmektedir.

Başvurucu gözaltına alınmasının ve tutukluluğunun, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve Sözleşme'nin 19. maddesi uyarınca haklarının kullanılması sonucunda gerçekleştiğini savunmuştur. Hükümet bu iddiaları reddederek, bu faaliyetlerin FETÖ/PDY terör organizasyonu üyeliğine bağlı suç faaliyetleri olduğunu ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, başvuru aleyhindeki iddiaların özünün, onun Gülen grubuyla olan ilişkisinden kaynaklandığını gözlemlemiştir. Hükümet, bu ilişkinin başvuru telefonuna ByLock uygulamasını indirip kullanmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Hükümet, bu uygulamanın FETÖ/PDY terör örgütü tarafından nasıl kullanıldığına dair ayrıntılı sunumlar yapmıştır. Ancak Çalışma Grubu, bu açıklamaların oldukça genel olduğunu ve FETÖ/PDY tarafından ByLock'un genel kullanımına ilişkin olduğunu, başvuru bu uygulamayı kullanmasının nasıl bir suç eylemine karşılık geldiğine dair ayrıntılı bir açıklama sağlamadığını değerlendirmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'de olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisine ilişkin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nin raporunu dikkate almıştır. Bu rapor, Türkiye Hükümeti tarafından yayımlanan ve çok sayıda güvenlik, asker, polis memuru, öğretmen, akademisyen, kamu görevlisi ve sağlık sektörü personelinin görevden alınmasına temel teşkil eden çeşitli kararnamelerin etkisini incelemiş ve şu sonuca varmıştır: "Kararnameler, görevden alınan bireylerin Gülenist ağla bağlantılarının değerlendirilmesinde kullanılan net kriterler belirlememektedir. Sonuç olarak, görevden almalar, Asya bankası ve "Paralel Devlet Yapılanması"na ait diğer şirketlere maddi katkı sağlama, Gülenist ağ ile bağlantılı bir sendika veya derneğe üye olma ya da ByLock ve diğer şifreli mesajlaşma uygulamalarını kullanma gibi çeşitli unsurların bir kombinasyonuna dayanmaktadır. Görevden almalar ayrıca bazı bireylerle ilgili polis veya istihbarat raporlarına, sosyal medya bağlantılarının analizine, bağışlara, ziyaret edilen internet sitelerine veya çocukların Gülenist ağ ile ilişkili okullara gönderilmesine de dayanabilir. Meslektaşlardan veya komşulardan alınan bilgiler ya da Gülenist dergilere abonelik gibi unsurlar da görevden alma için kriter olarak kullanılabilir. (BMİHYKO Türkiye'deki insan hakları üzerindeki olağanüstü halin etkisi hakkında rapor, Güneydoğu ile ilgili bir güncelleme içeren Ocak-Aralık 2017.) Çalışma Grubu, başvuru durumunun, bu raporda tarif edilen kalıplara uyduğunu belirtmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında FETÖ/PDY'yi (Gülen Grubu) bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin bir muhtırasına atıfta bulunmuştur (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH (2016)35, 7 Ekim 2016). Komiser, "bu örgüte üyeliği ve desteği cezalandırırken, yasadışı faaliyetlere katılan kişiler ile bu hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların destekçileri veya üyeleri olan, ancak şiddet kullanma hazırlığından haberdar olmayan kişilerin ayrıştırılması gerektiğini" belirtmiştir (Ibid.. 21).

Çalışma Grubu, başvurucuya yönelik iddiaların merkezinde, 2013 yılında Gülen grubuyla olduğu iddia edilen ilişkinin büyük ölçüde ByLock uygulamasını kullanmasıyla ortaya çıktığını gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nin başvuru böyle sıradan bir iletişim uygulaması olan ByLock'u kullanmasının nasıl yasa dışı bir suç faaliyeti oluşturduğunu gösteremediğini belirtmiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin alıntılanan raporunda belgelenmiş olan Fethullah Gülen hareketinin geniş çapta yayılma alanı göz önüne alındığında, bir Türk vatandaşının bu hareketle bir şekilde hiç temas veya ilişki kurmamış olması nadir bir durum olarak değerlendirilmiştir (Ibid.. 20). Çalışma Grubu ayrıca, Kasım 2016'da Türkiye'yi ziyaret eden ve yalnızca sanığın bilgisayarında ByLock bulunmasına ve belirsiz kanıtlara dayalı çok sayıda tutuklama vakasını kaydeden, Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Teşviki ve Korunması Özel Raportörünün raporunu da dikkate almıştır (A/HCR/35/22/Add.3, para. 54.).

Aslında, Çalışma Grubu, başvuru ByLock uygulamasını kullandığı iddiasının ki başvuru bunu reddetmektedir, sadece düşünce özgürlüğü ve ifade özgürlüğü hakkını kullanması anlamına geldiği kanaatine varmıştır. Bu doğrultuda Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 19. maddesinde ifade edilen düşünce ve ifade özgürlüğünün, bireyin tam anlamıyla gelişimi için vazgeçilmez koşullar olduğunu not etmiştir. Bu özgürlükler, her toplum için hayati öneme sahiptir ve gerçekten de her özgür ve demokratik toplumun temel taşıdır. (İnsan Hakları Komitesi'nin düşünce ve ifade özgürlükleri üzerine Genel Yorumu No. 34 (2011) para. 2). İnsan Hakları Komitesi'ne göre olağanüstü bir hal sırasında düşünce özgürlüğüne yönelik herhangi bir kısıtlama yapılamaz; bu özgürlük askıya alınamaz (para. 5). Çalışma Grubu, ifade özgürlüğünün, sınır tanımaksızın her türlü bilgi ve fikir arama, alma ve aktarma hakkını içerdiğini, ayrıca, başkalarına iletebilecek her türlü düşünce ve görüşün, siyasi görüşler dahil, ifade edilmesi ve alınması anlamına geldiğini kaydetmiştir (para. 11). Ayrıca, Sözleşme'nin 19 (2) maddesi, tüm ifade biçimlerini ve bunların yayılma yollarını, tüm sesli-görüntülü, elektronik ve internet tabanlı ifade biçimlerini kapsar (para. 12).

Çalışma Grubu, dolayısıyla başvuru gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi ile Sözleşme'nin 19. maddesinde güvence altına alınan haklarının kullanılmasından kaynaklandığı ve II kategoriye girdiği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu, başvuru özgürlüğünden yoksun bırakılmasının kategori II kapsamında keyfi olduğu tespitine dayanarak, başvurucuya yönelik herhangi bir yargılama yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, yargılama gerçekleşmiş olup, başvuru ayrıca adil yargılanma haklarının ciddi şekilde ihlal edildiğini ve bu nedenle kendisinin sonraki tutukluluğunun kategori III'e girdiğini iddia etmiştir. Darbe girişiminden bu yana, Türkiye'deki hiçbir mahkeme bağımsız bir şekilde hareket edememiştir ve Hükümetin istediği şekilde karar vermeyen yargıçlar ya sürgün edilmiş ya da görevden alınmışlardır. Bu durum, yargıçların bağımsız bir karar veremeyeceği bir ortam yaratmış ve sonuç olarak tutukluluk süreleri uzamıştır. Ayrıca, başvuru, mahkemede davasının ilk kez görülmesi için yüksek güvenlikli bir hapisanede dokuz aydan fazla tutulmuştur. Başvuru ciddi bir işitme kaybı olduğunu ve bu nedenle duruşma sırasında yargıcı doğru bir şekilde duyamadığını, ancak bu durumun dikkate alınmadığını bildirmiştir. Son olarak, başvuru çok

yakın zamana kadar Antalya Yüksek Güvenlikli Cezaevi'ndeki tutukluların, kendisi de dahil olmak üzere avukatlarıyla haftada sadece 20 dakika görüşebildiğini ve görüşmeler sırasında bir gardiyanın, ses kaydedici ile birlikte hazır bulunduğunu iddia etmiştir. Çalışma Grubu, Hükümet'in bu iddialara yanıt vermediğini gözlemlemiştir.

Başvurucu darbe girişiminden bu yana Türkiye'deki hiçbir mahkemenin bağımsız ve tarafsız olmadığını iddia etmesine ilişkin, Çalışma Grubu, bu iddiaların kapsamlı ve genel niteliğini not etmiştir. Başvurucu, yargılandığı mahkemede bağımsızlık ve tarafsızlık gerekliliklerini ihlal eden somut mahkeme eylemlerini tanımlamada yetersiz kalmıştır. Ancak, Çalışma Grubu mahkemenin tarafsızlık ve bağımsızlık konusunda güçlü bir eksiklik görüntüsü verdiğine dikkat çekmiştir. Mahkeme, başvurucuya "Diğerlerinden farklı bir şey mi söyleyeceksin?" gibi sorular sormuş ve iddia makamının duruşma sırasında uyuyakaldığı bildirilmiştir.

Çalışma Grubu, başvurunun bir kulağını kaybettiği ve diğer kulağının işitme kaybının kötüleştiği iddialarını da dikkate almıştır. Hükümet bu iddiaya herhangi bir yanıt vermemiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun duruşmayı duyma konusundaki yetersizliğinin ve mahkemenin bu durumu düzeltmek için uygun bir adım atmamasının, İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesi (1) ihlaline yol açtığı sonucuna varmıştır. Üstelik, başvuru işitme kaybının tutukluluk süresince tıbbi yardımdan yoksun bırakılma nedeniyle meydana geldiğini iddia etmiş ve Hükümet bu iddiaya da herhangi bir cevap vermemiştir. Çalışma Grubu, Hükümete Sözleşme'nin 10. maddesine göre, özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilerin insani muamele görme ve insan onuruna saygı gösterilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Tıbbi yardımın reddedilmesi, Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) ve özellikle kurallar 24, 25, 27 ve 30'u ihlal etmiştir.

Çalışma Grubu, Hükümet'in, başvuru ve avukatının dava dosyasına erişimlerinin engellendiği ve gizli tanıklardan delil alındığı iddialarını da dikkate almıştır. Çalışma Grubu, Hükümet'in, başvuru ve avukatının, dava dosyasına erişim izni vermemesinin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. maddesi ve Sözleşme'nin 14. maddesi (1) ve 14. maddesi (3) (b) maddelerinde güvence altına alınan eşit silahlar ilkesini ciddi bir şekilde ihlal ettiği kanaatine varmıştır. Başvurucuya tam eşitlik ile savunmasını hazırlamak için yeterli zaman ve imkanlara sahip olma hakkı tanınmalıdır (Görüş No. 89/2017, para. 56; No. 50/2014, para. 77; ve No. 19/2005, para. 28; Görüş No. 18/2018 ve No. 2/2018.) Hükümet ayrıca, dava dosyasına erişimin kısıtlanmasının, ulusal güvenlik gibi meşru bir amacı izlerken neden gerekli ve orantılı olduğunu gösteren herhangi bir bilgi sunmamıştır. Ayrıca, Hükümet, sınıflandırılmış bilgilerin kullanılması için daha az kısıtlayıcı yöntemlerin, örneğin, redaksiyonlu özetlerin sağlanması, başvurucuya tutukluluk tesisi içinde kullanılmak üzere belgelerin kopyalarının verilmesi veya başka uygun yöntemler ile aynı sonucun elde edilemeyeceğini göstermekte yetersiz kalmıştır.

Savunmanın gizli tanıkları sorgulama imkanının verilmemesi, duruşmadaki silahların eşitliği ilkesinin ciddi bir şekilde ihlali olarak görülmüş, Sözleşme'nin 14. maddesi (3) (e) ihlali sonucunu doğurmuştur.

Hükümet, başvurunun avukatıyla haftada yalnızca 20 dakika görüşebildiği ve görüşmeler sırasında bir gardiyanın, ses kaydedici ile birlikte hazır bulunduğu iddiasına ilişkin de herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14. maddesi (3) (b) ile özetlenen avukatla iletişim kurma hakkının, avukatın müvekkiliyle özel olarak görüşebilmesi ve müvekkili ile iletişimin gizliliğini tam olarak koruyan koşullarda iletişim kurma gerekliliğini içerdiğini vurgulamıştır. (İnsan Hakları Komitesi, mahkemeler ve yargı organları önünde eşitlik ve adil yargılanma hakkına ilişkin Genel Yorum No. 32 (2007), paragraf 34. Ayrıca bkz. Khomidova / Tacikistan (CCPR/C/81/D/1117/2002), paragraf 6.4; Siragev / Özbekistan (CCPR/C/85/D/907/2000), paragraf 6.3; ve No. 770/1997, Gridin / Rusya Federasyonu (CCPR/C/69/D/770/1997), paragraf 8.5.) Ayrıca, yalnızca haftada 20 dakikalık görüşmelerin, terörizm suçlamaları gibi karmaşık bir dava için savunma hazırlamak için yeterli bir fırsat sağlamayacağı değerlendirilmiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14. maddesi (3) (b) ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Son olarak, başvuru tahliye talebine cevap olarak, yargıcın verdiği kararın diğer sanıklara verilen tam olarak aynı karar ve gerekçe ile bir kopya-yapıştır bir karar olduğunu, sadece isimlerin farklı olduğunu bildirmiştir. Hükümet, bu iddiaya cevap verme fırsatını bulmuş, ancak bu iddiayı yanıtlamaktan kaçınmıştır. Çalışma Grubu, başvurunun davasında gerekçeli bir karar verilmemesinin, Sözleşme'nin 14. maddesi (5) ihlaline yol açtığını, çünkü bu durumun, karara karşı başvuru yapma hakkını etkili bir şekilde kullanmalarını engellediğini belirtmiştir (Görüş No. 70/2017 ve 2/2018. İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 32, para. 49; ve Kennedy v. Trinidad ve Tobago (CCPR/C/74/D/845/1998), para. 7.5; Sextus v. Trinidad ve Tobago (CCPR/C/72/D/818/1998), para. 7.3; Daley v. Jamaica (CCPR/C/63/D/750/1997), para. 7.4; Brown ve Parish v. Jamaica (CCPR/C/66/D/665/1995), para. 9.5; Thomas v. Jamaica (CCPR/C/65/D/614/1995), para. 9.5; ve Bennett v. Jamaica (CCPR/C/65/D/590/1994), para. 10.5.).

Çalışma Grubu, başvurunun davasında uluslararası kuralların göz ardı edilmesinin çok ciddi bir şekilde gerçekleştiği ve bu durumun, özgürlüğünden yoksun bırakmayı keyfi bir niteliğe dönüştürdüğü (kategori III) sonucuna varmıştır.

Son olarak, başvurunun gözetimine alınmasının keyfi olduğu ve kategori V'e girdiğini, gözetimine alınması ve yargılamasının, Gülen grubuyla olan iddia edilen bağlantıları nedeniyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Hükümet, bunun ayrımcı olmadığını savunarak, başvurunun gözetimine alınması ve yargılamasının gerçekten de terörist bir organizasyon olan Gülen grubuyla olan bağlantısından kaynaklandığını ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, başvurusunun daha önce Gülen grubuyla veya başka bir dini kuruluşla bağlantılı olarak yargılanmadığını kaydetmiştir. Ancak, Çalışma Grubu, Türkiye ile ilgili olarak kendisine yöneltilen çok sayıda başvurunun farkında olduğunu belirtmiştir. (Görüş No. 1/2017, No.38/2017, No.41/2017, No. 42/2018 ve No.43/2018.) Ayrıca, bu başvuruların izlediği modelin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin Türkiye'deki olağanüstü halin insan haklarına etkisine ilişkin raporunda belgelenen ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin yukarıda belirtilen raporunda belgelenen modelle örtüştüğü kanaatine varılmıştır. Çalışma Grubu, Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından çok sayıda bireyin tutuklandığının farkında olduğunu belirtmiştir. 19 Ağustos 2016'da, Çalışma Grubu, diğer Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanlarıyla birlikte ortak bir acil başvuru göndermiş ve aynı tarihte bir basın bülteni yayınlamıştır. Uzmanlar, 15 Temmuz'daki darbe girişiminden ve özellikle 20 Temmuz'da olağanüstü hal ilan edilmesinden bu yana, Türk toplumunun, özellikle eğitim, medya, askeri ve adalet alanlarında gözaltı ve tasfiye vakalarında bir artış yaşandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, temel insan haklarını etkileyen geniş ve ayrımcı idari yetkiler sağlayan yasal düzenlemelerin ardından işkence ve kötü gözaltı koşullarına dair iddialar da gündeme gelmiştir. Uzmanlar, Türkiye'deki kriz duygusunu anlayarak, Hükümeti darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal sırasında bile insan hakları hukuku altındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye çağırmışlardır.

Çalışma Grubu, mevcut başvurunun, son 18 ay içinde önüne gelen Gülen grubuyla bağlantılı bireylerle ilgili olarak kendisine yöneltilen birçok başvurudan yalnızca biri olduğunu belirtmiştir. Bu başvuruların tümünde, ilgili bireyler ile Gülen grubu arasındaki bağlantının, grubun aktif bir üyesi ve suç faaliyetlerine destekleyici olması değil; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından tanımlandığı gibi, "harekete sempati duyan, destekleyen veya yasal olarak kurulmuş hareketle bağlantılı kuruluşların üyesi olan, ancak şiddete başvurmaya hazır olduğunun farkında olmayan kişiler" oldukları belirtilmiştir (Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Komiseri, "Türkiye'deki olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkileri üzerine memorandum", s. 21). Bu başvuruların tümünde, Çalışma Grubu, başvuru sahiplerinin gözaltına alınmasını keyfi bulmuş ve dolayısıyla, gruba bağlı bireylerin hedef alındığı bir modelin ortaya çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Bu kişiler, grubun aktif üyeleri veya suç faaliyetlerinin destekçileri olmamışlardır. Çalışma Grubu, bu nedenle başvurusunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğuna ve bunun siyasi veya diğer görüş veya statü temelinde ayrımcılık oluşturduğuna ve kategori V'ye girdiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'nin olağan usullere ve güvencelere derhal geri dönmesi gerektiği hususundaki Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin görüşünü yinelemiştir. Olağanüstü halin bir an önce sona erdirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu süreç devam ederken, yetkililerin, bu usullerden ve güvencelerden yapılan sapmaları mümkün olan en kısa sürede geri alma çabalarına, alan ve vaka bazında incelikli bir yaklaşım benimseyerek başlamaları gerektiğini belirtmiştir. Çalışma Grubu, bu pozisyonun son BMİHYK raporunda da yansıtıldığını vurgulamıştır.

Bu bağlamda, Çalışma Grubu ülke ziyaretine yönelik talebini yinelemiştir.

Sonuç

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Çalışma Grubu şu kararı vermiştir: Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8, 10 ve 19. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2 (3), 9 (3), 14, 19 ve 26. maddelerine aykırı olup keyfi bir durum teşkil etmektedir ve kategori I, II, III ve V kapsamına girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümetten, başvurusunun durumunu derhal düzeltmek ve ilgili uluslararası normlara, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilenlere uygun hale getirmek için gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Çalışma Grubu, başvurunun tüm koşullarını dikkate alarak, uygun çözümün başvurusunun derhal serbest bırakılması ve hukuka uygun olarak tazminat ve diğer giderimler için icra edilebilir bir hak verilmesi olduğu kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Çalışma Grubu, Hükümeti, başvurusunun keyfi özgürlüğünden mahrum bırakılma koşullarına ilişkin tam ve bağımsız bir soruşturma yapılmasını sağlamaya ve haklarının ihlali ile sorumlu olanlar hakkında uygun tedbirler almaya çağırmıştır. Çalışma Grubu, Hükümetten, bu görüşün mevcut tüm yollarla ve mümkün olduğunca geniş bir şekilde yayılmasını talep etmiştir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvuru sahiplerinden ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldı ise, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 78/2018 Hamza Yaman 21.11.2018 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g19/023/38/pdf/g1902338.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Yüksek yargı mensubunun gözaltına alınması ve tutuklanması, suçüstü hali, tutuklamanın yargısal denetimi, tutuklamaya itiraz, duruşmada hazır bulunma hakkı, tutuklamanın sürekli uzatılması, alternatif tedbirler, gizlilik kararı, dosyaya erişim, avukat yardımı, görüşmelerin kayda alınması, süre sınırlandırması, savunma hazırlamak için yeterli zaman ve imkana sahip olma hakkı, tarafsız bağımsız mahkeme, tutuklunun sağlık ve barınma koşulları, hücre izolasyonu, aileden uzak şehirdeki cezaevinde tutulma, ayrımcılık

Değerlendirme

Başvurucu Yargıtay üyesi bir yargıdır Başvurucu gözaltına alınması ve tutuklanması ile ilgili usulsüzlükler bulunduğunu iddia etmiştir. Başvurucu soruşturmasının, Yargıtay üyesi olması nedeniyle 2797 sayılı Yasaya göre yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Çalışma Grubu, genel kural olarak, ulusal hukukun uygulanması konusunda sonuçlara varma yetkisine sahip olmadığını belirtmiştir. Ancak, başvurunun savcılık tarafından bir talimat verilmeden gözaltına alındığı ve evinin aramasının arama emri olmaksızın gerçekleştirildiği iddiaları, tutukluluğun hukuki bir dayanağı olup olmadığını belirlemede önem taşımaktadır. Hükümet, bu iddialardan hiçbirine yanıt vermemiştir.

Sözleşme'nin 9 (1) maddesine göre, hiç kimse, yasada belirlenen nedenler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Çalışma Grubu, özgürlükten yoksun bırakmanın yasal bir dayanağının olması için, özgürlükten yoksun bırakmaya yetki veren yasaların bulunmasının yeterli olmadığını belirtmiştir. Yetkililer, bu yasal dayanağı belirlemek ve ilgili usullere uygun olarak duruma uygulamak zorundadır. (Görüş No. 36/2018 ve No. 35/2018). Somut olayda savcı tarafından, başvuru gözaltına alınmadan önce talimat verilmemiştir ve yasal bir dayanak öne sürülmemiştir. Ayrıca, başvurunun ev ve ofis araması arama kararı ile değil, el koyma izni ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen herhangi bir delil, yasa dışı bir şekilde toplanmış olup, başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasına yönelik bir kararın yasal dayanağı oluşturamaz. (Görüş No. 36/2018, 39-40.)

Çalışma Grubu, suçüstü durumunun göz önünde bulundurulması gerektiği iddiasını da değerlendirmiştir. Başvurucu ve Hükümet tarafından sunulan belgelerde, Yargıtay üyelerinin yalnızca ağır ceza gerektiren bir suçun işlendiği sırada yakalanmaları halinde tutuklanabilecekleri ve sorgulanabilecekleri belirtilmiştir. Somut olayda, başvuru darbe girişimini haberlerden öğrendiğini ve evinde gözaltına alındığını iddia etmiştir. Bu nedenle, başvuru suçüstü halinde tutuklanmamıştır. Hükümet, terör örgütüne üyeliğin sürekli bir suç olduğunu ve silahlı terör örgütü ile bağlantılı olduğu şüphelenilen yargıçların, yakalandıkları anda suçüstü halinde kabul edileceğini belirtmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetin savunmasını kabul etmemiştir. Hükümetin savunması masumiyet karinesine aykırı bulunmuştur. Çalışma Grubu, içtihatlarında, bir suçun suç üstü kabul edilebilmesi için, sanığın ya suç işlenirken ya da hemen sonrasında yakalanması veya işlenmiş bir suçun ardından kısa bir süre içinde sıcak takipte yakalanması gerektiğini belirtmiştir (Görüş No. 9/2018, para., No. 36/2017, para. 85; No. 53/2014, para. 42; No. 46/2012, para. 30; No. 67/2011, para. 30; ve No. 61/2011, paras. 48-49; ve E/CN.4/2003/8/Add.3, paras. 39 and 72 (a).) Sonuç olarak, Çalışma Grubu, başvurunun suçüstü halinde yakalanmadığını ve tutuklanması için gereken usullerin izlenmediği gerekçesiyle yasal bir dayanak öne sürülmediğini değerlendirmiştir.

Başvurucu tutukluluğunun devamına ilişkin kararların, inceleme tarihinden sonra sistematik olarak bildirildiğini ve bu durumun, kendisinin karara itiraz etmesini veya tutukluluğuna karşı etkili bir şekilde itiraz etmesini engellendiğini iddia etmiştir. Hükümet, bu iddiaya cevap vermemiştir. Çalışma Grubu, başvurunun tutukluluğuna ilişkin alınan kararların zamanında bildirilmemesinin, Sözleşme'nin 9 (4) maddesini ihlal ettiğini, bu madde gereğince mahkemenin tutukluluğun yasal olup olmadığını derhal karara bağlaması gerektiğini belirtmiştir. Çalışma Grubu, özgürlükten yoksun bırakılmanın yargısal denetiminin, ayrıca dönemsel gözden geçirmenin, kişisel özgürlüğün temel ve vazgeçilemez bir güvencesi olduğunu vurgulamıştır (Birleşmiş Milletler'in Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvuru Hakkına İlişkin Temel İlke ve Kılavuz, 4. İlke ve 3. Klavuz; A/HRC/30/37, para. 3.) Böyle bir denetim, tutukluluğun yasal bir dayanağının olup olmadığını sağlamada gereklidir (Görüş No.46/2017 ve No. 28/2016). Çalışma Grubu, başvurunun tutukluluğuna etkin bir şekilde itiraz etme imkanının olmamasını, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi ve Sözleşme'nin 2 (3) maddesi uyarınca etkili bir başvuru hakkının ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

Yukarıda belirtilen nedenlerle, Çalışma Grubu, Hükümetin başvurunun gözaltına alınması ve tutuklanması için bir yasal dayanak sunmadığını tespit etmiştir Bu nedenle, başvurunun özgürlükten mahrum bırakılması kategori I altında keyfi olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma Grubu, somut olayda kategori II ile ilgili herhangi bir iddia ileri sürülmemiş olsa da, başvurucuya yönelik iddialar hakkında da değerlendirmeler yapmıştır. Çalışma Grubu, iddianamedeki iddiaların, özellikle başvurucunun Bylock iletişim uygulamasını kullanımı, Bylock üzerindeki diğer kullanıcıların kendisinden bahseden yazışmalarının içeriği ve sosyal medya üzerinden çevrimiçi paylaşımlarla ilgili olduğunu gözlemlemiştir. Ancak, Hükümet, başvurucunun iddia edilen davranışlarının silahlı terör örgütüne üyeliğini nasıl gösterdiğini veya herhangi bir suç işlediğini ve şifreli iletişim programı ile sosyal medya kullanımıyla ilgili suçlamaların, ifade ve örgütlenme özgürlüğü ile nasıl uyumlu olduğunu açıklamamıştır.

Ayrıca, başvurucunun gözaltına alınması, tutuklanması ve tutukluluğunun gözden geçirilmesine ilişkin süreçlerde çok sayıda adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddia edilmiştir. Başvurucunun tutukluluğunun gözden geçirilmesi sırasında kişisel olarak bulunma hakkının ihlal edildiği öne sürülmüştür. Başvurucu, 28 aylık tutukluluğu süresince yalnızca dört kez mahkemeye çıkartılmış ve duruşmalar, onun yokluğunda gerçekleşmiştir. Hükümet bu iddiayı yalanlamamıştır. Çalışma Grubu, başvurucunun, tutukluluğunun yasal olup olmadığını gözden geçiren tüm duruşmalarda ve yargılama duruşmalarında şahsen bulunma hakkı olduğunu kanaatindedir. (Görüş No. 18/2018, para. 54-55; ve No. 9/2018, para. 50.; Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 11. ilke ve 10. kılavuz). İnsan Hakları Komitesi, tutukluların duruşma sırasında fiziksel varlığının, tutukluluğun yasallığıyla ilgili incelemeye yardımcı olabileceğini ve kişinin güvenliğini sağlamak için bu güvencenin işlevsel olduğunu belirtmiştir (Genel Yorum No. 35, para 34 ve 42. Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Tüm Kişilerin Korunmasına İlişkin İlke ve Kılavuzlar 32 (2). ve 37. ilkeler).

Ayrıca, Çalışma Grubu, başvurucunun Temmuz 2016'da gözaltına alındığından bu yana iki yılı aşkın bir süre (28 ay) geçtiğini kaydetmiştir. Başvurucu aleyhindeki dava, FETÖ/PDY'ye yönelik iddialarla ilgili karmaşık suçlamalar içermekte olsa da, Hükümet bu sürecin neden iki yıldan fazla sürdüğüne dair hiçbir açıklama yapmamıştır. Başvurucunun tutukluluğunun 29 kez sürekli olarak uzatılmasının görünür bir sonu bulunmamaktadır. Mevcut gecikmeler göz önüne alındığında, mahkemeler tutuklama alternatiflerini yeniden değerlendirmelidir. (Genel Yorum No. 35, para. 37.) Makul bir sürede ve gereksiz gecikme olmaksızın yargılanma hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. ve 11 (1) maddeleri ile Sözleşme'nin 9 (3) ve 14 (3) (c) maddelerinde yer alan adil yargılama garantilerinden biridir ve bu hak, mevcut durumda ihlal edilmiştir. Başvurucunun yargılanması makul bir sürede tamamlanmazsa, başvurucu Sözleşme'nin 9 (3) maddesi uyarınca serbest bırakılma hakkına sahiptir (A/HRC/19/57, para. 48-58. Görüş No. 18/2018, para. 50).

Başvurucu dosyası üzerinde bir gizlilik kararı bulunduğunu ve savunma avukatının, bu nedenle tutukluluğun temelini oluşturan delilleri göremediğini ve tutukluluğu sorgulama imkanının olmadığını iddia etmiştir. Hükümet, savunmanın dosyaya erişiminin kısıtlanmasının Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. maddesi uyarınca kabul edilebilir olduğunu, başvurucu ve avukatının sorgulama sırasında suçlamalar hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu ve dosyaya erişim kısıtlanmasının, iddianamenin mahkeme tarafından onaylanmasıyla kaldırıldığını belirtmiştir.

Çalışma Grubu, her bireyin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı andan itibaren durumu ile ilgili bilgiye erişim hakkının olduğu kanaatindedir. Bu, eşitlik ilkesini korumak için gereklidir ve aynı zamanda özgürlüğünden yoksun bırakmanın hukuka aykırı olduğunu veya özgürlüğünden yoksun bırakma gerekçelerinin artık geçerli olmadığını savunmak için yardımcı olabilecek bilgileri de içermektedir (Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 12. ilke ve 11 ve 13. kılavuzlar). Ancak, bu hak mutlak değildir. Bilgilere erişimin sınırlandırılması, ulusal güvenliği korumak gibi meşru bir amaca ulaşmak için gerekli ve orantılı ise kısıtlanabilir. Devlet, daha az kısıtlayıcı önlemlerin aynı sonuca ulaşamayacağını gösterdiğinde, bu bilgilere sınırlı erişim sağlanabilir (13. kılavuz para. 80-81).

Çalışma Grubu, başvurucunun dosyasına tam erişim hakkının, tutuklandığı andan itibaren geçerli olduğunu kanaatindedir. İddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği anda kısıtlamanın kaldırılması yeterli değildir. Başvurucu iddianamenin, tutuklanmasından 17 ay sonra düzenlendiğini bildirmiştir. Ayrıca, Hükümet, başvurucuya dosyaya erişim izni verilmesinin soruşturmayı tehlikeye atacağı gerekçesinin bu durumda nasıl uygulandığını açıklayamamıştır. Hükümet, gizlilik kararının gerekliliği, orantınlılığı veya meşruiyeti ile ilgili herhangi bir bilgi sunmamıştır. Bu durum, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. maddesi ve Sözleşme'nin 14 (1) ve (3) (b) maddeleri uyarınca eşitlik ilkesinin ciddi bir ihlalidir (Görüş No. 18/2018, para. 53; No. 89/2017, para. 56; No. 50/2014, para. 77; ve No. 19/2005, para. 28 (b)).

Çalışma Grubu, başvurucunun savunmasını hazırlamak için yeterli zaman ve imkana sahip olmadığı ve başlangıçta üç günlük gözaltı süresince ve devam eden tutukluluğunda seçtiği avukat ile iletişim kurma hakkının ihlal edildiği kanaatine varmıştır. Başvurucu, başlangıçta gözaltında olduğu süre zarfında, ifadesini vermeden önce, yalnızca polis gözetimi altında 2 ila 3 dakika boyunca bir savunma avukatıyla görüştüğünü iddia etmiştir. Ayrıca, başvurucuya verilen hukuki danışmanlığın cezaevi personeli tarafından gözetlendiği, ses ve görüntü kayıt cihazlarıyla donatılmış odalarda avukatlarıyla görüşebildiği iddia edilmiştir. Başvurucu, hukuki danışmanlık alımını engellemek amacıyla duruşma yerinden oldukça uzak bir hapiste tutulduğunu da öne sürmüştür. Hükümet bu iddiaların hiçbirini yalanlamamıştır. Çalışma Grubu, tutuklularla avukatları arasındaki iletişimin gizliliğine saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 9. İlke ve 8. kılavuz) Bu nedenle, başvurucunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10 ve 11 (1) maddeleri ile Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesi uyarınca haklarının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

Son olarak, başvurucu davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından görülmediğini iddia etmiştir. Başvurucu, tutukluluk kararlarına itiraz eden davalarını inceleyen yargıçların görevden çekilmesini talep etmiştir, ancak talepleri işleme alınmamıştır. Başvurucunun iddiasına göre tutukluluk kararlarını inceleyen yargıç, aynı zamanda tutukluluğun devamına karar veren yargıçtır. Ayrıca, başvurucunun davasına bakan yargıçlar davayla ilgili görüşlerini açıklamış ve

tarafsız bir şekilde hareket etmemiştir. Hükümet, başvurunun tutukluluğunun bağımsız yargıçlar tarafından gözden geçirildiğini iddia etmiş, ancak başvurunun iddialarına özel bir yanıt vermemiştir. Çalışma Grubu, somut olayda, yargıçların başvurunun görevden çekilme taleplerini dikkate alması gerektiği ve itirazın geçerli olması durumunda davadan çekilmeleri gerektiği kanaatine ulaşmıştır. Ayrıca, tutukluluğun keyfiliği ve hukuka uygunluğu ile ilgili inceleme yapacak mahkeme, tutukluluğa karar veren mahkemeden farklı bir mahkeme olmalıdır(Görüş No. 18/2018, para. 56; ve Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 6. ilke ve 4. kılavuz, paragraf 51).

Çalışma Grubu, bu sonuçlara ulaşırken, Türkiye'deki yargı üzerinde yürütme gücünün kontrolü ile ilgili önemli kaygıları göz önünde bulundurmıştır. Bu durum, hukuk devleti üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK), "Türkiye'deki olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisine ilişkin rapor, Güneydoğu'daki güncellemeleri de içermektedir" (Mart 2018), s.12-14.) Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin belirttiği gibi: "Türkiye'nin, yargının 3.500 üyesinin görevden alındığı ve binlercesinin hapsedildiği bir bağlamda, Türk mahkemelerinin hâlâ yürütme veya yönetim tarafından alınan keyfi tedbirlerden kaynaklanabilecek potansiyel insan hakları ihlalleri için etkili başvurular sağlayabildiğini göstermesi önemli bir zorluk olacaktır."(Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkilerine ilişkin memorandum, CommDH (2016) 35, 7 Ekim 2016, paragraf 42.).

Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir yargılama hakkının ihlaline dair ilk görünüşte anlaşılan bir ihlal oluşturduğunu değerlendirmiş ve mevcut durumu Yargıçlar ve Avukatların Bağımsızlığına İlişkin Özel Raportöre yönlendirmiştir. Çalışma Grubu, yukarıda belirtilen adil yargılanma hakları ihlallerinin, başvurunun özgürlükten mahrum bırakılmasının, III. kategori altında keyfi bir karakter taşıdığını sonucuna varmıştır.

Ayrıca, başvuru, Hükümet beklentileriyle uyumlu olmayan Yargıtay üyesi olarak aldığı kararlar ve muhalif görüşleri nedeniyle hedef alındığını iddia etmiştir. Özellikle, başvuru görevini yürütürken Hükümet ile herhangi bir partizan bağlantısı bulunmamıştır. Sonuç olarak, ayrımcılığa maruz kalmış (seminerler, bilimsel konferanslar ve toplantılara katılmasının reddedilmesi dahil), Hükümet destekli medya ve terörist web siteleri tarafından hedef alınmış ve nihayetinde görevinden alınarak özgürlüğünden mahrum bırakılmıştır. Başvuru, Hükümetin desteklediği Yargıda Birlik Platformu adlı inisiyatifine katılmayı reddeden 3.000 yargıç ve savcı arasında yer aldığını ve sonrasında tutuklandığını gösteren inandırıcı bir delil sunmuştur. (BMİHYK "Türkiye'deki olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisine ilişkin rapor", s. 12-14.) Hükümet, başvurunun yargılanmasının somut kanıtlara dayandığını ve muhalif görüşleriyle bir ilgisi olmadığını savunmuştur.

Çalışma Grubu, yargıçların hukukla güvence altına alınmış bağımsızlıkları olan özel bir kamu görevlisi kategorisini temsil ettiğini hatırlatmıştır (Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, ayrıca Avukatların Rolüne İlişkin Temel İlkeler ve Savcıların Rolüne İlişkin Kılavuz). Bu nedenle, Çalışma Grubu, yargı mensuplarına yönelik ayrımcılık iddialarının, olağan üstü hal zamanında bile, özellikle titiz bir incelemeye tabi tutulması gerektiğini belirtmiştir (BMİHYK "Türkiye'deki olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisine ilişkin rapor", s. 13). Hükümet, başvurunun tutukluluğu için yeterli bir açıklama sunamamıştır ve bu durum, artırılmış bir inceleme seviyesini karşılamaktan uzaktır. Hükümet, başvurunun herhangi bir terör örgütünün üyesi olduğunu veya 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimine doğrudan veya dolaylı olarak katıldığını gösteren somut bir kanıttan bahsetmemiştir. Aksine, başvuru tarafından sunulan ve Hükümetin itiraz etmediği bilgiler, başvurunun, terör ve organize suçlarla ilgili meselelerde en yüksek yargı düzeyinde görev yaparak daha güvenli bir toplum sağlamak için devlet tarafından yakın koruma aldığını göstermiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun yargı görevini yerine getirirken Hükümete destek vermediği için hedef alındığı ve siyasi veya diğer görüşleri temelinde ayrımcı bir temele dayalı olarak tutuklandığı kanaatine ulaşmıştır.

Bu nedenlerle Çalışma Grubu, başvurunun özgürlüğünden mahrum bırakılmasının ayrımcı bir gerekçeye dayandığını, bu durumun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 2. ve 7. maddeleri ile Sözleşmenin 2 (1) ve 26. maddelerini ihlal ettiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla, başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakılması V. kategori altında keyfi bir durumdur.

Çalışma Grubu, başvurunun sağlık durumu konusunda ciddi endişelerini dile getirmiştir. Raporlara göre, başvuru, gözaltında tutulduğu süre zarfında aşırı kalabalık ve hijyenik olmayan koşullarda ve sürekli tecrit altında bulunması nedeniyle sağlık durumunun kötüleştiğini bildirmiştir. Başvurunun yüksek tansiyon ve böbrek hastalığı dahil ciddi sağlık problemleri vardır ve böbreğini kaybetme riski taşımaktadır. Hükümet, başvurunun bu sağlık sorunları için tedavi gereksinimi olduğunu kabul etmiş ve tedavi sağlandığını savunmuştur. Çalışma Grubu ayrıca, başvurunun ailesinden önemli ölçüde uzakta tutulduğunu (Birleşmiş Milletler Mahkumlara Muameleye İlişkin Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) Madde 59.) ve ailesiyle olan iletişim sıklığının başvuru ve Hükümet arasında bir ihtilaf konusu olduğunu not etmiştir. Başvurunun ailesiyle olan iletişimindeki kısıtlamaların, sağlık sorunlarına katkıda bulunabileceği muhtemeldir. Başvuru, insan hakları hukukunu ihlal eden koşullarda 28 aydır tutuklu bulunmaktadır. Çalışma Grubu, Hükümeti başvurucuyu derhal serbest bırakmaya ve gerekli tıbbi bakımı sağlamaya çağırmıştır.

Başvuru ayrıca Ekim 2016'dan bu yana tek başına hücre izolasyonunda tutulduğunu, bu tür bir cezanın ancak bir soruşturma ve bir yargıcın onayı ile uygulanabileceğini ve bunun insanlık dışı muamele ve psikolojik işkence teşkil ettiğini iddia etmiştir. Hükümet, başvurunun bir hücrede tutulduğunu reddetse de, onun izolasyonda tutulduğu iddiasını çürütmemiştir. Çalışma Grubu, başvurunun bu koşullarda uzun bir süre tutulduğunu ve bunun aşırı olduğunu kanaatindedir. Başvurunun bu kadar büyük bir güvenlik riski oluşturmasının nedeninin belirsiz olduğunu ve izolasyonun

sadece olağanüstü bir uygulama olarak sınırlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Çalışma Grubu, mevcut durumu İşkence Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı Veya Aşağılayıcı Muamele Veya Cezalandırma Hakkında Özel Raportöre yönlendirmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'deki olağanüstü halin sona ermesini ve Sözleşme altındaki askıya almaların geri alınmasını memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir. Ancak, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından birçok bireyin, hakimler ve savcılar dahil, tutuklandığını ve birçoğunun hala gözaltında olduğunu ve hâlâ yargılanmakta olduğunu bildiğini, Hükümet'in bu davaları insan hakları yükümlülükleri çerçevesinde mümkün olan en kısa sürede çözmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Çalışma Grubu, ülke ziyaretine Taraf Devlet tarafından olumlu yanıt verilmesini umduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 2, 7, 8, 9, 10 ve 11 (1) maddeleri ile Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 2 (1), 2 (3), 9, 14 ve 26. maddelerine aykırıdır ve keyfi olup I, III ve V kategorilerine girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümet'ten başvurucunun durumunu derhal düzeltmek için gerekli adımları atmasını ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen kurallara uygun hale getirmesini, başvurucunun sağlık durumuna yönelik riskleri de dikkate alarak derhal serbest bırakılmasını ve başvurucuya hukuk uyarınca tazminat ve diğer giderimler konusunda yürütülebilir bir hak tanınması, ayrıca başvurucunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulları tam ve bağımsız bir şekilde araştırmasını ve hak ihlallerinden sorumlu olanlara karşı uygun önlemler almasını, görüşün mümkün olan en geniş şekilde ve mevcut tüm yollarla duyurulmasını talep etmiştir.

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) paragrafına uygun olarak, mevcut durumu: (a) Yargıçlar Ve Avukatların Bağımsızlığı Konusundaki Özel Raportöre; (b) İşkence Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı Veya Aşağılayıcı Muamele Veya Ceza Konusundaki Özel Raportöre; yönlendirmiştir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. fıkrası uyarınca, başvurucudan ve Hükümet'ten mevcut görüşte yapılan önerilere yönelik olarak alınan önlemler hakkında bilgi sağlamasını talep etmiştir. Bu, aşağıdaki hususları içermektedir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldıysa tarihi; (b) Başvurucuya tazminat veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun hak ihlalleri ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa soruşturmanın sonucunun ne olduğu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut görüşün uygulanması için başka herhangi bir eylem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm Devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 84/2018 Andrew Craig Brunson 23.11.2018 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g19/041/21/pdf/g1904121.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı kişi, serbest bırakılma, ceza hükmü ile mahkum edilme, sınırdışı etme amacıyla gözaltına alma, gözaltı nedenlerinin bildirilmemesi, suçlamanın bildirilmemesi, avukat-müvekkil gizliliğine saygı gösterilmemesi, savunmasını hazırlamak için dosyanın tam içeriğine erişim sağlanmaması, tercüman sağlanmaması ve konsolosluk yardımının reddedilmesi, milliyet ve inanç temelli ayrımcılık.

Değerlendirme

Başvurucu Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan bir din adamıdır. Türkiye'de bir kilisede görev yapmaktadır. Bir terör örgütünün iç hiyerarşisine üye olmaksızın, bilerek ve isteyerek terör örgütüne yardım etmek suçundan gözaltına alınmış, tutuklanmış ve cezalandırılmasına karar verilmiştir. Başvurucu 12 Ekim 2018'de serbest bırakılmıştır. Mahkeme başvurusunun tutuklu kaldığı sürenin ceza süresini karşıladığına ve ev hapsi ile seyahat yasağının kaldırılmasına karar vermiştir. Sonuç olarak, başvuru Türkiye'den ayrılmış ve Amerika Birleşik Devletleri'ne dönmüştür.

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 17 (a) maddesine uygun olarak, serbest bırakılan kişinin hürriyetinden yoksun bırakılmasının keyfi olup olmadığını inceleme hakkını saklı tuttuğunu kaydetmiştir. Çalışma Grubu, somut olayda ileri sürülen iddiaların son derece ciddi olduğu kanaatindedir. Dahası, Çalışma Grubu, 12 Ekim 2018 tarihli İzmir İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararının kesin olmadığını ve daha yüksek bir mahkeme tarafından onaylanması gerektiğini dikkate almıştır. Ayrıca, başvuru suçlu bulunmuş ve ceza almıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu başvuruyu incelemeye devam etmiştir.

Başvurucu tutukluluğunun keyfi olduğunu iddia etmiş, ancak Çalışma Grubu tarafından uygulanan hangi kategoriler altında olduğunu belirtmemiştir. Hükümet de Çalışma Grubu'nun kategorilerine yanıt vermemiş, ancak başvurusunun iddialarına itiraz etmiş, başvurusunun tutukluluğunun keyfi olmadığını savunmuştur. Çalışma Grubu, iddiaları incelemeye devam etmeye karar vermiştir.

Başvurucu ilk olarak 7 Ekim 2016'da, İzmir İl Göç İdaresi tarafından çıkarılan bir yakalama emri ile gözaltına alındığını iddia etmiştir. Başvurucuya sınır dışı edileceği bilgisi verilmiş ve daha sonra Harmandalı göçmen gözaltı merkezine sevk edilmiştir. Başvurucu 9 Aralık 2016'da İzmir Beşinci Sulh Ceza Mahkemesi önüne çıktığını bildirmiştir. Hükümet, yanıtında, 7 Ekim 2016 tarihindeki gözaltına alma ile ilgili iddialara yönelik herhangi bir yorumda bulunmamış ve yalnızca 9 Aralık 2016'da başvurusunun gözaltına alındığını belirtmiştir. Bu nedenle, Hükümet, başvurusunun ilk gözaltı ile ilgili sunduğu iddialara somut olarak yanıt vermekte başarısız olmuştur.

Başvurucu ayrıca, 7 Ekim 2016'dan itibaren konsolosluk yardımı talep ettiğini ve bunun başlangıçta reddedildiğini, yalnızca 5 Kasım 2016'da ABD Hükümet yetkililerinin müdahalesiyle kabul edildiğini bildirmiştir. Bu olaylar, 9 Aralık 2016'daki tutuklama öncesine denk gelmiştir. Hükümet bu iddialara yanıt vermemiştir.

Çalışma Grubu, başvurusunun gerçekten de 7 Ekim 2016'da gözaltına alındığı ve konsolosluk yardımı talep ettiği, bunun da 5 Kasım 2016'ya kadar reddedildiği kanaatine varmıştır. Bu sonuç, Hükümetin bu konuda başvuru tarafından verilen bilgileri ele alma konusundaki başarısızlığı ile desteklenmiştir. Ancak, Çalışma Grubu, başvurusunun başlangıçtaki gözaltına alınmasının, 9 Aralık 2016'daki sonraki tutuklaması için sadece bir bahane olduğunu ve onun sınır dışı edilme amacıyla tutulmasının, 9 Aralık 2016'da kendisine bildirilen suçlamalar için bir bahane olduğunu gözlemlemiştir.

Çalışma Grubu, bir tutukluluğun, yasal bir dayanağı yoksa kategori I altında keyfi olarak değerlendirileceğini hatırlatmıştır. Çalışma Grubu, başvurusunun 7 Ekim 2016'da gözaltına alındığını belirlemiştir. Gözaltına alma bir emirle yetkilendirilmiş olmasına rağmen, kendisine herhangi bir suçlama 9 Aralık 2016 tarihine kadar bildirilmemiştir. Bu iki aylık süre zarfında avukatı dosyasına erişim sağlayamamıştır.

Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (2) maddesinin, gözaltına alınan herkese, gözaltı sırasında gözaltı nedenleri hakkında bilgi verilmesinin yanı sıra, kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında da derhal bilgi verilmesini gerektirdiğini yinelemiştir. İnsan Hakları Komitesi'nin Genel Yorum No. 35'te açıkladığı gibi, 9 (2) maddesinde yer alan bu yükümlülük iki gereklilik içermektedir: gözaltı nedenleri derhal bildirilmelidir (para. 27) ve suçlamalar hakkında bilgi derhal verilmelidir. İlk gereklilik ile ilgili olarak, Çalışma Grubu, başvurusunun gözaltı nedenleri hakkında gerçek bir açıklama olmaksızın gözaltına alındığını ve bunun Sözleşme'nin 9 (2) maddesini açık bir şekilde ihlal ettiğini gözlemlemiştir.

Ayrıca, suçlamalar hakkında derhal bilgilendirilme hakkı ile ilgili olarak, İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35'te bu hakkın hem sıradan ceza davalarıyla hem de askeri davalar veya diğer özel cezai yaptırım rejimleriyle bağlantılı olarak uygulandığını belirtmiştir. Bu durumda, başvurucu, 7 Ekim 2016'dan itibaren gözaltında tutulmuş ve kendisine yöneltilen suçlamalar 9 Aralık 2016'da bildirilmiştir. Bu, onun iki aydan fazla bir süre boyunca, kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadan özgürlüğünden yoksun kaldığı ve Sözleşme'nin 9 (2) maddesini ihlal edildiği anlamına gelmektedir.

Ayrıca, daha önce belirtildiği gibi, başvurunun hangi suçlamalarla karşı karşıya olduğunu bilmemesine rağmen, başvurunun avukatı bu gözaltının yasallığını sorgulamaya çalışmıştır. Ancak, ne başvurucuya ne de avukatına, Sözleşme'nin 9 (4) maddesine uygun olarak, gözaltının yasallığını sorgulama hakkını kullanabilmeleri için soruşturma dosyasına erişim izni verilmemiştir. Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakılmanın yargısal denetiminin kişisel özgürlüğün temel bir güvencesi olduğunu (bkz. A/HRC/30/37, para. 3) ve özgürlüğünden yoksun bırakılmanın yasal bir dayanağı olmasını sağlamada önemli olduğunu hatırlatmıştır (Görüş No. 11/2018, No. 35/2018 ve No. 44/2018.)

Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun iki aydan fazla bir süre boyunca kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında bilgilendirilmemesinin, Sözleşme'nin 9 (2) maddesini ihlal ettiğine ve özgürlüğünden yoksun bırakılmanın yasallığını etkin bir şekilde sorgulamasını engelleme çabalarının, Sözleşme'nin 9 (4) maddesine aykırı olarak, gözaltını keyfi hale getirdiğine ve bu durumun kategori I altında değerlendirildiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, başvurunun adil yargılanma hakkına yönelik ihlalleri içeren birkaç iddiayı da değerlendirmiştir. Adil yargılanma hakkı kapsamında ihlal iddiaları başvurunun tutukluluğunu kategori III altında keyfi hale getirebilir. Bu iddialar arasında, avukat-müvekkil gizliliğine saygı gösterilmemesi, başvurucuya savunmasını hazırlamak için dosyanın tam içeriğine erişim sağlanmaması, başvurucuya tercüman sağlanmaması ve konsolosluk yardımının reddedilmesi bulunmaktadır. Çalışma Grubu, Hükümetin bu iddialara özel olarak herhangi bir yanıt vermediğini, yalnızca başvurunun tutukluluğunun başlangıcında hukuki yardım almasına izin verildiğini ifade ettiğini özellikle not etmiştir.

Çalışma Grubu, Hükümetin başvuru ve avukatına dosyasına erişim izni vermemiş olmasının, dosyada gizlilik kararı verilmesinin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. maddesi ve Sözleşme'nin 14 (1) ve 14 (3) (b) maddelerine göre adil bir duruşma hakkının ihlali olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, bu durum başvurunun savunmasını hazırlaması için "tam eşitlik" içinde yeterli zaman ve imkânlarla sahip olma hakkının ihlali niteliğinde görülmüştür (Görüş No. 89/2017, para. 56; No. 50/2014, para. 77; ve No. 19/2005, para. 28, No. 18/2017 ve No. 2/2018.). Hükümet bu iddia ile ilgili olarak herhangi bir bilgi sunmamıştır. Dolayısıyla, Hükümet tarafından gizli bilgilere erişimi kısıtlamanın, ulusal güvenlik gibi meşru bir amacın gerçekleşmesi için neden gerekli ve orantılı olduğu gösterilmemiştir. Ayrıca, Hükümet başvuru ve avukatına, cezaevi içinde kullanılması için redaksiyona tabi tutulmuş özetler veya belgelerin kopyaları sağlanması gibi daha az kısıtlayıcı önlemlerin neden aynı sonucu elde edemeyeceğini gösterememiştir.

Çalışma Grubu, Hükümetin başvurunun avukatları ile yaptığı tüm görüşmelerin kaydedildiği iddiasına ilişkin herhangi bir cevap vermediğini gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesinde yer alan avukatla iletişim kurma hakkının, avukatın müvekkilleriyle özel olarak görüşebilmesi ve sanığın iletişimlerinin gizliliğine tam olarak saygı gösteren koşullarda iletişim kurulabilmesi gerektiğini vurgulamıştır (İnsan Hakları Komitesi'nin Genel Yorumu No. 32, para. 34. Khomidova v. Tacikistan (CCPR/C/81/D/1117/2002), para. 6.4; Siragev v. Özbekistan (CCPR/C/85/D/907/2000), para. 6.3; ve Gridin v. Rusya Federasyonu (CCPR/C/69/D/770/1997), para. 8.5.) Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesinin ciddi bir şekilde ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu, Hükümetin Harmandalı göçmen merkezinde başvurucudan herhangi bir hukuki veya konsolosluk yardımı olmaksızın, Türkçe bir belgeyi imzalamasının istenildiği iddiasına yanıt vermediğini gözlemlemiştir. Belge açıkça başvurucuya yönelik ceza yargılamalarını ilgilendirmekte olup, başvurunun belgenin hazırlandığı dili anlamadığı için bir tercümandan ücretsiz yardım alma hakkı bulunmaktadır. Bu durum, Sözleşme'nin 14 (3) (f) maddesinin ihlali olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma Grubu, Hükümetin başvurunun 7 Ekim 2016'daki ilk tutuklamasından 5 Kasım 2016'ya kadar konsolosluk yardımı talep ettiği ancak bunun reddedildiği iddiasına ilişkin herhangi bir cevap vermediğini gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, konsolosluk yardımının veya konsolosluk korumasının, uluslararası standartlara uygunluğu sağlamak amacıyla, yurt dışında tutuklanan ve gözaltına alınan bireyler için önemli bir güvence oluşturduğunu not etmiştir. Konsolosluk yardımı, tutuklulara ve tutuklunun vatandaşlık Hükümetine, tutuklu vatandaşlarıyla özgürce iletişim kurma ve tutuklama hakkında gecikmeksizin bilgilendirilme gibi belirli konsolosluk hakları sağlamaktadır. Bu haklar, Nelson Mandela Kuralları'nın 62 (1) maddesi ve Herhangi Bir Şekilde Gözaltına Alınan veya Hapsedilen Tüm Bireylerin Korunmasına Dair İlkeler Belgesi'nin 16 (2) ilkesinde yer almaktadır. Somut olayda, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, başvuru ile ilgili olarak konsolosluk yardımı alma haklarını açıkça ileri sürmüştür ve bu yardımın Hükümet tarafından reddi uluslararası hukukun bir ihlalini oluşturmuştur.

Çalışma Grubu, başvurunun davasında adil yargılanma hakkına ilişkin normların kısmi ihlalinin, başvurunun özgürlüğünden mahrum edilmesinin keyfi bir nitelik kazanmasına yol açacak kadar ciddi olduğu sonucuna varmıştır (kategori III).

Çalışma Grubu, başvurucunun tutuklanması ve gözaltına alınmasıyla ilgili daha geniş bir bağlamı göz önünde bulundurmıştır. Özellikle, başvurucunun Türkiye'de başarısız olan darbe girişimi ile ilgili olarak yargılanan bir dizi Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı arasından yalnızca biri olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, Çalışma Grubu, başvurucunun tutuklanması ve gözaltına alınmasının, Türkiye'deki olağanüstü hal sırasında azınlık inançlarının, özellikle Protestan Hristiyanların hedef alınmasının daha geniş bir parçası olduğunu iddialarını da dikkate almıştır. Başvurucunun tutuklanmasının, başarısız darbe girişiminin ardından Türk makamları tarafından Protestan inananlarına yönelik artan bir kötü muamele, ayrımcılık ve hedef alma listesinde bir örnek olduğu özellikle ileri sürülmüştür. Hükümet bu iddialara herhangi bir cevap vermemiştir.

Çalışma Grubu, başvurucunun Türkiye'de 20 yıldan fazla bir süre barış içinde yaşadığını ve her zaman ülkede serbestçe dinini icra eden bir Hristiyan papazı olduğunu hatırlatmıştır. 15 Temmuz 2016'daki başarısız darbe girişimi, Türk makamlarının başvurucuya karşı tutumunu derinlemesine değiştirmiş gibi görünmektedir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurucunun tutuklanması ve gözaltına alınmasının, Türk makamları tarafından milliyeti ve inancı temelinde hedef alındığına dair inandırıcı bir gerekçe oluşturduğu kanaatine ulaşmıştır. Bu durumun Sözleşme ile açıkça yasaklanan ayrımcılık sonucunda meydana geldiği bu nedenle, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının aynı zamanda kategori V kapsamına girdiğini sonucuna varılmıştır.

Çalışma Grubu, Türkiye'deki olağanüstü halin sona ermesini ve Sözleşme altındaki askıya almaların geri alınmasını memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir. Ancak, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından birçok bireyin, hakimler ve savcılar dahil, tutuklandığını ve birçoğunun hala gözaltında olduğunu ve hâlâ yargılanmakta olduğunu bildiğini, Hükümet'in bu davaları insan hakları yükümlülükleri çerçevesinde mümkün olan en kısa sürede çözmesi gerektiğini vurgulamıştır(Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018 ve No. 44/2018.).

Çalışma Grubu, ülke ziyaretine Taraf Devlet tarafından olumlu yanıt verilmesini umduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3, 9 ve 10. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9 ve 14. maddelerine aykırı olup, keyfidir ve kategori I, III ve V kapsamına girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümet'ten başvurucunun durumunu derhal düzeltmek için gerekli adımları atmasını ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen normlara uygun hale getirmesini, uygun düzeltici önlemin, başvurucunun ceza kaydının silinmesi ve başvurucuya hukuk uyarınca tazminat ve diğer giderimler konusunda icra edilebilir bir hak tanınması, ayrıca başvurucunun keyfi özgürlükten mahrum edilmesine ilişkin koşulları tam ve bağımsız bir şekilde araştırmasını ve hak ihlallerinden sorumlu olanlara karşı uygun önlemler almasını, görüşün mümkün olan en geniş şekilde ve mevcut tüm yollarla duyurulmasını talep etmiştir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. fıkrası uyarınca, başvurucudan ve Hükümet'ten mevcut görüşte yapılan önerilere yönelik olarak alınan önlemler hakkında bilgi sağlamasını talep etmiştir. Bu, aşağıdaki hususları içermektedir: (a) Başvurucunun ceza kaydının silinip silinmediği ve tazminat veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (b) Başvurucunun hak ihlalleri ile ilgili bir soruşturma yapıp yapılmadığı ve yapıldıysa soruşturmanın sonucunun ne olduğu; (c) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği yapıp yapılmadığı; (d) Mevcut görüşün uygulanması için başka herhangi bir eylem yapıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm Devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 79/2019 Ercan Demir 21.11.2019 Karar tarihi

(https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/024/21/pdf/g2002421.pdf)

Konu: Başvuru 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi ile ilişkili olarak bir öğretmenin gözaltına alınması ve tutuklanması ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Serbest bırakılan kişinin durumu, olağanüstü hal ilan edilmesi, ispatlama yükümlülüğü, yazılı belge sunulması gerektiği, başvurunun tutarsız beyanları, gazetelere, dergilere ve yayınlara abone olmak, kitap ve diğer yayınlar satın almak, hizmet hareketine bağlı dernekler ve sendikalar için çalışmak, sosyal etkinliklere ve diğer sosyal faaliyetlere katılmak, şifreli mesajlaşma yazılımı olan ByLock'u indirmek ve Bank Asya'da bir banka hesabına sahip olmak, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğü, eylemlerin suç oluşturduğunun gösterilmemesi, adil yargılanma ihlal iddialarının somutlaştırılmaması, gerekçelendirilmemesi, siyasi veya diğer görüşler temelinde ayrımcılık.

Ön İtirazlar

Hükümet başvurunun serbest bırakıldığını ileri sürmüştür. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 17 (a) maddesine göre, ilgili kişinin serbest bırakılmasına rağmen, özgürlükten mahrumiyetin keyfi olup olmadığını değerlendirme hakkını saklı tuttuğunu ve mevcut durumda, başvuru tarafından yapılan iddiaların ciddi olduğunu değerlendirdiğini ve bu nedenle başvuruyu incelemeye devam etmeye karar verdiğini bildirmiştir.

Çalışma Grubu ayrıca ön itirazlar ile açıklamalar yapmıştır. Çalışma Grubu içtihadına göre, başvuru yapılması için iç hukukun tüketilmesi zorunlu değildir (Görüş No. 19/2013 ve No. 11/2000. Ayrıca bakınız Görüş No. 41/2017, para. 73., No. 38/2017, para. 67., No. 11/2018, para. 66., Görüş No. 20/2019, para. 81., Görüş No. 53/2019, para. 59.).

Hükümet 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi nedeniyle olağanüstü hal ilan etmiştir. Çalışma Grubu, istisnai durumları kabul etmekle birlikte, çalışma yöntemlerinin 7. maddesi uyarınca İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve teamül hukuku kapsamında belirlenen uluslararası standartlara atıfta bulunma yetkisine de sahip olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca istisnaların durumun gereksinimleri ile sınırlı kalması gerektiğine ve başvuru keyfi tutuklamayı oluşturan uluslararası gerekliliklerin ihlali için bir ilk bakışta delil sunmuşsa, Hükümetin iddiaları çürütmek istemesi halinde kanıt yükünün üzerinde olduğuna, belge niteliğindeki deliller ile kanıt yükünün karşılanabileceğine işaret etmiştir (CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, para. 4, İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 32 (2007) para. 6, Genel Yorum No. 34 (2011) para 5., Genel Yorum No. 35 (2014) paras.65–66, Görüş No. 41/2013).

Esasın İncelenmesi**I. Kategori**

Başvurucu yakalama emri olmaksızın gözaltına alındığını suçlamaların bildirilmediğini, tutuklu kaldığı 11 ay 26 gün boyunca da bilgilendirilmediğini ileri sürmüştür. Hükümet başvurunun arama emri ile yakalandığını, ayrıca suçlamalar ve yasal hakları konusunda bilgilendirildiğini, gözaltına alındığı tarihten 9 ay sonra hakkında resmi olarak iddianame düzenlenerek dava açıldığını, soruşturma sürecindeki sorgulamalarda da bilgilendirildiğini savunmuştur.

Çalışma Grubu, başvurunun açıklamalarında tutarsızlıklar bulunduğunu dikkate almıştır. Çalışma Grubu başvurunun zamanında bilgilendirilmediği iddialarını kabul edilemez bulmuştur. Çalışma Grubu, taraflara 9. maddenin gözaltına alınan kişinin herhangi bir suçlama hakkında "hızla" bilgilendirilmesini gerektirdiğini hatırlatmış, ancak bunun mutlaka "tutuklama anında" anlamına gelmediğini vurgulamıştır (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 35 (2014) para.30.).

Çalışma Grubu, başvurunun ilk gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının I. kategori altında olmadığı sonucuna varmıştır.

II. Kategori

Başvurucu Sözleşme tarafından korunan haklarının barışçıl bir şekilde kullanılması nedeniyle gözaltına alındığını ve tutuklandığını ileri sürmüştür. Hükümet başvurunun terör örgütü mensubu olması nedeniyle tutuklandığını ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yüksek Komiserinin " Fethullah Gülen hareketinin motivasyonları ve işleyiş biçimi ile ilgili Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde derin kuşkular olmasına rağmen, bu hareketin on yıllar boyunca geliştiği ve oldukça yakın zamana kadar dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve iş dünyası dahil olmak üzere Türk toplumunun tüm kesimlerinde yaygın ve saygın bir varlık oluşturma özgürlüğüne sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, 15 Temmuz'dan sonra kapatılan hareketle bağlantılı birçok kuruluşun o tarihe kadar açık ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de şüphe götürmezdir. Türk vatandaşlarının bir şekilde bu hareketle herhangi bir temas veya iş

ilişkisi kurmamış olmasının nadir olacağı konusunda genel bir görüş birliği vardır." tespitlerine işaret etmiştir (Avrupa Konseyi, Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkilerine ilişkin memorandum, CommDH (2016)35 belgesi, para. 20.) Çalışma Grubu Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin bu örgüte üye olmayı ve desteklemeyi suç haline getirirken, yasadışı faaliyetlere katılan kişiler ile bu hareketle bağlantılı, hukuken kurulmuş olan yapılarla, bu yapılar hakkında şiddete yönelme niyetinden haberdar olmadan, sempati duyan veya destekleyen kişiler arasında ayırım yapma gerekliliğine dikkat çektiğini vurgulamıştır. (Avrupa Konseyi, Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkilerine ilişkin memorandum, CommDH (2016)35 belgesi, para. 21.)

Çalışma Grubu, başvurucuya yönelik iddiaların merkezinin, hizmet hareketiyle iddia edilen bağlantısı olduğunu gözlemlemiştir; bu bağlantının, gazetelere, dergilere ve yayınlara abone olmak, kitap ve diğer yayınlar satın almak, hizmet hareketine bağlı dernekler ve sendikalar için çalışmak, sosyal etkinliklere ve diğer sosyal faaliyetlere katılmak, şifreli mesajlaşma yazılımı olan ByLock'u indirmek ve Bank Asya'da bir banka hesabına sahip olmak gibi düzenli aktivitelerle ortaya çıktığı iddia edilmiştir. Çalışma Grubu, özellikle Hükümetin, bu düzenli aktivitelerin başvurucunun tutuklanması ve yargılanması kapsamında bir suç işlediğine dair makul bir şüpheyi haklı çıkarmak için yeterli olduğunu belirttiğini; ancak böyle bir sonuca nasıl ulaştığına dair herhangi bir açıklama yapılmadığını belirtmiştir.

Çalışma Grubu, Hükümet'in Bay başvurucunun "Fethullah Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapısı" üyesi olduğuna dair herhangi bir kanıt gösteremediğini de kaydetmiştir. Gerçekten de, hizmet hareketinin yaygın etkisi göz önüne alındığında, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından belirtildiği gibi, bir Türk vatandaşının bir şekilde hareketle hiçbir teması olmaması nadir bir durumdur (Avrupa Konseyi, Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan haklarına etkilerine ilişkin memorandum, CommDH (2016) 35 belgesi, para. 20.). Çalışma Grubu, Kasım 2016'da Türkiye'yi ziyaret eden ifade ve Toplantı Özgürlüğü ile ilgili Özel Raportörün raporunu dikkate almıştır. Bu raporda, sanıkların bilgisayarında ByLock uygulamasının bulunması ve diğer belirsiz kanıtlar temelinde yapılan birçok tutuklama vakasına yer verilmiştir (A/HRC/35/22/Add.3, para. 54). Çalışma Grubu ayrıca, Özçelik ve diğerleri Türkiye aleyhine (CCPR/C/125/D/2980/2017) İnsan Hakları Komitesinin son bulgularını da dikkate almıştır. Bu davada, yalnızca ByLock kullanımının bir bireyin tutuklanması ve hapsedilmesi için yeterli bir temel olmadığını ifade edilmiştir.

Çalışma Grubu, başvurucunun ByLock uygulamasını kullanmış olsa bile, bu iddiayı reddettiği için, bunun yalnızca ifade özgürlüğünü kullanması anlamına geleceğini değerlendirmiştir. Aynı şey, başvurucunun çeşitli gazetelere, dergilere ve yayınlara abone olması ve kitaplar ile diğer yayınları satın alması için de geçerlidir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, düşünce özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün, Sözleşmenin 19. maddesinde tanımlandığı üzere, bireyin tam gelişimi için vazgeçilmez koşullar olduğunu; bunların herhangi bir toplum için hayati öneme sahip olduğunu ve aslında her özgür ve demokratik toplumun temelini oluşturduğunu belirtmiştir (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 34 (2011) para. 2.). İnsan Hakları Komitesine göre, Sözleşme'nin 19. maddesine, olağanüstü hal dönemlerinde de dahil olmak üzere, hiçbir istisna getirilmez (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 34 (2011) para. 5.). İfade özgürlüğü, sınır tanımaksızın her türlü bilgi ve fikri arama, alma ve iletme hakkını içerir ve bu hak, başkalarına iletilebilecek her türlü düşünce ve görüşün ifade edilmesi ve alınmasını da kapsar; bu, siyasi görüşler de dahil olmak üzere geçerlidir (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 34 (2011) para. 11.). Ayrıca, Sözleşme'nin 19 (2) maddesi, tüm ifade biçimlerini ve bunların yayılma yollarını, özellikle de tüm görsel-ışitsel, elektronik ve internet tabanlı iletişim araçlarını korumaktadır (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 34 (2011) para. 12.).

Çalışma Grubu, mevcut davanın, ByLock kullanımına dayalı olarak Türk vatandaşlarının tutuklanması ve kovuşturulmasına dair incelediği ilk durum olmadığını belirtmiştir (Görüş No. 42/2018 ve No. 44/2018, Görüş No. 53/2019). Çalışma Grubu, daha önceki örneklerde, yalnızca ByLock kullanımının bir birey için nasıl bir suç teşkil ettiğine dair özel bir açıklama olmaksızın, bu kişilerin tutuklanmasının keyfi olduğuna karar vermiştir. Çalışma Grubu, bu görüşlerinin Türk makamları tarafından dikkate alınmadığını, bu nedenle, başvurucunun tutuklanmasının, Sözleşme'nin 19. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünü barışçıl bir şekilde kullanmasından kaynaklandığını tespit etmiştir. Ayrıca Hükümet, çeşitli toplantılara katılmanın ve hizmet hareketi ile bağlantılı kuruluşlarda çalışmanın nasıl bir suç teşkil ettiğini açıklayamamıştır. Çalışma Grubu, hizmet hareketinin Türk toplumu içindeki derin bağlantılarını ve uluslararası toplumun bu hareketin suç niyetlerinin genel halk tarafından bilinmediğini kabul ettiğini vurgulamıştır. Hükümet tarafından başvurucunun herhangi bir eyleminin barışçıl olmadığına dair herhangi bir kanıt sunulmamıştır. Çalışma Grubu, başvurucunun tutuklanmasının, Sözleşme'nin 21. maddesi gereğince barışçıl bir toplanma özgürlüğünü kullanmasının doğrudan sonucu olduğunu tespit etmiştir.

Çalışma Grubu, başvurucunun gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının, Sözleşme'nin 19 ve 21. maddelerinde güvence altına alınan haklarını kullanmasından kaynaklandığı sonucuna varmış ve dolayısıyla II. kategoriye girdiğini belirtmiştir.

III. Kategori

Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlükten mahrum edilmesinin kategori II kapsamında keyfi olduğunu belirlemiş olduğundan, başvurucu hakkında hiçbir yargılama yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak yargılama gerçekleşmiş ve başvurucu adil yargılama haklarının ciddi şekilde ihlal edildiğini, bunun da kategori III'ye girdiğini öne sürmüştür. Bununla birlikte, Çalışma Grubu, kendisine sunulan bilgilere dayanarak kategori III ile ilgili iddialar hakkında herhangi bir sonuca ulaşamamıştır.

V. Kategori

Başvurucu tutuklanmasının siyasi veya diğer görüşler temelinde ayrımcılık oluşturduğundan, kategori V'e girdiğini iddia etmiştir. Hükümet bu iddiayı reddederek, tutuklamanın bir terör örgütüne üye olduğu iddiasına dayandığını savunmuştur.

Mevcut başvuru son iki yıl içinde Çalışma Grubu'na gelen hizmet hareketi ile bağlantılı bireylerle ilgili on birinci davadır. (Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018 No. 78/2018, No. 10/2019 ve No. 53/2019) Çalışma Grubu, bu tür durumların hepsinde, ilgili bireylerin tutuklanmasının keyfi olduğunu belirlemiştir ve hizmet hareketi ile bağlantılı olanların siyasi veya diğer görüşleri temelinde hedef alındığına dair bir ayrımcılık modeli ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Hükümet'in başvurucuyu yasaklanan bir ayrımcılık nedeniyle özgürlüğünden yoksun bıraktığı sonucuna varmış ve durumun kategori V içinde yer aldığını belirtmiştir.

Son değerlendirmeler

Son iki yılda, Çalışma Grubu, Türkiye'de keyfi tutuklama konusundaki vakaların sayısında önemli bir artış kaydetmiştir. Çalışma Grubu, bu vakaların izlediği modelden derin endişe duyduğunu ifade etmiş ve Hükümeti Çalışma Grubu'nun görüşlerini derhal uygulamaya çağırıştır.

Çalışma Grubu darbe girişiminin ardından birçok bireyin, hakimler ve savcılar dahil, tutuklandığını ve birçoğunun hala gözaltında olduğunu ve hâlâ yargılanmakta olduğunu bildiğini, Hükümet'in bu davaları uluslararası insan hakları yükümlülükleri çerçevesinde mümkün olan en kısa sürede çözmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Çalışma Grubu, ülke ziyaretine Taraf Devlet tarafından olumlu yanıt verilmesini umduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Çalışma Grubu başvurusunun özgürlükten yoksun bırakılmasının İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2, 7, 19 ve 20. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2, 19, 21 ve 26. maddelerine aykırı olup keyfi nitelikte olduğuna ve kategori II ve V'ye girdiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Hükümet'ten başvurusunun durumunu derhal düzeltmek için gerekli adımları atmasını ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen uluslararası normlara uygun hale getirmesini, uluslararası hukuk uyarınca tazminat ve diğer giderimler konusunda icra edilebilir bir hak tanınmasını, ayrıca başvurusunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulları tam ve bağımsız bir şekilde araştırmasını ve hak ihlallerinden sorumlu olanlara karşı uygun önlemler almasını, görüşün tüm mevcut araçlarla ve mümkün olduğunca geniş bir şekilde duyurulmasını talep etmiştir.

Takip Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. fıkrası uyarınca, başvurucudan ve Hükümet'ten mevcut görüşte yapılan önerilere yönelik olarak alınan önlemler hakkında bilgi sağlamasını talep etmiştir. Bu, aşağıdaki hususları içermektedir: (a) Başvurucuya tazminat veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (b) Başvurucunun hak ihlalleri ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa soruşturmanın sonucunun ne olduğu; (c) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (d) Mevcut görüşün uygulanması için başka herhangi bir eylem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm Devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 2/2020 Abdulmuttalip Kurt 29.04.2020 Karar tarihi
(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/120/97/pdf/g2012097.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Başvurucunun tutarsız beyanları, başvurunun gözaltına alma ve tutuklama nedenleri konusunda bilgilendirilmiş olması, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin derhal yargıç huzuruna çıkartılmaması, özgürlüğünden yoksun bırakmanın yargısal denetimi, hizmet hareketi ile bağlantılı olan Bank Asya'da bir banka hesabına sahip olmak, hizmet hareketine bağlı bir öğrenci yurdunun müdürü olmak, hizmet hareketinin propaganda amacıyla kullandığı Zaman gazetesinin kapatılmasına karşı düzenlenen protestolara katılmak, hizmet hareketiyle bağlantılı bir sendikanın üyesi olmak, hizmet hareketiyle bağlantılı bir eğitim kurumunda çalışmak, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğü, eylemlerin suç oluşturduğunun gösterilmemesi, adil yargılanma ihlal iddialarına karşı verilen hükümet savunmasına itiraz edilmemesi, siyasi veya diğer görüşler temelinde ayrımcılık.

Değerlendirme

Kategori I

Çalışma Grubu, özgürlükten yoksun bırakmanın yasal bir temeli yoksa, bu durumu keyfi olarak değerlendirerek I. kategoriye girdiğini hatırlatmıştır. Çalışma Grubu, başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakılma koşullarını incelemiştir. Başvurucu 29 Mayıs 2017'de ve ardından 17 Kasım 2017'de iki kez gözaltına alınmıştır. Çalışma Grubu, başvurunun beyanlarında tutarsızlıklar gözlemlemiştir. Başlangıçta başvuru bir yakalama emri olmaksızın gözaltına alındığını iddia etmiş, ancak yakalama emrinin yokluğunun iki gözaltı için mi yoksa sadece biri için mi geçerli olduğunu açıklamamıştır. Ayrıca, başvuru daha sonra yapılan açıklamalarda hem gözaltı hem de tutuklama emirlerinin içeriğini tartışmıştır. Çalışma Grubu bu beyanlardan bir yakalama emrinin mevcut olduğunu ve başvurunun tutuklama emrinin içeriğinden bilgi sahibi olduğunu ve tutuklama nedenlerinden haberdar olduğunu değerlendirmiştir. Hükümet tutuklama emirlerinin mevcut olduğunu iddia etmiş ve başvuru bu iddiayı daha sonraki açıklamalarında sorgulamamıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun her iki durumda da yakalama emri olmaksızın gözaltına alındığı sonucuna varamamıştır.

Bununla birlikte, Çalışma Grubu, ilk gözaltının 29 Mayıs 2017'de gerçekleştiğini ve Hükümete göre başvurunun 2 Haziran 2017'de yargıcın huzuruna çıkarıldığını, yargıcın soruşturma süresince şartlı tahliyesine ve seyahat yasağına hükmettiğini göz önünde bulundurmıştır. Bu durum, 29 Mayıs'taki gözaltından sonra başvurunun yargı makamına dört gün sonra çıkarıldığını göstermiştir. Ayrıca, Başvurucu ikinci kez 17 Kasım 2017'de gözaltına alındığını ve 20 Kasım 2017'de bir yargıç huzuruna çıkarıldığını iddia etmiştir. Hükümet, bu gözaltının 16 Kasım 2017'de gerçekleştiğini iddia etmiş, ancak başvurunun 20 Kasım 2017'de yargıç huzuruna çıkarıldığını doğrulamıştır. Hükümet ayrıca, başvurunun durumunda olduğu gibi, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 91. maddesinin 4. fıkrasının, gözaltına alınanların yargı önüne çıkarılmadan önce dört gün gözaltında kalmalarına izin verdiğini hatırlatmıştır. Hükümete göre, bu hükme uygun davranılmıştır.

Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (3) maddesinin, bir suçlama nedeniyle tutuklanan herkesin derhal bir yargıcın huzuruna çıkarılmasını gerektirdiğini hatırlatmıştır. İnsan Hakları Komitesi'nin, kişilerin özgürlük ve güvenliği konusundaki Genel Yorumu No. 35 (2014), kişilerin nakledilmesi ve duruşma için hazırlık yapılması amacıyla genellikle 48 saatlik bir sürenin yeterli olduğunu, 48 saatten daha uzun bir gecikmenin ise kesinlikle istisnai olması ve durumun koşullarına göre gerekçelendirilmesi gerektiğini açıklamıştır (Genel Yorum No. 35, para. 33.)

Çalışma Grubu, somut olayda Hükümetin, başvuru her iki gözaltından sonra yargıç huzuruna çıkartmak için 48 saatten fazla bir gecikmeyi haklı çıkaracak herhangi bir istisnai neden sunmadığını, yalnızca ulusal yasalarının gerekliliklerine uyduğunu belirttiğini not etmiştir. Ancak, Çalışma Grubu'nun daha önceki içtihatlarında tekrar tekrar belirttiği gibi, bir kişinin tutukluluğu ulusal mevzuata uygun şekilde gerçekleştirildiğinde bile, tutukluluğun aynı zamanda uluslararası hukukun ilgili hükümleriyle de tutarlı olmasını sağlanmalıdır (Görüş No. 46/2011, para. 22; No. 42/2012, para. 29; No. 79/2017, para. 51; No. 1/2018, para. 60; ve No. 20/2018, para. 64 ve 69). Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (3) maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

Çalışma Grubu ayrıca, başvurunun Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'nin 9 (3) maddesi hükümlerine uygun olarak yargıç huzuruna çıkarılmamasının, tutukluluğunun yasallığına itiraz etme hakkını gecikmeksizin kullanamaması anlamına geldiğini tespit etmiştir. Bu hak, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinde belirtildiği üzere, tutuklanan herkesin hakkıdır. Başvurunun her iki tutuklamasında da gözaltına alındıktan dört gün sonra bir yargıcın karşısına çıkarıldığı ve Hükümetin bu gecikmeyi, ulusal mevzuata uyum dışında, başka bir gerekçeyle açıklamadığı belirtilmiştir (Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına İlişkin Birleşmiş Milletler Çareler Ve Usuller Temel İlkeler Ve Kılavuzları, 8.ilke). Bu nedenle Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

Çalışma Grubu ayrıca, tutukluluğun yargısal denetiminin kişisel özgürlüğün temel bir güvencesi olduğunu ve tutukluluğun yasal bir temeli olduğunun sağlanmasında önemli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir (Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına İlişkin Birleşmiş Milletler Çareler Ve Usuller Temel İlkeler Ve Kılavuzları, Para.3) Başvurucunun tutukluluğuna itiraz edememesi nedeniyle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi ve Sözleşme'nin 2 (3) maddesi uyarınca etkili bir başvuru hakkı da ihlal edilmiştir.

Son olarak, başvuru kendisine herhangi bir suçlama yapılmadığını iddia etmiştir. Ancak, Hükümet, başvuru 29 Mayıs 2017'deki ilk gözaltından sonra durumu ve kendisine yöneltilen suçlamalarla ilgili olarak hem yazılı hem de sözlü olarak gerekli tüm bilgilerin kendisine verildiğini savunmuştur. Ayrıca, Hükümet, başvuru tutuklamadan dört gün sonra bir yargıcın huzuruna çıkarıldığını ve bu sırada suçlamaların bildirildiğini açıklamıştır. Başvurucunun bu noktada herhangi bir yanıt veremediğini göz önünde bulundurarak, Çalışma Grubu bu konu hakkında herhangi bir sonuca varmamıştır.

Yukarıda belirtilen tüm nedenler göz önüne alındığında, Çalışma Grubu, başvuru tutuklanması ve gözaltında tutulmasının Sözleşme'nin 9 (3) ve (4) maddeleri uyarınca haklarının ihlaline neden olduğunu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, Çalışma Grubu, başvuru tutukluluğunun keyfi olduğunu ve I. kategoriye girdiğini belirtmiştir.

Kategori II

Başvuru tutukluluğunun II. kategoriye girdiğini, zira gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının, Bank Asya'da bir banka hesabına sahip olması, akıllı telefonuna ByLock uygulamasını indirmesine, hizmet hareketine bağlı bir okulda öğrenci olmasına; hizmet hareketine bağlı derneklerin üyesi olmasına, bir sendikanın üyesi olmasına, hayır kuruluşlarına bağışta bulunmasına, ihtiyaç sahibi öğrenciler için bağış toplama etkinlikleri düzenlemesine, hizmet hareketine ilişkin sosyal medya içeriklerini paylaşmasına, hizmet hareketine bağlı gazete, dergi veya dergilere abone olmasına, çocuklarını hizmet hareketi ideolojisini destekleyen okullara göndermesine ve hizmet hareketine bağlı kapatılan kurumlarda çalışması iddialarına dayandığını belirtmiştir.

Hükümet, başvuru terör suçlarıyla gözaltına alındığını, tutuklandığını, suçlandığını ve nihayetinde mahkum edildiğini savunmuştur. Özellikle, Hükümet, başvuru bu kategoriye giren beş faaliyetini listelemiştir: (a) Hizmet hareketi ile bağlantılı olan Bank Asya'da bir banka hesabına sahip olması; (b) Hizmet hareketine bağlı bir öğrenci yurdunun müdürü olması; (c) Hizmet hareketinin propaganda amacıyla kullandığı Zaman gazetesinin kapatılmasına karşı düzenlenen protestolara katılması; (d) Hizmet hareketiyle bağlantılı bir sendikanın üyesi olması; (e) Hizmet hareketiyle bağlantılı bir eğitim kurumunda çalışması. Hükümet, başvuruya yöneltilen suçlamaların ByLock uygulamasını indirdiği ve kullandığına dair iddialar içermediğini ve bu durumun kanıtı olmadığını belirtmiştir.

Çalışma Grubu, başvuru iddiaları ile Hükümetin yanıtı arasında önemli bir çelişki olduğunu değerlendirmiş ve bu nedenle, Çalışma Grubu, yalnızca hem başvuru hem de Hükümet tarafından belirtilen başvuruya yönelik beş suçlamayı incelemiştir.

Çalışma Grubu, somut olayda Hükümetin sunduğu iddiaların merkezinde başvuru hizmet hareketiyle olan ilişkisinin bulunduğunu gözlemlemiştir. Bu ilişki yukarıda listelenen çeşitli faaliyetlerden kaynaklanmıştır. Ancak, başvuru hizmet hareketiyle olan gevşek bağlantılar dışında, bu faaliyetlerden hiçbirisi tek başına bir suç eylemi olarak değerlendirilemez; aksine, Sözleşme ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile korunan hakların barışçıl bir şekilde kullanımı olarak yorumlanmıştır. Özellikle, Hükümet, başvuru eylemlerinin hiçbirinin şiddet içerdiğini veya başkalarını şiddete teşvik ettiğini belirtmemiştir. Aslında, Hükümetin yanıtında, tüm bu eylemlerin başvuru, Sözleşme kapsamında düşünce ve örgütlenme özgürlüğü de dahil olmak üzere, haklarının barışçıl bir şekilde kullanılması dışında bir şey olduğunu gösterecek hiçbir şey tespit edilememiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında FETÖ/PDY'yi (Gülen Grubu) bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin bir muhtırasına atıfta bulunmuştur ("Türk toplumunun çeşitli kesimlerinden motivasyonları ve çalışma tarzı hakkında derin şüphelere rağmen, Fethullah Gülen hareketinin onlarca yıl boyunca geliştirdiği ve yakın zamana kadar dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve ticaret de dahil olmak üzere Türk toplumunun tüm sektörlerinde geniş kapsamlı ve saygın bir varlık oluşturma konusunda önemli bir özgürlüğe sahip olduğu görülmektedir. Bu harekete bağlı birçok kuruluşun, 15 Temmuz'dan sonra kapatılmış olmasına rağmen o tarihe kadar açık ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de şüphe götürmez bir gerçektir. Türk vatandaşlarının bu hareketle herhangi bir şekilde hiç temas kurmamış ya da ilişki içine girmemiş olmalarının nadir olduğu konusunda genel bir fikir birliği var gibi görünmektedir." (Türkiye'de Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlerin İnsan Hakları Üzerindeki Etkileri Hakkında Memorandum", CommDH (2016)35, 7 Ekim 2016). Komiser, "bu örgüte üyeliği ve desteği cezalandırırken, yasadışı faaliyetlere katılan kişiler ile bu hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların destekçileri veya üyeleri olan, ancak şiddet kullanma hazırlığından haberdar olmayan kişilerin ayrıştırılması gerektiğini" belirtmiştir (Ibid.. 21).

Çalışma Grubu, başvuruya yöneltilen suçlamaların, bir banka hesabına sahip olma, bir işte çalışma (yurt müdürü olarak ve bir eğitim kurumunda çalışmak) ve bir protestoya katılma gibi sıradan faaliyetler aracılığıyla hizmet hareketiyle olan ilişkisine dayandığını gözlemlemiştir. Hükümet, bu normal faaliyetlerin terör eylemleri olarak nasıl yorumlanabileceğine

dair herhangi bir somut kanıt olmaksızın, bunların terörist faaliyetlerin bir parçası olduğu konusunda belirsiz iddialar sunmuştur. Daha önceki İnsan Hakları Komiseri raporunda belgelendiği gibi Hizmet hareketinin geniş erişimi göz önüne alındığında, "bir Türk vatandaşının, bu hareketle bir şekilde hiç iletişimi olmaması pek olası görünmemektedir."(Ibid.. 20).

Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurucunun gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının Sözleşme'nin 19, 21 ve 22. maddeleri tarafından güvence altına alınan hakların kullanımı sonucunda gerçekleştiğini ve II. kategoriye girdiğini sonucuna varmıştır.

Kategori III

Çalışma Grubu, başvurucunun hürriyetinden mahrum bırakılmasının kategori II kapsamında keyfi olduğu tespitine dayanarak, başvurucuya yönelik herhangi bir yargılama yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Çalışma Grubu, başvurucunun başlangıçta herhangi bir suçlama olmaksızın tutuklu bulunduğu ve kendisine karşı herhangi bir yargı sürecinin gerçekleşmediği iddiasını not etmiştir. Hükümet ise buna itiraz etmiş ve yanıtında, başvurucunun 17 Nisan 2018'de iddianame ile suçlandığını, 1 Ağustos 2018'de Kırklareli 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından altı yıl üç ay hapis cezasına çarptırıldığını, başvurucunun avukatının aynı gün bu karar aleyhine istinaf başvurusu yaptığını, ancak 7 Şubat 2019'da Ankara Bölge Adliye Mahkemesi tarafından itirazın reddedildiğini ve başvurucunun avukatlarının 18 Şubat 2019'da Yargıtay'a temyiz başvurusunda bulunduklarını ve dosyanın halen temyiz incelemesinde olduğunu belirtmiştir.

Başvurucu adil yargılanma hakkına saygı gösterilmemesiyle ilgili olarak bir dizi iddiada bulunmuştur. Başvurucuya hukuki yardım sağlanmaması, dava dosyasına erişimin reddedilmesi, başvurucuya kötü muamele yapılması ve itiraz etme hakkının reddedilmesi yer almıştır. Ancak, Çalışma Grubu, Hükümet'in yanıtında bu iddialara cevap verdiğini ve başvurucunun bu cevaplara itiraz etmediğini gözlemlemiştir. Başvurucunun iddiaları ile Hükümetin yanıtı arasındaki çelişkinin ciddiyetini dikkate alarak, Çalışma Grubu, başvurucunun gözaltına alınmasının III. kategori altında keyfi niteliği hakkında herhangi bir değerlendirme yapamamıştır.

Kategori V

Başvurucu tutuklanmasının siyasi veya başka bir görüş temelinde ayrımcılık oluşturduğu için V. kategoriye girdiğini iddia etmiştir. Hükümet ise bu iddiayı reddederek, başvurucunun tutuklanmasının, kendisinin terör örgütüne üye olduğu iddiasına dayandığını savunmuştur.

Mevcut başvuru, son iki yıl içinde Çalışma Grubu'na gelen hizmet hareketiyle bağlantılı bireylerle ilgili en son başvurudur. Bu başvuruların tümünde, Çalışma Grubu, ilgili bireylerin tutuklanmasının keyfi olduğuna karar vermiştir.(Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 10/2019, No. 53/2019 ve No. 79/2019. Hizmet hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilenlerin, siyasi veya başka bir görüş temelinde hedef alındığına dair bir model ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Hükümetin başvurucuyu yasaklanan bir ayrımcılık temelinde tutukladığını ve bu davanın V. kategoriye girdiğini tespit etmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'deki olağanüstü halin sona ermesini ve Sözleşme altındaki askıya almaların geri alınmasını memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir. Ancak, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından birçok bireyin, hakimler ve savcılar dahil, tutuklandığını ve birçoğunun hala gözaltında olduğunu ve hâlâ yargılanmakta olduğunu bildiğini, Hükümet'in bu davaları insan hakları yükümlülükleri çerçevesinde mümkün olan en kısa sürede çözmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Son üç yıl içinde, Çalışma Grubu, Türkiye'deki keyfi tutuklamalarla ilgili kendisine yapılan başvurularda önemli bir artış gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, bu davaların izlediği model hakkında ciddi endişelerini ifade etmiş ve Hükümeti, Çalışma Grubu'nun görüşlerini daha fazla geciktirmeden uygulamaya davet etmiştir.

Çalışma Grubu, ülke ziyaretine Taraf Devlet tarafından olumlu yanıt verilmesini umduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2, 7, 9, 19, 20 ve 23 (4) maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2, 8, 9, 19, 21, 22 ve 26 maddelerine aykırı olduğundan keyfidir ve I, II ve V kategorilerine girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümetten, başvurucunun durumunu düzeltmek için gerekli adımları geciktirmeden atmasını ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen normlarla uyumlu hale getirmesini talep etmiştir.

Çalışma Grubu, davanın tüm koşullarını göz önünde bulundurarak, uygun bir çözümün başvurucunun derhal serbest bırakılması ve hukuka uygun olarak tazminat ve diğer giderimler için uygulanabilir bir hak tanınması olacağını belirtmiştir. Koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19) küresel pandemisinin mevcut bağlamında ve cezaevlerinde oluşturduğu tehdidi

dikkate alarak, Çalışma Grubu, Hükümeti başvurucunun derhal serbest bırakılmasını sağlamak için acil bir şekilde harekete geçmeye çağırmıştır.

Çalışma Grubu, Hükümeti, başvurucunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulların tam ve bağımsız bir soruşturmasını sağlamaya ve hak ihlalinin sorumlu olanlar hakkında uygun önlemler almaya davet etmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetten mevcut görüşü mümkün olan tüm yollarla ve en geniş şekilde yaymasını talep etmektedir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucudan ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldı ise, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 66/2020 Levent Kart 24.10.2020 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g21/024/62/pdf/g2102462.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Başvurucunun serbest bırakılması, başvuru mekanizmasının kötüye kullanıldığı savunması, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin derhal yargıç huzuruna çıkartılmaması, özgürlüğünden yoksun bırakmanın yargısal denetimi, bir üniversitede çalışmak, bir banka hesabına sahip olmak ve bir iletişim uygulaması kullanmak gibi faaliyetler, düşünce ve ifade özgürlüğü, eylemlerin suç oluşturduğunun gösterilmemesi, tutuklama ile yargılamaya başlama arasında geçen sürenin makullüğü, tarafsız ve bağımsız mahkemede yargılanma hakkı, adil yargılanma ihlal iddialarına karşı verilen hükümet savunmasına itiraz edilmemesi, siyasi veya diğer görüşler temelinde ayrımcılık.

Değerlendirme

Çalışma Grubu, başvurucunun 17 Eylül 2020'de serbest bırakıldığını not etmiştir. Ancak, çalışma yöntemlerinin 17. (a) maddesine uygun olarak, Çalışma Grubu, ilgilinin serbest bırakılmasına bakılmaksızın, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olup olmadığını her bir olay bazında değerlendirme hakkını saklı tutmuştur. Somut olayda Çalışma Grubu, başvurucunun iddialarını ciddi olduğu kanaatine varmış ve başvurucunun serbest bırakılmış olsa da, neredeyse üç yıl özgürlüğünden yoksun kaldığını dikkate almıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvuruyu incelemeye devam etmiştir.

Çalışma Grubu, Hükümetin özel prosedürlere, Fethullah terör örgütü ve üyelerinin bu mekanizmaları kötüye kullanmalarına izin vermemeleri ve iddialarını reddetmeleri talebini de değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, İnsan Hakları Konseyi'nin, dünyanın herhangi bir yerinden keyfi gözaltı iddialarını kabul etme ve değerlendirme yetkisi verdiğini hatırlatmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, kimin iddialarda bulunabileceği veya bulunamayacağı konusunda bir ayırım yapmamaktadır. Çalışma Grubu, tarafsız ve bağımsız bir şekilde hareket etme yükümlülüğündedir. Dolayısıyla, kendisine yapılan tüm başvuruları eşit şekilde değerlendirmekte ve bunları iddia olarak kabul etmekte, ilgili Hükümeti yanıt vermeye davet etmektedir. Bu nedenle, Hükümetin, Çalışma Grubu ile yapıcı bir şekilde etkileşimde bulunarak, kendisine yöneltilen belirli iddialara yanıt vererek, her bir iletişimde bir sonuca ulaşmasına yardımcı olması üzerine yükümlülüğü bulunmaktadır.

Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğunu öne sürdüğünü gözlemlemiştir. Hükümet, yanıtında başvurucunun somut durumu hakkında herhangi bir ayrıntı vermemiş, ancak Türkiye'de hizmet hareketinin yıkıcı etkisine dair bir açıklama sunmuştur. Çalışma Grubu, Hükümetin başvuruya ilişkin belirli iddialara yanıt verme fırsatını değerlendirmemiş olmasından üzüntü duymuş ve Hükümeti geçmişte olduğu gibi Çalışma Grubu ile yapıcı bir şekilde işbirliği yapmaya davet etmiştir.

Kategori I

Çalışma Grubu, başvurucunun 27 Aralık 2017'de gözaltına alındığı ve ilk olarak 10 Ocak 2018'de bir yargı merciine getirildiği yönündeki iddiaların tartışmasız olduğunu kaydetmiştir. Hükümet bu iddialara ilişkin herhangi bir yorumda bulunmamıştır.

Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (3) maddesinin, herhangi bir suçlama nedeniyle tutuklanan veya gözaltına alınan herkesin hızla bir yargı merciine çıkarılmasını gerektirdiğini hatırlatmıştır. İnsan Hakları Komitesi'nin açıkladığı gibi, "hızla" teriminin tam anlamı nesnel koşullara bağlı olarak değişiklik gösterebilir, ancak gecikmeler tutuklama zamanından itibaren birkaç günü aşmamalıdır. Komite'ye göre, 48 saat genellikle bireyin nakledilmesi ve duruşmaya hazırlanması için yeterlidir; 48 saatten daha uzun bir gecikme kesinlikle olağan dışı olmalı ve koşullara göre gerekçelendirilmelidir (Genel Yorum No. 35 (2014), para. 33.).

Çalışma Grubu, somut olayda başvurucunun ilk olarak bir yargı merciine sunulmadan önce yaklaşık iki hafta gözaltında tutulduğunu gözlemlemiştir. Hükümet bu gecikme için, açıklama yapma imkanı olmasına rağmen herhangi bir neden sunmamıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (3) maddesinin ihlaline karar vermiştir.

Çalışma Grubu, ayrıca bir gözaltının gerçekten yasal olduğunu kanıtlamak için, gözaltına alınan herkesin, Sözleşme'nin 9 (4) maddesi gereği, gözaltının yasallığını mahkemede sorgulama hakkına sahip olduğunu hatırlatmıştır. Çalışma Grubu, Birleşmiş Milletlerin, Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakları Üzerine Temel İlkeleri Ve Kılavuzlarının, bir mahkeme huzurunda gözaltının yasallığını sorgulama hakkının, demokratik bir toplumda yasallığın korunması için hayati önemde, bağımsız bir insan hakkı olduğunu belirttiğini vurgulamıştır (A/HRC/30/37, para. 2-3.). Bu hak, aslında uluslararası hukukun bir zorunlu normudur ve özgürlükten mahrum bırakılmanın tüm biçimlerine (Ibid. para.11), sadece ceza yargılaması amacıyla tutuklanma değil, aynı zamanda idari ve diğer hukuk alanlarında tutuklama durumlarını, askeri tutuklama, güvenlik tutuklaması, terörle mücadele önlemleri kapsamındaki tutuklama, tıbbi veya psikiyatrik tesislerde zorla alıkoyma, göçmen tutuklaması, iade tutuklaması, keyfi gözaltılar, ev hapsi, hücre hapsi,

serserilik veya uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle tutuklama ve çocukların eğitim amaçlı tutuklanması dahil olmak üzere tüm özgürlükten mahrum bırakılma durumlarına uygulanmaktadır (Ibid., annex, para. 47 (a)). Ayrıca, bu hak, gözaltının yeri veya yasada kullanılan hukuki terminoloji ne olursa olsun uygulanmalı ve her türlü mahrumiyet, herhangi bir nedenle yargı mercii tarafından etkili bir denetim ve kontrol altında olmalıdır (Ibid., annex, para. 47 (b).) Mahkemeye başvurarak gözaltının yasallığına dair bir karar verilmesini talep etme hakkı, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinde belirtildiği gibi, gecikmeksizin sağlanmalıdır ve İnsan Hakları Komitesi'nin belirttiği gibi, davanın değerlendirilmesi mümkün olan en hızlı şekilde yapılmalıdır (Genel Yorum No. 35 (2014), para. 47.). Mevcut durumda, başvurunun tutuklanmasından yaklaşık 14 gün sonra gözaltının yasallığını sorgulama hakkını kullanma fırsatı verilmiştir ve Hükümet bu gecikme için herhangi bir açıklama sunmamıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinin ihlaline karar vermiştir.

Başvurucunun Sözleşme'nin 9 (3) ve (4) maddeleri altındaki haklarının ihlalini göz önünde bulundurarak, Çalışma Grubu, onun gözaltına alınmasının ve ardından gelen tutuklanmasının keyfi olduğu sonucuna varmış ve bunun kategori I'ye girdiğini belirtmiştir.

Kategori II

Başvurucu hizmet hareketiyle olan iddia edilen bağlantıları temelinde tutuklandığını, suçlandığını, yargılandığını ve mahkum edildiğini ileri sürmüştür. Ancak başvuru, bu iddia edilen bağlantıları reddetmekte ve bunların Türk makamları tarafından başvurunun Sözleşme ile güvence altına alınan haklarını kullanması temelinde ileri sürüldüğünü iddia etmiştir. Çalışma Grubu, Hükümet'in fırsat bulmasına rağmen, başvurunun tutuklanması veya ona karşı yapılan sonraki işlemler için herhangi bir gerekçe sunmadığını gözlemlemiştir.

Somut başvuruda, diğer birçok başvuruda olduğu gibi, Çalışma Grubu, başvurucuya yöneltilen iddiaların özünün, Hükümete göre, bir üniversitede çalışmak, bir banka hesabına sahip olmak ve bir iletişim uygulaması kullanmak gibi düzenli günlük faaliyetleriyle kanıtlanan hizmet hareketiyle iddia edilen bağlantıları olduğunu not etmiştir (Görüş No. 42/2018, No. 44/2018, No. 29/2020, No. 30/2020 ve No. 47/2020.). Ancak Çalışma Grubu, Hükümet'i bu üç iddia edilen faaliyetten herhangi birinin nasıl bir suç oluşturduğunu açıklamada başarısız bulmuştur.

Çalışma Grubu, Türkiye'de yürürlükte olan olağanüstü halin farkında olduğunu bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2015 yılında Fethullahçı terör örgütü (hizmet hareketi) bir terör örgütü olarak tanımlamış olsa da, bu örgütün şiddet kullanmaya hazır olduğu gerçeği Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun geneli tarafından fark edilmemiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin bir muhtırasına atıfta bulunmuştur; "Türk toplumunun çeşitli kesimlerinden motivasyonları ve çalışma tarzı hakkında derin şüphelere rağmen, Fethullah Gülen hareketinin onlarca yıl boyunca geliştiği ve yakın zamana kadar dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve ticaret de dahil olmak üzere Türk toplumunun tüm sektörlerinde geniş kapsamlı ve saygın bir varlık oluşturma konusunda önemli bir özgürlüğe sahip olduğu görülmektedir. Bu harekete bağlı birçok kuruluşun, 15 Temmuz'dan sonra kapatılmış olmasına rağmen o tarihe kadar açık ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de şüphe götürmez bir gerçektir. Türk vatandaşlarının bu hareketle herhangi bir şekilde hiç temas kurmamış ya da ilişki içine girmemiş olmalarının nadir olduğu konusunda genel bir fikir birliği var gibi görünmektedir." (Türkiye'de olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlerin insan hakları üzerindeki etkileri hakkında memorandum", CommDH (2016)35, 7 Ekim 2016 para. 20). Komiser, "bu örgüte üyeliği ve desteği cezalandırırken, yasadışı faaliyetlere katılan kişiler ile bu hareketle bağlantılı yasal olarak kurulmuş kuruluşların destekçileri veya üyeleri olan, ancak şiddet kullanma hazırlığından haberdar olmayan kişilerin ayrıştırılması gerektiğini" belirtmiştir (Ibid. para. 21).

Çalışma Grubu, mevcut başvurunun Türkiye'de ve yurtdışında hizmet hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen bireylerin tutuklanması ve gözaltına alınmasıyla ilgili son üç yıl içinde gözlemlediği bir modele uyduğunu belirtmiştir (Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 84/2018, No. 10/2019, No. 53/2019, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 29/2020, No. 30/2020, No. 47/2020 ve No. 51/2020.) Bu başvurularda Hükümet, bireylerin düzenli faaliyetlerde bulunmalarına dayanarak suç faaliyetlerini iddia etmiş, bu faaliyetlerin nasıl suç niteliği taşıdığına dair herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Bununla birlikte, Hizmet hareketinin geniş kapsamını göz önünde bulundurarak, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yüksek Komiserinin raporunda; "bir Türk vatandaşının bu hareketle bir şekilde temas veya ilişkiye girmemiş olmasının nadir olacağı" Değerlendirmesi yapılmıştır (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, "Memorandum", para. 20.). Başvurucu tamamen olağan bir faaliyet olan bir üniversitede dekanlık yapıyordu. Çalışma Grubu'na, bu görevde bulunmasının Fethullahçı terör örgütü üyesi olmakla eşdeğer olabileceğini gösteren hiçbir kanıt sunulmamıştır.

Çalışma Grubu, Kasım 2016'da Türkiye'yi ziyaret eden Fikir ve İfade Özgürlüğü Üzerine Özel Raportörün raporunu özellikle dikkate almıştır. Raporda, bir kişinin bilgisayarında ByLock uygulamasının bulunması temelinde tutuklamalarla ilgili birkaç örneğin bulunduğu ve sunulan kanıtların genellikle belirsiz olduğu belirtilmiştir (A/HRC/35/22/Add.3, para. 54.) Ayrıca, Çalışma Grubu, Özçelik ve diğerleri / Türkiye davasındaki (CCPR/C/125/D/2980/2017) İnsan Hakları Komitesi'nin bulgularını not etmiştir. Bu davada, Komite, yalnızca ByLock uygulamasının kullanılmasının bir bireyin tutuklanması ve gözaltına alınması için yeterli bir gerekçe olmadığını belirtmiştir. Bank Asya'daki banka hesabıyla ilgili iddialara gelince, Çalışma Grubu, o bankada yalnızca bir hesabın bulunmasının net bir kanıt olmadan terörist faaliyet olarak eşdeğer sayıldığı başvurularda ilgili kendi içtihadını hatırlamıştır (Görüş No. 2/2020 ve No. 29/2020.).

Çalışma Grubu somut olayda, eğer başvuru ByLock uygulamasını veya herhangi bir başka iletişim uygulamasını kullanmışsa, bu kullanımın yalnızca ifade ve fikir özgürlüğü haklarını kullanması anlamına geldiğini değerlendirmiştir. Bu haklar, Sözleşme'nin 19. maddesi altında koruma altına alınmış olup, her özgür ve demokratik toplumun temelini oluşturmaktadır (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 34 (2011), para 2.). Hükümetin, başvuru eylemlerinin Sözleşme'nin 19 (3) maddesinde detaylandırılan kısıtlamaları haklı çıkardığına dair herhangi bir kanıt sunmadığı gibi, onun gerçekten Fethullahçı terör örgütü üyesi olduğuna veya bu örgütün iddia edilen terörist faaliyetlerine katıldığına dair de herhangi bir kanıt sunulmamıştır. Çalışma Grubu bu nedenle Sözleşme'nin 19. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Çalışma Grubu, bu durumu değerlendirmesi için ayrıca Fikir ve İfade Özgürlüğünün Teşvik ve Korunması Üzerine Özel Raportöre iletmıştır.

Çalışma Grubu bu nedenle, başvuru gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının, Sözleşme'nin 19. maddesiyle güvence altına alınan hakların barışçıl bir şekilde kullanılması sonucunda gerçekleştiğini ve bu nedenle keyfi olduğunu, II. kategori altında değerlendirmiştir.

Kategori III

Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının II. kategori altında keyfi olduğuna dair bulgusunu dikkate alarak, Çalışma Grubu, başvuru hakkında herhangi bir yargılama yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, yargılama gerçekleşmiştir. Başvurucunun yargısal sürecinde iddianamenin başvuru tutuklanmasından dokuz ay sonra hazırlandığı, ilk duruşmanın ise özgürlükten yoksun bırakılmasından on bir ay sonra gerçekleştiği öne sürülmüştür. Ayrıca, başvuru yargılama sırasında mahkemenin başvuru ByLock kullanıcısı olmadığını gösteren bir uzman raporunu göz ardı ettiğini ve bu konuyla ilgili resmi bir uzman atama talebini reddettiğini belirtmiştir. Hükümetin bu iddialara yanıt verme fırsatı olmasına rağmen bunu yapmayı tercih etmemiştir. Çalışma Grubu, bu iddiaların incelenmesine geçmeden önce, başvuru tarafından sunulan delilleri dikkate almıştır. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, kendisinin bir yerel mahkeme veya temyiz organı olarak hareket etmediğini ve duruşmada sunulan delillerin yeterliliğini değerlendirmedikçe hatırlatmıştır. Başvurucunun belirttiği deliller ile ilgili sorunlar yerel mahkemelerin konusudur ve bu nedenle Çalışma Grubu, bu durumda uluslararası insan hakları normlarının ihlali anlamına gelecek bir sorun olup olmadığına karar veremez (Görüş No. 64/2019, para. 89).

İddiaları değerlendirmeye geçmeden önce, Çalışma Grubu, tutuklama anından yargılama zamanına kadar geçen 11 aylık gecikmenin, Sözleşme'nin 14 (3) (c) maddesinin otomatik bir ihlali olmadığını, çünkü bu tür bir gecikmeyi haklı çıkarabilecek meşru nedenlerin olabileceğini belirtmiştir. Ancak, mevcut başvuruda, Çalışma Grubu, başvuru yalnızca Sözleşme tarafından korunan haklarını kullanmasından dolayı gözaltına alındığı ve tutuklandığı kanaatine varmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvuru tutuklanması ile yargılanması arasındaki 11 aylık gecikmenin Sözleşme'nin 14 (3) maddesinin ihlali olduğunu tespit etmiştir (Görüş No. 29/2020, No. 36/2020 ve No. 51/2020. İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 32 (2007), para. 35; and Genel Yorum No. 35 (2014), para. 37.).

Yerel mahkemenin başvuru ByLock kullanıcısı olmadığını gösteren bir uzman raporunu tekrar tekrar görmezden geldiğine dair iddialarına ilişkin olarak, Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesinin, 14 (1) maddesi anlamında bir mahkemenin yeterliliği, bağımsızlığı ve tarafsızlığı gereğinin istisnasız bir hak olduğunu belirttiğini hatırlatmıştır (Genel Yorum No. 32 (2007), para. 19.). Komite ayrıca şu gözlemlerde bulunmuştur: Tarafsızlık gereğinin iki yönü vardır. İlk olarak, hakimler yargıların kişisel önyargılardan veya peşin yargılardan etkilenmesine izin vermemeli, önlerinde bulunan belirli bir davayla ilgili olarak ön yargılara sahip olmamalı ve bir tarafın çıkarlarını diğerine zarar verecek şekilde uygunsuz bir şekilde destekleyecek davranışlarda bulunmamalıdır. İkincisi, mahkeme, makul bir gözlemciye tarafsız olarak görünmelidir (Ibid., para. 21.)

Somut başvuruda, mahkeme başvuru ByLock uygulamasını kullanmadığını gösteren bir uzman görüşünü tekrar tekrar incelemeyi reddettiğini iddiası Hükümet tarafından çürütülmemiştir. Bu noktanın başvurucuya karşı yapılan iddialar açısından merkezi bir öneme sahip olduğu konusunda hiç şüphe yoktur. Bu nedenle Çalışma Grubu, mahkemenin savcılığın çıkarlarını gözetken bir şekilde hareket ettiğini ve bu nedenle tarafsız davranmayarak silahların eşitliği ilkesi ile Sözleşme'nin 14 (1) maddesini ihlal ettiğini tespit etmiştir.

Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvuru adil yargılanma hakkındaki ihlallerinin ciddiyet taşıdığını ve bu durumun onun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi bir niteliğe sahip olduğunu, III. kategori altında değerlendirmiştir.

Kategori V

Mevcut başvuru son üç yıl içinde Çalışma Grubu'na gelen hizmet hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen bireylerle ilgili davaların sonucudur (Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 84/2018, No. 10/2019, No. 53/2019, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 29/2020, No. 30/2020 ve No. 51/2020.) Bu başvuruların tamamında Çalışma Grubu, ilgili bireylerin gözaltına alınmasının keyfi olduğuna karar vermiştir. Hizmet hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilenlerin, Sözleşme'nin 26. maddesini ihlal eden siyasi veya diğer görüşleri temelinde hedef alındığına dair bir model ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Türkiye Hükümeti'nin başvuru yasaklanan ayrımcılık gerekçeleriyle özgürlüğünden yoksun bıraktığını ve dolayısıyla özgürlüğünden yoksun bırakmanın keyfi olduğunu, V. kategori altında değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) maddesi uyarınca mevcut davayı Terörle Mücadele Ederken İnsan Hakları Ve Temel Özgürlüklerin Teşvik Ve Korunmasına Dair Özel Raportöre yönlendirmiştir.

Çalışma Grubu ayrıca, başvurunun gözetli koşulları, gözetiminde gördüğü muamele ve sağlığına dair başvuru tarafından sunulan ve yanıtlanmamış iddiaları dikkate almıştır. Çalışma Grubu, bu fırsatı değerlendirerek Hükümete, Sözleşme'nin 10 (1) maddesi uyarınca, özgürlüğü kısıtlanmış tüm kişilerin insani bir şekilde ve insan onuruna saygıyla muamele görmelerini sağlaması yükümlülüğünü hatırlatmıştır (Görüş No. 46/2020, para. 64.).

Çalışma Grubu son üç yıl içinde Türkiye'de keyfi gözetimine alınma ile ilgili kendisine yöneltilen vaka sayısında önemli bir artış gözlemlemiştir (Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 84/2018, No. 10/2019, No. 53/2019, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 29/2020, No. 30/2020, No. 47/2020, No. 48/2020 ve No. 51/2020.). Çalışma Grubu, bu davaların izlediği model hakkında derin endişe duyduğunu ve belirli koşullar altında, temel uluslararası hukuk kurallarını ihlal eden yaygın veya sistematik hapis veya diğer ciddi özgürlük kısıtlamalarının insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini hatırlatmıştır (Görüş No. 47/2012, para. 22.).

Çalışma Grubu, ülke ziyaretine Taraf Devlet tarafından olumlu yanıt verilmesini umduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden mahrum bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2, 3, 8, 9, 10 ve 19. maddeleri ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9, 10 (1), 14, 19 ve 26. maddelerine aykırıdır ve keyfi olarak nitelendirilmiştir. Bu durum, I, II, III ve V kategorilerine girmiştir.

Çalışma Grubu, hükümetten, başvurunun durumunu düzeltmek için gerekli adımları geciktirmeden atmasını ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen uluslararası normlarla uyumlu hale getirmesini talep etmiştir. Çalışma Grubu, davanın tüm koşullarını göz önünde bulundurarak, uygun bir çözümün başvurunun koşulsuz serbest bırakılması ve uluslararası hukuka uygun olarak tazminat ve diğer giderimler için uygulanabilir bir hak tanınması olacağını belirtmiştir. Çalışma Grubu, Hükümeti, başvurunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulların tam ve bağımsız bir soruşturmasını sağlamaya ve hak ihlalinin sorumlu olanlar hakkında uygun önlemler almaya davet etmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) maddesi uyarınca, mevcut başvuruyu, uygun eylem için ifade özgürlüğünün teşvik ve korunması üzerine Özel Raportöre ve insan hakları ile temel özgürlüklerin terörle mücadele ederken teşvik ve korunması üzerine Özel Raportöre yönlendirmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetten mevcut görüşü mümkün olan tüm yollarla ve en geniş şekilde yaymasını talep etmektedir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucudan ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun koşulsuz olarak serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldı ise, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'ten mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorluklar ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Darbe girişimine karışan askeri okul öğrencisi, derhal hakim huzuruna çıkarılma, tutuklama nedenlerinin bildirilmesi, hukuki yardım alma hakkı, üst emirlerine dayanarak savunma yapılmasının geçersizliği, kendi avukatını seçme hakkı, avukat seçme hakkının kısıtlanmasının sebeplerinin gösterilmesi, avukat ile görüşme sürelerinin sınırlandırılması, avukata yönelik tehdit ve yıldırma iddiaları, dava dosyasına erişim hakkı, tanık dinletme ve sorgulama hakkı, duruşmada hazır bulunma hakkı, işkence ve kötü muamele iddiaları, mahkumiyet hükmünün bireyselleştirilmesi, masumiyet karinesi, terörist damgalaması, bağımsız ve tarafsız mahkeme, mahkumiyet kararı veren mahkeme hakiminin terfi ettirilmesi, statüye dayalı ayrımcılık

Değerlendirme

Başvurucu bir askeri okul öğrencisidir. Darbe girişim kapsamında gözaltına alınmış, tutuklanmış ve ömür boyu hapis cezasına mahkum edilmiştir. Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının I, II, III ve V kategorileri kapsamında keyfi olduğunu iddia ettiğini, Hükümet'in ise bu iddiaları reddettiğini not etmiştir.

Başvurucu gözaltına alınmasının I. kategori kapsamında olduğunu, kendisine gözaltına alınma nedenlerinin bildirilmediğini, 16-27 Temmuz 2016 tarihleri arasında hukuki yardımın reddedildiğini ve bu süre zarfında ailesiyle iletişim kuramadığını ileri sürmüştür. Öte yandan Hükümet, başvurucunun 16 Temmuz 2016'da darbe girişimi bağlamında gözaltına alındığını ve belirsiz bir tarihte suçlandığını savunmuştur. Ayrıca Hükümet, başvurucunun 19 Temmuz 2016'da İstanbul Barosu tarafından atanan avukatının huzurunda hâkim karşısına çıktığını ve ailesine tutuklandığının bildirildiğini ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, başvurucunun darbe girişiminin ertesi sabahı tutuklandığını gözlemlememiştir. Bu darbe girişimi Türkiye'de can kaybına yol açmış ve son derece ciddi bir olaydır. Başvurucu, bu darbe girişimi bağlamında tutuklanmıştır. Başvurucu tutuklama nedenleri hakkında bilgi sahibi olmadığını ve sadece bir öğrenci olarak amirlerinin verdiği emirleri yerine getirdiğini iddia etse de, darbe girişiminin gerçekleştiği yerde bulunduğunu inkâr etmemiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, onun tutuklanmasının suçüstü durumlarında gerçekleşmiş olabileceğini kabul etmiştir. Ancak başvuru tutuklanma nedenlerinden haberdar edilmediğini iddia etmiştir ve Hükümet, bu iddiaya yanıt verme fırsatına sahip olmasına rağmen bunu yapmamayı tercih etmiştir.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9(2) maddesi, suç isnadıyla tutuklanan herkesin tutuklanma nedenlerinin kendisine bildirilmesini gerektirmektedir. İnsan Hakları Komitesi, 35 No'lu Genel Yorumunun 24. paragrafında bu gerekliliğin her türlü özgürlüğün kısıtlanması durumuna geniş bir şekilde uygulanması gerektiğini açıklamaktadır. "Tutuklama", özgürlüğün kısıtlanmasının başlaması anlamına geldiği için, bu gereklilik, tutuklamanın resmiyeti veya gayri resmiyeti ne olursa olsun ve meşru veya uygunsuz herhangi bir nedene dayanıp dayanmadığı fark etmeksizin geçerlidir. Bu, tutuklanma koşullarına bakılmaksızın, başvurucunun tutuklanma nedenlerinin kendisine bildirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Başvurucuya bu nedenler bildirilmediği için, Çalışma Grubu, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9(2) maddesi uyarınca haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır (Görüş No. 46/2019, para. 51; ve No. 10/2015, para. 34.).

Çalışma Grubu ayrıca, Sözleşme'nin 9(3) maddesinin, suç isnadıyla tutuklanan veya suçlanan herkesin derhal bir yargı merciinin önüne çıkarılmasını gerektirdiğini hatırlatmıştır. İnsan Hakları Komitesi, 35 No'lu genel yorumunun 33. paragrafında şu açıklamayı yapmaktadır: "Derhal" ifadesinin kesin anlamı nesnel koşullara göre değişiklik gösterebilir, ancak gecikme tutuklamadan itibaren birkaç günü geçmemelidir. Komite'nin görüşüne göre, bireyin nakledilmesi ve duruşmaya hazırlık için 48 saat genellikle yeterlidir; 48 saatten uzun bir gecikme, tamamen istisnai olmalı ve koşullar çerçevesinde gerekçelendirilmelidir.

Çalışma Grubu, bu başvuruda başvurucunun 16 Temmuz 2016'da tutuklandığını ve 19 Temmuz 2016'da hâkim karşısına çıkarıldığını, bu durumun normal 48 saatlik sürenin dışında olduğunu gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, tutuklamanın Türkiye'deki büyük bir olayın (özellikle bir darbe girişiminin) hemen ardından gerçekleştiğinin farkında olsa da, Hükümet, başvurucunun hâkim önüne çıkarılmasındaki gecikmeyi haklı göstermek için bu olağanüstü koşulları gerekçe olarak sunmamıştır. Ayrıca, Çalışma Grubu, olağanüstü hâlin ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin kısmen askıya alınmasının Türkiye tarafından 21 Temmuz 2016'da ilan edildiğini, bu durumun başvurucunun tutuklanması ve hâkim önüne çıkarılmasından sonra gerçekleştiğini hatırlatmıştır. Bu durum göz önüne alındığında, Çalışma Grubu, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9(3) maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu ayrıca, İnsan Hakları Komitesi'nin 35 No'lu genel yorumunun 25. paragrafında şu açıklamayı yaptığını hatırlatmıştır: "Tüm tutuklanan kişilere tutuklanma nedenlerinin bildirilmesi zorunluluğunun ana amacı, bu kişilerin, verilen nedenlerin geçersiz veya asılsız olduğunu düşünmeleri durumunda serbest bırakılmalarını talep etmelerine imkân tanımaktır. Bu nedenler, sadece tutuklamanın genel hukuki dayanağını değil, aynı zamanda şikâyetin içeriğini gösteren yanlış fiil ve iddia edilen mağdurun kimliği gibi yeterli somut ayrıntıları da içermelidir. 'Nedenler', tutuklamanın resmi dayanağı ile ilgili olup tutuklayan memurun öznel amaçları ile ilgili değildir." Bu başvuruda, başvuru 19 Temmuz 2016'da hâkim önüne çıkarılmıştır. O zamana kadar, üç gün boyunca neden tutuklu olduğunu tamamen bilmemektedir.

Çalışma Grubu'nun sürekli olarak belirttiği gibi, bir tutuklamanın gerçekten yasal olduğunu kanıtlamak için, tutuklanan herkesin, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9(4) maddesi uyarınca, tutuklanmasının yasallığına mahkemede itiraz etme hakkı vardır (Görüş No. 1/2017, No. 6/2017, No. 8/2017, No. 2/2018, No. 4/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 79/2018 ve No. 49/2019.). Çalışma Grubu, mahkeme önünde tutukluluğun yasallığına itiraz etme hakkının bağımsız bir insan hakkı olduğunu ve demokratik bir toplumda yasallığın korunması için elzem olduğunu hatırlatmıştır (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına İlişkin Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Yönergeler," para. 2–3.). Bu hak, aslında uluslararası hukukun emredici bir normu olup, tüm özgürlükten yoksun bırakılma türlerine (Ibid., para. 11.) ve yalnızca cezai kovuşturma amacıyla değil, aynı zamanda idari ve diğer hukuki alanlardaki tutukluluk durumlarına, askeri tutukluluk, güvenlik tutukluluğu ve terörle mücadele önlemleri altındaki tutukluluklara da uygulanır (Ibid., annex, para. 47 (a)).

Ayrıca, tutukluluğun yasallığına mahkemede itiraz hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesi için, tutuklanan kişilerin tutuklandıkları andan itibaren kendi seçecekleri bir hukukî yardıma erişimi olmalıdır (Ibid., annex, paras. 12–15.). Başvurucu hâkim karşısına çıkana kadar hukuki yardım alamadığını iddia etmiştir. İlk kez duruşmada avukatı gördüğünden, onunla konuşamamış, duruşmaya hazırlanamamış veya tutukluluğunun yasallığını sorgulayamamıştır. Hükümet, başvurucuya bir avukat atandığını belirtmekle yetinmiş, daha fazla ayrıntı vermemiş ve iddialara yanıt vermemiştir. Bu koşullar altında, Çalışma Grubu, başvurunun tutuklandığı andan itibaren hukuki yardım alamadığını ve bu durumun tutukluluğunun yasallığını etkili bir şekilde sorgulama hakkını ciddi şekilde olumsuz etkilediğini tespit etmiştir (A/HRC/45/16, para. 51. Görüş No. 40/2020, para. 29.) Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurunun tutukluluğunun yasallığına itiraz etme imkânından mahrum bırakıldığını ve bunun Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9 (4) maddesinin ihlali olduğunu sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu ayrıca, yargısal çözüm yolunun kişisel özgürlüğün temel bir güvencesi olduğunu ve tutukluluğun yasal bir dayanağa sahip olduğunu sağlamak için hayati önem taşıdığını belirtmiştir (A/HRC/30/37, para. 3.A/HRC/45/16, para. 51.) Başvurucunun tutukluluğuna etkili bir şekilde itiraz edememesi nedeniyle, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 8. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2 (3) maddesi uyarınca etkili başvuru hakkı da ihlal edilmiştir.

Yukarıdaki tüm hususları dikkate alarak, Çalışma Grubu, başvurunun tutukluluğunun Kategori I kapsamında keyfi olduğuna karar vermiştir.

Başvurucu tüm diğer askeri öğrencilerle birlikte tutuklanmasının, Hükümet tarafından Fethullahçı terör örgütü/Paralel Devlet Yapılanması olarak adlandırılan grubun bir üyesi olarak kabul edilmesi ve bu nedenle baştan suçlu varsayılması nedeniyle, II. kategori kapsamına girdiğini ileri sürmüştür. Hükümet ise, başvurunun anayasal düzeni devirmeye teşebbüs suçundan tutuklandığını, suçlandığını ve mahkûm edildiğini savunmuştur.

Çalışma Grubu, başvurunun 15 Temmuz 2016'da Türkiye'deki darbe girişimi sırasında orada bulunduğunu inkar etmediğini göz önünde bulundurmıştır. Başvurucu yalnızca üstlerinin emirlerine uyarak orada bulunduğunu savunsa da, Çalışma Grubu, genel olarak, üst emirlerine dayanarak savunma yapılmasının uluslararası hukukta reddedildiğini hatırlatmıştır (Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, madde 33; Eski Yugoslavya Topraklarında 1991'den Bu Yana İşlenmiş Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlallerinden Sorumlu Kişilerin Kovuşturulması İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, madde 7 (4); Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, madde 6 (4); Sierra Leone Özel Mahkemesi Statüsü, madde 6 (4); Birleşmiş Milletler Doğu Timor Geçici Yönetimi'nin 2000/15 sayılı düzenlemesi, bölüm 21; Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Askeri Mahkemesi'nde görülen United States v. Kinder davasına, 1 Şubat 1954 tarihli karar). Ülkede can kaybına ve büyük çapta aksamaya yol açan olaylar meydana gelmiş ve başvurunun, bu olayları gerçekleştirenlerin arasında bulunduğuna dair hiçbir şüphe yoktur; ancak başvuru bunun bilincinde olduğunu kabul etmemiştir. Ne olursa olsun, başvurunun bireysel sorumluluğunu ve bu olaylardaki kusurluluğunu belirlemek, esas olarak ulusal mahkemelerin değerlendirmesine bağlıdır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, onun tutuklanmasının ve sonraki tutukluluğunun, Sözleşme tarafından korunan hakların barışçıl bir şekilde kullanılmasından kaynaklandığını kabul etmemiştir. Çalışma Grubu, dolayısıyla, başvurunun tutukluluğunun Kategori II'ye girmediği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu, başvurunun Kategori III altında yaptığı iddialar kapsamında, hükümetin yalnızca başvurunun aleyhindeki yargılama sırasında Sözleşme'nin 14. maddesinde yer alan tüm güvencelerin sağlandığını belirttiğini not etmiştir. Çalışma Grubu, başvurunun keyfi tutukluluk teşkil eden uluslararası hukuk ihlali için ilk bakışta anlaşılabilir bir iddia ileri sürmüştü, hükümetin iddiaları çürütmek istemesi durumunda ispat yükünün kendisine ait olduğunu hatırlatmıştır. Hükümetin, yasal usullerin izlendiğine dair yaptığı basit iddialar, başvurunun iddialarını çürütmek için yeterli değildir (A/HRC/19/57, para. 68.).

Başvurucu verilen hukuki yardımlarda birçok müdahalenin olduğunu savunmuş ve hükümet bu iddiayı inkar etmemiştir. Başvurucu kendi seçeceği bir avukat atamasına izin verilmediğini iddia etmiştir. Hükümet, yalnızca İstanbul Barosu'ndan bir avukatın kendisine atandığını belirtmiş, bu atamanın nedenini açıklamamış ve başvurucunun kendi avukatını atama isteğine yanıt vermemiştir. Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14 (3) (d) maddesinin, ceza davası açılan herkesin kendi seçeceği bir avukatı atama hakkına sahip olduğunu belirttiğini not etmiştir. Çalışma Grubu bu hakkın neden başvurucuya tanınmadığına dair bir açıklama olmaması nedeniyle anılan maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Başvurucu ayrıca, bazı durumlarda atanan avukatın gereği gibi hareket etmediğini; avukatına erişiminin haftada bir saat ile sınırlandırıldığını; görüşmelerin mahremiyetten yoksun olduğunu, çünkü gardiyanların konuşmaları dinleyip kayda aldığını; duruşmalar sırasında avukatıyla iletişim kurmasının engellendiğini ve avukatın, aldığı tehditler nedeniyle bazen harekete geçmekte isteksiz olduğunu iddia etmiştir. Hükümet, bu iddialara yanıt verme fırsatına sahip olmasına rağmen herhangi bir yanıt vermemeyi tercih etmiştir. Bu nedenler ışığında, Çalışma Grubu Sözleşme'nin 14. maddesinin 3. fıkrasının (d) bendinin ve ayrıca 14. maddenin 3. fıkrasının (b) bendinin ihlal edildiğini tespit etmiştir (Birleşmiş Milletler Mahpusların Muamelesine İlişkin Asgari Standart Kurallar'a (Nelson Mandela Kuralları) Kural 61 (1); Her Türlü Gözaltı veya Hapis Halinde Bulunan Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkeler, 18. ilke; Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına İlişkin Birleşmiş Milletler Temel İlkeler ve Kılavuzlar 8. Kılavuz).

Çalışma Grubu, başvurucunun avukatına yönelik tehdit ve yıldırma iddialarından özellikle endişe duymuştur. Çalışma Grubu, avukatlara karşı yapılan bu tür eylemlerin tamamen kabul edilemez olduğunu ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. ve 11. maddeleri ile Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesini ihlal ettiğini vurgulayan kapsamlı içtihadını hatırlatmıştır (Görüş No. 66/2019, No. 28/2018, No. 70/2017, No. 36/2017, No. 34/2017, No. 32/2017 ve No. 29/2017.A/HRC/45/16, para. 54.). Devletin, kendi toprakları veya yargı yetkisi altında bulunan herkesin insan hakları ihlallerine karşı korunması ve ihlaller meydana geldiğinde bir çözüm sağlanması konusundaki yasal ve pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Çalışma Grubu, avukatların, cezalandırma, müdahale, yıldırma, engelleme veya taciz korkusu olmadan işlevlerini etkin ve bağımsız bir şekilde yerine getirebilmeleri gerektiğini hatırlatmıştır (Müzakere No. 10 (A/HRC/45/16, ek I). Çalışma Grubu, mevcut durumu incelemek üzere, bu iddiayı Hakimlerin Ve Avukatların Bağımsızlığı Üzerine Özel Raportöre iletmiştir.

Başvurucu, kendisine ve avukatına dava dosyasına tam erişim verilmediğini; duruşmadan önceki sabah dosyaya belgeler eklendiğini ve ne kendisinin ne de avukatının bunları inceleme fırsatı bulamadığını; savcının beraat kanıtlarını toplamaktan kaçındığını ve mevcut diğer beraat kanıtlarının dosyaya eklenmediğini; ayrıca iddianamede belirtilen bazı tanıkların dinlenmediğini ve dolayısıyla çapraz sorguya tabi tutulmadığını iddia etmiştir. Hükümet, bu iddialara yanıt verme fırsatına sahip olmasına rağmen bunu yapmamayı tercih etmiştir. Çalışma Grubu, prensip olarak soruşturmanın başlangıcından itibaren dava dosyasına erişimin sağlanması gerektiğini hatırlatarak (Görüş No. 29/2020, para. 94; ve No. 78/2018, para. 78–79.) ve Hükümetten bir itiraz gelmemesi nedeniyle, başvurucunun Sözleşme'nin 14. maddesinin 1. fıkrası ile 14. maddesinin 3. fıkrasının (b) ve (e) bentleri kapsamındaki haklarının da ihlal edildiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Hükümetin başvurucunun bazı duruşmalara götürülmediği ve bu nedenle o duruşmalarda neler olduğuna dair bilgi sahibi olmadığı iddiasını yanıtlamakta başarısız olduğunu belirtmiştir. İnsan Hakları Komitesi, 2007 tarihli Genel Yorum No. 32'nin 36. paragrafında, 14 (3) (d) maddesinin aşağıdakileri gerektirdiğini belirtmiştir: Sanıklar, yargılama sırasında hazır bulunma hakkına sahiptir. Bazı durumlarda adaletin doğru bir şekilde yönetilmesi adına, sanığın yokluğunda yapılan yargılamalar, yargılama hakkında yeterince önceden bilgilendirilmelerine rağmen, hazır bulunma haklarını kullanmayı reddettiklerinde kabul edilebilir. Bu nedenle, İnsan Hakları Komitesi, yargılamaların 14. maddenin 3. fıkrasının (d) bendi ile ancak sanıkların zamanında davet edilmesi, yargılamalarının tarihi ve yeri hakkında önceden bilgilendirilmeleri ve katılımlarının talep edilmesi için gerekli adımlar atıldığında uyumlu olacağı sonucuna varmaktadır."(Görüş No. 60/2020, para. 94.)

Başvurucu duruşması sırasında tutuklu olarak yargılanmıştır, bu nedenle Türk makamlarının onun duruşma oturumlarına katılmasını sağlamakla yükümlü olduğu görülmektedir. Hükümetten neden bu yükümlülüğün yerine getirilmediğine yönelik herhangi bir açıklama gelmemesi nedeniyle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14 (3) (d) maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Başvurucu ayrıca sorgulamalar sırasında tehditlere maruz kaldığını ve yanlış olduğunu açıkça belirttiği bir beyanı imzalamaya zorlandığını iddia etmiştir. Çalışma Grubu, bunun Sözleşme'nin 14 (3) (g) maddesinin açık bir ihlali olduğunu tespit etmiştir. Çalışma Grubu ayrıca, başvuru tarafından sunulan, Hükümetin itiraz etmediği, başvurucunun gözaltında tutulduğu süre zarfında işkence ve kötü muameleyle maruz kalmış olabileceğine dair inandırıcı bir durumun ortaya konduğunu değerlendirmiştir. İddia edilen muamele, Türkiye'nin taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. maddesini, Sözleşme'nin 7. maddesini ve İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Ceza Sözleşmesi'nin 2. ve 16. maddelerini ihlal etmiş görünmektedir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, bu iddiayı İşkence Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Ceza Konusundaki Özel Raportöre iletmiştir.

Çalışma Grubu, başvurucunun yaklaşık 93 diğer askeri öğrenciyle birlikte yargılandığı, kendisine karşı kişisel veya kesin bir kanıt olmaksızın ömür boyu hapis cezasına çarptırıldığı ve tüm sanıkların aynı muameleyle tabi tutulduğu, suçlamaların kişiselleştirilmediği ve hepsinin aynı şekilde cezalandırıldığına dair iddiaları değerlendirmiştir. Çalışma Grubu kitlesel yargılamaların adaletin çıkarlarıyla bağdaşmadığını ve adil bir yargılama standartlarını karşılamadığını, zira bu tür

yargılamalarda bireysel sorumluluğun belirli bir şekilde değerlendirilmesi imkansız olduğunu vurgulamıştır (Görüş No. 41/2020, No. 5/2020 ve No. 65/2019.). Gerçekten de, başvuru tarafından sunulan ve Hükümetin itiraz etmediği hususlar arasında, başvurunun suçluluğuna dair makul bir şüphe ötesinde herhangi bir bireysel değerlendirme yapılmadığı ve başvurunun, diğer sanıklar ve tüm askeri öğrenciler gibi, ceza bireyselleştirilmeden ömür boyu hapis cezasına çarptırıldığı yer almaktadır. Bu durum, Sözleşme'nin 14 (1) maddesinin ihlali anlamına gelmiştir.

Başvuru masumiyet karinesinden mahrum bırakıldığını iddia etmiştir. Yargılama sürecinin başından itibaren, kendisi ve diğer askeri öğrenciler, soruşturmacılar, savcılar ve basın tarafından "hainler" ve "teröristler" olarak damgalanmıştır. Çalışma Grubu, Hükümetin bu iddialara cevap verme konusundaki başarısızlığını bir kez daha gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, yerel mahkemenin her sanığın, başvuru da dahil olmak üzere, bireysel sorumluluğunu değerlendirmekte başarısız olduğunu ve verilen cezanın bireyselleştirilmediğini tespit etmiştir. Çalışma Grubu, masumiyet karinesinin adil bir yargılamanın temel ilkelerinden biri olduğunu ve bu nedenle askıya almaya tabi olmadığını (İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 32 (2007), para. 6.) ve suçun ispat edilene kadar hiçbir suçun varsayılamayacağını özellikle vurgulamıştır (Ibid., para. 30.). Başvuru, masumiyet karinesinden mahrum bırakılmıştır. Çalışma Grubu, bu nedenle, Sözleşme'nin 14 (2) maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Son olarak, Çalışma Grubu, Türkiye'deki mahkemelerin bağımsızlık ve tarafsızlık eksikliği konusundaki iddiaları değerlendirmiştir. Başvuru, davasında davanın karmaşıklık niteliğine ve 94 sanık yer almasına rağmen duruşmaların yalnızca dokuz ay sürdüğünü, hızlı yargılama işlemlerinin ardından, mahkeme başkanının Yargıtay üyesi olarak atandığını belirtmiştir. Başvuru bu durumun, mahkeme başkanının mahkumiyet yönünde bir hüküm vermesi nedeniyle ödüllendirilmesi olduğunu ileri sürmüştür. Hükümet bu iddiaları reddetmiş ve hakim ve savcıların atama prosedürlerine dair bir açıklama sunmuş ancak başvurunun davasına ilişkin somut iddialarına değinmemiştir.

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesinin Genel Yorum No. 32 (2007) kapsamında, 21. paragrafta şu değerlendirmeleri yaptığını hatırlatmıştır: "Tarafsızlık gerekliliği iki yönlüdür. İlk olarak, yargıçlar, kişisel önyargı veya peşin hüküm tarafından yargıların etkilenmesine izin vermemeli, önlerindeki davayla ilgili herhangi bir önceden oluşturulmuş kanaate sahip olmamalı ve taraflardan birinin çıkarlarını diğerinin aleyhine olacak şekilde haksız bir şekilde desteklememelidir. İkinci olarak, yargıçlar makul bir gözlemciye tarafsız olarak görünmelidir."

Çalışma Grubu, yukarıda bahsettiği birçok adil yargılama ihlali dikkate almıştır. Ayrıca başvurunun mahkeme başkanının terfi etme zamanına dair iddiasına Hükümetin itiraz etmediğini not etmiştir. Bu koşullar altında, Çalışma Grubu, başvurunun yargılandığı mahkemenin makul bir gözlemciye tarafsız görünmediği kanaatine varmıştır. Bu nedenle Çalışma Grubu, başvurunun Sözleşme'nin 14 (1) maddesi kapsamında tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiş ve mevcut durumu, Yargıçların Ve Avukatların Bağımsızlığı Konusunda Özel Raportöre uygun eylem için yönlendirmiştir.

Yukarıdaki tüm bu noktaları dikkate alarak, Çalışma Grubu, başvurunun adil yargılanma hakkının ihlallerinin çok ciddi olduğu ve bu durumun tutukluluğuna keyfi bir karakter kazandırdığı, dolayısıyla III. kategoriye girdiği sonucuna varmıştır.

Başvuru gözaltına alınması ve tutuklanmasının V. kategoriye girdiğini iddia etmiştir. Zira tüm askeri öğrenciler, Fethullah terör örgütü/Paralel Devlet Yapısı'nın üyeleri olarak nitelendirilmiştir ve başvuru, terörist olarak algılandığı için ayrımcılığa uğramıştır. Hükümet, başvurunun bu örgüte bağlılığının çok sayıda duruşma sırasında kanıtlandığını savunarak bu iddiaları reddetmiştir.

Çalışma Grubu, başvurunun 15 Temmuz 2016'da Türkiye'deki darbe girişimiyle ilgili olayların gerçekleştiği yerde bulunduğunu inkar etmediğini hatırlatmıştır. Ancak çalışma Grubu, III. kategori altındaki bulgularına ve özellikle başvurunun yaklaşık 93 diğer askeri öğrenciyle birlikte yargılandığı ve bireysel sorumluluğun ve suçluluğun değerlendirilmesinde başarısız olunmasına rağmen hepsinin müebbet hapis cezasına çarptırıldığı gerçeğine de dikkat etmiştir. Başvuru olaylara da katılan özel askerlerin aklandığı durumla bunu karşılaştırmıştır. Hükümet ise bu iddiaya yanıt vermeyi tercih etmemiştir.

Çalışma Grubu başvurunun yalnızca 15 Temmuz 2016'daki olayların gerçekleştiği yerde bulunan askeri öğrencilerden biri olduğu için ömür boyu hapis cezasına çarptırıldığının açık olduğu kanaatine varmıştır. Daha önce belirtildiği gibi, kendisine diğer tüm öğrencilerle aynı ceza verilmiştir. Çalışma Grubu, bu nedenle, başvurunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının Sözleşme'nin 26. maddesinin ihlali olan ve insan eşitliğini görmezden gelmeye yönelik veya bunun sonucunu doğurabilecek başka bir statüye dayalı ayrımcılık nedeniyle uluslararası hukukun ihlali oluşturduğuna karar vermiştir ve bu durum V. kategoriye girmektedir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33. maddesinin (a) fıkrasına uygun olarak, mevcut başvuruyu Terörizmle Mücadele Ederken İnsan Hakları Ve Temel Özgürlüklerin Teşvik Ve Korunması Konusunda Özel Raportöre uygun işlemler yapması için yönlendirmiştir.

Çalışma Grubu, başvuruya yöneltilen suçlamaların niteliğinin ve iddia edilen suç eylemlerinin bireylerin haklarını ihlal edebileceğinin farkında olduğunu vurgulamıştır. Ancak, keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmama hakkı en ağır suçlarla suçlanan, yargılanan veya mahkum olan kişiler de dahil olmak üzere herkesin hakkıdır. Bu nedenle, mevcut görüşte varılan sonuçlar, başvurunun gerçek suçluluğu veya masumiyeti konusunda bir yargıyı ifade etmemektedir.

Çalışma Grubu, başvurunun tutukluluk koşullarına ve aldığı ziyaretler sırasında getirilen kısıtlamalara dair çürütülmemiş iddialarını not etmiştir. Çalışma Grubu, Hükümete, Sözleşme'nin 10. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilerin insani bir şekilde ve onurlarına saygı gösterilerek muamele edilmesini sağlama yükümlülüğünü hatırlatmıştır.

Son üç yıl içinde, Çalışma Grubu Türkiye'deki keyfi tutuklama ile ilgili kendisine yöneltilen başvuru sayısında önemli bir artış gözlemlemiştir. Çalışma Grubu, bu davaların izlediği modelden ciddi endişe duyduğunu ve belirli durumlarda, yaygın veya sistematik tutuklama ya da diğer ciddi özgürlüğünden yoksun bırakma uygulamalarının temel uluslararası hukukun kurallarını ihlal etmesi durumunda insanlığa karşı suçlar teşkil edebileceğini hatırlatmıştır.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1, 2, 3, 8, 9, 10 ve 11. maddeleri ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2 (3), 9, 14 ve 26. maddelerine aykırıdır ve keyfi bir tutuklama olup, I, III ve V. kategorilere girmektedir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucudan ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun koşulsuz olarak serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldı ise, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Benzeri Yönde:

Başvuru:66/2023 Cihangir Çenteli 14.11.2023 Karar tarihi

(<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/detention-wg/opinions/session98/a-hrc-wgad-66-2023-turkiye-aev.pdf>)

(Başvurucu askeri pilottur V. Kategori kapsamında değerlendirme yapılmamıştır).

Başvuru: 74/2020 Nermin Yaşar 23.11.2020 Karar tarihi

(<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g21/021/83/pdf/g2102183.pdf>)

Konu: Darbe girişimi bağlantılı keyfi olarak tutuklanma ile ilgili ihlal iddialarına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: İç hukuk yollarının tüketilmemesi, olağanüstü hal ilanı ve Sözleşmenin kısmen askıya alınması, başvuru hakkının kötüye kullanıldığı iddiası, hükümet savunmasında somut başvuru ile ilgili açıklama yapılmaması, ispat yükü, özgürlükten yoksun bırakmanın yasal dayanağının hukuken gösterilmesi, gözaltı nedenlerinin ve suçlamanın bildirilmesi, bildirim süresi, gözaltının yasallığına mahkemede itiraz etme hakkı, hukuki yardım alma hakkı, dernek üyeliğinin, seyahat ve çeşitli etkinliklere katılmanın, Bylock iletişim programı kullanmanın nasıl bir suç oluşturduğunun gösterilmemesi, düşünce, ifade, örgütlenme özgürlüğü kapsamında kalan eylemler, avukatın görüşünün izlenmesi, kayıt altına alınması, bağımsız ve tarafsız mahkeme, dosyaya erişimin sınırlandırılması, aşırı kalabalık koğuştta tutma, uyku, temiz içme suyu ve duş imkanının sağlanmaması, kötü muamelenin savunma hakkına etkisi, aile ve dış dünya ile iletişimin kısıtlanması, siyasi ve diğer görüşler çerçevesinde ayrımcılık

Değerlendirme

Ön İtirazlar

Çalışma Grubu öncelikle başvurucunun iç hukuk yollarını henüz tüketmediğine ilişkin hükümetin itirazlarını değerlendirmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma iddialarına ilişkin başvuruları değerlendiren usul kurallarının kendi çalışma yöntemlerinde yer aldığını açıklamıştır. İlgili ülkedeki iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle Çalışma Grubuna başvuru yapılmasına engel olacak bir düzenleme bulunmamaktadır. Çalışma Grubu, içtihadında da, bir başvurunun kabul edilebilir olması için başvuranların iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğu olmadığı kabul edilmiştir (Görüş No. 19/2013, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 46/2019, No. 53/2019 ve No. 30/2020.).

Çalışma Grubu ikinci olarak, başvurucunun durumunun, Türkiye'de gerçekleşen darbe girişiminin ardından Sözleşme kapsamındaki askıya alma bildirimleri çerçevesinde olduğu itirazını değerlendirmiştir. 21 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye Hükümeti, Sözleşme'nin 4. maddesi anlamında ulusun yaşamına tehdit oluşturan, kamu güvenliği ve düzenine yönelik ciddi tehditler nedeniyle üç aylık olağanüstü hal ilan ettiğini Genel Sekretere bildirmiştir.

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerine uygun olarak, bir olağanüstü hal ilan edildiğinde, keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma ile ilgili bir herhangi bir başvurunun ele alınmasını engelleyen bir kural bulunmadığını vurgulamıştır. Çalışma Grubu, bazı durumlarda, belirli bir ülkenin güvenlik kaygıları ve adli sistemin bu tür olağanüstü hal durumundan kaynaklanan davaların yoğunluğu nedeniyle aşırı yüklenmesi durumunda, Çalışma Grubuna başvuru usulünün, her türlü keyfi özgürlükten yoksun bırakılan kişiler için mevcut olan az sayıda uluslararası başvuru mekanizmasından biri olduğunu değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, keyfi özgürlükten yoksun bırakılmaya maruz kalan her bireyin insan haklarını ve temel özgürlüklerini beş kategori çerçevesinde korumak ve teşvik etmek için evrensel bir yetkiye sahip olduğunu vurgulamıştır (Görüş No. 41/2017, para. 75.). Çalışma Grubu ayrıca, görevini yerine getirirken, çalışma yöntemlerinin 7. paragrafı uyarınca, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve teamül hukukunda belirlenen ilgili uluslararası standartlara atıfta bulunma yetkisine sahip olduğunu vurgulamıştır. Somut başvuruda, Sözleşme'nin 9 ve 14. maddeleri, başvurucunun iddia edilen keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması ile en ilgili olan hükümlerdir. İnsan Hakları Komitesi'nin belirttiği gibi, 9 ve 14. Maddeleri askıya alan devletler, askıya almanın mevcut durumun gereksinimlerini aşmadığını kanıtlamalıdır (Genel Yorum No. 29 (2001), olağanüstü hal durumlarında Sözleşme hükümlerinin askıya alınması hakkında, para. 4. Genel Yorum No. 32 (2007), mahkemeler ve yargı önünde eşitlik hakkı ve adil yargılanma hakkı hakkında, para. 6; Genel Yorum No. 34 (2011), düşünce ve ifade özgürlükleri hakkında, para. 5; Genel Yorum No. 35 (2014), kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkında, para. 65-66; ve Özçelik ve diğerleri v. Türkiye (CCPR/C/125/D/2980/2017), para. 8.8.).

Çalışma Grubu, Hükümetin özel prosedürlere, Fethullah terör örgütü ve üyelerinin bu mekanizmaları kötüye kullanmalarına izin vermemeleri ve iddialarını reddetmeleri talebini de değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, İnsan Hakları Konseyi'nin, dünyanın herhangi bir yerinden keyfi gözaltı iddialarını kabul etme ve değerlendirme yetkisi verdiğini hatırlatmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, kimin iddialarda bulunabileceği veya bulunamayacağı konusunda bir ayırım yapmamaktadır. Çalışma Grubu, tarafsız ve bağımsız bir şekilde hareket etme yükümlülüğündedir. Dolayısıyla, kendisine yapılan tüm başvuruları eşit şekilde değerlendirmekte ve bunları iddia olarak kabul etmekte, ilgili Hükümeti yanıt vermeye davet etmektedir. Bu nedenle, Hükümetin, Çalışma Grubu ile yapıcı bir şekilde etkileşimde bulunarak, kendisine yöneltilen belirli iddialara yanıt vererek, her bir iletişimde bir sonuca ulaşmasına yardımcı olması üzerine yükümlülüğü bulunmaktadır.

Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğunu öne sürdüğünü gözlemlemiştir. Hükümet, yanıtında başvurucunun somut durumu hakkında herhangi bir ayrıntı vermemiş, ancak Türkiye'de hizmet

hareketinin yıkıcı etkisine dair bir açıklama sunmuştur. Çalışma Grubu, Hükümetin başvuruya ilişkin belirli iddialara yanıt verme fırsatını değerlendirmemiş olmasından üzüntü duymuş ve Hükümeti geçmişte olduğu gibi Çalışma Grubu ile yapıcı bir şekilde işbirliği yapmaya davet etmiştir.

Çalışma Grubu, keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma iddialarını değerlendirirken, içtihadında belirlenen ilkeleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu kapsamda, başvuru keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılma iddiasında uluslararası gerekliliklerin ihlal edildiğine dair ilk bakışta anlaşılan bir iddia ortaya koyduğunda, Hükümetin bu iddiaları çürütmek için kanıt sunma yükümlülüğüne sahip olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Hükümetin, yalnızca yasal usullerin uygulandığı yönündeki iddiaları, başvuru iddialarını çürütmek için yeterli değildir (A/HRC/19/57, para. 68).

Kategori I

Çalışma Grubu, öncelikle yasal bir dayanak olmaksızın özgürlükten yoksun bırakılma ile ilgili olan kategori I kapsamında bir ihlal olup olmadığını değerlendirmiştir.

Başvurucu 28 Ekim 2016 tarihinde gözaltına alındığında kendisine bir yakalama emri sunulmadığını veya gözaltı nedenleri hakkında bilgilendirilmediğini iddia etmiş ve hükümet bu duruma itiraz etmemiştir.

Özgürlükten yoksun bırakmanın yasal bir dayanağı olması için, gözaltına almaya yetki veren bir yasanın mevcut olması yeterli değildir. Yetkililer bu yasal dayanağı öne sürmeli ve yakalama emriyle birlikte olaya uygulamalıdır, bu durum mevcut başvuruda sağlanmamıştır. (Görüş No. 93/2017, para. 44; No. 10/2018, paras. 45–46; No. 36/2018, para. 40; No. 46/2018, para. 48; No. 9/2019, para. 29; No. 32/2019, para. 29; No. 33/2019, para. 48; No. 44/2019, para. 52; No. 45/2019, para. 51; ve No. 46/2019, para. 51.). Çalışma Grubu ayrıca, başvuru suçüstü yakalanmadığını da dikkate almıştır. İçtihatlarında, Çalışma Grubu, bir gözaltının suçüstü yapılmış sayılması için, sanığın ya bir suç işlerken ya da hemen ardından yakalanması ya da bir suç işlendikten kısa bir süre sonra peşine düşülerek gözaltına alınması gerektiğini vurgulamıştır (Görüş No. 9/2018, para. 38; No. 61/2011, para. 48–49; No. 67/2011, para. 30; No. 46/2012, para. 30; No. 53/2014, para. 42; ve No. 36/2017, para. 85; ve E/CN.4/2003/8/Add.3, para. 39 ve 72 (a)).

Ayrıca, hükümet, başvuru gözaltının nedeninin güvenlik durumu nedeniyle zorunlu olduğunu ispatlayamamıştır. Hükümet savunmasında sadece iki yıllık olağanüstü hal süresince uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uygun hareket ettiğini ve Birleşmiş Milletler ile Avrupa Konseyi dahil uluslararası organizasyonlarla yakın işbirliği ve diyalog sürdürdüğünü belirtmiştir.

Çalışma Grubu, özgürlükten yoksun bırakma için yasal bir dayanak oluşturmak amacıyla, yetkililerin, gözaltı anında başvurucuya gözaltı nedenlerini bildirmesi ve kendisine aleyhinde olan suçlamaları derhal bildirmesi gerektiğini belirtmiştir (Görüş No. 10/2015, para. 34; No. 32/2019, para. 29; No. 33/2019, para. 48; No. 44/2019, para. 52; No. 45/2019, para. 51; ve No. 46/2019, para. 51.). Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 9. maddesi ile Sözleşme'nin 9 (2) maddesi ve Herhangi Bir Şekilde Gözaltında veya Hapis Yatan Tüm Kişilerin Korunmasına Dair İlkelerin 10. ilkesini ihlal etmekte ve gözaltının yasal dayanağını ortadan kaldırmaktadır. Yine, hükümet, gözaltı anında başvurucuya gözaltı nedenlerini ve aleyhindeki suçlamaları derhal bildirmemek için güvenlik durumunun gerekliliklerinin nasıl bir zorunluluk oluşturduğuna dair herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Çalışma Grubu, başvuru gözaltına alındığı 48 saat içinde, olağanüstü istisnai durumlar hariç, derhal bir hakim önüne çıkarılmasını gerektiren uluslararası standartlara uygun davranılmadığını gözlemlemiştir (İnsan Hakları Komitesi, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkında Genel Yorum No. 35 (2014), paragraf 33, Kovsh v. Belarus (CCPR/C/107/D/1787/2008), para. 7.3–7.5; CCPR/C/79/Add.89, para. 17; CCPR/C/SLV/CO/6, para. 14; ve CCPR/CO/70/GAB, para. 13.; Görüş No. 57/2016, para.110–111; No. 2/2018, para. 49; No. 83/2018, para. 47; No. 11/2019, para. 63; No. 20/2019, para. 66; No. 26/2019, para.89; No. 30/2019, para. 30; No. 36/2019, para. 36; No. 42/2019, para.49; No. 51/2019, para. 59; No. 56/2019, para. 80; No. 76/2019, para. 38; ve No. 82/2019, para. 76.).Bu nedenle, hükümet, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 9. maddesini ve Sözleşme'nin 9 (1) ve (3) maddelerini, ayrıca yukarıda bahsi geçen İlkelerin 11, 37 ve 38. ilkelerini ihlal etmiştir.

Çalışma Grubu, başvurucuya gözaltının hukuka uygunluğuna derhal karar vermesi için bir mahkemeye itiraz etme hakkının tanınmadığını gözlemlemiştir. Bu durum, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3, 8 ve 9. maddeleri, Sözleşme'nin 2 (3) ve 9 (1) ve (4) maddeleri ile yukarıda anılan İlkelerin 11, 32 ve 37. ilkeleriyle uyumlu bulunmamıştır. Birleşmiş Milletlerin Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına İlişkin Temel Prensipler ve Kılavuzlar (A/HRC/30/37) belgesine göre, özgürlüğünden yoksun bırakılmanın yasallığına itiraz hakkı, bağımsız bir insan hakkıdır; bu hakkın yokluğu bir insan hakları ihlalini oluşturur ve demokratik bir toplumda hukukun üstünlüğünü korumak için elzemdir (Ibid, para. 2–3). Bu hak, uluslararası hukukun zorlayıcı bir normu olup, Temel İlkeler ve Kılavuzların 1. kılavuzunda açıklandığı gibi, özgürlüğünden yoksun bırakılmanın tüm şekil ve durumlarına uygulanır (Ibid ek, para. 47(a)Görüş No. 39/2018, para. 35.). Özgürlükten yoksun bırakılmanın yargısal denetimi, kişisel özgürlüğün temel bir güvencesi olup, özgürlükten yoksun bırakmanın yasal bir dayanağına sahip olduğundan emin olmak için hayati önem taşımaktadır(Görüş No. 35/2018, para. 27; No. 83/2018, para. 47; No. 32/2019, para. 30; No. 33/2019, para. 50; No. 44/2019, para. 54; No. 45/2019, para. 53; No. 59/2019, para. 51; and No. 65/2019, para. 64.).

Başvurucu hukuki yardım alma hakkının da ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Çalışma Grubu, hükümetin bu iddiayı çürütemediğini değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, hukuki yardım hakkının, özgürlük ve güvenlik hakkı ve keyfi özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasaklanması ile usul açısından iç içe geçmiş bir hak olduğunu vurgulamıştır. Temel İlkeler ve Kılavuzların 9. ilkesi ve 8. kılavuza göre, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler, gözaltına alındıkları anda dahil olmak üzere, gözaltı süresince kendi seçtikleri avukat tarafından hukuki yardım alma hakkına sahiptirler ve bu hakları hakkında derhal bilgilendirilmelidirler; hukuki yardım alma hakkı, yasadışı veya makul olmayan şekilde kısıtlanmamalıdır (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 32 (2007), para. 34.). Gözaltının başlangıcından itibaren hukuki danışmana erişim, özgürlükten yoksun bırakmanın hukuki dayanağını sorgulamasını sağlamak için hayati bir güvencedir (Görüş No. 40/2020, para. 29.).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlükten yoksun bırakılmasının yasal bir dayanağı olmadığı ve dolayısıyla keyfi olduğu, bu nedenle kategori I kapsamında yer aldığı sonucuna varmıştır.

Kategori II

Başvurucu, Empati Kadın ve İş Derneği üyesi olmak, hizmet hareketi tarafından düzenlenen sosyal etkinliklere ve seyahatlere katılmak ve iletişim için ByLock mobil uygulamasını kurmak ve kullanmak suçlamasıyla tutuklandığını, yargılandığını ve hapsedildiğini iddia etmiştir. Başvurucu özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hizmet hareketiyle bağlarını iddia eden bu faaliyetlere dayandığını, ancak bunların hiçbirinin 15 Temmuz 2016 darbe girişimine katılma veya bu girişimi destekleme ya da teşvik etme suçluluğunu kanıtlamadığını iddia etmiştir.

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Komitesi'nin Genel Yorum No. 25 (1996) kapsamında, kamu işlerine katılım ve seçme hakkı ile ilgili 8. paragraftaki gözlemine dikkat çekmiştir. Bu gözlemde, vatandaşların kamu işlerinin yürütülmesine, temsilcileriyle kamuoyu tartışmaları ve diyalog yoluyla veya kendi kendilerini örgütlenme kapasiteleri aracılığıyla etkide bulunarak katıldıkları ve bu katılımın ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün sağlanmasıyla desteklendiği belirtilmiştir.

Her ne kadar düşünce ve ifade özgürlüğü sınırsız olmasa da, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 29 (2) maddesi, herkesin hak ve özgürlüklerini kullanırken yalnızca başkalarının hak ve özgürlüklerine gereken saygıyı ve tanımayı sağlamak ve demokratik bir toplumda ahlaka, kamu düzenine ve genel refaha yönelik adil gereksinimleri karşılamak amacıyla yasalarla belirlenen sınırlamalara tabi olduğunu belirtmektedir. Sözleşme de benzer şekilde, 12 (3), 18 (3), 19 (3), 21 ve 22 (2) maddelerinde birkaç meşru kısıtlamayı sıralamaktadır.

Türkiye Hükümeti'nin, Sözleşme kapsamındaki 19, 22 ve 25. maddelerle ilgili yükümlülüklerini askıya alması ve yukarıda belirtilen standartlar göz önünde bulundurulduğunda, Çalışma Grubu, hükümetin başvurucunun başkalarının hak ve özgürlüklerine, ahlaka, kamu düzenine ve genel refaha tehdit oluşturan belirli şiddet veya suç eylemlerine katıldığını gösteren herhangi bir güvenilir kanıt sunmadığını tespit etmiştir. Çalışma Grubu, başvurucunun ifade ve düşünce özgürlüğünü, dernek kurma özgürlüğünü ve kamu işlerinin yürütülmesine katılma hakkını kullanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılmasını haklı çıkaracak, özgür ve demokratik bir toplumda meşru bir amaç veya hedef bulamamıştır. Bu nedenle, başvurucunun tutukluluğu ne gerekli ne de orantılıdır. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) maddesi uyarınca, bu davayı İfade Özgürlüğü İle İlgili Özel Raportör ve Barışçıl Toplanma Ve Dernek Kurma Özgürlükleri Üzerine Özel Raportörün dikkatine sunmuştur.

Başvurucu gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının ByLock mobil uygulamasını indirdiği ve kullandığı iddiasına dayandığını ve bunun bir suç değil, Sözleşme'nin 19 ve 26. maddeleriyle korunan yasal bir faaliyet olduğunu ileri sürmüştür. Çalışma Grubu, iddia edilen bir suç faaliyetinin önemli göstergelerinden biri olarak ByLock kullanımına ilişkin bir Türk vatandaşının tutuklanması ve yargılanmasını içeren bir davayı incelemesinin ilk kez olmadığını hatırlatmıştır (Görüş No. 42/2018, No. 44/2018, No. 29/2020 ve No. 30/2020.). Çalışma Grubu, daha önceki durumlarda, ByLock'un iddia edilen sıradan kullanımının, ilgili birey açısından nasıl bir suç teşkil ettiğine dair özel bir açıklama olmaksızın, tutuklama gerekçesi sayılması nedeniyle tutukluluğun keyfi olduğuna karar verdiğini belirtmiştir. Çalışma Grubu, bu görüşlerinin Türk yetkililer tarafından dikkate alınmadığını ve mevcut başvurunun aynı kalıbı izlediğini üzüntüyle kaydetmiştir.

Bu nedenle Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19, 20(1) ve 21(1). maddeleri ile Sözleşme'nin 19(1) ve (2), 22(1) ve 25(a) maddeleri kapsamında hak ve özgürlüklerini meşru bir şekilde kullanmasının bir sonucu olarak gerçekleşmesi nedeniyle keyfi olduğunu ve II. kategoriye girdiğini tespit etmiştir.

Kategori III

Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının II. kategori altında keyfi olduğu sonucuna vardığından, başvuru hakkında herhangi bir yargılamanın yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, yargılama gerçekleşmiştir ve başvuru adil yargılama haklarının ciddi bir şekilde ihlal edildiğini ve bu nedenle sonraki tutuklamasının III. kategoriye girdiğini iddia etmiştir.

Başvurucunun iddiasına göre resmi sorgulamadan önce avukatıyla görüşmesine izin verilmiştir. Ancak, görüşmeleri kaydedilmiş ve filme alınmıştır. Avukatıyla sonraki görüşmelerinde, konuşmalar benzer şekilde kısıtlanmış, izlenmiş ve hapishane yetkilileri tarafından kaydedilmiştir; bu da onların hapishanede kötü muamele veya hukuki davasıyla ilgili herhangi bir detayı tartışmalarını imkansız hale getirmiştir. Üstelik, avukatı, görüşmeler öncesinde tam vücut aramasına

tabi tutulmuş ve herhangi bir hukuki belge getirmesine veya yanında okuma materyali ya da not bırakmasına izin verilmemiştir.

Çalışma Grubu, Hükümetin başvuruçunun hukuki yardıma olan hakkını ihlal ettiği sonucuna ulaşmıştır. Bu hak, kanunla kurulmuş, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil ve açık bir duruşma yapılması hakkıyla iç içe geçmiş bir haktır. Bu durum, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3, 9, 10 ve 11(1) maddeleri ile Sözleşme'nin 9(1) ve 14(1) ile (3)(b) ve (d) maddelerine, ayrıca yukarıda anılan İlkelerin 15, 17 ve 18. ilkelerine ve Avukatların Rolüne Dair Temel İlkelerin 1, 5, 7, 8, 21 ve 22. paragraflarına aykırıdır (Çalışma Grubu, Yargıçlar ve Avukatların Bağımsızlığı Konusunda Özel Raportör ile Terörizmle Mücadele Edilirken İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Teşviki ve Korunması Konusunda Özel Raportör tarafından 22 Ekim 2018 tarihli, Türkiye'nin Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Ofisi'ne ve diğer uluslararası organizasyonlara kaleme alınan mektup).

Çalışma Grubu, bu ihlalin başvuruçunun sonraki yargılamalarda kendini savunma kapasitesini önemli ölçüde zayıflattığı ve tehlikeye attığı kanaatine varmıştır. Çalışma Grubu, Temel İlkeler ve Kılavuzların 9. İlkesi ve 8. kılavuzunda belirttiği gibi, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin, tutuklanma anından itibaren her zaman, kendi seçtikleri avukattan hukuki yardım alma hakkına sahip olduklarını ve bu haklarından derhal haberdar edilmesi gerektiğini belirtmektedir; ayrıca, hukuki danışmana erişimin hukuka aykırı veya makul olmayan şekilde kısıtlanmaması gerekmektedir. Çalışma Grubu ayrıca, 9. ilkede, yetkililerin avukat-tutuklu iletişiminin gizliliğine ve mahremiyetine saygı göstermesi gerektiğini ifade etmiştir (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 32 (2007), paragraf 34; Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) kural 61(1); ve anılan İlkeler 18. ilke.).

Başvuruçucu tutuklama ile ilgili olan ve mahkemeye sunulan dava dosyasına, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. Maddesine aykırı olarak erişim hakkından yoksun bırakıldığını iddia etmiş ve Hükümet bu iddiayı reddetmemiştir. Çalışma Grubu, dava dosyasına erişim hakkının esasen, tutuklu kişiye en başından itibaren verilmesi gerektiğini hatırlatmıştır (Görüş No. 78/2018, para. 79, ve No. 30/2020, para. 95; Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 5. ve 11. kılavuzlar). Mevcut başvuruda, Çalışma Grubu, başvuruçunun dava dosyasına ve ByLock mobil uygulamasını kullandığını destekleyen kanıtlara erişiminin reddedilmesi nedeniyle silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiği kanaatine varmıştır. Bu durum, başvuruçunun savunmasını yeterince hazırlamasını ve kendisine yöneltilen suçlamalara itiraz etmesini imkansız hale getirmiş, bu da İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 10 ve 11 (1) maddeleri ile Sözleşme'nin 14 (1) ve (3) (b) maddelerini ihlal etmiştir.

Çalışma Grubu, başvuruçunun kötü muameleye dair aşırı kalabalık bir koğuştaki tutulma, uyku yoksunluğu, temiz içme suyu eksikliği ve duş alma imkânının olmaması gibi iddialarından ciddiyetle kaygı duyduğunu belirtmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetin bu iddiaları da reddetmediğini belirtmiştir. Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvuruçunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 5 ve 25. maddeleri, Sözleşme'nin 7 ve 10 (1) maddeleri ile İşkence ve Diğer Zulüm, Gayri İnsani veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin 16 (1) maddesinin ihlaline dair güvenilir bir vaka oluşturduğu kanaatine varmıştır. Ayrıca, yukarıda anılan İlkelerin 6. ilkesi ve Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kurallarının (Nelson Mandela Kuralları) 1. kuralı da bu kapsamda dikkate alınmıştır. Hükümetin, İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 12 ve 13. maddeleri uyarınca (ki bunlar Sözleşme'nin 16. maddesi gereği diğer tür zalimane, gayri insani veya aşağılayıcı muamele veya cezalara uygulanmaktadır) gerekli önlemleri almaması, Çalışma Grubunun mevcut başvuruyu İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Aşağılayıcı Muamele veya Ceza Konularında Özel Raportöre yönlendirmesine yol açmıştır.

Çalışma Grubuna göre, böyle bir kötü muamele yalnızca insan haklarının ciddi bir ihlali değil, aynı zamanda bireylerin kendilerini savunma yeteneğini ciddi şekilde zayıflatmakta ve adil yargılama hakkını kullanmalarını engellemektedir; bu durum, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 11 (1) maddesi uyarınca masumiyet karinesine sahip olma hakkı ve Sözleşme'nin 14 (3) (g) maddesi uyarınca kişinin kendine karşı tanıklık etme veya suçluluğu kabul etmeye zorlanmama hakkı göz önüne alındığında daha da önem kazanmaktadır.

Çalışma Grubu, başvuruçunun, ailesi ve dış dünya ile yasal düzenlemelerde belirtilen makul şartlar ve kısıtlamalar çerçevesinde, görüşme ve yazışma hakkının ihlal edildiğini de not etmiştir. Bu, yukarıda anılan İlkelerin 15. ve 19. ilkeleri ile Nelson Mandela Kurallarının 43 (3) ve 58. kurallarına aykırıdır (Görüş No. 35/2018, para. 39; No. 44/2019, para. 74–75; ve No. 45/2019, para. 76.). İnsan Hakları Komitesi, 2014 tarihli Genel Yorum No. 35'in 58. paragrafında, aile üyeleri ile bağımsız tıbbi personel ve avukatlara hızlı ve düzenli erişimin, işkencenin önlenmesi ve keyfi tutuklama ile kişisel güvenliğin ihlaline karşı korunmanın sağlanması açısından temel bir güvence olduğunu belirtmiştir (Arap İnsan Hakları Şartı'nın 14(3) ve 16(2) maddeleri).

Türkiye Hükümetinin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini askıya almasına ilişkin olarak, Hükümet başvuruçunun usuli ve adil yargılanma hakkı ihlallerinin, güvenlik durumu gereklilikleri nedeniyle zorunlu olduğunu açıklamamıştır. Her durumda, Hükümet, Sözleşme'nin 7. maddesi uyarınca zalimane, gayri insani veya aşağılayıcı muamele veya cezayı yasaklama yükümlülüğünü askıya alamaz ve almamıştır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Çalışma Grubu, başvuruçunun adil yargılanma ve usul haklarının ihlallerinin, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi bir karakter kazanmasına neden olacak kadar ciddi olduğuna ve bu durumun, III. kategoriye girdiğine karar vermiştir.

Kategori V

Mevcut başvuru son üç yıl içinde Çalışma Grubu'na gelen, hizmet hareketi ile ilişkili bağlantıları olan bireyler hakkında bir dizi başvurunun en sonucusudur (Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 84/2018, No. 10/2019, No. 53/2019, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 29/2020, No. 30/2020 ve No. 51/2020.). Bu davaların hepsinde, Çalışma Grubu, ilgili bireylerin tutuklamalarının keyfi olduğuna karar vermiştir ve görünüşe göre, hizmet hareketi ile ilişkili bağlantıları olanların, siyasi veya diğer görüşleri temelinde hedef alındığına dair bir model ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenlerden ötürü, Çalışma Grubu, Türkiye Hükümetinin başvuruçuyu siyasi veya diğer görüşleri temelinde tutukladığı kanaatine ulaşmıştır. Bu durum, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 2 ve 7. maddeleri ile Sözleşme'nin 2 (1) ve 26. maddelerine aykırıdır. Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması kategori V'ye girmektedir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) paragrafı uyarınca mevcut durumu, Terörle Mücadele Ederken İnsan Hakları Ve Temel Özgürlüklerin Teşvik Ve Korunmasına Dair Özel Raportöre sevk etmiştir.

Çalışma Grubu, Türkiye'deki olağanüstü halin sona ermesini ve Sözleşme altındaki askıya almaların geri alınmasını memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir. Ancak, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından birçok bireyin, hakimler ve savcılar dahil, tutuklandığını ve birçoğunun hala gözaltında olduğunu ve hâlâ yargılanmakta olduğunu bildirdiği, Hükümet'in bu davaları insan hakları yükümlülükleri çerçevesinde mümkün olan en kısa sürede çözmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Son üç yılda, Çalışma Grubu'na Türkiye'deki keyfi tutuklamalarla ilgili getirilen dava sayısında önemli bir artış olduğunu kaydedilmiştir. Çalışma Grubu, bu davaların izlediği modelden dolayı ciddi endişelerini ifade etmiş ve Hükümeti, Çalışma Grubu'nun görüşlerini daha fazla gecikme olmaksızın uygulamaya çağırıştır.

Çalışma Grubu, ülke ziyaretine Taraf Devlet tarafından olumlu yanıt verilmesini umduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11 (1), 19, 20 (1), 21 (1) ve 25. maddeleri ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2 (1) ve (3), 7, 9 (1), (2), (3) ve (4), 10 (1), 14 (1) ve (3) (b), (d) ve (g), 19 (1) ve (2), 22 (1), 25 (a) ve 26. maddelerine aykırıdır ve keyfidir; I, II, III ve V. kategorilerine girmektedir.

Çalışma Grubu, Hükümet'ten başvuruçunun durumunu derhal düzeltmek için gerekli adımları atmasını ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen kurallara uygun hale getirmesini, Küresel COVID-19 pandemisi ve bunun gözaltı yerlerinde yarattığı tehdit dikkate alarak derhal serbest bırakılmasını ve başvuruçuya hukuk uyarınca tazminat ve diğer giderimler konusunda yürütülebilir bir hak tanınması, ayrıca başvuruçunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulları tam ve bağımsız bir şekilde araştırmasını ve hak ihlallerinden sorumlu olanlara karşı uygun önlemler almasını, görüşün mümkün olan en geniş şekilde ve mevcut tüm yollarla duyurulmasını talep etmiştir.

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) paragrafına uygun olarak, mevcut başvuruyu: İfade Özgürlüğü ve Düşünce Özgürlüğünün Teşvik Edilmesi ve Korunması, Barışçıl Toplanma ve Dernek Kurma Hakları, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezalandırma Konusunda Özel Raportör ve Terörle Mücadele Ederken İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Teşvik Edilmesi ve Korunması Konusundaki Özel Raportöre Uygun Eylem İçin yönlendirmiştir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. fıkrası uyarınca, başvuruçudan ve Hükümet'ten mevcut görüşte yapılan önerilere yönelik olarak alınan önlemler hakkında bilgi sağlamasını talep etmiştir. Bu, aşağıdaki hususları içermektedir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldıysa tarihi; (b) Başvurucuya tazminat veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun hak ihlalleri ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa soruşturmanın sonucunun ne olduğu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut görüşün uygulanması için başka herhangi bir eylem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'i mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm Devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten yoksun edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Benzer Yönde:

Başvuru:29/2023 Muhammet Şentürk 04.04.2023 Karar tarihi

(<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/detention-wg/opinions/session96/A-HRC-WGAD-2023-29-Turkiye-Advance-Edited-Version.pdf>)

Başvuru No. 6/2024 Meryem Tekin 19.03.2024 Karar tarihi

(<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/detention-wg/opinions/session99/a-hrc-wgad-2024-6-turkiye-aev.pdf>)

Başvuru: 15/2021 Nasibe Shamsei 07.05.2021 Karar tarihi

(https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session90/A_HRC_WGAD_2021_15.pdf)

Konu: Ülkeye yasadışı olarak giren kişinin keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması iddiaları ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Sahte belgeler ile ülkeye giriş yapılması, idari gözetim, idari gözetimin cezai bir uygulama oluşturmaması, idari gözetim süresi, hukuki yardım ve tercüman yardımı sağlanması, hükümet savunmasına itiraz edilmemesi, sınır dışı kararının uygulanmaması, geri göndermeme ilkesinin mutlak bir ilke olması, düzensiz göçmen

Değerlendirme

Başvurucu, İran'daki evinde 9 kişi tarafından yakalama emri olmaksızın gözaltına alındığını ve hükümete karşı faaliyetlerle ilgili suçlamalarla 12 yıl hapis cezasına çarptırıldıktan sonra Türkiye'ye kaçtığını ve burada idari gözetim altında tutulduğunu daha sonra serbest bırakıldığını, tutuklanmasının siyasi çabaları nedeniyle olduğunu, yalnız hücreye kapatıldığını, sorgulama sırasında psikolojik tacize uğradığını, aile ile iletişim kurmasının engellendiğini ve uzun süre gözaltında tutulduğunu iddia etmiştir. Türkiye hükümeti başvurusunun sahte pasaport ile ülkeye girmesiyle nedeniyle şüpheli olduğunu, başvurusunun Türkiye'ye yasa dışı girdiğini ve sahte belgeler kullandığını, ülkeye giriş kuralını ihlal ettiğini, sınır dışı edilmesine itiraz etmediğini ve gözaltının uluslararası hukuka göre keyfi olmadığını savunmuştur. İran tarafından yasal süre içerisinde başvuruya cevap verilmemiştir. İran Hükümetinden zamanında bir yanıt alınamaması nedeniyle, Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 15. paragrafına uygun olarak karar vermiştir.

Çalışma Grubu, 30 yıllık tarihi boyunca İran İslam Cumhuriyetinin 40'dan fazla başvuruda uluslararası insan hakları yükümlülüklerini ihlal ettiğini tespit etmiştir. Çalışma Grubu bu durum nedeniyle, ülkede yaygın veya sistematik bir keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma olduğu ve bunun uluslararası hukukun ciddi bir ihlali anlamına geldiği kanaatine ulaşmıştır. Uluslararası insan hakları standartlarına uyma yükümlülüğü, tüm devlet organlarına, memurlarına ve ajanlarına aittir. Çalışma Grubu, belirli koşullar altında, uluslararası hukukun kurallarını ihlal eden yaygın veya sistematik tutuklama ya da diğer ağır hürriyet yoksunluklarının insanlığa karşı suçlar oluşturabileceğini hatırlatmıştır. Çalışma Grubu, mevcut olayın ciddi insan hakları ihlalleri içerdiği sonucuna vardığından, mevcut durumu İran İslam Cumhuriyeti İnsan Hakları Durumu Hakkında Özel Raportöre uygun eylem için yönlendirmiştir.

Türkiye ile ilgili iddialar

Çalışma Grubu, keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma iddialarını değerlendirirken, içtihadında belirlenen ilkeleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu kapsamda, başvuru keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılma iddiasında uluslararası gerekliliklerin ihlal edildiğine dair ilk bakışta anlaşılan bir iddia ortaya koyduğunda, Hükümetin bu iddiaları çürütmek için kanıt sunma yükümlülüğüne sahip olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Hükümetin, yalnızca yasal usullerin uygulandığı yönündeki iddiaları, başvurusunun iddialarını çürütmek için yeterli değildir (A/HRC/19/57, para. 68).

Başvurucu Türkiye otoriteleri tarafından 15 Kasım - 15 Aralık 2020 tarihleri arasında uygulanan idari gözetim kararının keyfi olduğunu, II, III ve IV kategorilerine girdiğini iddia etmiştir.

Başvurucu, meşru bir şekilde sığınma talep etme hakkını kullanması nedeniyle idari gözetim altına alındığını ileri sürmüştür. Ancak, Hükümet bu durumu reddetmiş ve başvurusunun sahte çıkış damgaları bulunan bir pasaport sunduğu için idari gözetim altına alındığını savunmuştur. İstanbul havaalanındaki yetkililer tarafından bu konuda sorgulanan başvuru, Türkiye'ye insan kaçakçılarının yardımıyla yasa dışı olarak girdiğini, sahte bir pasaport satın aldığını ve gerekli çıkış damgalarını kendisinin sahte olarak oluşturduğunu kabul etmiştir; bu da onun gözetim altına alınmasına sebep olmuştur. Başvurucu gözetim altına alınmasının var olan koşullara göre orantısız olduğunu iddia etmiştir.

Çalışma Grubu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinin herkesin sığınma talep etme hakkına sahip olduğunu belirttiğini hatırlatmıştır. Ancak, başvuru Türkiye'de sığınma talep etmemiş ve gerçekten de bu amaçla idari gözetim altına alınmamıştır. Başvurucu sahte bir pasaport sunduğu için idari gözetim altına almış ve sonrasında bir ay boyunca idari gözetim altında kalmış, ardından serbest bırakılmıştır. Bu koşullar altında, Çalışma Grubu Türkiye otoritelerinin başvurusunu uluslararası hukukla korunan haklarını meşru bir şekilde kullanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakmadığını, aksine pasaport sahteciliği yapmış olma konusunda makul bir şüphe temelinde özgürlüğünden yoksun bırakıldığını değerlendirmiştir. Bu nedenle, başvurusunun özgürlüğünden yoksun bırakılması II. kategori kapsamında bir sorun oluşturmamıştır.

Başvurucu idari gözetim sırasında hukuki yardım alamadığı için III. kategoriye girdiğini iddia etmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetin bu iddialara özel olarak yanıt verdiğini ve başvurucunun İstanbul havaalanındaki idari gözetim altına alınma koşullarını açıkladığını kaydetmiştir. Hükümet, başvurucuya yardımcı olmak için bir tercüman çağrıldığını, hukuki haklarının bir tercüman yardımıyla kendisine açıklandığını ve yalnızca hukuki yardımı reddettikten sonra ifadesinin tercüman yardımıyla alındığını belirtmiştir. Daha sonra Hükümet, 6 Kasım 2020'de, sınır dışı etme kararı alındığında, bunun da kendisine tercüman yardımıyla açıklandığını ve ardından idari gözetimi sırasında Edirne geri gönderme merkezinde avukatlarıyla görüşme ve temsil edilme imkânı bulduğunu öne sürmüştür. Başvurucu daha sonraki beyanlarında, Hükümetin savunmasını destekleyecek kanıtların eksik olduğuna dikkat çekmekle birlikte, bu detaylı bildirimi herhangi bir şekilde sorgulamamıştır.

Bu koşullar altında, beyanlar arasındaki tutarsızlıkları göz önünde bulundurarak, Çalışma Grubu Türkiye ile ilgili III. kategori kapsamındaki iddialar hakkında bir sonuca ulaşamamıştır.

Son olarak, IV. kategoriye ilişkin olarak, başvuru durumunun düzensiz bir durumda bulunan bir göçmenin idari gözetim altına alınması olduğunu ve bu nedenle son çare olarak uygulanması gerektiğini savunmuştur. Hükümet, başvurucuya idari gözetim uygulayarak orantılı hareket etmemiştir. Ancak Hükümet bu iddiayı reddetmiş ve başvurucunun İstanbul havaalanında sahte bir pasaport sunduğunu ve Türkiye'ye yasa dışı olarak girdiğini, buna yardımcı olmak için insan kaçakçılarıyla anlaştığını, sahte bir pasaport satın aldığını ve gerekli çıkış damgalarını sahte olarak oluşturduğunu serbestçe kabul ettiğini yinelemiştir.

Çalışma Grubu, gözden geçirilmiş Değerlendirme No. 5'te açıkladığı gibi, göçmenlik bağlamında herhangi bir idari tutuklama veya gözaltı biçiminin son çare olarak, en kısa süreli olarak ve yalnızca belgelendirme, iddia kaydı veya kimliğin başlangıç doğrulaması gibi meşru bir amaçla haklı çıkartılması durumunda uygulanması gerektiğini belirtmiştir (A/HRC/39/45, ek, para. 12.). İnsan Hakları Komitesinin, Kişi Özgürlüğü Ve Güvenliği Üzerine No. 35 sayılı Genel Yorumunun 18. paragrafında belirttiği görüşlerle örtüşmektedir: "Yasadışı olarak bir Taraf Devletin topraklarına giren sığınmacılar, girişlerini belgelemek, taleplerini kaydetmek ve kimliklerini belirlemek amacıyla kısa bir süreliğine özgürlüklerinden yoksun bırakılabilirler. Talepleri çözüme kavuşurken daha fazla özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları, bireye özgü bir neden, örneğin kaçma olasılığı, başkalarına karşı suç işleme tehlikesi veya ulusal güvenliğe karşı eylem riski gibi bir neden yoksa, keyfi olacaktır."

Mevcut başvuruda, başvuru önce İstanbul havaalanında yetkililere sahte bir pasaport sunduktan sonra gözaltına alınmış ve ardından Türkiye'ye yasa dışı olarak girdiğini, insan kaçakçılarıyla anlaştığını, bahsi geçen sahte pasaportu satın aldığını ve gerekli çıkış damgalarını kendisinin sahte olarak oluşturduğunu kabul etmiştir. Daha sonra, 15 Kasım'dan 15 Aralık 2020'ye kadar, düzensiz bir göçmen olarak idari olarak gözetim altında kalmış ve iki haftada bir bildirimde bulunma koşuluyla serbest bırakılmıştır. Başvurucu serbest bırakıldığını doğrulamıştır.

Çalışma Grubu, IV. kategorinin, idari veya yargısal inceleme imkanı olmaksızın uzun süreli idari gözetim kararlarına uygulandığını hatırlatmıştır. Mevcut durumda, Çalışma Grubu Türk otoritelerinin, başvurucunun ülkeye kaçak olarak girişi ve Türkiye'deki kalışı ile ilgili tüm çevresel koşulları göz önünde bulundurarak, başvurucuyu özgürlüğünden yoksun bırakmasının orantısız davranmadığı kanaatine ulaşmıştır.

Ayrıca, başvurucunun idari olarak gözetim altında tutulma kararı gözden geçirilmiş olup, kendisi bir ay süren özgürlüğünden yoksun kalmanın ardından serbest bırakılmıştır; bu süre, uzun bir süre olarak nitelendirilemez. Başvurucu tarafından sunulan ve Hükümet tarafından doğrulanan bu süre zarfında bir sınır dışı etme kararı verildiği belirtilmiştir, ancak Çalışma Grubu bu kararın asla uygulanmadığını gözlemlemiştir. Bunun yerine, başvuru serbest bırakılmıştır. Böyle bir serbest bırakmanın daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiş olabileceği öne sürülebilir, ancak Çalışma Grubu'nun böyle bir değerlendirme yapabilmesi, yerel otoritelerin egemenlik alanına girmeyi gerektirir ki Çalışma Grubu bu durumdan sürekli olarak kaçınmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Başvurucunun tutuklanmasının IV. kategori kapsamında bir sorun oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma Grubu, Türkiye Hükümetine geri göndermeme ilkesinin mutlak yasak olduğunu hatırlatmak için bu fırsatı değerlendirmiştir. Mevcut durumda, Başvurucunun İran İslam Cumhuriyetinde keyfi tutuklamaya maruz kaldığını açıkça ortaya koyan Çalışma Grubu'nun bulgularını dikkate alarak, Hükümetin başvurucuyu oraya geri göndermeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Aslında, aksi bir davranış, geri göndermeme ilkesinin mutlak yasağını açık bir şekilde ihlal edecektir. Çalışma Grubu, Hükümeti, Başvurucunun Türkiye'den başka bir Avrupa Devletine gitme isteğini olumlu bir şekilde değerlendirmeye çağırmıştır. Çalışma Grubu, bu durumu Göçmenlerin İnsan Hakları Üzerine Özel Raportör'e uygun eylem için yönlendirmiştir.

Çalışma Grubu ayrıca, Sözleşme'nin 10. maddesinin, özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilerin insan onuruna saygı gösterilerek muamele görmesini gerektirdiğini ve bunun göçmenlik bağlamında tutulan kişiler için de geçerli olduğunu hatırlatmıştır. Çalışma Grubu, gözden geçirilmiş No. 5 sayılı Değerlendirmesinde, özgürlüğünden yoksun bırakılan göçmenlerin insani bir şekilde ve onların doğuştan gelen onurlarına saygı gösterilerek muamele görmeleri gerektiğini belirtmiştir. Özgürlükten yoksun bırakma koşulları insani, uygun ve saygılı olmalı ve göçmenlik süreçleri sırasında özgürlükten yoksun bırakmanın cezai olmayan niteliği göz önünde bulundurulmalıdır (Ibid., para. 38).

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun İran İslam Cumhuriyeti tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılması İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11 ve 19. maddeleri ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2 (1) ve (3), 9, 14, 18, 19, 25 ve 26. maddelerine aykırı olup, I, II, III ve V kategorilerine girmektedir. Türkiye ile ilgili olarak: başvurucunun Türkiye'deki özgürlüğünden yoksun bırakılması keyfi olarak değerlendirilemez.

Konu: Akademisyen ve siyasetçi olan bir kişinin keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması iddiaları ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Başvurucunun serbest bırakılması, ispat yükü, iç hukuk yollarının tüketilmemesi, gözaltı nedenlerinin ve suçlamanın bildirilmemesi, iletişimsiz tutma, mahkemeye çıkarılma süresinin gerekçelendirilmemesi, makul olmayan gözaltı süresi, hukuki yardım alma hakkı, ifade ve toplantı özgürlüğü kapsamında barışçıl faaliyetler, siyasi parti yöneticisi, siyasi parti açıklamalarından sorumluluk, yerel yargı organı tespitleri, delillerin değerlendirilmesi ile ilgili yaklaşım, savunma hazırlamak için yeterli süre ve imkana sahip olma hakkı, eşcinsel bireylerin hakları,

Değerlendirme

Hükümetin ön itirazları

Çalışma Grubu, içtihadında, delillerle ilgili konuları ele alma yöntemlerini belirlemiştir. Eğer başvuru keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakıldığına dair ilk bakışta anlaşılan (prima facie) bir iddia ortaya koymuşsa, iddiaları çürütmek ile ilgili ispat yükü Hükümete aittir (A/HRC/19/57, para. 68). Devletlerin, yasal prosedürlerin takip edildiğine dair sadece iddialarda bulunmaları, başvuru iddialarını çürütmek için yeterli değildir.

Başvurucu geçici olarak serbest bırakılmıştır. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 17 (a) maddesine uygun olarak, serbest bırakılan kişinin hürriyetinden yoksun bırakılmasının keyfi olup olmadığını inceleme hakkını saklı tuttuğunu kaydetmiştir. Çalışma Grubu, somut olayda ileri sürülen iddiaların son derece ciddi olduğu kanaatinde. Ayrıca, başvuru serbest bırakılması yalnızca şartlıdır ve başvuru hâlâ polis karakoluna bildirimde bulunma zorunluluğu ve seyahat yasağı gibi kısıtlamalara tabidir. Bu nedenlerle, Çalışma Grubu başvuruyu incelemeye devam etmiştir.

Hükümet tarafından başvuru iç hukuk yollarını tüketmediği ileri sürülmüştür. Çalışma Grubu, keyfi tutuklama iddialarına ilişkin başvuruların değerlendirilmesini düzenleyen usul kurallarının kendi çalışma yöntemlerinde yer aldığını vurgulamıştır. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinde, ilgili ülkede iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle başvuruların incelenmesini engelleyen bir kural bulunmadığını açıklamıştır. Bu nedenle, başvuru iddialarına başvuru yapmadan önce iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğu yoktur. Çalışma Grubu içtihadına göre, başvuru yapılması için iç hukukun tüketilmesi zorunlu değildir (Görüş No. 19/2013 ve No. 11/2000; No. 41/2017, para. 73; No. 38/2017, para. 67; No. 11/2018, para. 66; No. 20/2019, para. 81; No. 53/2019, para. 59; ve No. 51/2020, para. 75..).

Başvurucu 25 Eylül 2020'de Ankara Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi memurları tarafından gözaltına alındığını ve memurların gözaltı sırasında bir yakalama emri sunduklarını, ancak gözaltı nedenlerini açıklamadıklarını iddia etmiştir. Hükümet, başvuru o tarihte bir yakalama emrine dayanarak gözaltına alındığını doğrulamış, ancak gözaltı nedenlerinin de o sırada açıklandığını savunmuştur.

Başvurucu ailesine haber verilmeden İstanbul'dan Ankara'ya nakledildiğini, yaklaşık 36 saat boyunca nerede tutulduğundan yakınlarının tamamen habersiz olduklarını, 25 Eylül'den 2 Ekim 2020'ye kadar bir polis karakolunda tutulduğunu ve ilk kez bu tarihte bir hâkim karşısına çıkarıldığını iddia etmiştir. Hükümet, başvuru İstanbul'dan Ankara'ya nakledilmesi ve yaklaşık 36 saat boyunca nerede olduğunun bilinmemesiyle ilgili iddialara değinmemiştir. Ancak, başvuru ilk kez 2 Ekim 2020'de bir hâkim karşısına çıkarıldığını doğrulanmıştır.

Çalışma Grubu ayrıca, Sözleşme'nin 9(3) maddesinin, suç isnadıyla tutuklanan veya suçlanan herkesin derhal bir yargı merciinin önüne çıkarılmasını gerektirdiğini hatırlatmıştır. İnsan Hakları Komitesi, 35 No'lu Genel Yorumunun 33. paragrafında şu açıklamayı yapmaktadır: "Derhal" ifadesinin kesin anlamı nesnel koşullara göre değişiklik gösterebilir, ancak gecikme tutuklamadan itibaren birkaç günü geçmemelidir. Komite'nin görüşüne göre, bireyin nakledilmesi ve duruşmaya hazırlık için 48 saat genellikle yeterlidir; 48 saatten uzun bir gecikme, tamamen istisnai olmalı ve koşullar çerçevesinde gerekçelendirilmelidir.

Çalışma Grubu, başvuru 25 Eylül'de gözaltına alındığını ancak 2 Ekim'e kadar bir hâkim önüne çıkarılmadığını gözlemlemiştir. Yani, başvuru gözaltına alındığı andan itibaren bir yargı makamı önüne çıkarılmasına kadar yedi gün geçmiştir ve Hükümet, böyle bir gecikmeyi gerekçelendirmek için fırsat bulmasına rağmen hiçbir neden sunmamıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (3) maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Ayrıca özgürlüğünden yoksun bırakmanın gerçekten yasal olduğunun kanıtlanması için, herkesin özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasallığını bir mahkeme önünde sorgulama hakkına sahip olduğu, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinde güvence altına alınmıştır. Çalışma Grubu, Birleşmiş Milletler Temel İlkeleri ve Kılavuzlarına göre, özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin mahkeme önünde tutukluluğunun yasallığını sorgulama hakkının, demokratik bir toplumda yasallığın korunması

için hayati öneme sahip olan bağımsız bir insan hakkı olduğunu hatırlatmıştır (para. 2-3). Bu hak, aslında hukukun zorlayıcı bir normu olup, her türlü özgürlükten yoksun bırakılma durumuna uygulanır (para. 11) ve özgürlükten yoksun bırakılma durumunun her koşulunu kapsar; yalnızca ceza davaları için değil, aynı zamanda idari ve diğer hukuk alanlarındaki durumları da kapsar. Bu durumlar arasında askeri tutuklama, güvenlik tutuklaması, teröre karşı önlemler kapsamında tutuklama, tıbbi veya psikiyatrik tesislerde zorla tutulma, göçmen tutuklaması, iade için tutuklama, keyfi tutuklamalar, ev hapsi, yalnız tecrit, dilencilik veya uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle tutuklama ve çocukların eğitim amaçlı tutuklanması yer alır (kılavuz 1, para. 47 (a)). Ayrıca, bu durum, tutuklama yeri veya yasada kullanılan hukuki terim ne olursa olsun geçerlidir. Herhangi bir sebeple özgürlükten yoksun bırakma durumu, yargı organı tarafından etkili bir denetim ve kontrol altında tutulmalıdır (Ibid., para. 47 (b)).

Mahkemeye başvurarak gözaltının yasallığına dair bir karar verilmesini talep etme hakkı, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinde belirtildiği gibi, gecikmeksizin sağlanmalıdır. İnsan Hakları Komitesi, 35 No'lu genel yorumunda (2014) dava işlemlerinin mümkün olan en hızlı şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mevcut durumda, başvurunun gözaltına alınmasından tutuklamasından altı veya yedi gün sonra gözaltının yasallığını sorgulama hakkını kullanma fırsatı verilmiştir ve Hükümet bu gecikme için herhangi bir açıklama sunmamıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinin ihlaline karar vermiştir.

Başvurucu gözaltına alınmasından yaklaşık 48 saat sonra avukatıyla görüşebilmiştir. Hükümet ise bu iddiayı reddetmiş, başvurunun gözaltına alınmasından bir gün sonra avukatıyla görüşüğünü ve avukata erişiminin, delilleri korumak amacıyla ulusal hukukun öngördüğü istisnai durumlar kapsamında geciktirildiğini savunmuştur. Ek beyanlarında başvuru gecikmesinin aslında 34 saat olduğunu ve daha önce belirttiği gibi, bu 34 saat boyunca bilinmeyen bir yerde iletişimsiz olarak tutulduğunu vurgulamıştır. Çalışma Grubu, Hükümetin başvurunun ilk tutuklandığı andan itibaren 30 saatten fazla bir süre boyunca nerede olduğuna dair iddialara değinmediğini kaydetmiştir.

Başvurucunun gözaltına alınmasından sonra nerede olduğunun tamamen bilinmediğini ve yetkililerin nerede olduğunu kabul etmemesi nedeniyle başvurunun ailesinin onu 30 saatten fazla bir süre boyunca aramak zorunda kaldığını göz önünde bulundurarak, Çalışma Grubu, başvurunun o süre zarfında fiilen zorla kaybettirme eylemine maruz kaldığı kanaatine ulaşmıştır. Zorla kaybettirmelerin uluslararası hukukun gerekliliklerine aykırı olduğunu ve özellikle ağırlaştırılmış bir keyfi özgürlükten yoksun bırakma biçimini oluşturduğunu hatırlatarak, Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 9 (1) maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (Görüş No. 5/2020, No. 6/2020, No. 11/2020 and No. 13/2020. İnsan Hakları Komitesi genel Yorum No. 35 (2014), para. 17.).

Başvurucunun bu süre zarfında, özellikle avukatıyla iletişim kuramadığı ve avukata erişimin tüm özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin bu duruma kişisel olarak itiraz edebilme imkanlarını güvence altına almak için temel bir koruma olduğu göz önüne alındığında, Çalışma Grubu, başvurunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi ve Sözleşme'nin 2 (3) maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkının da ihlal edildiğini tespit etmiştir. Ayrıca, başvuru İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 6. maddesi ve Sözleşme'nin 16. maddesi uyarınca, yasalar önünde bir kişi olarak tanınma hakkı ihlal edilerek yasaların koruması dışında bırakılmıştır.

Yukarıda belirtilenleri dikkate alarak, Çalışma Grubu, başvurunun gözaltına alınmasının ve sonrasında tutuklanmasının keyfi olduğuna ve hukuki bir dayanağı olmadığı için kategori I kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Başvurucunun ifade ve toplantı özgürlüğün barışçıl bir şekilde kullanmasından dolayı tutuklandığını ve yargılandığını iddia etmiştir. Hükümet, bu iddiaları reddederek, başvurunun bir suç işlediğine dair makul bir şüphe nedeniyle tutuklandığını ve yargılandığını ileri sürmüştür. Hükümet, soruşturma sırasında toplanan somut deliller ışığında, başvurunun Halkların Demokratik Partisi (HDP) Merkez Yürütme Kurulu üyesi olduğu, Kurulun çağrılarının kamu düzenini bozduğunu, cinayete ve terörizme yol açtığını savunmuştur. Başvurucu ek beyanlarında gerçekten HDP Merkez Yürütme Kurulu üyesi olduğunu, 6 Ekim 2014'teki HDP Merkez Yürütme Kurulu'nun acil toplantısına katılmadığını, bu toplantıda başvurucuya yönelik iddiaların merkezinde yer alan çağrılarının verildiğinin iddia edildiğini belirtmiştir. Başvurucu ayrıca, yayımlanan açıklamaların hiçbir şekilde şiddet çağrısında bulunmadığını da ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, başvurunun, bu organın Türk yetkililere göre şiddeti kışkırttığı ve gerçekten de önemli can kaybına neden olduğu açıklamaları yaptığı sırada HDP Merkez Yürütme Kurulunun bir üyesi olduğu konusunda bir tartışma olmadığını kaydetmiştir. Ancak Çalışma Grubu, bu açıklamaların 2014 yılında yapıldığını ve Başvurucunun 2020 yılına kadar tutuklanmadığını, Hükümetin başvurunun tutuklanmasındaki gecikme ve kendisine karşı suçlamaların getirilmesiyle ilgili hiçbir açıklama sunmadığını göz önünde bulundurmıştır. Yine de, başvurunun HDP ile ilişkisi sorgulanmamıştır. Bu koşullar altında, Çalışma Grubu, Hükümetin başvuru yeri yalnızca haklarını barışçıl bir şekilde kullanmasından dolayı tutukladığı sonucuna varamamıştır.

Çalışma Grubu, yerel yargı makamlarının yerine geçmekten veya iç hukukun yargı tarafından uygulanmasını gözden geçirmek üzere bir tür ulus üstü mahkeme gibi hareket etmekten sürekli olarak kaçındığını hatırlatmıştır (Görüş No. 40/2005, para. 22.) Çalışma Grubu'nun yetkisi, delillerin yeterliliğini yeniden değerlendirmek veya yerel mahkemeler tarafından iddia edilen hukuki hatalarla ilgilenmek değildir (Görüş No. 5/2021, No. 60/2019, No. 58/2019, No. 49/2019, No. 16/2017 and No. 15/2017.). Bu durumda, Çalışma Grubu'nun görevi başvurunun açıklamaları yapma kararına katılıp katılmadığını veya bu açıklamaların şiddeti kışkırtıp kışkırtmadığını araştırmak değildir. Bu, ulusal makamların egemenlik

alanıdır ve Çalışma Grubu, taraflarca sunulan koşulların, Türk makamlarının başvuruçunun dahil olduğuna dair makul bir şüphe oluşturabileceğini açıkça ortaya koymasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir.

Bununla birlikte, başvuruçuya karşı yürütülen yargılamalar, uluslararası insan hakları hukukunun adil yargılanma hakkına ilişkin hükümlerine, özellikle de Sözleşme'nin 9 ve 14. maddelerine uygun olmalıdır. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, kaynağın, başvuruçunun tutuklandıktan sonra 30 saatten fazla bir süre avukatlarıyla görüşmesinin engellendiğini; bu görüşmelerin gerçekleştiğinde ise iletişimlerinin gizliliğinin korunmadığını; avukatların, duruşma öncesi tutukluluk duruşması sırasında müvekkilleriyle konuşmalarının polis tarafından fiziksel olarak engellendiğini ve duruşma öncesi tutukluluk duruşmalarında savunma avukatlarının erişiminin olmadığı gizli delillerin sunulduğunu belirttiğini kaydetmiştir. Çalışma Grubu, Hükümet'in bu iddiaları yalnızca başvuruçunun avukatıyla görüşme hakkının, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 154 (2). maddesi uyarınca delilleri korumak ve adil yargılanma garantilerini sağlamak amacıyla 24 saat süreyle kısıtlandığını belirterek itiraz ettiğini not etmiştir.

Bu koşullar altında, Çalışma Grubu, başvuruçunun tutuklanmasının ardından hukuki yardım alma hakkının ihlal edildiğine ve böylece savunmasını hazırlamak için yeterli zaman ve imkanlara sahip olma hakkının, ayrıca Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesine uygun olarak avukatıyla iletişim kurma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, tutuklanmalarının hemen ardından dahil olmak üzere, tutukluluk süreleri boyunca her zaman kendi seçtikleri avukattan hukuki yardım alma hakkına sahip olduğunu ve bu erişimin gecikmeksizin sağlanması gerektiğini hatırlatmıştır (A/HRC/45/16, para. 51–53; A/HRC/30/37, ek, para. 12–15 ve 67–71.)

Çalışma Grubu ayrıca, Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesinde güvence altına alınan avukatıyla iletişim kurma hakkının, avukatların müvekkilleriyle özel bir şekilde görüşebilmesini ve sanıkla, iletişimlerinin gizliliğine tamamen saygı gösteren koşullarda iletişim kurabilmesini sağlamayı gerektirdiğini belirtmiştir (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 32 (2007), para. 34; Khomidova v. Tacikistan (CCPR/C/81/D/1117/2002), para. 6.4; Sirageva v. Özbekistan (CCPR/C/85/D/907/2000), para. 6.3; ve Gridin v. Rusya Federasyonu (CCPR/C/69/D/770/1997 ve Corr.1), para. 8.5. Görüş No. 67/2020, No. 83/2018 ve No. 42/2018.) Bu hak, mevcut davada göz önünde bulundurulmadığı için Çalışma Grubu, Sözleşme'nin 14 (3) (b) maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Başvuruçunun duruşma öncesi oturumlarının, ne kendisine ne de avukatına erişim sağlanmayan gizli delillere dayandığını da iddia etmiştir. Hükümet bu iddiaya cevap verme fırsatına sahip olmasına rağmen, bunu yapmayı seçmemiştir. Çalışma Grubu, prensip olarak, dava dosyasına erişimin en başından itibaren sağlanması gerektiğini hatırlatmıştır (Görüş No. 77/2020, No. 67/2020, No. 29/2020 ve No. 78/2019.). Hükümet'ten bir itiraz olmaması nedeniyle, Çalışma Grubu, Başvuruçunun 14 (1) ve (3) (b) ve (e) maddeleri kapsamındaki haklarının da ihlal edildiğine karar vermiştir.

Yukarıdaki açıklamaları dikkate alarak, Çalışma Grubu, başvuruçunun adil yargılanma hakkının ihlallerinin, tutukluluğuna keyfi bir karakter kazandıracak kadar ciddi olduğuna ve III. kategoriye girdiğine karar vermiştir.

Son Değerlendirmeler

Çalışma Grubu, başvuruçunun tutuklanmasının ardından nerede olduğuna dair ailesini bilgilendiremediği iddialarını kaydetmiş ve bu iddialara Hükümet tarafından itiraz edilmediğini belirtmiştir. Hükümet, başvuruçunun ailesiyle birçok kez iletişim kurabildiğini söylese de, Çalışma Grubu bu durumların tamamının başvuruçunun yargı mercilerinin önüne getirilmesinden sonra gerçekleştiğini ve Hükümetin gözaltından hemen sonraki zaman dilimini ele almadığını kaydetmiştir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, yetkililerin başvuruçunun ailesine nerede olduğuna dair bilgi vermemesinin, Tüm Tutuklu veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkelerin 19. ilkesinin ihlali olduğunu hatırlatmıştır.

Ayrıca, Hükümet başvuruçunun eşiyle iletişim kurmasının engellendiğini reddetse de, Çalışma Grubu, bu konuda başvuruçunun iddialarını kaydetmiş ve böyle bir engelin, anılan İlkelerin 19. ilkesiyle tutarsız olacağını hatırlatmıştır. Çalışma Grubu ayrıca, başvuruçunun böyle bir engelin Türk yetkililerin aynı cins ilişkilerini tanımaması nedeniyle gerçekleştiğini öne sürdüğünü belirtmiştir. Konunun Çalışma Grubu'nun yetki alanının dışında kalmasıyla birlikte, Çalışma Grubu bu meseleyi, Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Şiddet ve Ayrımcılığa Karşı Koruma Konusunda Bağımsız Uzman'a uygun bir eylem için iletme kararı vermiştir.

Başvuruçunun yalnız başına hücrede tutulduğunu iddia etmiştir. Hükümet bu iddiayı reddederek, Başvuruçunun ceza infaz kurumuna nakledildiğinde yalnız bir hücrede tutulduğunu, yani tecrit altında olmadığını ileri sürmüştür. Başvuruçunun ek beyanlarında tutuklanmasının hemen ardından bir polis karakolunun bodrum katındaki hücrelerinde yalnız tutulduğunu ve ceza infaz kurumuna transfer edildikten sonra diğer mahkumlardan izole edildiğini açıklamıştır.

Çalışma Grubu, Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kurallarının (Nelson Mandela Kuralları) 45. kuralına göre, yalnız hücreye ayrılmanın sadece istisnai durumlarda, son çare olarak, mümkün olan en kısa süreyle ve bağımsız bir gözden geçirmeye tabi olarak, sadece yetkili bir otoritenin izniyle uygulanması gerektiğini hatırlatmıştır. Uzun süreli yalnız hücreye ayrılma, yani 15 ardışık günden fazla bir süre yalnız hücrede tutulma, Nelson Mandela Kurallarının 43 (1) (b) ve 44. kuralları uyarınca yasaktır.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 6, 8, 9, 10 ve 11. maddeleri ile Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesinin 2 (3), 9, 14 ve 16. maddelerine aykırı olup, keyfi bir tutum sergilemekte ve I ve III. kategorilere girmektedir.

Çalışma Grubu, hükümetten, başvurucunun durumunu düzeltmek için gerekli adımları geciktirmeden atmasını ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen uluslararası normlarla uyumlu hale getirmesini talep etmiştir. Çalışma Grubu, davanın tüm koşullarını göz önünde bulundurarak, uygun bir çözümün başvurucunun koşulsuz serbest bırakılması ve uluslararası hukuka uygun olarak tazminat ve diğer giderimler için uygulanabilir bir hak tanınması olacağını belirtmiştir. Küresel COVID-19 pandemisinin mevcut bağlamı ve bunun tutukluluk yerlerinde oluşturduğu tehdit nedeniyle, Çalışma Grubu, hükümeti başvurucunun derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakılması için acil eylemde bulunmaya çağırmıştır. Çalışma Grubu, Hükümeti, başvurucunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulların tam ve bağımsız bir soruşturmasını sağlamaya ve hak ihlalinin sorumlu olanlar hakkında uygun önlemler almaya davet etmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) maddesi uyarınca, mevcut başvuruyu, uygun eylem için cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde şiddet ve ayrımcılığa karşı koruma konusunda bağımsız uzmana yönlendirmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetten mevcut görüşü mümkün olan tüm yollarla ve en geniş şekilde yaymasını talep etmektedir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucudan ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucunun koşulsuz olarak serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldı ise, hangi tarihte serbest bırakıldığı; (b) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'ten mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten yoksun edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 12/2022 Anas Al Mustafa 31.03.2022 Karar tarihi

(<https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-06/A-HRC-WGAD-2022-12-TUR-AEV.pdf>)

Konu: Mülteci bir kişinin keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması iddiaları ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci başvuru, başvurunun serbest bırakılması, ispat yükü, iç hukuk yollarına başvuru yapılmaması, idari gözetim altına alma, gözetim altına alma nedenlerinin bildirilmemesi, iletişimsiz tutma, geri göndermeme ilkesinin ihlali, idari gözetim kararına itiraz hakkının tanınmaması, sığınma arama ve sığınma hakkının ihlal edilmesi, insan hakları savunuculuğu, ulusal güvenlik için oluşturduğu iddia edilen sorunun açıklanmaması, eşitlik ve eşit korunma hakkı, tercüman ve hukuki yardım hakkı, vatandaşlık başvurusu yapan mültecinin, çatışmaları devam ettiği ülkesine gönüllü olarak döndüğü savunmasının makul olmadığı, ulusal köken ve insan hakları savunuculuğu nedeniyle ayrımcılık

Değerlendirme

Çalışma Grubu başvurunun serbest bırakıldığını kaydetmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 17 (a) paragrafına göre, ilgili kişinin serbest bırakılmasına rağmen, özgürlüğünden yoksun bırakılmanın keyfi olup olmadığı konusunda bir görüş bildirme hakkını saklı tutmuştur. Başvurucunun, sığınma hakkı ve geri göndermeme ilkesi ihlal edilerek özgürlüğünden yoksun bırakılması ve zorla Suriye Arap Cumhuriyeti'ne geri gönderilmesi de dahil olmak üzere ciddi insan hakları ihlallerine maruz kaldığı iddia edilmiştir. Başvurucu daha sonra sınırı geçerek Türkiye'ye geri dönmüştür ve bildirildiğine göre Türk yetkililer tarafından tekrar sınır dışı edilmekten korkmaktadır. Bu koşullar altında, Çalışma Grubu bir görüş bildirmenin önemli olduğunu kanaatine varmıştır.

Başvurucu haklarının, bir ceza davası nedeniyle gözaltına alınmış gibi ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvurucunun Türk ulusal güvenliği ve kamu sağlığı için tehdit oluşturduğunu kabul eden bir belgeyi imzalamaya zorlandığı iddia edilirken, bu belgenin bir ceza davasından ziyade Türkiye'den sınır dışı edilmesi amacıyla gerekli olduğu anlaşılmıştır. Buna göre, Çalışma Grubu, başvuruyu çalışma yöntemlerinin uygulanabilir kategorileri kapsamında bir idari gözetim olarak değerlendirmeye karar vermiştir. Çalışma Grubu, başvuruyu IV. kategori kapsamında değerlendirmemiştir, çünkü başvuru yedi gün boyunca tutulmuş olup, bu süre "uzun süreli idari gözetim" olarak tanımlanamaz (A/HRC/36/38, paragraf 8 (d)).

Başvurucu ile hükümet arasında, başvurunun Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilip edilmediği veya gönüllü olarak geri gönderilip gönderilmediği tartışmalıdır. Başvurucu sınır dışı edilmesiyle ilgili bir belgeyi imzalamaya zorlandığını iddia etmiştir. Başvurucu iddiasına göre polisin kendisini hapisle tehdit etmesinin ardından 20 Mayıs 2020'de Türkçe olan belgeleri imzalamak zorunda kalmıştır. Başvurucuya tercüman veya avukat sağlanmamıştır. Hükümet, gönüllü geri gönderme formu olarak atıfta bulunduğu Türkçe bir belgenin kopyasını sunmuştur. Hükümete göre, hem Türkçe hem de Arapça olarak düzenlenen bu form, başvuru ve usuli bir güvence olarak hazır bulunan bağımsız bir Türk Kızılayı görevlisi tarafından imzalanmıştır. Başvurucu formu imzalamaya zorlanmamış ve kendisine bir tercüman sağlanmıştır.

Her iki tarafın da beyanlarını inceleyen Çalışma Grubu, başvurunun öne sürdüğü olayların versiyonunun güvenilir olduğu kanaatine varmıştır. Başvurucu 2016 yılında Konya'ya gelişinin ardından geçen dört yıllık sürede aile ve arkadaşlarıyla birlikte Türkiye'de başarılı bir yaşam kurmuş, yasal oturum izni, Türk bankasında hesap ve sürücü belgesi almış ve başarılı bir insani yardım örgütü kurmuştur. Başvurucu idari gözetim anında, Türk vatandaşlığı için başvuru sürecindedir. Sınır dışı edilmesinin ardından, yeniden sınır dışı edilme riski bulunmasına rağmen ilk fırsatta dağlar ve ormanlar boyunca uzun süreler boyunca yürüyerek Türkiye'ye geri dönmüştür.

Hükümet, fırsatı olmasına rağmen başvurunun bu iddialarını yanıtlamamış ve başvurunun COVID-19 salgınının zirve yaptığı Mayıs 2020'de, devam eden çatışma ve sivillere yönelik yaygın saldırılar sırasında ve gıda güvensizliği ve derinleşen ekonomik krize rağmen neden gönüllü olarak geri dönmek istediğine dair güvenilir bir neden sunmamıştır. Hükümet, başvurunun Suriye Arap Cumhuriyeti'ne geri dönme nedenlerini bilmese bile, başvurunun geri dönme kararının yetkililere iletildiği koşulları açıklamamıştır. Eğer başvuru, Mart 2020'de kendisine karşı ulusal güvenliğe yönelik iddia edilen faaliyetler ve potansiyel cezai sorumluluğu nedeniyle verilen kısıtlama kodu sebebiyle geri dönmeye istekli olduğunu yetkililere bildirmiş olsaydı, Hükümet bunu açıklayabilirdi, ancak böyle bir açıklama yapılmamıştır. Ayrıca, başvurunun kendisine karşı zaten bir sınır dışı kararı alınmışken neden gönüllü geri dönüşü kabul edeceği de anlaşılmamıştır. Bunun yanı sıra, gönüllü geri dönüş formunun imzalanması sırasında Türk Kızılayı temsilcisinin bulunması, başvurunun daha önce polis tarafından tehdit edilmiş olabileceği veya formda doğruluk içermeyen bilgiler olabileceği ihtimalini ortadan kaldırmamaktadır. Nitekim, başvuru formdaki imza tarihinin yanlış olduğunu iddia etmiştir.

Bu nedenlerden dolayı, Çalışma Grubu, başvurucunun 22 Mayıs 2020'de Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edildiği kanaatine varmıştır. Bu bulgu, Çalışma Grubu'nun aşağıda tartışıldığı üzere, kendisinin iddia edilen özgürlüğünden yoksun bırakılmasını çeşitli kategoriler altında değerlendirmesini etkilemiştir.

Hükümet, başvurucunun iddialarından herhangi biriyle ilgili olarak yerel makamlara herhangi bir başvuruda bulunmadığını belirtmiştir. Çalışma Grubu'nun içtihatlarında teyit ettiği üzere, çalışma yöntemleri, iç hukuk yolları tüketilmemesi başvuruların değerlendirilmesini engellemektedir (Görüş No. 10/2019, para. 81, ve No. 84/2020, para. 61.).

Çalışma Grubu, içtihadında, delillerle ilgili konuları ele alma yöntemlerini belirlemiştir. Eğer başvuru keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakıldığına dair ilk bakışta anlaşılan bir iddia ortaya koymuşsa, iddiaları çürütmek ile ilgili ispat yükü Hükümete aittir. Devletlerin, yasal prosedürlerin takip edilmesine dair sadece iddialarda bulunmaları, başvuru iddialarını çürütmek için yeterli değildir(A/HRC/19/57, para. 68).

Kategori I

Başvurucu 15 Mayıs 2020'de Konya şehrinde özgürlüğünden yoksun bırakıldığını iddia etmiştir. Başvurucunun iddiasına göre anılan tarihte polis evine gelmiş ve kendisine vatandaşlık başvurusu hakkında soru sormaları gerektiğini söylemiş, polis karakoluna vardığında kişisel eşyalarına, telefonuna ve cüzdanına el konulmuş ve cezaevine götürülmüştür. Polis memurları tutuklanma nedenleri hakkındaki sorularına cevap vermeyi reddetmiştir.

Hükümet bu iddialara değinmemiştir. Başvurucunun ne zaman ve nasıl yetkililerin gözetimine girdiğini belirtmemiştir. Aslında Hükümet, başvurucunun Türk yetkililerin gözetiminde olup olmadığını belirtmemiştir. Hükümet, başvurucunun Suriye Arap Cumhuriyeti'ne gönüllü geri dönüşünü kabul ettiği ve 22 Mayıs 2020'de Türkiye'den ayrılırken polis eşliğinde olduğunu savunmuştur. Ancak, daha önce belirtildiği gibi, Çalışma Grubu, başvurucunun Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edildiği ve sınır dışı edilmesinden yedi gün önce 15 Mayıs 2020'de tutuklandığı kanaatine varmıştır.

Sözleşmenin 9 (2) maddesi, tutuklanan herhangi bir kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kişinin bu anda özgürlükten yoksun bırakma nedenleri hakkında bilgilendirilmesi gerektiğini hükme bağlamaktadır. Bu gereklilik, genel olarak herhangi bir özgürlükten yoksun bırakma nedeni için geçerlidir (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35 (2014), para. 24 ve A/HRC/48/55, para. 55.) ve cezai konularla sınırlı değildir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilerin bunun nedenleri hakkında bilgilendirilmesinin temel amaçlarından biri, özgürlükten yoksun bırakmanın yasal dayanağına itiraz etmelerini ve verilen nedenler asılsızsa serbest bırakılmayı talep etmelerini sağlamaktır.(Genel Yorum No. 35 (2014), para. 25. Birleşmiş Milletler, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkemeye Başvurma Hakkına Dair Çareler ve Usuller Konusunda Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 21.ilke, para. 42 ve 21. kılavuz, para. 109 (a).). Bu nedenle, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiye bunun nedenleri bildirilmeden yapılan her özgürlüğünden yoksun bırakma keyfidir (Görüş No. 59/2019, para. 46, ve No. 46/2020, para. 40.).

Başvurucu özgürlüğünden yoksun bırakma nedenleri hakkında bilgilendirilmediği yönünde Hükümet tarafından çürütülmeyen güvenilir bir iddia sunmuştur. Polisin başvurucuyu yanılttığı, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının gerçek amacının onu sınır dışı etmek olduğu halde, kendisine vatandaşlık başvurusu hakkında soru sormaları gerektiğini söylediği anlaşılmıştır. Çalışma Grubu, başvurucunun Sözleşme'nin 9(2) maddesi uyarınca özgürlüğünden yoksun bırakma nedeninin kendisine bildirilmesi hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir.

Başvurucu 15 Mayıs 2020'de özgürlüğünden yoksun bırakıldığını ve ardından 22 Mayıs 2020'de Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edildiğini iddia etmiştir. Başvurucu Türkiye'de özgürlüğünden yoksun bırakılırken, avukatı da dahil olmak üzere herhangi bir ziyarete izin verilmemiş ve bir hakimin önüne çıkarılmamıştır. Hükümet, başvurucunun davasında verilen sınır dışı kararına yargısal inceleme yoluyla itiraz etme fırsatına sahip olduğunu ancak bunu yapmadığını, bunun yerine gönüllü geri dönüş talep ettiğini savunmuştur. Başvurucu ek beyanlarında Göçmenlik Ofisi ve İdari Mahkeme'sine başvurular yapıldığını belirtmiştir.

Çalışma Grubu, bir Devletin ulusal güvenliğine meşru bir tehdit oluşturan yabancıları sınır dışı etme hakkına itiraz etmese de, bu durum söz konusu yabancıları kanunun koruması dışında bırakmaz.(V.M.R.B. v. Kanada, Başvuru No. 236/1987; J.R.C. v. Kosta Rika, Başvuru No. 296/1988; ve Görüş No. 48/2020, para. 80.) Sözleşmenin 9(4) maddesi uyarınca bir mahkemede gözaltına alınanın yasallığına itiraz etme hakkı herkese aittir ve "sadece cezai kovuşturma amaçlı gözaltına alınma değil, aynı zamanda idari ve diğer hukuk alanları kapsamındaki gözaltına alınma durumları da dahil olmak üzere tüm özgürlükten yoksun bırakma durumları" için geçerlidir (Temel İlkeler ve Rehberler, Rehber 1, para. 47 (a); 7. ilke ve 21, para. 42 ile 21. rehber, para. 109 (b).) Herhangi bir gerekçeyle herhangi bir özgürlükten yoksun bırakma biçimi, yargı tarafından etkili bir şekilde denetlenmeli ve kontrol edilmelidir. (Rehber 1, para. 47 (b), ve A/HRC/48/55, para. 55.). Bir mahkemede yargılama yapma hakkı, ilke olarak özgürlükten yoksun bırakma anından itibaren geçerlidir ve bir özgürlüğünden yoksun bırakılanın ilk itirazını getirebilmesi için önemli bir bekleme süresine izin verilmez (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35 (2014), para. 42 ve Temel İlkeler ve Rehberler, ilke 8 ve rehber 7.).

Başvurucu, Hükümet tarafından çürütülmeyen, 15 Mayıs 2020'de gözetim altına alınması ile 22 Mayıs 2020'de sınır dışı edilmesi arasında mahkemeye erişim olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakıldığı yönünde güvenilir bir iddia oluşturmuştur. Çalışma Grubu, başvurucunun Suriye Arap Cumhuriyeti'ne gönüllü geri dönüş talebinde bulunduğu için değil, bunu yapamadığı için gözetim altına alınmasının yargısal olarak incelenmesini talep etmediği sonucuna varmıştır.

Başvurucunun ailesi veya avukatı tarafından herhangi bir ziyaret almasına izin verilmemiş ve bu nedenle gözetim altına alınmasına itiraz etme imkânı olmaksızın yedi gün boyunca iletişimsiz tutulmuştur. Çalışma Grubu'nun belirttiği gibi, kişileri iletişimsiz olarak tutmak, Sözleşme'nin 9 (4) maddesi uyarınca bir mahkemede özgürlükten yoksun bırakmanın yasallığına itiraz etme haklarını ihlal etmektedir (Görüş No. 16/2020, para. 62, ve No. 36/2020, para. 53.;A/HRC/48/55, para. 56.) Dahası, başvuru, mahkemeye erişim olmaksızın yedi gün boyunca özgürlüğünden yoksun bırakılmıştır; bu, 9 (4) maddesi uyarınca izin verilemez bir gecikmedir (Torres v. Finlandiya, Başvuru No. 291/1988, para. 7.2, ve Görüş No. 65/2021.) Tutuklama ve tutuklamanın yasal bir temele sahip olmasını sağlamak için özgürlüğünden yoksun bırakmanın yargısal denetimi esastır(A/HRC/30/37, para. 3.9.) Başvurucu, aleyhindeki sınır dışı kararına itiraz edebilmiş olsa da, bu, Sözleşme'nin 9 (4) maddesi uyarınca gerekli olan çareyi oluşturmaz (A/HRC/4/40/Add.5, para. 87.9.

Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasallığına itiraz edememesi göz önüne alındığında, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi ve Sözleşme'nin 2 (3) maddesi uyarınca etkili bir çareye başvurma hakkı ihlal edilmiştir. Ayrıca, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 6. maddesi ve Sözleşme'nin 16. maddesi ihlal edilerek, yasanın koruması dışında tutulmuştur.

Çalışma Grubu, bu nedenlerle, Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasal bir dayanağının bulunmadığı ve kategori I kapsamında keyfi olduğu sonucuna varmıştır.

Kategori II

Başvurucu özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğunu, çünkü bunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesi uyarınca sığınma arama ve sığınma hakkından yararlanma hakkını kullanmasının bir sonucu olduğunu ileri sürmüştür.

Başvurucunun köyü Ekim 2015'te savaş uçağı saldırılarıyla yıkılmış ve kendisi Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır. Dört ay sonra Şubat 2016'da Türkiye'nin Konya şehrine gelmiştir. Varışından bir hafta sonra geçerli bir geçici koruma kimlik kartı (kimlik) almış ve yetkililer Türkiye'de yasal ikamet talebini onaylamıştır. Daha sonra Türk vatandaşlığına başvurmuştur. Ancak, Başvurucu 15 Mayıs 2020'de sığınma hakkını kullanırken gözetim altına alınmış ve daha sonra Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmiştir. Türk yetkilileri başvurucuya G-82 numarası vermiştir, bu da onun Türkiye Hükümeti'nin istismalarını ihbar eden kişiler arasında yer aldığını göstermektedir. Başvurucu, Türk yetkililerine sınır dışı edilmesinin onu yakın bir tehlike ile karşı karşıya bırakacağını, özellikle insani yardımlarda tanınan biri olduğu için silahlı gruplar tarafından kaçırılma ya da öldürülme hedefi olabileceğini açıklamıştır.

Hükümet, 26 Mart 2020'de başvurucuya Türkiye Hükümeti tarafından yapılan suistimalleri ihbar eden kişilerle ilgili değil, ulusal güvenliğe aykırı olduğu düşünülen faaliyetler nedeniyle G-82 kısıtlama kodu verildiğini belirtmiştir. Buna göre bir sınır dışı kararı alınmıştır. Hükümete göre yetkililer, başvurucuyu geri gönderilmeden önce Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki güvenlik ve genel durum hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirmiştir. Hükümet, başvurucunun sığınma hakkının ihlaliyle ilgili iddialarını özel olarak ele almamıştır. Ancak, Hükümetin başvurucunun gönüllü geri dönüş talep ettiği yönündeki iddiası, başvurucunun sığınma hakkının ihlal edildiği iddialarının reddedildiği anlamına gelmiştir. Bir başka deyişle başvuru, Türkiye'yi kendi isteğiyle terk ettiğinde artık koruma aramayı bırakmıştır.

Başvurucunun 2016 yılında Türkiye'ye ilk gelişi ile 2020 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'ne zorla sınır dışı edilmesi arasındaki zamanın geçmesi göz önüne alındığında, Çalışma Grubu, başvurucunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinde güvence altına alınan sığınma hakkını kullanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakıldığı ve sınır dışı edildiğine ikna olmamıştır.

Ancak başvuru Türkiye'ye geldikten sonra Suriye'deki çatışmalarda kocalarını ve babalarını kaybeden dul ve yetimlere yardım etmek için kendi insani yardım kuruluşunu kurduğunu belirtmiştir. Başvurucuya göre, proje uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere Türkiye ve yurtdışında geniş çapta desteklenmiş ve bildirildiğine göre 400 yetim de dahil olmak üzere 175 aileye yardım edilmiştir. Hükümet bu iddialara yanıt vermemiştir.

Evrensel Olarak Tanınan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Geliştirme ve Korumada Bireylerin, Grupların ve Toplum Organlarının Hakkı ve Sorumluluğuna Dair Beyanname'ye (İnsan Hakları Savunucuları Beyannamesi) göre, herkes, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, insan haklarının korunması ve gerçekleştirilmesi için çaba gösterme, insan haklarını geliştirmek için hükümet dışı örgütler kurma ve insan haklarını geliştirme ve koruma amacıyla kaynak talep etme, alma ve kullanma hakkına sahiptir (Articles 1, 5 (b) and 13).

Hükümetin, başvurucunun faaliyetlerinin neden ulusal güvenliğe aykırı olduğu dahil Türkiye'den neden sınır dışı edildiğine dair herhangi bir açıklama yapmaması nedeniyle Çalışma Grubu, başvurucunun dul ve yetimleri destekleme çalışmalarının, özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ve sınır dışı edilmesine yol açtığını veya en azından buna yol açan bir etken olduğu sonucuna varmıştır. Gerçekten de, bu insani çalışma başvurucunun faaliyetlerinin ulusal güvenliğe aykırı olduğunun düşünülmesine yol açmış olabilir. Özellikle, başvurucunun kendi örgütünü kurmadan önce, yetkililer tarafından kapatılan mültecileri destekleyen başka bir Türk insani yardım örgütünde yer aldığı bildirilmiştir. Çalışma Grubu, başvurucunun İnsan Hakları Savunucuları Beyannamesi kapsamındaki haklarını kullandığı için özgürlüğünden yoksun bırakıldığını tespit etmiştir. Kişilerin insan hakları savunucusu olarak faaliyetleri nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılması, onların İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7. maddesi ve Sözleşme'nin 26. maddesi uyarınca kanun

önünde eşitlik ve kanun tarafından eşit korunma haklarını ihlal etmektedir (Görüş No. 45/2016, No. 45/2019, No. 15/2020, No. 16/2020 ve No. 40/2021; A/HRC/48/55, para. 46–50.). Başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması II. kategori uyarınca keyfidir.

Kategori III

Başvurucu özgürlüğünden yoksun bırakılmasının geri göndermeme ilkesini ihlal ettiği için keyfi olduğunu ileri sürmüştür.

Çalışma Grubu, başvurucunun Suriye Arap Cumhuriyetine sınır dışı edilmeyi beklerken yedi gün boyunca idari gözetim altında tutulduğu için bu davada cezai gözaltını ele almadığını hatırlatmıştır. Başvurucu hakkında herhangi bir cezai suçlama yapılmamış olup, sınır dışı edilmesi amacıyla 15-22 Mayıs 2020 tarihleri arasında idari gözetim altında tutulmuştur. Sonuç olarak, Sözleşme'nin 14. maddesinin tüm hükümleri cezai olmayan yargılamalara uygulanamaz. Ancak, İnsan Hakları Komitesi'nin belirttiği gibi: "Sözleşme'nin 13. maddesinin usul garantileri, 14. maddede de yansıtılan usulüne uygun yargılanma kavramlarını içermektedir ve bu nedenle bu son hüküm ışığında yorumlanmalıdır. İç hukuk, sınır dışı etme veya üçüncü bir ülkeye gönderme kararlarını verme görevini bir yargı organına verdiği ölçüde, 14. maddenin 1. paragrafında yer alan mahkemeler ve yargı organları önünde tüm kişilerin eşitliği garantisi ve bu garantide örtük olarak yer alan tarafsızlık, adalet ve silahların eşitliği ilkeleri geçerlidir." (Genel Yorum No. 32 (2007), para. 62.; Ahani v. Kanada (CCPR/C/80/D/1051/2002), para. 10.9; Everett v. İspanya (CCPR/C/81/D/961/2000), para. 6.4; ve Taghi Khadje v. Hollanda (CCPR/C/88/D/1438/2005), para. 6.3.; Görüş No. 49/2020, para. 99–103.).

Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, 14. madde ışığında yorumlandığında, Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca usulüne uygun yargılama şartlarını ve silahların eşitliği ilkesini karşılayıp karşılamadığını ele almıştır. Sözleşme'nin 13. maddesine göre, bir Taraf Devletin topraklarında yasal olarak bulunan bir yabancı, yalnızca yasaya uygun olarak verilen bir karar uyarınca sınır dışı edilebilir ve ulusal güvenliğin zorlayıcı nedenlerinin gerektirdiği durumlar hariç, sınır dışı etmeye karşı gerekçelerini sunmasına ve davanın yetkili makam tarafından incelenmesine ve bu makam önünde temsil edilmesine izin verilir.

Başvurucu Türkçeyi iyi konuşamamasına veya anlayamamasına rağmen özgürlüğünden yoksun bırakıldığı süre boyunca kendisine ne bir tercüman ne de bir avukat sağlanmadığını iddia etmiştir. Başvurucu yetkililerle yaptığı yazışmaları tercüme etmek için başka bir Suriyeli tutuklunun yardımına güvenmek zorunda kaldığını ileri sürmüştür. İmzalamaya zorlandığı belgeler de Türkçe olup, idari gözetim altına alındığı sırada ve daha sonra birkaç kez avukatıyla görüşme talepleri reddedilmiştir.

Hükümet, başvurucuya Türkçe ve Arapça olarak düzenlenen gönüllü geri dönüş formunu imzalaması amacıyla bir tercüman sağlandığını belirtmiştir. Hükümet, geçici koruma altındaki kişilerin hakları konusunda bilgilendirildiğini ve idarenin tüm eylemlerine idare mahkemelerinde itiraz edilebileceğini savunmuştur. Başvurucu iddialarından herhangi biriyle ilgili olarak yerel makamlara başvuruda bulunmamıştır. Ancak Hükümet, başvurucunun bir avukata erişimi olmadığı iddiasına cevap vermemiştir.

Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakıldığı ve sınır dışı edildiği sırada yasal olarak Türkiye'de bulunan başvurucunun, Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca sınır dışı edilmesine itiraz etme ve davasının yeniden incelenmesi hakkının reddedildiği kanaatine varmıştır (Görüş No. 11/2018, para. 57.). Dahası, Çalışma Grubu, kaynağın başvurucuya bir tercüman sağlanmadığı yönündeki iddiasını güvenilir bulmuştur. Başvurucunun da belirttiği gibi, noter tarafından sağlanan bir tercümanın atanmasına ilişkin resmi belge yetkililer tarafından paylaşılmalıdır, ancak Hükümet tercümanın atanmasıyla ilgili herhangi bir belge sunmamıştır. Tercüman veya avukat olmadan, başvurucunun sınır dışı edilmesine itiraz etme ve davasının yeniden incelenmesi hakkını etkili bir şekilde kullanması imkansızdır (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 15 (1986), para. 10 (yabancı bir kişinin, 13. madde uyarınca etkili bir başvuru yapabilmesi için gerekli tüm imkanların sağlanması gerektiğini belirterek, hakkın etkin olabilmesi için bu koşulun yerine getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir). Hükümet, başvuru hakkında "ulusal güvenliğe karşı faaliyetler" nedeniyle çıkarılan G-82 kısıtlama koduna atıfta bulunsa da, başvurucunun 13. madde kapsamındaki hakkını kullanmasını engelleyecek zorlayıcı bir ulusal güvenlik nedeni olduğunu ileri sürmemiştir.

Çalışma Grubu ayrıca başvurucuya Sözleşme'nin 13. maddesinde örtük olarak yer alan ve 14 (1) maddesinde yer alan silahların eşitliği hakkının tanınmadığı kanaatine varmıştır. Kendisine bir tercümanın yardımı sağlanmamış ve özgürlüğünden yoksun bırakıldığı sırada hukuki danışmanlık alma hakkı tanınmamıştır. (Görüş No. 49/2020, para. 101.; A/HRC/27/48/Add.2, para. 129.). Bu temel yardım araçları olmadan, başvuru özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ve ardından sınır dışı edilmesine itiraz etme yeteneği açısından Türk makamlarıyla eşit bir durumda bulunmamıştır.

Çalışma Grubu, geri göndermeme ilkesinin ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak, kişilerin hayatlarının veya özgürlüklerinin tehlikede olduğuna veya işkence veya kötü muameleye maruz kalma tehlikesi altında olduklarına inanmak için önemli nedenler olduğunda başka bir ülkeye sınır dışı edilmemeleri gerektiğini hatırlatmıştır (A/HRC/4/40, para. 44–45.). Bu kapsamda kabul eden devlette keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma riski dikkate alınan unsurlar arasında olmalıdır (Görüş No. 11/2018, para. 54; No. 48/2020, para. 83, ve No. 15/2021, para. 94; A/HRC/48/55, para. 59.).

Hükümet, yetkililerin başvuruçuyu sınır dışı etmeden önce Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki güvenlik ve genel durum hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirdiğini ve geri gönderme formunu imzalayarak bu bilgileri aldığını kabul ettiğini belirtmiştir. Ancak Çalışma Grubu, bu bilgilerin sağlanmasının Hükümetin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi için yeterli olduğuna ikna olmamıştır. Hükümet, başvuruçuyu kaçtığı ve sınır dışı sırasında kitlesel insan hakları ihlallerinin bildirildiği ve gerçekleşmeye devam ettiği bir ülkeye geri göndermenin riskini değerlendirip değerlendirmede ve nasıl değerlendirdiği konusunda herhangi bir bilgi sunmamıştır. (Hükümet, Ocak 2020'de Türkiye'nin evrensel periyodik gözden geçirmesi sırasında, gönüllü geri dönüş durumlarında, geri göndermeme ilkesine saygının sağlanması için önlemler alındığını belirtmiştir. Ancak, bu önlemlerle ilgili ayrıntılı bir açıklama yapılmış gibi görünmemektedir (A/HRC/44/14, para. 32).) 2021 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti Bağımsız Uluslararası Soruşturma Komisyonu, 2011'den bu yana geçen on yılda devlet ve devlet dışı gruplar tarafından keyfi özgürlükten yoksun bırakma vakalarına ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Bahsi geçen raporda başvuruçunun sınır dışı edildiğinde götürüldüğü İdlib de değerlendirilmiştir (A/HRC/46/55.). Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki genel insan hakları durumuna ek olarak, başvuruçuyu geri gönderilirse kişisel bir risk altında olduğu açıktır (Teitiota v. Yeni Zelanda (CCPR/C/127/D/2728/2016), para. 9.3 (genel insan hakları durumu ve kişisel riskin dikkate alınması gerektiğine dikkat çekilmektedir). Başvuruçuyu insani çalışmalarının onu kaçırılma veya öldürülme hedefi haline getirdiğini ve polise Suriye Arap Cumhuriyeti'nde güvende olmayacağını söylediğini iddia etmiş, Hükümet bu iddiayı reddetmemiştir. Bu koşullar altında Çalışma Grubu, başvuruçunun sınır dışı edilmesinin geri göndermeme ilkesinin ihlali olduğu sonucuna varmıştır (CAT/C/TUR/CO/4, paras. 23–24 (Türkiye'nin, Ocak 2016 ortalarından itibaren ülkelere geri gönderilen yüzlerce Suriyeli vatandaşa ilişkin olarak, geri göndermeme ilkesini ihlal etmiş olabileceğine dair bilgilere atıfta bulunulmuştur) ve CCPR/C/TUR/CO/1, para. 20.).

Sonuç olarak Çalışma Grubu, başvuruçunun Sözleşme'nin 13 ve 14 (1) maddeleri kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini tespit etmiştir. Bu ihlaller, başvuruçunun yedi gün boyunca özgürlüğünden yoksun bırakılması ve sınır dışı edilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Başvuruçuyu ayrıca geri göndermeme ilkesinin ihlaliyle sınır dışı edilmiştir. Başvuruçunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, III. kategori kapsamında keyfidir.

Kategori V

Başvuruçuyu, uyruğu ve siyasi sebepler temelinde idari gözetim altına alındığını ve özgürlüğünden yoksun bırakıldığını iddia etmiştir. Çalışma Grubu, bu iddiayı değerlendirirken, başvuruçunun idari gözetim altına alındığında ve cezaevine götürüldüğünde, polis tarafından Türk vatandaşlığı başvuruları hakkında sorgulanmak üzere getirilen beş Suriyeli mülteciyle tanıştığı yönündeki ihtilafsız iddiasını dikkate almıştır. Dahası, başvuruçunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, milliyetçi talepler ve Türkiye'de yasadışı olarak yaşayan tüm Suriyeli mültecilerin sınır dışı edileceği yönündeki resmi açıklamaların ardından gerçekleştiği bildirilmiştir. Gerçekten de, Başvuruçuyu beş Suriyeli mülteciyle birlikte sınır dışı edilmiştir. Son olarak, yetkililer başvuruçuya ayrımcı bir tutum sergilemiş, geri gönderme formunu imzalamayı düşünmesi için onu dört gün hapisten bırakmış, sınır dışı edilmeden önce belgelerini yırtmış ve sınır dışı kayıtlarının ve tıbbi raporunun fotokopilerini vermeyi reddetmiştir. Hükümet, başvuruçunun faaliyetlerinin neden ulusal güvenlik tehdidi oluşturduğuna ilişkin özel nedenler de dahil olmak üzere, bu değerlendirmeleri çürütecek herhangi bir bilgi sunmamıştır.

Çalışma Grubu, başvuruçunun Suriyeli bir mülteci olması ve daha önce belirtildiği gibi dul ve yetim haklarını destekleme çalışmaları nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakıldığı sonucuna varmıştır. Başvuruçuyu, ayrımcı gerekçelerle, yani ulusal kökeni ve bir insan hakları savunucusu olarak statüsü nedeniyle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2. ve 7. maddeleri ile Sözleşme'nin 2 (1) ve 26. maddelerine aykırı olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmıştır. Başvuruçunun özgürlüğünden yoksun bırakılması, V. kategori uyarınca keyfidir. Çalışma Grubu bu başvuruyu İnsan Hakları Savunucularının Durumuyla İlgili Özel Raportöre yönlendirmiştir.

Son değerlendirmeler

Çalışma Grubu, Hükümet tarafından cevaplanmayan, Türk yetkililerin başvuruçunun ailesi ve arkadaşlarının özgürlüğünden yoksun bırakıldığı süre boyunca kendisini ziyaret etme taleplerini reddettiği yönündeki iddiasını not etmiştir. Sözleşmenin 10 (1) maddesi, özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilere insanca davranılmasını ve insan onuruna saygı gösterilmesini gerektirir. Bu yükümlülük, sınır dışı etme amaçları da dahil olmak üzere özgürlüğünden yoksun bırakılmanın tüm durumları için geçerlidir (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 21 (1991), para. 2.). Çalışma Grubunun görüşüne göre, bu yükümlülük, özellikle aile üyeleri tarafından, insanlık nedenleriyle gerekli bir önlem olarak ziyaretlerin sağlanmasını da kapsar.

Çalışma Grubu, Hükümeti, başvuruçuyu uluslararası hukuk kapsamında koruma sağlamaya, Türkiye'de kalıp yasal statüsünü düzenlemesine veya üçüncü bir ülkeye yerleşmesini kolaylaştırmaya davet etmiştir. Çalışma Grubu, bu fırsatı Hükümete uluslararası hukuk kapsamında geri göndermeme yasağının mutlak olduğunu hatırlatmak için kullandığını belirtmiştir.

Sonuç

Yukarıdakiler ışığında, Çalışma Grubu şu karara varmıştır; Başvurucunun özgürlüğünden mahrum bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2, 6, 7, 8, 9 ve 14. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2 (1) ve (3), 9, 13, 14 (1), 16 ve 26. maddelerine aykırı olduğundan keyfidir ve I, II, III ve V. kategoriler arasında yer almaktadır.

Çalışma Grubu, hükümetten, başvurucunun durumunu düzeltmek için gerekli adımları geciktirmeden atmasını ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen uluslararası normlarla uyumlu hale getirmesini talep etmiştir. Çalışma Grubu, davanın tüm koşullarını göz önünde bulundurarak, uygun bir çözümün başvurucuya uluslararası hukuka uygun olarak tazminat ve diğer giderimler için icra edilebilir bir hak tanınması olacağını belirtmiştir (A/HRC/45/16, ek I, istişare No. 10.). Çalışma Grubu, Hükümeti, başvurucunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulların tam ve bağımsız bir soruşturmasını sağlamaya ve hak ihlalinin sorumlu olanlar hakkında uygun önlemler almaya davet etmiştir. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) maddesi uyarınca, mevcut başvuruyu, uygun eylem için İnsan Hakları Savunucularının Durumuyla İlgili Özel Raportöre yönlendirmiştir. Çalışma Grubu, Hükümetten mevcut görüşü mümkün olan tüm yollarla ve en geniş şekilde yaymasını talep etmektedir.

İzleme Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. maddesi uyarınca başvurucudan ve Hükümetten, bu görüşte yapılan tavsiyelere ilişkin alınan tedbirler hakkında bilgi vermelerini talep etmiştir. Bu bilgiler şunları içermelidir: (a) Başvurucuya tazminat ödemesi veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (b) Başvurucunun haklarının ihlali ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa, soruşturmanın sonucu; (c) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını, mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasada değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (d) Mevcut kararın uygulanmasına yönelik herhangi bir başka işlem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'den mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

Başvuru: 3/2023 Ali Ünal 27.03.2023 Karar tarihi

(<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/detention-wg/opinions/session96/A-HRC-WGAD-2023-3-AEV.pdf>)

Konu: Bir gazetecinin darbe girişimi ile bağlantılı olarak keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması iddiaları ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: İç hukuk yollarının tüketilmemesi, olağanüstü hal ilanı ve Sözleşmenin kısmen askıya alınması, şartların gerektirdiği zorunlulukların aşılmaması, başvuru hakkının kötüye kullanıldığı iddiası, hükümet savunmasında somut başvuru ile ilgili açıklama yapılmaması, ispat yükü, gazeteciler ile ilgili incelemenin hükümet bakımından daha yüksek bir inceleme standardı gerektirmesi, özgürlükten yoksun bırakmanın yasal dayanağının hukuken gösterilmesi, gözaltı nedenlerinin ve suçlamanın bildirilmesi, bildirim süresi, gözaltının yasallığına mahkemede itiraz etme hakkı, hukuki yardım alma hakkı, başvuru hakkındaki iddiaların nasıl bir suç oluşturduğunun gösterilmemesi, düşünce, ifade, örgütlenme özgürlüğü kapsamında kalan eylemler, adil yargılanma hakkına uygun davranılmaması, tek kişilik hücrede tutma, ayrımcılık

Değerlendirme

Ön itirazlar

Çalışma Grubu, Hükümetin başvuru hakkının kişisel durumunun ayrıntılarına değinmemesinden duyduğu üzüntüyü ifade etmiş ve Hükümeti işbirliği yapmaya davet etmiştir.

Çalışma Grubu, keyfi özgürlüğünden yoksun bırakma iddialarını değerlendirirken, içtihadında belirlenen ilkeleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu kapsamda, başvuru keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılma iddiasında uluslararası gerekliliklerin ihlal edildiğine dair ilk bakışta anlaşılan bir iddia ortaya koyduğunda, Hükümetin bu iddiaları çürütmek için kanıt sunma yükümlülüğüne sahip olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Hükümetin, yalnızca yasal usullerin uygulandığı yönündeki iddiaları, başvuru hakkının iddialarını çürütmek için yeterli değildir((A/HRC/19/57, para. 68).

Çalışma Grubu başvuru hakkının durumunun Türkiye'nin, Sözleşme uyarınca uyguladığı kısmi askıya alma kapsamına kısmen girdiğini kaydetmiştir. Türkiye Hükümeti, Genel Sekretere, 21 Temmuz 2016 tarihinde ulusun varlığına yönelik bir tehdit oluşturan, kamu güvenliği ve düzenine yönelik ciddi tehlikeler nedeniyle üç ay süreyle olağanüstü hal ilan edildiğini bildirmiş, ulusal acil durum zamanlarında belirli hakların geçici olarak askıya alınmasına izin veren Sözleşme'nin 4. Maddesini öne sürmüştür.

Çalışma Grubu ayrıca, görevini yerine getirirken, çalışma yöntemlerinin 7. paragrafı uyarınca, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve teamül hukukunda belirlenen ilgili uluslararası standartlara atıfta bulunma yetkisine sahip olduğunu vurgulamıştır. Somut başvuruda, Sözleşme'nin 9 ve 14. maddeleri, başvuru hakkının iddia edilen keyfi özgürlüğünden yoksun bırakılması ile en ilgili olan hükümlerdir. İnsan Hakları Komitesi'nin belirttiği gibi, 9 ve 14. Maddeleri askıya alan devletler, askıya almanın mevcut durumun gereksinimlerini aşmadığını kanıtlamalıdır (Genel Yorum No. 29 (2001), olağanüstü hal durumlarında Sözleşme hükümlerinin askıya alınması hakkında, para. 4. Genel Yorum No. 32 (2007), mahkemeler ve yargı önünde eşitlik hakkı ve adil yargılanma hakkı hakkında, para. 6; Genel Yorum No. 34 (2011), düşünce ve ifade özgürlükleri hakkında, para. 5; Genel Yorum No. 35 (2014), kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkında, para. 65-66; ve Özçelik ve diğerleri v. Türkiye (CCPR/C/125/D/2980/2017), para. 8.8.) Çalışma Grubu, 19 Temmuz 2018'de olağanüstü halin kaldırılmasını ve ardından askıya almanın Türkiye tarafından geri çekilmesini memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir.

Anayasa Mahkemesi başvuru hakkında nihai kararını vermiş olsa da, Çalışma Grubu, Hükümetin iç hukukun tüketilmediği itirazına cevaben, keyfi tutuklama iddialarına ilişkin başvuruların değerlendirilmesini düzenleyen usul kurallarının çalışma yöntemlerinde yer aldığını belirtmiştir. Çalışma yöntemlerinde, ilgili ülkede iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle Çalışma Grubunun başvuruyu değerlendirmesini engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Çalışma Grubu ayrıca içtihatlarında, bir başvurunun kabul edilebilir sayılması için başvuru hakkının iç hukuk yollarını tüketmeleri gerekmediğini teyit edilmiştir (Görüş No. 19/2013, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 46/2019, No. 53/2019 ve No. 30/2020.).

Çalışma Grubu, Hükümetin özel prosedürlere, Fethullah terör örgütü ve üyelerinin bu mekanizmaları kötüye kullanmalarına izin vermemeleri ve iddialarını reddetmeleri talebini de değerlendirmiştir. Çalışma Grubu, İnsan Hakları Konseyi'nin, dünyanın herhangi bir yerinden keyfi gözaltı iddialarını kabul etme ve değerlendirme yetkisi verdiğini hatırlatmıştır. Bu nedenle, Çalışma Grubu, kimin iddialarda bulunabileceği veya bulunamayacağı konusunda bir ayırım yapmamaktadır. Çalışma Grubu, tarafsız ve bağımsız bir şekilde hareket etme yükümlülüğündedir. Dolayısıyla, kendisine yapılan tüm başvuruları eşit şekilde değerlendirmekte ve bunları iddia olarak kabul etmekte, ilgili Hükümeti yanıt vermeye davet etmektedir. Bu nedenle, Hükümetin, Çalışma Grubu ile yapıcı bir şekilde etkileşimde bulunarak, kendisine yöneltilen

belirli iddialara yanıt vererek, her bir iletişimde bir sonuca ulaşmasına yardımcı olması üzerine yükümlülüğü bulunmaktadır.

Son olarak, Çalışma Grubu ayrıca düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, fikir ve ifade özgürlüğü, barışçıl toplantı ve dernek kurma özgürlüğü, siyasi ve kamusal işlere katılım, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması ve etnik, dini veya dilsel azınlıklara mensup kişilerin korunması haklarının kısıtlandığı veya insan hakları savunucularının dahil olduğu durumlarda daha yüksek bir inceleme standardı uyguladığını yinelemiştir (Görüş No. 21/2011, para. 29; No. 47/2018, para. 54; No. 51/2018, para. 77; No. 55/2018, para. 62; No. 61/2018, para. 45; ve No. 82/2018, para. 26.). Başvurucunun bağımsız bir gazeteci olarak rolü, Çalışma Grubunun bu tür bir inceleme yapmasını gerektirmiştir.

Kategori I

Başvurucu gözaltına alan güvenlik güçlerinin, kendisi hakkında bir yakalama emri çıkarıldığını ancak gözaltı sırasında kendisine böyle bir emir sunmadıklarını belirtmiştir. Başvurucu 15 Ağustos 2016 akşamı bir hakim karşısına çıkarılana kadar kendisine yöneltilen suçlamalardan haberdar edilmediğini ileri sürmüştür. Hükümet, kendisine bu fırsatın verilmesine rağmen bu iddialara itiraz etmemeyi seçmiştir.

Sözleşmenin 9 (2) maddesi, tutuklanan bir kişinin tutuklama sırasında tutuklama nedenleri hakkında bilgilendirileceğini ve kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında derhal bilgi verileceğini hükme bağlamaktadır. Çalışma Grubu daha önce, bir özgürlükten yoksun bırakmanın yasal bir dayanağı olması için tutuklamayı yetkilendirebilecek bir kanunun bulunmasının yeterli olmadığını belirtmiştir. Yetkililer bu yasal dayanağı ileri sürmeli ve bunu olayın koşullarına uygulamalıdır. Bu, genellikle (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35 (2014), para. 23; Görüş No. 88/2017, para. 27; No. 3/2018, para. 43; ve No. 30/2018, para. 39.;Arap İnsan Hakları Şartı madde 14 (1).) bir tutuklama emri veya tutuklama kararı (veya eşdeğer belge) aracılığıyla yapılır (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35 (2014), para. 27;Görüş No. 30/2017, para. 58 ve 59.). Tutuklama nedenleri, tutuklamadan hemen sonra bildirilmeli ve yalnızca tutuklamanın genel yasal dayanağını değil, aynı zamanda şikayetin özünü gösterecek yeterli olgusal ayrıntıları, örneğin haksız fiili ve iddia edilen mağdurun kimliğini de içermelidir (Görüş No. 2021/85, para. 69.).Çalışma Grubu, başvurucunun, genellikle bir yakalama emri alma fırsatının olmayacağı bir zamanda suçüstü halinde tutuklanmadığını belirtmiştir.

Hükümet ayrıca, başvurucunun gözaltı emri olmadan tutuklanmasının güvenlik durumu nedeniyle kesin olarak gerekli olduğunu nasıl açıkladığını da belirtmemiştir; yalnızca, iki yıllık olağanüstü hal süresince, kendi ceza muhakemesi usulüne ve uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uygun hareket ettiğini ve uluslararası kuruluşlarla yakın işbirliği ve diyalog sürdürdüğünü iddia etmiştir.

Çalışma Grubu, hürriyetten yoksun bırakma için yasal bir temel oluşturmak amacıyla yetkililerin başvurucuya bir tutuklama emri veya eşdeğer bir belge sunması, tutuklama sırasında tutuklama nedenlerini bildirmesi ve kendisine yöneltilen suçlamaları derhal bildirmesi gerektiğini tespit etmiştir. Bunun yapılmaması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3. ve 9. maddeleri ile Sözleşme'nin 9 (2) maddesini ihlal etmiştir. Ayrıca, Her Türlü Gözaltı veya Hapis Altındaki Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkelerin 10. ilkesi uyarınca başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılması bu koşullar altında her türlü hukuki dayanaktan yoksundur.

Çalışma Grubu, başvurucunun gözaltına alınmasının ardından 11 Ağustos 2016'da polis karakoluna getirildiği ve burada 15 Ağustos 2016'ya kadar gözaltında tutulduğu yönündeki iddiasını değerlendirmiştir. Başvurucu ancak 15 Ağustos 2016 akşamı hakim karşısına çıkarıldığı bildirilmiştir. Hükümet bu iddialara itiraz etmemeyi seçmiştir.

Çalışma Grubu, başvurucunun uluslararası standartda (İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35 (2014), para. 33.;CCPR/C/79/Add.89, para. 17; CCPR/C/SLV/CO/6, para. 14; ve CCPR/CO/70/GAB, para. 13. Çalışma Grubu'nun içtihadı için, bkz. Görüşler No. 57/2016, para. 110 ve 111; No. 2/2018, para. 49; No. 83/2018, para. 47; No. 11/2019, para. 63; No. 20/2019, para. 66; No. 26/2019, para. 89; No. 30/2019, para. 30; No. 36/2019, para. 36; No. 42/2019, para. 49; No. 51/2019, para. 59; No. 56/2019, para. 80; No. 76/2019, para. 38; ve No. 82/2019, para. 76.) uygun olarak gözaltına alınmasından sonraki 48 saat içinde derhal hakim karşısına çıkarılmadığını ve Hükümet'in bu gecikmeyi ele almadığını belirtmiştir. Bu nedenle yetkililer, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 9. maddesini ve Sözleşme'nin 9 (1) ve (3) maddelerini ve Her Türlü Gözaltı veya Hapis Altındaki Tüm Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkelerin 11, 37 ve 38. ilkelerini ihlal etmiştir.

Çalışma Grubu, başvurucunun tutuklanmasının kategori I kapsamında keyfi olduğu sonucuna varmıştır. Bu bulgu, yukarıda tartışılan askıya alma bildirimi ile değiştirilmemiştir. Çalışma Grubu, kişilerin yasa tarafından belirlenen usullere saygı gösterilmeden duruşma öncesi tutuklanabileceği kabul edilirse, özgürlük ve güvenlik hakkının garantilerinin anlamsız olacağını kanaatindedir. Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının durumun katı zorunluluklarına göre orantısız olduğunu ve Hükümetin aksini kanıtlayacak herhangi bir kanıt sunmadığını tespit etmiştir.

Kategori II

Başvurucu Sözleşme'nin 19 ve 26. maddelerini ihlal ederek Fethullahçı terör örgütüyle iddia edilen ilişkisi temelinde tutuklandığını, suçlandığını, yargılandığını ve mahkûm edildiğini ileri sürmüştür. Mevcut başvuruda, diğer birçok başvuruda olduğu gibi(Görüş No. 42/2018, No. 44/2018, No. 29/2020, No. 30/2020 ve No. 47/2020.) Çalışma Grubu, başvurucuya yönelik iddiaların özünün, Hükümete göre gündemini ilerletmek için karmaşık stratejiler kullandığı bilinen Gülen hareketiyle iddia edilen ilişkisi olduğunu gözlemlemiştir. Ancak Çalışma Grubu, Hükümetin başvurucunun ne tür

faaliyetlerde bulunduğu ve bu iddia edilen faaliyetlerin herhangi birinin nasıl bir suç eylemi oluşturduğunu açıklamadığını belirtmiştir. Önündeki materyallerde, Çalışma Grubunun bu faaliyetlerin, kendisinin iddia edilen suçları işlediği yönünde makul bir şüphe yaratabilecek nitelikte olduğu sonucuna varmasına izin veren hiçbir şey bulunmamıştır.

Özellikle başvurucuya yöneltilen suçlamalara atıfta bulunarak Çalışma Grubu, başvurucunun faaliyetlerinin şiddet çağrısı olarak yorumlanamayacak ölçüde ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü sınırları içinde kalmadığını gösteren hiçbir unsur bulamamıştır. Başvurucunun Gülen hareketiyle ilgili köşe yazıları yazmış olması, televizyona çıkmış olması ve iki kitap yazmış olması, onun tutuklu yargılanmasını haklı çıkaramaz.

Çalışma Grubu, Türkiye'de ilan edilen olağanüstü halin farkındadır. Ancak, Milli Güvenlik Kurulu Fethullah örgütünü 2016 yılında terör örgütü olarak ilan etmiş olsa da, örgütün şiddete hazır olduğu gerçeği, Temmuz 2016'daki darbe girişimine kadar Türk toplumunun büyük bir kesimi tarafından fark edilmemiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin belirttiği gibi: "Türk toplumunun çeşitli kesimlerinin motivasyonları ve işleyiş biçimi hakkındaki derin şüphelerine rağmen, Fethullah Gülen hareketi on yıllar boyunca gelişmiş ve oldukça yakın bir zamana kadar, dini kurumlar, eğitim, sivil toplum ve sendikalar, medya, finans ve iş dünyası dahil olmak üzere Türk toplumunun tüm kesimlerinde yaygın ve saygın bir varlık kurmak için önemli bir özgürlüğe sahip gibi görünüyor. Ayrıca, 15 Temmuz'dan sonra kapatılan bu harekete bağlı birçok kuruluşun o tarihe kadar açık ve yasal olarak faaliyet gösterdiği de şüphesizdir. Bir Türk vatandaşının bu hareketle bir şekilde hiçbir teması veya ilişkisi olmamasının nadir olacağı konusunda genel bir fikir birliği var gibi görünüyor." Komiser ayrıca, "bu örgüte üyeliği ve desteği suç sayarken, yasadışı faaliyetlerde bulunan kişiler ile hareketin şiddete başvurmaya hazır olduğunun farkında olmadan, hareketin sempaticisi veya destekçisi olan veya yasal olarak kurulmuş kuruluşların üyesi olan kişiler arasında ayırım yapılması" gerektiğini belirtmiştir("Türkiye'de Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlerin İnsan Hakları Üzerindeki Etkileri Hakkında Memorandum", belge CommDH (2016)35, para. 20 ve 21.).

Çalışma Grubu, Türkiye'de ve yurtdışında Gülen hareketiyle bağlantıları olduğu iddia edilen kişilerin tutuklanması ve gözaltına alınmasıyla ilgili olarak son altı yılda bir model bulmuştur.(Görüş No. 10/2019, No. 53/2019, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 29/2020, No. 30/2020, No. 51/2020, No. 66/2020 ve No. 74/2020.). Tüm bu davalarda, Hükümet, bu tür faaliyetlerin nasıl suç teşkil ettiğine dair herhangi bir açıklama yapmadan, kişilerin düzenli faaliyetlerde bulunmaları temelinde suç faaliyetinde bulunduklarını iddia etmiştir. Çalışma Grubu, mevcut davanın da aynı modeli izlediğini tespit etmiştir. Çalışma Grubuna, başvurucunun yukarıda açıklanan gazetecilik faaliyetlerinin herhangi bir şiddet veya terörizmle ilgili faaliyette bulunmakla eşdeğer tutulabileceğine dair hiçbir kanıt sunulmamıştır.

Bu nedenle, Çalışma Grubu, başvurucunun gözaltına alınmasının ve tutuklanmasının temelini ifade özgürlüğünü ve örgütlenme özgürlüğünü kullanması olduğunu kanaatine varmıştır. Çalışma Grubu, eldeki bilgilere dayanarak ve iddia edilen suçların işlendiği bağlamı özellikle dikkate alarak, Hükümet'in, Sözleşme'nin 19(3) maddesinde yer alan ifade özgürlüğü ve 21. maddesinde yer alan toplanma özgürlüğü üzerindeki izin verilen askıya almanın başvurucunun davasında uygulandığını göstermede başarısız olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma Grubu, bu nedenle başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olduğunu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19 ve 20. maddeleri ile Sözleşme'nin 19 ve 21. maddeleri uyarınca garanti altına alınan hak ve özgürlükleri kullanmasının bir sonucu olarak II. kategoriye girdiğini tespit etmiştir.

Çalışma Grubu, başvuruyu, Görüş Ve İfade Özgürlüğü Hakkının Geliştirilmesi Ve Korunması Konusunda Özel Raportöre ve Barışçıl Toplanma Ve Dernek Kurma Özgürlüğü Konusunda Özel Raportöre yönlendirmiştir

Kategori III

Çalışma Grubu, başvurucunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının kategori II uyarınca keyfi olduğuna ilişkin bulgusu göz önüne alındığında, başvurucu hakkında hiçbir yargılama yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, yargılama yapılmış ve başvurucu suçlu bulunarak, 19 yıl altı ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Başvurucu hakim ve savcılarının tarafsız olmadığını, silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğini, dava dosyasına erişimin sağlanmadığını, gerekçesiz karar verildiğini ve savunma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

Başvurucu, Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 134. maddesine aykırı olarak, kişisel cep telefonuna el konulması ve hiçbir kopyası çıkarılmamış olması nedeniyle aleyhindeki iddiaları çürütemediğini, dava dosyasına erişiminin engellendiği ve bu nedenle savunmasını yeterli şekilde hazırlayamadığını veya aleyhindeki suçlamaları çürütemediğini, ayrıca, kitaplarına ve makalelerine atıfta bulunan iddianamenin, mahkemenin davadaki kararını açıklamasından çok kısa bir süre önce düzenlendiğini ileri sürmüştür.

Hükümet bu iddialara yanıt verme fırsatına sahip olmasına rağmen, bunu yapmamayı tercih etmiştir. Çalışma Grubu bu nedenle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10 ve 11 (1) maddelerinin ve Sözleşme'nin 14 (1) ve (3) (b) maddelerinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Çalışma Grubu başvurucunun adil yargılanma hakkının ihlallerinin, tutuklanmasına keyfi bir nitelik kazandıracak kadar ciddi olduğunu tespit etmiştir. Bu nedenle, kendisinin özgürlüğünden yoksun bırakılması III. kategoriye girmektedir.

V. kategori.

Mevcut başvuruda, son birkaç yıldır Çalışma Grubu'na gelen, Gülen hareketiyle bağlantıları olduğu iddia edilen bireylerle ilgili bir dizi davadan biridir(Görüş No. 1/2017, No. 38/2017, No. 41/2017, No. 11/2018, No. 42/2018, No. 43/2018, No. 44/2018, No. 78/2018, No. 84/2018, No. 10/2019, No. 53/2019, No. 79/2019, No. 2/2020, No. 29/2020, No. 30/2020, No. 51/2020, No. 66/2020, No. 74/2020 ve No. 8/2022.). Çalışma Grubu, bu davaların hepsinde, ilgili bireylerin tutuklanmasının keyfi olduğunu tespit etmiştir. Hareketle bağlantıları olduğu iddia edilen kişilerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2. ve 7. maddeleri ile Sözleşme'nin 2 (1) ve 26. maddelerinin ihlaliyle, siyasi veya diğer görüşleri temelinde hedef alındığı bir model ortaya çıkmıştır. Buna göre, Çalışma Grubu, Hükümet'in başvurucuyu yasaklanmış ayrımcılık gerekçeleriyle tutukladığını ve tutuklanmasının keyfi olduğunu, kategori V'e girdiğini tespit etmiştir. Çalışma Grubu, mevcut başvuruyu Terörizmle Mücadele Ederken İnsan Haklarının Ve Temel Özgürlüklerin Teşviki Ve Korunması Konusunda Özel Raportöre yönlendirmiştir.

Son değerlendirmeler

Çalışma Grubu, başvurucunun herhangi bir mahkeme kararı olmamasına rağmen iki ay boyunca İzmir Hapishanesinde tek kişilik hücrede tutulduğuna dair çürütülmemiş iddiası konusundaki endişesini kaydetmiştir. Çalışma Grubu'nun belirttiği gibi (Görüş No. 83/2018), Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muameleye Dair Standart Asgari Kuralların (Mandela Kuralları) 45. kuralına göre, tek kişilik hücre cezasının uygulanması belirli güvencelerle birlikte olmalıdır. Tek kişilik hücre cezası yalnızca istisnai durumlarda son çare olarak, mümkün olduğunca kısa bir süre için, bağımsız incelemeye tabi olarak ve yetkili bir makam tarafından yetkilendirilerek kullanılmalıdır. Mandela Kurallarının 43 (1) (b) ve 44. kuralları uyarınca, 15 ardışık günü aşan uzun süreli tek kişilik hücre cezası yasaktır. Çalışma Grubu, Hükümete, Sözleşme'nin 10. maddesi uyarınca, özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilere insanca ve insanın doğuştan sahip olduğu onuruna saygılı davranma yükümlülüğünü hatırlatmak zorunda olduğu kanaatine varmıştır.

Çalışma Grubu, son altı yılda Türkiye'de keyfi tutuklamalarla ilgili olarak kendisine getirilen dava sayısında önemli bir artış olduğunu kaydetmiştir. Tüm bu davaların izlediği model konusunda ciddi endişelerini dile getirmekte ve belirli koşullar altında, uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek yaygın veya sistematik tutuklama veya diğer ağır özgürlükten yoksun bırakmaların insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini hatırlatmıştır(Görüş No. 66/2020, para. 67; No. 67/2020, para. 96; and No. 84/2020, para. 76.).

Çalışma Grubu, ülke ziyaretine Taraf Devlet tarafından olumlu yanıt verilmesini umduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Çalışma Grubu yukarıda yapılan değerlendirmeler ışığında başvurucunun özgürlükten yoksun bırakılmasının, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2, 3, 7, 9, 10, 11, 19 ve 20. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2, 9, 14, 19, 21 ve 26. maddelerine aykırı ve keyfi olduğuna ve kategori I, II, III ve V'ye girdiğine karar vermiştir.

Çalışma Grubu, Hükümet'ten başvurucunun durumunu derhal düzeltmek için gerekli adımları atmasını ve bunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen uluslararası normlara uygun hale getirmesini, uluslararası hukuk uyarınca tazminat ve diğer giderimler konusunda icra edilebilir bir hak tanınmasını, ayrıca başvurucunun keyfi özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin koşulları tam ve bağımsız bir şekilde araştırmasını ve hak ihlallerinden sorumlu olanlara karşı uygun önlemler almasını, çalışma yöntemlerinin 33 (a) paragrafı uyarınca, mevcut başvuruyu, uygun eylem için, Düşünce Ve İfade Özgürlüğü Hakkının Geliştirilmesi Ve Korunması Konusunda Özel Raportöre, Barışçıl Toplanma Ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları Konusunda Özel Raportöre ve Terörle Mücadele Ederken İnsan Hakları Ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi Ve Korunması Konusunda Özel Raportöre yönlendirmeye karar vererek görüşün tüm mevcut araçlarla ve mümkün olduğunca geniş bir şekilde duyurulmasını talep etmiştir.

Takip Usulü

Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 20. fıkrası uyarınca, başvurucudan ve Hükümet'ten mevcut görüşte yapılan önerilere yönelik olarak alınan önlemler hakkında bilgi sağlamasını talep etmiştir. Bu, aşağıdaki hususları içermektedir: (a) Başvurucunun serbest bırakılıp bırakılmadığı ve eğer serbest bırakıldıysa hangi tarihte serbest bırakıldığı (b) Başvurucuya tazminat veya diğer giderimlerin sağlanıp sağlanmadığı; (c) Başvurucunun hak ihlalleri ile ilgili bir soruşturma yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa soruşturmanın sonucunun ne olduğu; (d) Türkiye'nin yasalarını ve uygulamalarını mevcut görüşle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği yapılıp yapılmadığı; (e) Mevcut görüşün uygulanması için başka herhangi bir eylem yapılıp yapılmadığı.

Çalışma Grubu ayrıca Hükümet'den mevcut görüşte belirtilen önerileri uygularken karşılaştığı zorlukları ve ülke ziyareti gibi daha fazla teknik desteğe ihtiyaç duyup duymadığı konusunda bilgi vermesini istemiştir.

Çalışma Grubu takip usulü kapsamında Hükümet'e altı aylık süre vermiş, yeni bir karar alma hakkını saklı tutmuştur.

Çalışma Grubu, son olarak İnsan Hakları Konseyi'nin tüm Devletleri Çalışma Grubu ile işbirliği yapmaya teşvik ettiğini ve onlardan görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlükten mahrum edilmiş kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımlar atmalarını ve aldıkları önlemleri Çalışma Grubu'na bildirmelerini istediğini hatırlatmıştır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KEYFÎ TUTUKLAMA ÇALIŞMA GRUBU // KARAR ÖZETLERİ

YAŞAM BELLEK ÖZGÜRLÜK // 2024

Bu yayın Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir.
Bu yayının içeriğinden yalnızca Yaşam Bellek Özgürlük Derneği sorumludur
ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

